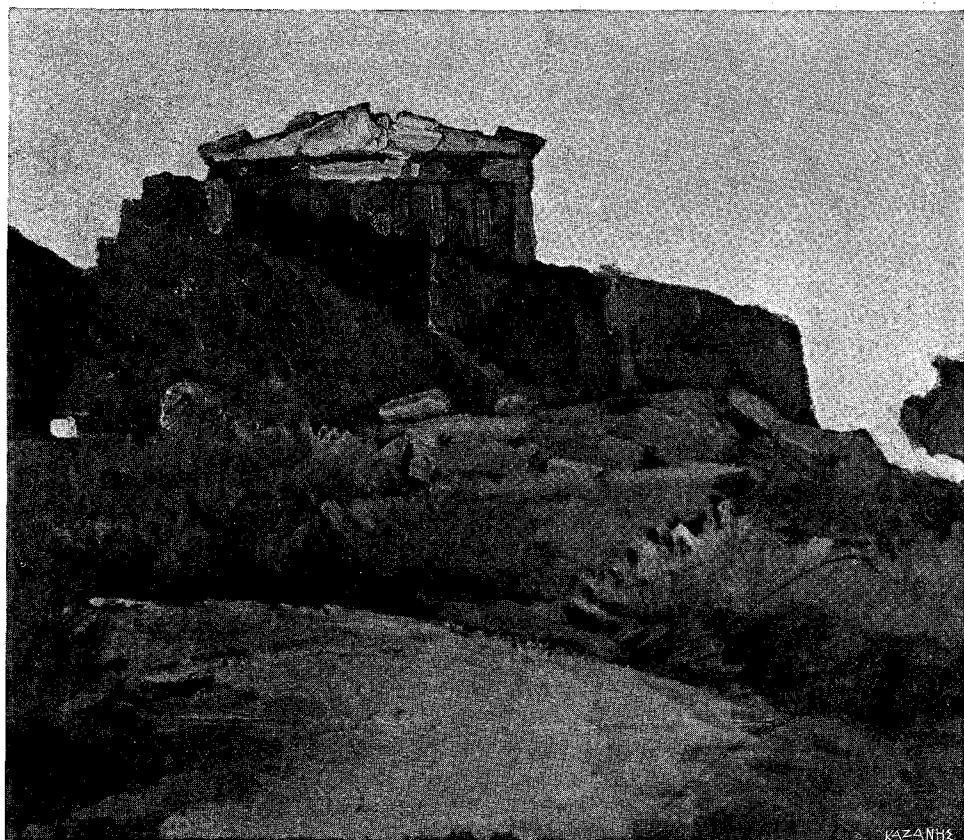

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ * ΑΘΗΝΑΙ * ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1906-
ΜΑΡΤΙΟΣ 1907 * ΤΟΜΟΣ ΙΓ'. Ἰδεούρα

ΜΙΑ ΓΩΝΙΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

УПО К. ПАРӨЕНН

**ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ
ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ**

Η ΑΝΤΑΡΤΙΣ*

Η βροχή καὶ δῆλος έλαμπαν μαζὶ ἐπάνω ἀπὸ τὸ μέγαρον τῆς Γερουσίας. Εἰς τὴν δόδον Μεδίκων ἡ ἀσφαλτος ἔλαμπτύριζε· τὰ γυμνὰ δένδρα ἀνακινοῦσαν κρυστάλλινες σταλαγματιές. "Ἐνα γυαλὶ παραθύρου εἰς τὸ τελευταῖον πάτωμα ἐνὸς σπιτιοῦ ἐφωτίσθη. Καὶ ἡ μπόρα πότε πιὼ δυνατὴ πότε πιὸ ἀδύνατη, μέσα εἰς τὸ ἀσημένιο λυκόφως ἥτον ώς νὰ ἐμύριξε ἄνοιξιν.

"Η Ζοζάννα μελαχροινή, εὐκίνητη, μαυρονυμένη, μὲ λαιμοδέτην ἀπὸ ἀσπρο τοῦλι ἥτον ὡσὰν τὸ πρῶτο χειλιδόνι τῆς ἀνοίξεως ποὺ δὲν θάργοῦσε νὰ ἔλθῃ.

"Εκρατοῦσε μὲ τὸ ἀριστερὸ χέρι τὴν φούσταν της, καὶ μὲ τὸ δεξὶ τὴν διμβρέλλαν τῆς ἀνοικτήν. Τὸ λιγεόδον ὑφασμα, τεντωμένο καθὼς ἀνεστκώνετο ἀπὸ τὸ ἔνα μέρος, ἔδειχνε τὸ δραῖον τῆς ἀνάστημα καὶ τὸ καλοκαμωμένο τῆς σῶμα. Τὸ βολὰν τοῦ μισοφροιοῦ ἀπὸ ταφρετὰ ἀπεκάλυπτε λεπτὰ ὑποδηματάκια. Ὁλόκληρη ἡ Ζοζάννα εἶχεν ἔναν ἀέρα ἀμυνομένης ἀλαζονικότητος, τὸ παρουσιαστικὸν ποῦ ἀποκαλύπτει χειραφετημένην κόρην ἡ γυναῖκα χωρὶς ἄνδρα, μόνην της εἰς τὸν δρόμον,— μόνην της εἰς τὴν ζωήν . . .

"Ομως τὰ μάτια τῆς Ζοζάννας, τὸ χαμόγελο τῆς Ζοζάννας κάτω ἀπὸ τὸ μικρό της βέλο ἥσαν λυπημένα καὶ τρυφερά καὶ ἀπλανῆ, ἀδύνατα. Οἱ ζωές εἶχεν τὸ χαμόγελο καὶ τὰ μάτια της.

"Ἐνας νέος ποὺ ἐπηγαινοήρχετο ἐκεῖ κοντὰ ἔστρεψε τὸ κεφάλι, τὴν εἶδε καὶ εἶπε: «χαριτωμένη ὡ! πολὺ χαριτωμένη! . . .» "Ἐνας κύ-

ριος δρίμους ἥλικιας τὴν ἐπῆρε ἀπὸ 'πίσω· τῆς ἐποδέτεινε ἔνα μικρὸ γεῦμα «εἰς τοῦ Φααγιό», μιὰ βραδύνα εἰς τὸ 'Ωδεῖον. "Ἐπειτα προέβη εἰς ἔξηγήσεις "Η Ζοζάννα χωρὶς ταραχὴν τοῦ ἔδωκε τὴν ἀπάντησιν :

— Βλάκα! . . .

"Ο νεαρὸς κύριος ἐτράβηξε εὐχαριστημένος. "Ο ἄλλος ἔφυγε μὲ κακὸ κέφι. "Η Ζοζάννα ἔφυσε εἰς τὸ 'Ωδεῖον. "Ἐβρεχε ἀκόμη, κ' ἔξαφνα τὸ ἄναμμα ἐνὸς φανοῦ ἀεριόφωτος μὲ τὸ κίτρινο καὶ τρέμουλο φῶς ἔδωκεν ἔναν τόνον θλίψεως εἰς τὴν βραδυάν.

— Η ὥρα: 6.

"Ἐνα παιδί ξανθὸ μὲ βοστρύχους, σὰν ρακένδυτος "Ερως, τῆς ἐπαρουσίασε μενεξέδες ἀπὸ τὸ πανέρι του. *

— Δεσποινίς, πάρτε λουλούδια! . . .

"Η Ζοζάννα μὲ τὰ γαντοφορεμένα δάκτυλά της ἔγγιζε τὰ στρογγυλὰ μπουκετάκια ἀκουμβημένα ἐπάνω στὴ νωπὴ φτέρη· φύλλα κισσοῦ σκληρὰ καὶ φλεβωτὰ ὡσὰν χυτὰ ἐσχημάτιζαν ἔνα σκοτεινὸ ἀστρο μὲ πέντε αἰχμὰς δόλογρα ἀπὸ τοὺς ωχροὺς μενεξέδες.

— Τῆς Πάρμας, δεσποινίς, δεκαπέντε λεπτὰ τὸ ἔνα.

"Η Ζοζάννα ἔδωκε τὰ δεκαπέντε λεπτά, κ' ἐδιάλεξε ἔνα μπουκετάκι. "Εκλεινε τὰ μάτια καθὼς ἀνέπνεε τὸ ἀρωμα, κ' ἐσυλλογίζετο:

«"Ολος δ κόσμος μὲ λέει δεσποινίδα ἀπόψε . . . Κ' ἔγω αἰσθάνομαι, εἶνε ἀλήθεια, τὸν ἑαυτόν μου νέον παραπολύ. Μὰ γιατί τάχα; . . .

"Ἐγνώριζε καλὰ τὸ γιατί, καὶ τὰ μάτια της ποὺ εἶχαν τὸ χρῶμα τῶν μενεξέδων, βαθύτερο δύμως, συνεκινήθησαν εἰς τὴν ἀναπόλησιν μιᾶς εἰκόνος:

«Μαυρίκιε! . . .»

Ἐπερίμενε τὸν ἐραστήν της.

* Οἱ νέοι ἀπὸ 15 'Οκτωβρίου 1906 συνδρομηταὶ μας λαμβάνονταν δωρεάν τὴν ἀρχὴν τοῦ μαθιστορήματος "Η 'Αντάρτις" μὲ ίδιαιτέραν σελιδοποίησιν.

Είς τὰ γραφεῖα τοῦ «Γυναικείου Κόσμου», ἐπιθεωρήσεως καλλιτεχνικῆς, φιλολογικῆς καὶ τῶν ζητημάτων τῆς μόδας, δύον ἡ Ζοζάννα ἦτον ἀπλούστατα γραμματεὺς τῆς γραμματέως τῆς συντάξεως, εὐρῆκε ἔνα γραμματάκι τοῦ Μαυρικίου Ναττιέ :

«Ἐίνε ἀνάγκη νὰ πάω νὰ ἴδω τὴν μητέρα μου εἰς τὰς πέντε καὶ θὰ γενματίσω εἰς τὸ Πασσύ εἰς τοῦ Λαμπερτιέ. Τὸ Ὡδεῖον εἶνε εἰς τὸν δρόμον μου καὶ εἰς τὸν ἴδικόν σου· περίμενε ἐκεῖ κάπου εἰς τὰς ἔξη τὸ βράδυ. Θὰ εἴμαι ἀκριβῆς αὐτὴν τὴν φοράν...» Κάτω ἀπὸ τἀρχικὰ τῆς ὑπογραφῆς ὑπῆρχε ἔνα ὑστερόγραφον :

«Οπωσδήποτε συχώρεσέ με ἀν κάμω καὶ ἔνα τέταρτο περισσότερο νᾶλθω.»

«Η Ζοζάννα, ἐννόησε: Ο Μαυρίκιος θὰ ἥρχετο εἰς τὰς ἔξημισυ—ἀν ἥρχετο.

Πόσες φορές, τὰ τέσσερα τελευταῖα χρόνια ποῦ συνεδέοντο, τὰ τόσο όλιβερά, πόσες φορές εἶχε περιμείνει ἔτσι εἰς τοὺς σταθμοὺς τοῦ τράμ, εἰς τοὺς δημοσίους κήπους, εἰς ἐκκλησίας, μετρῶντας τὰ δευτερόλεπτα ὑπὸ τὰ βλέμματα τῶν περιέργων διαβατῶν! Πόσες φορές ἔφυγε, μὲ κλάματα, ταπεινωμένη, διότι δὲν εἶχε ἔλθει!

Τὴν ἀγαποῦσε δύως—ὅταν ἦτον ἐκεῖ,—τὴν ἀγαποῦσε κατὰ τὸν ἴδικόν του τρόπον ἀμελῆ καὶ γλυκῶν συγχρόνως, κάπως ἀνανδρον καὶ ἦτον πολὺ ἀδύνατος ὥστε ν' ἀποσυρθῇ, πολὺ φρόνιμος ὥστε νὰ μὴ δοθῇ ἔξι ὀλοκλήρου, ζηλεύων τὴν ἔρωμένην του καὶ μὴ θέλων νὰ τῆς δώσῃ πρόφασιν ρήξεως...

Εἶχαν συναντηθῆ πρὸ πέντε ἔτῶν, εἰς τὸ σαλόνι τῆς Γκράνχερ, συζύγου ἐνὸς ἐμπόρου μεταξωτῶν. Ο Μαυρίκιος εἶχε προσέξει ἀπὸ τότε τὴν μεγάλην αὐτὴν μελαχροινήν, κομψὴν καὶ καλοπλασμένην, μὲ γαλανὰ μάτια κάτω ἀπὸ μαῆρα ματόκλαδα, μὲ δόντια μαργαριταρένια, μὲ λεπτὰ χεράκια. Ἐφοροῦσε πάντοτε τὸ ἵδιο φόρεμα μὲ μαῦρο τούλλι, ποῦ τὴν ἐκάλυπτε μὲ μίαν ἀτμόδη σκιάν, καὶ πάντοτε ἔνα πορφυρὸ τριαντάφυλλο στὴ ζώνη τῆς. Μόνη μεταξὺ τῶν κοριτσῶν, λησμονημένη ἀπὸ τὰς ὠρίμους καὶ σοβαρὰς δεσποίνας, ἔγκαταλειμμένη ἀπὸ τοὺς νεαροὺς κυρίους οἱ ὄποιοι ἔζητοσαν προῖκας γύρω ἀπὸ τὸ τραπέζι τοῦ τσαγιοῦ, ἔμενεν ἀπαθής, συμμαζευμένη εἰς τὸ ἡμίφως, μὲ τὸν ἀέρα ὑπάρχεως ποῦ ἔχουν ἀποστάσει καὶ μεταποίσει. «Ἐνα βράδυ, εἰς τὸ γενῦ, εἰνόδην κοντά της. Ήμήλισης διὰ νὰ διμήσῃ,—διὰ νὰ τὴν κάμῃ νὰ διμήσῃ προπάντων,—γιὰ δλα καὶ γιὰ τίποτε, γιὰ ἔνα ἔρ-

γον ποῦ εἶχε ἐπιτύχει, γιὰ ἔνα νέο βιβλίο, γιὰ τὴν μόδαν καὶ τὸ σαλόνι τῆς ζωγραφικῆς.

Νεώτατος μηχανικὸς ἐναβρύνετο διὰ τὴν φιλολογικήν του καλαισθησίαν, ἔξεκουραζέτο ἀπὸ τοὺς ἀριθμοὺς γράφων στίχους ἐσύχναζε τὰ γραφεῖα τῶν μικροπεριοδικῶν καὶ ὑπενθύμιζε κάθε τόσο ὅτι ὁ Ἐδουάρδος Ἐστωνὶε εἶχε προέλθει ἀπὸ τὴν Πολυτεχνικὴν σχολήν. «Ἡτο πνευματώδης καὶ—ἀκόμη περισσότερον—εἶχε χάριν ἀσύγκριτην καὶ θὰ ἡμποροῦσες νὰ πῆς γι' αὐτὸν ὅτι ἡ κυρία δὲ Μοτέβιλ δηγεῖται διὰ τὴν Ἐρρίκαν τῆς Ἀγγλίας ὅτι ἐφαίνετο πάντοτε «πῶς ζητεῖ τὴν καρδιάν».

«Ἡ νέα μὲ τὸ τριαντάφυλλο ἐννόησε πολὺ αὐτὴν τὴν γλῶσσαν ἔχαμογέλασε, ἔγινε εὔθυμη, ἔδειχθη δραιοτέρα· εἶπε λόγια ἀπρόσοπτα, ἔξυπνα καὶ χαριτωμένα, καὶ ὁ Μαυρίκιος ποῦ ἦξενρε δόλο τὸ Παρίσι ἐσυλλογίσθη: «Ἀπὸ ποῦ ἔρχεται; Δὲν εἶνε ἀπ' αὐτὸν τὸν κόσμον...» «Ὑστερα ἀπὸ τὸ γενῦ, ἥρωτησε τὴν κυρίαν Γκράνχερ. «Ἡ καλὴ κυρία ἐσήκωσε τοὺς ὕμους:

—Τὴν εὑρίσκετε πνευματώδη; Δὲν ἐπίστευα... Δὲν εἶνε κυριολεκτικῶς φίλη μου, εἶνε διδασκάλισσα τοῦ πιάνου τῆς κόρης μου, Ζοζάννα Βαλεντέν...

—Ζοζάννα;

—Ονομα γελοῖον, βέβαια ὁ πατέρας της ἐκαλεῖτο Ζοζέ. Ἡτον ἔνα εἶδος. δημοσιογράφου ποῦ ἀπέθανε ἀφίνοντας τὴν γυναῖκα του εἰς τὴν δυστυχίαν... Μία πολὺ καλὴ γυναῖκα!... Ἡ μικρὰ ἐπρόκειτο νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν École de Sèvres· ἐπαρασκευάζετο πρὸς τοῦτο. «Ἐνας χημικὸς τὴν ἀγάπησε καὶ τὴν ἐπῆρε.

Ο Μαυρίκιος ἔζητοσε μὲ τὰ μάτια του τὸν χημικόν. «Ἡ κυρία Γκράνχερ εἶπε τότε:

—Πολὺ μεγάλη βλακεία. Η Ζοζάννα δὲν εἶχε πεντάρων καὶ ὁ Πέτρος Βαλεντέν ὑγείαν. «Ἔχει μίαν φοβερὰν ἀρρώστιαν τοῦ στομάχου ἐδῶ καὶ τοία χρόνια. Καὶ τὴν περασμένη χρονιὰ ἔγινε νειρασθενής χάνει τὸ μνημονικόν, δὲν ἥξενρε τί θέλει. Δὲν θέλει κανέναν. Κι' αὐτὸν δὲν θὰ ἦτον τίποτε, ἀν ἡμποροῦσε νὰ ἔργασθῇ, μὰ δὲν ἡμπορεῖ πιά...

—Λοιπόν;

—Λοιπὸν ψιφοῦν τῆς πείνας ἡ κοντεύουν τοῦλάχιστον... Η Ζοζάννα προσπαθεῖ νὰ ἔξιοικονομήσῃ τ' ἀναγκαῖα. Τὴν ἐπῆρα καθηγήτριαν διὰ τὴν Μαγδαληνὴν ἀλλὰ δὲν ἀξίζει μίαν ἀρχαίαν μαθήτριαν τοῦ Ὡδείου. Θὰ τὴν κρατήσω ἔνα χρόνο ἀκόμη... Πρέπει νὰ

κάνη καλὸ κανεῖς... Δὲν εἶνε κακὸ κορίτσι αὐτὴ ἡ μικρά. Τὴν προσκαλῶ δταν εἶνε κόσμος. Αὐτὸν τὴν διασκεδάζει λιγάκι καὶ ἔξι ἀλλού, δταν θέλει κανεῖς νὰ χορέψῃ, παῖζει πιάνο.

«Ἡ κυρία Γκράνχερ δὲν εἶχε καταστρέψει τὸ θέλγητρον τῆς νέας μὲ τὸ τριαντάφυλλο. Ο Μαυρίκιος Ναττιέ, μεγαλωμένος μέσα εἰς τὰ φορέματα μιᾶς αὐστηρᾶς μητέρας, ἀπεστρέψετο τὰς εὐκόλους ἐπιτυχίας. Εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν εἶχεν ἀκόμη κάποιαν δροσερότητα ψυχῆς, τὸν ἀφελῆ πόθον δι' ἔνα μεγάλο πάθος. Θρεμμένος μὲ φιλολογικὰ διαβάσματα καὶ μυθιστορήματα, ἐπίστευε τὸν ἑαυτόν του αἰσθηματικόν...

«Ἐνας εὐγενής ἔρως, λεπτός, ἐμύρωσε τὴν σκοτεινὴν ζωὴν τῆς Ζοζάννας δπως οἱ ἀδρατοι μενεξέδες μυρῶνουν τὴν ἀνοιξιν τὸ δάσος. «Ἐνας ἔρως δσιος καὶ παιδικός, μὲ τὴν ὑπερηφάνειαν νὰ δμοιάσῃ πρὸς τοὺς ἔρωτας ποῦ μᾶς παρουσιάζουν τὰ βιβλία. Ο Μαυρίκιος δὲν ἐγνώριζε τὸν σύζυγον τῆς Ζοζάννας. Δὲν ἐμπήκε ποτὲ εἰς τὸ κατοίκημα τῆς ὁδοῦ· Ἀμνότ, δπου ὁ ἀσθενής δὲν ἥθελε νὰ δεχθῇ κανένα ἔκτος ἀπὸ τὸν προϊστάμενόν του Μαλιβού καὶ τοὺς γιατρούς.

Κάποτε τὴν ὁδήγησεν εἰς Bellevue εἰς τὸ μέρος ποῦ ἡ μητέρα του ἐπεροῦσε τὸ θέρος. «Ἡτον μία ἡμέρα Μαρτίου· ἔλυναν καὶ τὰ τελευταῖα χιόνια· ἀνέπνεες πλέον τὴν μυρωδιὰν τῶν ἥρανθέμων. Μὲ τὸ λυκόφως, καθώς ἔφευγαν, ὁ οὐρανὸς ἦτον φόδινος καὶ ψυχρός, μόνον ἐν ἀστρῷ ἔλαμπε. Η Ζοζάννα στηρίζομένη εἰς τὸν βραχίονα τοῦ ἔραστον της, ἐψιθύρισε:

—Εἴμαι εὐτυχισμένη... Δὲν ἔχω καμμίαν τύψιν, ξέρεις! «Ω! ὅχι, οὔτε ἐντροπήν.

Πράγματι: δὲν ἥσθιαντο εἰς Belleveue εἰς τὸν πόδην παρόμητραν μεταξύ της ζωὴς του, οὔτε πρὸς τὰς ἔξαρδες φίλας τῆς οἰκογενείας του, οὔτε πρὸς τὰς φυναῖκας ποῦ ἀπαντοῦσε εἰς τὰ «corrects» σαλόνια. Δὲν ὠμοίαζε περισσότερον οὔτε πρὸς τὰς ἔρωμένας ποῦ εἶχεν ἀλλοτε, οὔτε πρὸς τὰς ἔρωμένας ποῦ τοὺς ἔρωμένους των. Οὔτε πνεύματος νοικουρείστικου, οὔτε πάλιν μποέμ—δμως περισσότερο μποέμ παρόμητραν μεταξύ της ζωὴς του, οὔτε πρὸς τὰς ἔξαρδες ιδέας του· τὸν ἔξεπληττε, τὸν ἔγοήτευε, τὸν ἔξεμιαλέ, τὸν ὄργιζε τέλος πάντων. Πτωχή, δὲν ἐπαραπονεῖτο ἐν τούτοις διὰ τὴν δυστυχίαν της, μὲ τὸ βάρος τῆς ἔργασίας ἔδοκίμαζεν δμως μίαν ἀφελῆ ὑπερηφάνειαν δτι δὲν εἶχε καμμίαν ἀξίαν· συνδεδεμένη μ' ἔναν ἀσθενῆ, μ' ἔναν μανιακόν, ἔδωπενετο ἀπὸ μίαν ὑπομονὴν ἀκούραστην, δχι χωρίς τρυφέροτητα. «Ἐλεγε: «Τὸν ἔδειχθηκα ὡς σύζυγόν μου, δὲν θὰ τὸν ἔγκαταλείψω ποτέ...». Είχεν ἔρωμένουν καὶ δμως δὲν ἥξενρε τί θὰ πῆ τύψις συνειδήσεως. «Ἐξηγοῦσε δλας τὰς ἀντιφάσεις τῆς καρδίας της καὶ τῆς ζωῆς της λέγουσα: «Δὲν ἥμπορων νὰ ζήσω χωρίς εὐτυχίαν. Καὶ ἡ ἥδονή της θυσίας δὲν μοῦ εἶνε ἀρκετή... Δὲν εἴμαι ἀγία: δὲν εἴμαι ἥρωις: εἴμαι γυναῖκα, πάρα-πολὺ γυναῖκα...».

Δὲν ὑπῆρξεν εὐτυχής ἐπὶ πολὺ ἡ δυστυχὴ Ζοζάννα· Μίαν ἡμέραν εἰς τὸ μικρὸ δωμάτιον δπου ὁ Μαυρίκιος τὴν ἔδειχετο, ενδέθη εἰς κρήσιν στεναγμῶν.

—Τι ἔχεις; Τὴν ἥρωτησε τρομαγμένος. Είσαι κακοδιάθετη ἡ λυπημένη;

—Δὲν ἥξενρω... Εἴμαι τρομαγμένη ἀπὸ

καὶ τὸ ημισυ σοβαρός, τὴν ἀπεκάλει «ἀναοχικήν»!

Δὲν ἦτον ἀναοχικός, αὐτός!... Είχε βαθύτατα τὸ αἰσθημα τῆς τάξεως, τὸ σέβας πρὸς τὰ καθεστῶτα, τὴν ἐπιθυμίαν νὰ εἶνε «ὅπως ὅλος κόσμος». Μέσα εἰς τὴν παροδικὴν θέρμην τῶν εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν του εἶχε δεχθῆ, μὲ ἀλαζονείαν, τὴν ἐπλίδα αὐτὴν ἐνὸς μεγάλου ἔρωτος ποτὸν ἔκαμνε μεγαλύτερον ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ του. Τὰ βιβλία τὸν εἶχαν μεθύσει. Καὶ ἐκαμώνετο πλέον δτι περιφρονεῖτούς μπονρζόαδες! Καὶ τί ἦτον, δμως, τὸ παιδί αὐτὸν πλασμένο διὰ τὴν κανονικὴν ζωὴν, ἀνίκανο νὰ περιφρονήσῃ τὰ συνήθη καθηκοντα τοῦ τιμίου ἀνθρώπου, ἀλλὰ μὲ μίαν ψυχὴν τόσο στενὴν καὶ καρδιάν τόσο φρόνιμην, τί ποτὲ φρόνιμην, τί ποτὲ φρόνιμην πάντα ποτέ τὴν Ζοζάνναν Βαλεντέν;

Αὐτὴ δὲν ὠμοίαζε καθόλου πρὸς τὴν μητέρα τοῦ Μαυρικίου, οὔτε πρὸς τὰς θείας του, οὔτε πρὸς τὰς ἔξαρδες φίλας τῆς οἰκογενείας του, οὔτε πρὸς τὰς φυναῖκας ποῦ ἀπαντοῦσε εἰς τὰ «corrects» σαλόνια. Δὲν ὠμοίαζε περισσότερον οὔτε πρὸς τὰς ἔρωμένας ποῦ εἶχεν ἀλλοτε, οὔτε πρὸς τὰς ἔρωμένας ποῦ τοὺς ἔρωμένους των. Οὔτε πνεύματος νοικουρείστικου, οὔτε πάλιν μποέμ—δμως περισσότερο μποέμ παρόμητραν μεταξύ της ζωὴς του, οὔτε πρὸς τὰς ἔξαρδες ιδέας του· τὸν ἔξεπληττε, τὸν ἔγοήτευε, τὸν ἔξεμιαλέ, τὸν ὄργιζε τέλος πάντων. Πτωχή, δὲν ἐπαραπονεῖτο ἐν τούτοις διὰ τὴν δυστυχίαν της, μὲ τὸ βάρος τῆς ἔργασίας ἔδοκίμαζεν δμως μίαν ἀφελῆ ὑπερηφάνειαν δτι δὲν εἶχε καμμίαν ἀξίαν· συνδεδεμένη μ' ἔναν ἀσθενῆ, μ' ἔναν μανιακόν, ἔδωπενετο ἀπὸ μίαν ὑπομονὴν ἀκούραστην, δχι χωρίς τρυφέροτητα. «Ἐλεγε: «Τὸν ἔδειχθηκα ὡς σύζυγόν μου, δὲν θὰ τὸν ἔγκαταλείψω ποτέ...». Είχεν ἔρωμένουν καὶ δμ

έκεινο ποῦ μοῦ συμβαίνει, καὶ μὲν δλα ταῦτα... αὐτὸ μὲ συγκινεῖ, αὐτὸ μοῦ συνταράττει τὴν καρδιά. Φοβοῦμαι τόσο νὰ σοῦ τὸ πῶ!

— Τί;

— Ω ἀγαπημένε μου, φοβοῦμαι... Εἰ... εἶμαι... ἔγκως.

Ἐπερίμενε λόγια ἔρωτος, λόγια οἴκτου, τὴν ἀγαθὴν προστατεύουσαν χειρονομίαν. Ἐπίστευε δτι δ. Μαυρίκιος θὰ τῆς ἔλεγε: «Εἰμὶ ἐλεύθερος! εἶμαι εἰς τὴν διάθεσίν σου». Ἀναμφιβόλως δὲν ἡμποροῦσε ν' ἀφήσῃ τὸν Πέτρον Βαλεντίνο... Αλλὰ ἦτον τὸ καθήκον τοῦ Μαυρίκιου νὰ μὴ συναινέσῃ—όχι ἀμέσως!—εἰς τὸ ὑπέρτατον ψεῦδος ποῦ δὲν ἀνάγκη τῆς ἔπειρας. Αὐτὴ ἥπτιζεν ἀορίστως δτι δὲν διεμαρτύρετο, δτι δὲν ἔξαντα καὶ δὲν εὑρίσκει μαζί τῆς κάποιον τρόπον διὰ ν' ἀποπτύσουν τὴν ἐντροπὴν τῆς ἀπάτης.

Εἶπε μόνον:

— Δὲν ἔχομε τύχην!... Δὲν ἀμφέβαλλα... γιατί... ἐπιτέλους... ὥφειλες νὰ προβλέψῃς... Δὲν ἥσουν μικρὸ κοριτσάκι... Τί νὰ κάνωμε τόρα;... Ὁ ἄνδρας σου θὰ τὸ δεχθῇ;...

Ἐφρικίασε, ἀλλά, δταν ἔγεινε πάλιν κυρία τοῦ ἑαυτοῦ τῆς, ἀπήντησε:

— Ήσύχασε. Δὲν θὰ σὲ στενοχωρήσω καθόλου· θὰ τακτοποιήσω τὰς ὑποθέσεις μου...

Ἐπειτα τὴν ἐπαρηγόρησε, τὴν ἔχαΐδεψε. Αὐτὴ ἀπέμενε ψυχρά, καὶ δὲν ἥξευρε ἀν τὸν ἀγαπᾶ ἀκόμη... Ἐτελείωσε. Ὁλον τὸ θέλητρον τοῦ συνδέσμου των ἔξηφανίζετο τὸ εἰδύλλιον ἔγινετο δρᾶμα. Ὁ Μαυρίκιος δὲν ἦτον καμαρένος δι' αὐτὰ τὰ πράγματα. Ἐξήτησε νὰ σταλῇ εἰς τὴν Γερμανίαν ἀπὸ τὸν μεγάλον μηχανικὸν Λαμπερτὶ τὸν προϊστάμενόν του. Κέταξίδενεν ἀκόμη δταν διὰ μικρὸς διὰ Κλαύδιος ἥλθε εἰς τὸν κόσμον...

Ἡ Ζοζάννα εἶχεν ἐλευθερωθῆ ἀπὸ πέντε ἐβδομάδας δταν τὴν ἁναεῖδε στὸ μικρὸ δωματίῳ τους. Ἐμπήκε, χλωμή, ἀδυνατισμένη, κατακουρασμένη ἀπὸ τὸ ἀνέβασμα τῆς σκάλας. Ἐίχε εἰς τὰ μάτια τῆς τὰ μεγαλωμένα ὁσάν μίαν ἀνάμνησιν τῶν προσφάτων πόνων, καὶ τὴν σκιὰν τοῦ θανάτου ποῦ τὴν είχεν ἔγγίσει. Εἰς τοὺς βραχίονάς της, σκαιὰ καὶ φοβισμένη, ἔκρατοῦσε τὸ παιδί της—τὸ παιδί τους.

Αὐτὴν τὴν φορὰν διὰ Μαυρίκιος ἔκλαυσε. Εἶπε:

— Συγχώρησέ με... Συγχώρησέ μας καὶ τοὺς δύο...

Καὶ ἡ Ζοζάννα εἶχε συγχωρήσει: ἥθελε τὴν ἀνταμοιβὴν τῶν ὀδυνῶν της.

B

Ἡ ὥδα ἔξη καὶ μισή πλέον. Διὰ δευτέραν φορὰν ἡ Ζοζάννα ἔκαμνε τὸν γῆραν γαλοιῶν σταματῶσα ὀλίγας στιγμὰς διὰ νὰ φυλλομετρήσῃ περιοδικὰ καὶ βιβλία. Οἱ ὑπάλληλοι, χαμογελῶντες, τὴν ἔκύτταξαν.

«Θεέ μου!... πρέπει νὰ ἔλθῃ. Στὰς ἐπτὰ θὰ πρέπῃ νὰ εἶμαι στὸ σπίτι. Ὁ Πέτρος θὰ μὲν χρειάζεται. Καὶ τὸ μικρό!...» Ήτον παραπολὺ χλωμὸ σήμερα τὸ πρωΐ!... Ἡ γυναῖκα ποῦ ἔχω θὰ κάψῃ τὸ φαΐ, ἢ θὰ σπάσῃ τὰ πιάτα, ὅπως τὶς προάλλες. Θὰ ἔχω σκηνὴν πάλι, χωρὶς ἄλλο! Α! Μαυρίκιε, Μαυρίκιε!...

Τὰ πόδια τῆς είχαν παγώσει, τὰ μάγουλά της ἔκαιαν καὶ διὰ μυμὸς ὑπεδαύλιζε τὴν θλῖψιν της, τὴν ἔξηναπτε.

Γύρω ἀπὸ τὸ 'Ωδεῖον, τὴν νύκτα, ἡ βροχὴ, τὸ γλοῦ γλοῦ τοῦ φουσκωμένου δύνακος, οἱ λάσπες, τὰ νερά... Οἱ ἀνθρώποι εὔρισκαν καταφύγιον κάτω ἀπὸ τὰς στοὰς καὶ τὸ νερὸ ἀπὸ τὶς μουσκεμένες διμβρέλλες ἐκατρακυλούσεις ἐπάνω εἰς τὰ λιθόστρωτα.

Ἐπτὰ παρὰ τέταρτον...

Ἡ Ζοζάννα, μὲ τὸ κεφάλι ἀδειανό, μὲ τὰ πόδια κλονούμενα εἶχε σταματήσει ἐμπρὸς εἰς τὸ βιβλιοπωλεῖον Μαρπόν. Τὰ βιβλία μέσα εἰς τὸ κίτρινον ἡ λευκὸν κάλυμμα τοὺς ἔκεντούσαν τὴν περιέργειαν τῶν διαβατῶν. Μερικὰ ἥσαν στολισμένα μὲ σχέδια ἔρωτικά, μὲ φωτογραφίας φυσικάς. Ἡσαν μισοφόρια ἀνασηκωμένα, μαδρες κάλτσες, πανταλόνια, κορσέδες ἀνοικτοί, γυμνοὶ τράχηλοι — τὸ ἡμίγυμνον περισσότερο σκανδαλίζον ἀπὸ τὸ γυμνόν, ἡ ἀχαρις πορνογραφία.

«Αὐτὸ εἶνε δὲν ἔρως;» ἐσκέπτετο ἡ Ζοζάννα...

Δὲν ἦτον σεμνότυφη ἡ ἐλευθερία ἐνὸς χαρακτηριστικοῦ, ἡ γυμνότης μιᾶς λέξεως δὲν τὴν ἔπειραζαν καθόλου, δμως ἀγαποῦσε: είχε τὴν λεπτὴν αἰδημοσύνην τῆς ἔρωτευμένης γυναικός, καὶ ἡ ἥδονὴ τῆς ἔφαίνετο κάτι τι κρυφὸ καὶ φοβερὸ ποῦ μόνον αὐτὴ καὶ διὰ μαζί μένος τῆς ἔγνωριζαν.

Ἐπῆρε ἔνα μυθιστόρημα, κατὰ τύχην, τὸ ἔξεφύλλισε, τὸ ἔκλεισε. Διέτρεξε ἔναν τόμον κριτικῆς, ποῦ τὴν ἔκαμε ν' ἀνιάσῃ, καὶ μίαν συλλογὴ ποιημάτων μυστικῶν ἥλιθιών σὰν λουλούδια χάρτινα...

«Ἡ Ἐργάτις...» Εἶνε τὸ βιβλίον ποῦ εἶδα στὸ τραπέζι τῆς δεσποινίδος Μπόν. «Ἄλλο ἔνα μυθιστόρημα φεμινιστικὸν ἡ ἀντιφεμινιστικόν.

Εἶνε ἡ «μόδα!».

«Οχι, δὲν ἦτον μυθιστόρημα: ἦτον μία μακρὰ καὶ λεπτολόγος μελέτη ἐπὶ τῶν γυναικείων ἐπαγγελμάτων. Είχε ἀριθμούς, σημειώσεις, παραπομπὰς καὶ στατιστικοὺς πίνακας.

Ἡ Ζοζάννα ἐδιάβασε τυχαίως μερικὰ σελίδας: «Ἡ ἐργάτις ἐργοστασίου. Ἡ ὑπάλληλος. Ἡ Γυναῖκα καὶ τὰ ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα. Ὁ γυναικεῖος ἀνταγωνισμὸς καὶ αἱ οἰκονομικαὶ τοῦ συνέπεια... Σχέδιον μιᾶς ἡθικῆς γυναικείας.

Αὐτὸ ἦτον τὸ τελευταῖον κεφάλαιον, τὸ συμπέρασμα.

«...» Αν ἡ ἐργασία τῶν γυναικῶν εἶνε καλὸν ἡ κακὸν ἀγνοῶ, καὶ τὸ μέλλον θὰ μᾶς τὸ εἰπῆ, ἀλλ' εἶνε μία ἀνάγκη ἡ γυναικαὶ νὰ τὴν ὑφίσταται χωρὶς νὰ τὴν ἔχῃ ἐπιθυμήσει, εἰν' ἔνα γεγονός ποῦ μᾶς ἐπιβάλλεται καὶ ποῦ πρέπει νὰ δεχθῶμεν μὲ δλας τοὺς τὰς συνεπείας. Καὶ ἡ σημαντικωτέρα τῶν συνεπειῶν εἶναι ἡ ἐπανάστασις ἡ ἡθικὴ ποῦ φαίνεται ως ἀποτέλεσμα καὶ ὅχι ἡ αἰτία τῆς οἰκονομικῆς ἐπαναστάσεως.

«Οχι διότι ἡ γυναικαὶ ἀπελευθερώθη ἡθικῶς ποῦ ἐπόθησε νὰ κατακτήσῃ τὴν ὑλικήν της ἀνεξαρτησίαν. Ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιον, τὸ ἐργαστήριον, τὸ κατάστημα, τὸ γραφεῖον, τὸ σχολεῖον, θὰ ἐπροτιμοῦσε, ἵσως, τὸ προστάτην ἔρωτα τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὴν ἑστίαν τοῦ σπιτιοῦ. Ὁμως δὲν ἀνδρας ἔκλεισε τὸ σπίτι του διὰ τὴν πτωχὴν κόρην...» Καὶ ἡ πτωχὴ κόρη, ποῦ δὲν θέλει νὰ πουληθῇ καὶ δὲν συναινεῖ ἐπίσης ν' ἀποθάνῃ τῆς πείνης, ἐδοκίμασε νὰ ζῇ ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι, χωρὶς τὴν ἀρωγὴν τοῦ ἀνδρός. Επῆγε λοιπὸν δπου θὰ ἡμποροῦσε νὰ κερδίσῃ τὸ ψωμὶ τῆς εἰς τὴν περιοχὴν ποῦ ἐπεφυλάχθη καθ' δλας τὰς ἐποχὰς διὰ τὴν γυναικείαν ἐνέργειαν, καὶ σιγὰ-σιγὰ κατέκτησε ὅτι ἐπεφυλάσσετο μόνον εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀνδρός...» Εβαλε τὰ δυνατά της, ἐχηγημοποίησε δλας τὰς δυνάμεις της διὰ ν' ἀναπτύξῃ τὴν προσωπικότητά της. Παρέτησε, τότε, ὅτι ἥδυνατο νὰ κερδίσῃ κάτι περισσότερον ἀπὸ τὸ ἀριθμὸν τῆς ἡθικῆς γυναικῶν της, τὸ δικαίωμα τοῦ σκέπτεσθαι, τοῦ διμιλεῖν, τοῦ ἐνεργεῖν, τοῦ ἀγαπᾶν κατὰ τὴν ἰδιαιτέραν τῆς θέλησιν, τὸ δικαίωμα ποῦ εἶχε πάρει πάντοτε ὅτι διάδρας καὶ ποῦ τὸ εἶχε ἀγνηθῆ εἰς τὴν γυναικαί.

«Ἀλλ' διὰ μαζί με τοῦ γάμου, τροποποιημένου ἥδη, βαθύτατα, μὲ τὸ διαζύγιον...» Η Ζοζάννα ἔμαίτηνε, κατὰ τὴν λεπτὴν ἴσορωνειαν μερικῶν φράσεων, δτι δὲν είχε πολὺν σεβασμὸν διὰ τὰς παλαιὰς μορφὰς καὶ τοὺς παλαιοὺς τύπους καὶ δτι αἱ «ζῶσαι πραγματικότητες»

τὸν ἐνδιέφεραν πολὺ διαφόρως ἀπὸ τὰς ὑπερφυσικὰς ὁντότητας.

«Ποιὸς νὰ είνε αὐτὸς ὁ κύριος ποῦ δὲν ἔχουν τυφλώσει αἱ προλήψεις;...»

Παρετήρησε τὸ δνομα: «Νοὲλ Ντελύλ». Καὶ ἀμέσως, χωρὶς κανένα λόγον ἐφαντάσθη ἔναν ἄνθρωπον μὲ δῆψιν σοβάραν καὶ λεπτήν, μὲ γαλανὰ μάτια καὶ στακτιὰ γένεια ποῦ κατοικοῦσε ἔνα παλαιὸ σπίτι σιμὰ εἰς τὴν Σορβόννην.

Δὲν ἦσθαντο τὴν ἀνίαν τῆς ἀναμονῆς πλέον καὶ τὸν κόπον τῆς ὁρθοστασίας, ἐλησμονοῦσε τὸν Μαυρίκιον... «Εσκέπτετο...»

«Πόσο είνε ἀλήθεια αὐτό!... Θὰ ζητήσω τὸ βιβλίον ἀπὸ τὴν δεσποινίδα Μπόν».

Ἡ δεσποινὶς Μπόν ἡσχολεῖτο μὲ τὰ συνδικάτα, τὰ κογκρέσσα, τὰ ἔργα ἀλληλοβοηθείας, ἐνῷ ἡ Ζοζάννα, εἰς τὸν γυναικείον κόσμον, ἔκαμψε λίγο ἀπ' ὅλα, ἔγραψε περὶ μόδας, βιβλιογραφίας, τὴν μικρὰν ἀλληλογραφίαν κ. ἀ.

Οὐχ ἦττον ἐνδιεφέρετο διὰ τὰς ἰδέας, καὶ τὸ γυναικεῖον λεγόμενον ζήτημα τῆς εἶχε γείνει ἀγαπητόν... Εἶχε τὸ πνεῦμα καθαρὸν καὶ ὑπερήφανον, τὴν φαντασίαν γενναίαν, θερμὸν αἷμα, νεῦρα εὐδόνητα ποῦ τὴν διέθεταν εἰς ἐνθουσιασμόν. «Ομως, πολὺ Γαλλίς καὶ πολὺ Παρισινή, εἶχε τὴν αἰσθησιν τοῦ γελοίου καὶ τὴν φρίκην τῶν ἔξαφεων. Δὲν ἐπληρώνετο μὲ λόγια καὶ ἔως εἰς τὰς ἀντιφάσεις τῆς ζωῆς τῆς διέμενε εἴλικρινής μὲ τὸν ἑαυτόν της. Τῆς ἐφαίνετο νὰ διακρίνῃ εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Νοὲλ Ντελύλ ἀντοῦ τὴν σφραγίδα ἐνὸς πνεύματος ποῦ ὠμοίαζε τὸ ἴδικόν της. Ἀνεγνώριζε ὀλίγο τὸν ἑαυτόν της εἰς τὴν «Ἀντάρτιδα», τῆς δοπίας ἐσχεδίαζε τὸ πορτραΐτο. «Ἐλεγε καθ' ἑαυτήν:

«Ἴδου ἔνας ἄνθρωπος ποῦ θὰ μ' ἐννοοῦσε. Ἐδέχθηκα τὴν οἰκιακὴν ὑπηρεσίαν δὲν ἔκοψα ἀκόμη τὸ νῆμα, δῦμως αἰσθάνθηκα πῶς εἶμαι κυρία τοῦ ἑαυτοῦ μου καὶ τοῦ ἀτόμου μου. Δὲν εἶνε ἔνα χριστιανὸν αἰσθῆμα συμφέροντος, δὲν εἶνε δό φόβος τῆς κοινῆς γνώμης ποῦ συγκρατοῦν εἰς τὸν γάμον αὐτόν, εἰς τὸν θύλιβερὸν αὐτὸν γάμον δύπον φέρω ἔνα διπλοῦν βάρος. Δὲν θέλω ν' ἀφήσω τὸν δυστυχισμένον μου Πέτρον, ἀλλὰ δὲν θέλω νὰ ζήσω χωρὶς εὐτυχίαν, δὲν ἥμπορω...» «Ἐδιάβασε ἀκόμη:

«Νὰ δονερεύεται κανεὶς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἔρωτος, διατηροῦσα τὸν γάμον ὑπὸ νέας μορφᾶς, ὀλιγώτερον αὐτοράς, νάπελευθερώνη κανεὶς τοὺς ἄνθρωπους ἄνδρας καὶ γυναικας ἀπὸ τὴν ὑποχρεωτικὴν ὑποκοιτίαν, νὰ τοὺς ἀνα-

γνωρίζῃ τὸ δικαίωμα νὰ διαθέτουν κατ' ἀρέσκειαν τὴν ζωήν τους δεχόμενοι δόλοληρην τὴν εὐθύνην τῶν πράξεών των, νὰ θέτῃ κανεὶς εἰς τὰς σχέσεις τῶν δύο φύλων περισσότεραν δικαιοσύνην, περισσότεραν συμπάθειαν, εἶνε λοιπὸν ἐνθάρρυνσις τῆς ἀκολασίας; Εἶνε καταστροφὴ τῆς γυναικείας αἰδημοσύνης; «Οχι. Μία γυναικα ἀς γνωρίζῃ τὴν ἀξίαν της, τὸ βάρος τῆς δωρεᾶς ποῦ κάμνει, ἀς ἔχῃ περὶ τοῦ ἔρωτος καὶ τῶν συνεπειῶν τοῦ ἔρωτος μίαν καθαρὰν, ὑψηλήν, βαρεῖαν, ἀν ἡ γυναικα αὐτὴ ἔχει τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμα ὑγιᾶ, θὰ είνε καλὰ ὠπλισμένη ἐναντίον τῶν πειρασμῶν τῆς ἀκολασίας. Καὶ ἀν ἀπατᾶται εἰς τὴν ἐκλογήν της, θὰ μάθῃ ὅτι ἡ πλάνη τῆς δὲν είνε ἀτιμωτική, ὅτι δὲν θὰ τὴν σύρῃ, καθ' ὅλην τῆς τὴν ζωὴν ὡς εἶδος καταδίκης, καὶ ὅτι θὰ είνε δυνατὸν νᾶξισθη τὸν ἔρωτα ἐνὸς τιμίου ἄνθρωπου.

» Αὐτὸν ὑποθέτει δόλοληρωτικὴν ἐπανάστασιν εἰς τὰ ἥμη μας; 'Αλλ' αὐτὴ ἔγεινε κατὰ τὸ ἥμισυ, γίνεται καθ' ἔκαστην, αὐτὴ ἡ ἐπανάστασις! Πόσαι προλήψεις ἔξαφανισμέναι πλέον!... Ἡ ἀποδοκιμασία τῶν «τιμών», δὲν κτυπᾷ πλέον οὔτε τὸ νόθον, οὔτε τὴν γυναικα ποῦ ἔχει διαζευχῆ τὸν ἄνδρα τῆς ὑποφέρουν, συγχωροῦν μερικὰς ἐλευθέρας ἐνώσεις, καὶ μερικαὶ γυναικες ἀπέκτησαν μὲ τὴν μαγείαν τοῦ ταλάντου των τὸ δικαίωμα τοῦ ζῆν κατὰ τὸν ἴδικόν των τρόπον—δικαίωμα ποῦ ἀνεγνώριζαν ἀλλοτε μόνον εἰς τὰς μεγάλας ἥθοποιούς!... Εἶνε τὰ συμπτώματα μᾶς καταστάσεως πραγμάτων, ἡ δοπία...»

— 'Η κυρία θέλει ν' ἀγοράσῃ αὐτὸν τὸ βιβλίο; ήρώτησεν ἔνας ὑπάλληλος δ' ὅποιος εὐρισκεν ἀναμφιβόλως ὅτι ἡ ἀνάγνωσις εἶχε παραταθῆ ὑπὲρ τὸ δέον.

Τὴν Ζοζάννα ἐκοκκίνισε... «Απήντησεν αὐτομάτως:

— Ναί.

— Τοία φράγκα...

Τοία φράγκα! Καὶ ἥτον εἰς τὸ τέλος τοῦ μηνός... Η Ζοζάννα ἦσθαντο μίαν τύψιν δύμως ἀνοίξει τὸ παρτοφόλι της. Ὁ ὑπάλληλος ἐτύλιγε τὸ βιβλίον.

— Ενχαριστῶ... Μοῦ λέτε καὶ τὴν ὥρα;

— «Επτὰ παρὰ πέντε, κυρία...

Ο Μαυρίκιος δὲν ἥρχετο. Η Ζοζάννα εἶδε εἰς μίαν ἀστραπὴν τὸ μικρὸ σπιτάκι τῆς ὁδοῦ Ἀμυότ. — Τὸν Πέτρον ἀρρωστον, τὸ παιδί της νὰ κοιμᾶται εἰς κάποιο κάθισμα καὶ τὴν γυναικα ποῦ δ' ἄνδρας της τὴν περιμένει...

«'Αθλία γυναῖκα ποῦ εἶμαι! Ο σύζυγός μου, τὸ παιδί μου μὲ περιμένον...» Α' πέντε λεπτὰ ἀκόμη... Μαυρίκιε, θέλω νὰ ἰδῶ τὸν Μαυρίκιον! Δὲν ἥμπορω νὰ φύγω ἔτσι...» Τὰ μάτια της ἔγειμισαν δάκρυα. Ἀνθρωποι εἰστράφησαν καὶ τὴν ἐκύτταξαν... Διὰ μίαν στιγμὴν ἔξυπνησεν ἡ ὑπερηφάνεια της:

«Οχι, δὲν θὰ περιμένω περισσότερο! Εἶνε πολὺ ἄνανδρος.»

Γ

— Ζοζάννα!

«Εσταμάτησε. Ο Μαυρίκιος Ναττίε τὴν ἐφώναξε καθὼς εἶχε κατεβῆ ἀπὸ ἄμάξι.

— «Ελα, πᾶμε! Γλίγωρα!

— Μά...

— Τί λοιπόν. Τρώγω εἰς τὸ Πασσύ. Θὰ μιλήσωμε καθὼς θὰ πηγαίνωμε καὶ τὸ ἄμάξι θὰ σὲ ξαναπάγῃ στὸ σπίτι σου... Τί λοιπόν, δὲ θέλεις; Εἶσαι θυμωμένη; Επειδὴ ἀργησα; Δὲν εἶνε τὸ λάθος ἴδικό μου, σου δρκίζομαι. Ἡ μητέρα μου μ' ἐκράτησε... Ετηλεφώνησα εἰς τὴν ἐφημερίδα σου νὰ σὲ εἰδοποιήσουν νὰ μὴ περιμένης, ἀλλὰ εἶχες φύγει.

Εἶπε λυπημένη:

— Πολὺ γλίγωρα ἀρχισες νὰ ὑποφέρῃς τὸ νὰ μὴ μὲ βλέπῃς!

— Ζοζάννα, ἀγαπημένη μου...

— Τόρα εἶνε πολὺ ἀργά. Πρέπει νὰ πηγαίνω στὸ σπίτι...»

— Τί ἀτυχία! Δὲν ξέρω πιὰ πότε θὰ εἶμαι ἐλεύθερος...

— Ερριψε τὸ βλέμμα της ἐπάνω του:

— Καλὰ λοιπόν, θὰ ἔλθω μαζί σου ἔως τὸ Σηκουάνα.

— Πᾶμε!

Τὴν ἐβοήθησε ν' ἀνέβη στὸ ἄμάξι, καὶ ἐνῷ ἔδιδε τὴν διεύθυνσιν εἰς τὸν ἀμαξηλάτην, αὐτὴ τὸν παρετήρησε ἀπλήστως, ξανθόν, ὠχρόν, λεπτὸν μέσου εἰς τὸν βαρὺν σκούρον μανδύαν του.

— Ζοζάννα, μικρό μου, εἶσαι θυμωμένη μαζί μου;

— Ναί, τοῦ εἶπε, ναί, εἶμαι θυμωμένη! Δὲν ἔχεις καρδιά, δὲν ἔχεις τάπτη, δὲν ἔχεις...

— Σώπα! Σώπα! Τί κακή ποῦ εἶσαι ἀπόψε!

— Μὲ ταπεινώνεις μ' εὐχαρίστησον σου, μὲ περιπατεῖσες... Τὶς προάλλες, σὲ περίμενα, εἰς τὴν ἐφημερίδα: μοῦ ἔστειλες τηλεγράφημα... Απόψε, ἐτηλεφώνησες γιὰ ν' ἀναβάλλης τὸ ορατεβού... Δὲν μοῦ γράφεις πλέον!...» Α! ἐκουράσθηκα πλέον ἀπὸ ὅλα, ἀπὸ σένα, ἀπὸ τὴν ἀγάπην, ἀπὸ τὴν ζωήν!

— «Ε! Καλά, ἀλήθεια, εἶσαι εὐγενής, μικρό μου! Ίδου λοιπὸν ὑποδοχή!.. Εγὼ ποῦ ἔκαμα ἄνω - κάτω τὴ μαμά, ποῦ ἔκλεισα βιαστικὰ τρεῖς ἐπιστολὰς κ' ἔδιωξα παρὰ πολὺ ἀγενῶς ἔνα φύλον μου γιὰ νὰ μείνω ἐλεύθερος! Οχι, εἶσαι παράξενη!.. Σου δίνω ἀπὸ τὴ ζωή μου δ, τι ἥμπορω νὰ σου δώσω. Δὲν εἶνε μοναχὸ δ ἔρως εἰς τὴν ζωήν. Πρέπει νὰ σκέπτεσαι κι' ὅλα. Εχεις τὸ σπίτι σου, τὴν ἐφημερίδα σου· ἔγω πάλιν τὰς ὑποθέσεις μου, τὴν οἰκογένειάν μου, τὰς σχέσεις μου..»

— «Ομως εἰσ' ἔλευθερος ἔσν! Ενῷ ἔγω εἶμαι δεμένη μὲ χίλιους δεσμούς. Κ' ἐντούτοις ενδύσκω τὸ τρόπον νὰ σὲ ἰδῶ, νὰ σου γράψω...» Α, δχι, ἀφησέ με, δὲν θέλω νὰ μάγκαλιάζης, θέλω νὰ μοῦ ἀπαντᾶς εἰς δ, τι σ' ἐρωτῶ!

— Τί; Τί μπορῶ νὰ σου πῶ; Υποφέρεις;... Μὲ νομίζεις λοιπὸν ἀτυχῆ; Εἶνε ἡ μοῖρα μας. Εκάμαμε μία τρέλλα. Ω! Δὲν λυποῦμαι γι' αὐτό. Οπωσδήποτε ἥτον μία τρέλλα. Θὰ ἔπρεπε νὰ εἶμαι δυνατώτερος, περισσότερον κύριος τοῦ ἑαυτοῦ μου!...» Επρεπε ν' ἀπομακρυνθῶ. Πόσες δυστυχίες ἀπέφευγα! Βλέπεις; δὲν εἶμαι ἄδικος ἀφοῦ δμολογῶ τὰ ἄδικά μου.

— Άλλα δὲν εἶμαι εὐτυχής! τοῦ εἶπε μὲ λυγμόν. Αὐτό, Μαυρίκιε, εἶνε τρομερό!.. Μὲ δλα δσα ὑπέφερα — καὶ χωρὶς νὰ παραπονεθῶ — γιὰ τὴν ἀγάπη σου, σάκούω νὰ λέσ στι δὲν εἶσαι εὐτυχής. Μολαταῦτα, δὲν μετανοῶ ποῦ σάκαπησα. Λυποῦμαι μόνον στι δὲν μάγαπησες καὶ σὺ ἄλλο τόσο..

— Σὲ ἀγάπησα πολύ, Ζοζάννα.

— Α! δχι ἀφοτά, ἀφοῦ μετανοεῖς γι' αὐτό. Άλλα, τόρα ἔλλα, πέ μου, τί σέκαμα; Σε τί σου ἀπήρεσα; Εχεις νὰ μὲ κατηγορήσῃς εἰς τίποτε; Σάγαπησα μὲ πίστιν. Δὲν σου ἔγεινα βάρος, δὲν σου ἔχητησα τίποτε, μόνον τὴν ἀγάπη σου... Δὲν σου ἔμαθα ἀπὸ τοὺς πόνους μου καὶ τὰ βάσανά μου παρ' δ, τι ἥτον ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ σου κρύψω. Τὸ παιδί τέλος, ἀφησέ με νὰ σου μιλήσω γι' αὐτό, ἐνόμιζα στι δὲν θὰ ένας δεσμὸς μεταξύ μας, ένας τόσο δυνατὸς δεσμός!..

— Μὰ δὲν σὲ κατηγορῶ γιὰ τίποτε, πτωχή μου Ζοζάννα. Ήσουν τελεία... Εν τούτοις... Μιλεῖς γιὰ τὸ παιδί!.. Δὲν θᾶξεις καλύτερα, γιὰ σένα αὐτὸ τὸ μικρὸ νὰ μὴν ἥρχετο στὸν κόσμον; Καὶ γιὰ μέ, ποία εὐθύνη!

— Δὲν τὸ ἀγάπησες ποτέ σου, αὐτὸ τὸ παιδί! εἶπεν ἀποσπωμένη. Δὲν ἥθελησες νὰ τὸ γνωρίσεις...

— Ζοζάννα. Ἡμποροῦσα νὰ μπῶ στὸ σπίτι σου; Ὁ σύζυγός σου δὲν θέλει νὰ δεχθῇ κανέναν... Καὶ σὺ ἡ ἴδια θὰ ηθελες τάχα νὰ μὲ ἴδης νὰ παῖσω τὸν φόλον φύλου τοῦ σπιτιοῦ... Εἶσαι πολὺ λεπτή...

— Δὲν ἡξέρω... Ἡ ἀγάπη δὲν ἔχει τόσες ψιλοδουλειές! Εἶπε ἡ Ζοζάννα κοκκινίζουσα. Ναί, κάποτε τὸ ἐπόθησα...

— Ὁμως, δὲν ἀπαρνεῖσαι τὸν ἄνδρα σου!

— Ὁχι! Δὲν τὸν ἀπαρνοῦμαι. Ἐχω μεγάλην στοργὴν γι' αὐτόν. Τοῦ εἰμαι ἀφωσιωμένη. Ὁμως ἔσενα, ἔσενα, σ' ἀγαπῶ.

— Πῶς ἡμπορεῖς νὰ συνδυάζῃς ὅλα αὐτά; Εἶσαι εἰλικρινῆς χωρὶς ἄλλο... Καὶ ἂν ἔχειλενα...

— "Α! δὲν τὸ ἀπάθαινες ποτέ σου, πρέπει νὰ σου ἀνταποδώσω δικαιοσύνην.

— Μὴν εἶσαι εἰρωνική. Δὲν ἡμπορῶ νὰ ζηλεύω τὸν Βαλεντέν, ἀς ἴδοῦμε. Εἶνε ἔνας ἀρρωστος, ἔνας δυστυχής. Μοῦ ἔξήγησες πολλὲς φορὲς τὴν φύσιν τῶν αἰσθημάτων σου...

— Μὴ μοῦ μιλῆς γιὰ τὸν ἄνδρα μου! εἶπεν ἡ Ζοζάννα μὲ δργήν. Αὐτὸ μὲ θλίβει, μὲ θυμώνει, μὲ ταπεινώνει...

— Λοιπόν, μίλησε μου γιὰ τὸν έαυτό σου, γιὰ τοὺς δύο μας. Μὴ μὲ ἀγριοκυτᾶς. Μικρά μου Ζοζά...

Τὸν ἔσυρε.

— Μὴ γυρίζεις τὸ κεφάλι... "Ελα... Πιὸ σιμά. Βλέπεις, εἶμαι δὲν δυνατώτερος, σὲ κρατῶ. "Α! πῶς μ' ἀρέσει τὸ φίλημά σου!...

— Υπεχώρει εἰς τὴν σαρκικὴν μέθην... Ἡ σικά, ἡ ἐπαφὴ τῆς γυναικός, ἡ φιλονεκία ἀκόμη καὶ ἡ νευρικότης τῆς Ζοζάννας ἔξαναπταν τὴν ἐπιθυμίαν του. Εγίνετο σχεδὸν τρυφερός.

— "Ακουσε, μικροῦλα μου, δὲν εἴμαι τόσο ἀγριος δσο φαντάζεσαι!... Αἰσθάνομαι τόσο πολὺ δτι μ' ἀγαπᾶς!... Καὶ δταν εἶσαι ἐδῶ, δλες μου οἱ σκοτοῦρες καὶ τὸ κακό μου κέφι δλα φεύγουν. "Ω! Σ' ἀγαπῶ πολύ, πολύ...

Τὸν ἀνταπέδιδε τὰ φιλήματά της, ἐν μέθη, περίλυπη καὶ γεμάτη ἀπὸ ἔντροπήν.

— Εέρεις, ἔλεγε χαμηλοφώνως, μὲ τὰ χείλη ἐπάνω εἰς τὰ χείλη της, θὰ ζητήσω γιὰ τοὺς δύο μας μία ἄλλη καμαροῦλα.

— Δὲν εἶνε πιὰ ἡ καμαροῦλα μας. Γιατί δὲν ἀνενέωσες τὸ νοίκιασμα; Πῶς λυπήθηκα!

— 'Εταξίδευα. Εἶχα ξεχάσει τὴν χρονολογίαν.

— Αὐτὸ μοῦ ἔκαμε τόσο κακό! 'Επίστευσα...

Δὲν ἐτόλμησε νὰ πῇ: « ἐπίστευσα δτι ηθελες ν' ἀραιώσῃς τὰς συναντήσεις, νὰ μὲ προπαρασκευάσῃς εἰς τὴν τελικὴν ρῆξιν».

— Τὸ ξενοδοχεῖον; "Α! αὐτὸ μ' ἐντροπιάζει! δὲν μ' ἀρέσει αὐτό.

— "Αλλὰ γιὰ μία φορὰ ἀκόμη, ἔως ὅτου ναῦρω νέο καταφύγιον... μεθαύριο, θέλεις; ...

Δὲν ἀπήντησε, τὸν ἐφίλησε εἰς τὰ μάτια, εἰς τὰ μάγουλα, εἰς τὰ χείλι.

— Θὰ ἔλθης;

— Ναί.

— Η χαρά της δὲν ἦτον ἐλευθέρα, εἶχε ἔνα είδος φόβου.

— Μαυρίκιε.

— 'Αγαπημένη μου.

— Τίποτε.

Εἶχε μίαν ἐρώτησιν εἰς τὰ χείλη της: «Τί θέλεις ἀπὸ μένα; τὴν ἀγάπην ἡ τὴν ήδονήν; Δὲν εἶνε τὸ ἴδιο πρᾶγμα... » Εχω ἀνάγκην ἀπὸ φιλιὰ καὶ ἀπὸ χάδια γιατὶ εἴμαι νέα καὶ τὸ αἷμα μου βράζει, δπως καὶ τὸ δικό σου "Ομως μοναχά εἰς τὸν ἔρωτα ἡμπορῶ νὰ τ' ἀπολαύσω, δὲν μοῦ ἀρκεῖ ἡ ἐπιθυμία σου... Θέλω νὰ μ' ἀγαπᾶς. "Αν μοῦ ἐπαιρόνες τὴν καρδιά σου, δὲν θὰ ἡμποροῦσα νὰ σου ἀνήκωθά ἔφριτα εἰς τοὺς ἔναγκαλισμούς σου... »

Αὐτὴν τὴν φοράν ἀκόμη δὲν ἐτόλμησε νὰ ὄμιλήσῃ. "Υστερα ἀπὸ τέσσερα χρόνια, κατὰ τὰ ὅποια πολλάκις εἶχαν δοθῆ ὁ ἔνας εἰς τὸν ἄλλον, εἶχε ἔνα είδος ἡθικῆς αἰδοῖς ἡ δροία μόνον ἐνώπιον τοῦ εὐτυχοῦς ἔρωτος ἡμποροῦσε νὰ ἔξαφανισθῇ. Μόνη ἡ ἰδονή τοὺς ἔδιδε πρὸς στιγμὴν τὴν ἀπατήλην ἴδεαν τῆς αἰσθηματικῆς ἀρμονίας. "Ησαν ἐραστῆς κ' ἐρωμένη δὲν εἶχαν δυνηθῆ νὰ γίνουν φίλοι.

"Εξαφνα, λαμβάνουσα τὴν ἀνθοδέσμην τῶν

μενεκέδων ἀπὸ τὴν ζώνην, τὴν ἔβαλε στὸ στόμα της ἐπειτα εἰς τὸ στόμα τοῦ Μαυρικίου:

— Πάρε... Θὰ φυλάξῃς αὐτὰ τὰ λουλούδια στὴν τσέπη σου ἀπόψε, θὰ τὰ θίγῃς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν καὶ θὰ αἰσθάνεσαι τὸ φίλημά μου εἰς τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων σου.

— Ναί, ώραία μου. Τί ενγενεῖς σκέψεις ποῦ

ἔχεις πάντοτε! 'Έχαμογέλασε ἡρέμως.

— Τρῶς εἰς τὸν Λαμπερτιέ;

— Ναί! Θὰ μιλήσωμε γιὰ μία μεγάλην παρὰ πολὺ μεγάλην ὑπόθεσιν, μπερδεμένην, παρὰ πολὺ ἀνιαστάν, ἡ δροία θὰ μὲ ὑποχρέωσῃ τὴν ν' ἀφήσω τὸ Παρίσι... ὁχι βέβαια γιὰ πολὺν καιρόν.

— 'Εξηγήσου μου.

— Δὲν θὰ καταλάβης τίποτε.

— Μὰ θὰ καταλάβω.

— "Οχι πρόκειται γιὰ μία γέφυρα ποῦ μία έταιρία σιδηροδρόμων θέλει νὰ κατασκευάσῃ

εἰς Ντορονόν. "Ο Λαμπερτιέ τὴν κατασκευάζει. Αἱ ἐργασίαι ηχούσαν. "Αλλὰ εἶνε μπερδεψοδουλειές...

— Λοιπόν;

— Λοιπὸν δὲν θέλει νὰ μὲ στείλῃ ἔκει διὰ νὰ ἔξετάσω ἐπιτοπίως τὰς ἐργασίας...

— Θὰ μείνης ἔκει;...

— Τρεῖς ἔβδομαράδες...

— Θὰ στενοχωρήθης;

— "Οσο τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερο. Θὰ πάσ εἰς τὸ Μπορντώ. "Ο Λαμπερτιέ ἔχει μίαν ἔξαδέλφην ὑπανδρευμένην εἰς τὸ Μπορντώ μία γυναῖκα πάρα πολὺ σίκη, πολὺ πλουσία, ποῦ δέχεται κόσμο καὶ κόσμο. Μ' ἔχει προσκαλέσει, ἥδη.

— Είνε νέα, αὐτὴ ἡ κυρία;

— Ούτε νέα, ούτε γρηγάρη ἔχει μιὰ κόρη εἰκοσιτέων!

— Ωραία ἡ κόρη;

— Τί σ' ἐνδιαφέρει;

— Βεβαιώτατα, μοῦ εἶνε ἀδιάφορον. "Ο λόγος τῶφερε...

Μὲ τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων δὲν θέλεις εἰς τὸν στενὸν διάδρομον ποῦ τὸ γκάζι χαμηλωμένο

χάριν οἰκονομίας ἐφώτιζε μόλις. Τὸ σῶμα τῆς ἔκλεινε τὴν εἰσόδον τῆς κουζίνας ἀνεκίνει τὴν

κεφαλήν ἐν ἀγανακτήσει.

— Τί εἶνε, Μαρία; εἶπεν ἡ Ζοζάννα.

— "Ο κύριος ποῦ φωνάζει ὑστερόποτε τὸν αἰδέρα... Φωνάζει ἔδω καὶ μίαν ὧδαν. Δὲν θέλεις νὰ πιῇ αὐτὸ τὸ ἀμερικάνικο ζουμί ποῦ κοστίζει τόσο ἀκριβά!... Κ' ἐπειτα εἶπε πῶς τὸ αὐγὸ δὲν ἔτον φρέσκο. "Ενα αὐγὸ ποῦ τὸ πῆρα καθὼς τὸ γεννοῦσ' ἡ κόιτα!... "Υστερα μοῦ ζήτησε τὸν αἰθέρα του ἐνῷ εἶχε στομαχόπονο. Δὲν βρῆκα τὸ κλειδί. "Επειτα μὲ πέθανε μὲ ἀνοησίες. Μοῦ εἶπε δτι ἔκρυψα τὸ κλειδί ἐπίτηδες... Σὰν νὰ ἤμουν καρμιά ποῦ θέλω νὰ κάνω κακὸ στ' ἀφεντικά μου.

— Τὸ μικρό, Μαρία, ἔφαγε;

— Ο δρακούλης εἶνε στὸ κρεββάτι...

— Κοιμᾶται. Πρέπει νὰ φύγω.

— "Η Μαρία ἔλυσε τὴν γαλάζιαν ποδιάν της.

— "Η σοῦπα σας εἶνε ζεστή. Καλὴ νύκτα σας, κυρία.

— Καληνύκτα, Μαρία...

— "Η γυναῖκα τῆς ὑπηρεσίας παρετήρησε τὴν Ζοζάνναν μὲ οίκτον. Δὲν εἶχε ὑπηρετήσει πρίγκιπας.

— Εἶχε γεννηθῆ εἰς τὴν ὁδὸν Μαφρετάρα καὶ δὲν εἶχε τρόπους. "Ητον ἔνα εὐγενὲς

πλάσμα, ποῦ ἔθαύμαζε τὴν κυρίαν Βαλεντὲν ἐνῷ ἔκλαιε τὸν ἄνδρα τῆς.

"Ἡ Ζοζάννα, ἀφοῦ ἔβγαλε τὸ καπέλλο τῆς καὶ τὴν ζακέτταν τῆς, ἐπῆγε εἰς τὴν τραπέζαριαν, ἀδειανήν, μόλις φωτίζομένην ἔπειτα εἰς τὴν μισοσκοτεινὴν κάμαραν ὃπου ἀκούετο ἡ φωνὴ τοῦ μικροῦ.

— "Α! Ἐδῶ εἰσαι! Εἶπε ὁ Πέτρος.

Πλαγιασμένος εἰς τὸ κρεββάτι δὲν ἔκινετο καθόλου. Αὐτὴ ἐψιθύρισε:

— "Ἄργησα πολύ... Σύχροεσ με... "Εχω... Μ' ἐκράτησαν. "Ἐπειτα, ἐσκέφθηκα πῶς ἡ Μαρία...

— "Ολίγο ἔλειψε νὰ τὴν χτυπήσω στὴν πόρτα τὴν Μαρία σου!... Βρώμα, φλύαρη καὶ τεμπέλη! Ποῦ τὸ βρῆκες τὸ κελεποῦρι. Μὰ δὲν μ' ἀκοῦς καὶ μιὰ φράση. Δὲν ἔχω καμμίαν ἔξουσία στὸ σπίτι μου. Ἡ γυναῖκα ποῦ δίνει ὅλα τ' ἄδικα κ' ἐμπόδιος στὴν ὑπηρέτρια ἀκόμη. Χωρὶς ἄλλο δὲν ἄξεις γιὰ τίποτε, δὲν ἔχω τίποτε νὰ πῶ...

— "Ω, Πέτρο, ξέρεις καλά...

— Εἶμαι τὸ βάρος ὅλου τοῦ κόσμου, καὶ δικό σου ἀκόμη...

— Πέτρο, δὲν ἔχεις δίκηο νὰ μιλήσεις!... Εἶσαι ἀρρωστος σὲ περιποιοῦμαι ὅσο μπορῶ καλύτερα καὶ δχι ἀπὸ καθῆκον μόνον, ἀλλὰ ἀπὸ στοργὴν... Μήπως σοῦ παραπονοῦμαι τάχα...

— "Οχι βέβαια, ἀλλὰ κατὰ βάθος... Τί; θὰ κλαῖς πάλι; Νὰ οἱ γυναῖκες!... Θὰ ἔκανες καλύτερα νὰ ζητήσῃς τὸ κλειδὶ ποῦ ἔχασε ἡ Μαρία.

— Ποιὸ κλειδί;

— Τὸ κλειδὶ τῆς φαρμακαποθήκης...

— Μὰ...

— Τί, μά! "Α, καταλαβαίνω. Τόκρυψε... Δὲν θέλεις νὰ πάρω τὸν αἰθέρα μου, ποῦ μ' ἀνακονφίζει, ποῦ μὲ ἀποκοιμίζει... Πὲ τὴν ἀλήθεια τόκρυψες αὐτὸ τὸ κλειδί... .

— Ναί, τόκρυψα. "Ο γιατρὸς μοῦ εἶπε...

— "Ας πάγ στὸ διάβολο ὁ γιατρός.

— Τὸ κλειδί!

— Σὲ παρακαλῶ, Πέτρο μου, νᾶλθης στὰ σύγκαλά σου. Μήπως θέλω νὰ σοῦ κάνω κακό!... Σαναπλάγιασε!... ήσύχασε...

— Δῶσε μου τὸ κλειδί, ὅργη τοῦ Θεοῦ!

Τὸ φῶς καθὼς ἔμπαινε ἀπὸ τὴν μισανογμένην θύραν, ἔφωτιξε δόλιο τὸ δωμάτιον, τὸ προσκέφαλο τοῦ κρεββατιοῦ, τὴν ἀδυνατισμένην μορφήν, τοὺς μεγάλους βραχίονας τοῦ ὀργισμένου ἀνθρώπου.

— Σούτ! Θὰ ξυπνήσῃς τὸ μικρό! Εἶπε ἡ Ζοζάννα τρομαγμένη.

"Ἀνοίξε τὸ ἀρμάρι, ἐπῆρε ἔνα κλειδὶ βαλμένο δύπισσο ἀπὸ τὸ ἀσπρόδρομον.

— Νὰ... Κάμε διτι θέλεις... Δὲν εἶμαι ὑπεύθυνος...

— Ναὶ διτι κι' ἀν μοῦ γείνη, ἐσὺ νίπτεσαι τὰς χεῖρας! Σ' εὐχαριστῶ...

Δὲν διεμαρτυρόθη καθόλου. Ἀπὸ καρδὸν ὑφίστατο παρομοίας σκηνάς, ποῦ ἔτελειώναν πάντοτε κατὸ τὸν ἴδιον τρόπον! "Υστεό" ἀπὸ φωνάς, βιαιότητας, ἀπειλάς, ὁ Πέτρος ήσυχαζε, ἔγινετο τρυφερός, ἐπεκαλεῖτο τὴν συγχώρησιν τῆς γυναικός του... Ἐφώναζε διτι τῆς ὥφειλε τὰ πάντα, διτι ἥτον ἄγγελος καὶ αὐτὸς πτῆνος, διτι τὴν ἐλάτρευε, διτι δὲν ἥμποροῦσε νὰ κάμη χωρὶς αὐτὴν, ἀλλὰ διτι δὲν θὰ τῆς εἴνε βάρος πολὺν καιρόν, ἐνθυμεῖτο τοὺς γάμους των, τὴν ἀρχὴν τῆς συμβιώσεώς των. Κάποτε ἡ συγκίνησις ἀπὸ τὰς ἀναμνήσεις αὐτὰς κατελάμβανε τὴν νεαρὰν γυναικά.. Καὶ ἀφήνεις εἰς καθεμίαν ἀπὸ τὰς κρίσεις αὐτὰς ἔνα μέρος τῆς ἐνεργείας ποῦ τῆς ἄναγκαία... Ὁ Πέτρος τὴν ἐτρέλλαινε, τὴν συνετάρασσε... Αὐτὸς εἶχε πάντοτε χαρακτῆρα ἀσταθῆ, ἀνήσυχον, μὲ τὸν φόβον φαντασικῶν κακῶν καὶ τὸν τρόμον τοῦ θανάτου. Ἀκαταπαύστως τὴν δίαιτάν του, ἀρνούμενος τὸ γάλα, ὑποπτεύων τὴν πόιότητα τῶν τροφῶν... Ὁ κρεοπώλης, ὁ παντοπώλης ἡσυν δημόσιοι κακοῦργοι. Ὁ φαρμακοποιὸς ἔπρεπε νὰ καρατομῇ!... Ὁ γιατρὸς ἥτον γαϊδοῦρι... Ως πρὸς τὴν Μαρίαν, συνένοχον τῶν ἀτίμων αὐτῶν, αὐτὸς ἐπιφρακαλοῦσε τὸν Θεόν ν' ἀποθάνῃ ὁ ἀφέντης τῆς.

Κάθε πρωῒ δι Βαλεντὲν ἔκυτταζε τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς τὸν καθρέπτην:

— "Α! εἶμαι δροσερός! ἔλεγε κάποτε. Καὶ δι ἥλιθιος αὐτὸς γιατρὸς ποῦ νομίζει διτι ἔχω γαστροεντερῖτιν!... Δὲν βλέπει πῶς εἶμαι κάτιονος!... Παρατήρησε, Ζοζάννα. "Οχι λοιπόν;... Τὸ ἥξερα πῶς θὰ ἔλεγες ὅχι. "Έχω τὸ χρῶμα κάτιονο σὰν τῆς ψάθας, ναί, ἀκριβῶς!... Καὶ τοῦτο σημαίνει πῶς ἔχω καρκίνον...

Μιὰν ἄλλην ἥμέραν, διτι εἶχε παθήσεις τῶν ἀρτηριῶν, νεφρῶν, ἡ ἀρρώστιαν τοῦ μυελοῦ. Ἐνόμιζε πῶς ἥτον παραλυτικός... Πάντοτε ἀπησχολημένος μὲ τὴν ἀρρώστιαν τοῦ ἐπαραπονείτο πῶς δὲν τὸν ἐλυποῦντο ἀρκετά... Ἡ καταναγκαστικὴ ἀδράνεια, μέσα εἰς τὴν αὐξανομένην στενοχωρίαν, τοῦ ἥτον διπλὰ λυπηρά. "Υπέφερε διτι ἡ γυναικά του εἰσγάζετο, διτι ἡ γηρὰ θεία του δεσποινίς Μιράη ἐπούλησε τὰ

ροῦχα τῆς νὰ τοὺς βοηθήσῃ. Καὶ, συγχρόνως, ἀπαιτοῦσε φάρμακα σπάνια καὶ ἀκριβά, τροφὴν ντελικάτων, φροντίδας, καὶ ἀπειλῶν τὴν Ζοζάνναν νὰ σκοτωθῇ διὰ νὰ τὴν ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν παρουσίαν του, ἐπετύγχανε παρ' αὐτῆς διτι ἥθελε, δυνατὸν ἦ ἀδύνατον...

Αὐτὴ ἥτον χωρὶς καμίαν δύναμιν ἐμπόδιος εἰς τὴν αἰσθηματολογικὴν αὐτὴν φαλμφδίαν, ἡ δοποία ἐλάμβανε ζωὴν εἰς κάθε κρίσιν τοῦ φυσικοῦ πάθους, διτι ὁ Πέτρος, μετὰ μίαν μακρὰν ἀδιαφορίαν ἐφαίνετο ἐρωτευμένος καὶ ζηλότυπος... Εἰς τοὺς βραχίονας αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, τὸν δοποίον εἶχε ἀγαπήσει μὲ ἔρωτα, τὸν δοποίον ἀγαποῦσε ἀκόμη μὲ στοργὴν οἰονεὶ μητρικήν, ἡ Ζοζάννα ἐδοκίμαζε μίαν ἀποστροφὴν ἀκατανίκητον, μίαν ἐπανάστασιν ὅλων τῆς τῶν αἰσθήσεων. Τὸ σῶμα της, δροσερὸ καὶ καθαρόν, ἐβδελύτετο τὸ ἀρρωστο σῶμα... Ἄλλα οἰκτείρουσα τὴν δδύνην τοῦ Πέτρου, δὲν ἥξευρε, δὲν ἥμποροῦσε ν' ἀρνηθῇ!... "Υστερα ἀπὸ νύκτας φρικώδεις, ἡ ἐπιθυμία τῆς ἔφευγε, πρὸς τὸν Μαυρίκιον, κ' ἐπίστευε τὸν ξαντόν της ὅχι ἐντροπιασμένον ἀλλὰ «κεκαθαριμένον» ἀπὸ τὰ ὑγιῆ κ' ἐλεύθερα θωπεύματα, ἀπὸ μίαν ἥδονήν ποῦ διὰ τοὺς δύο ἐραστὰς ἥτον ἔρως...

— "Ομως ἐπέστρεψε εἰς τὸν σύζυγόν της ἐνόμιζε διτι εὑρίσκετο ἐκεὶ ἔνα μέρος τοῦ ξαντοῦ της. Εἰς τὴν δυστυχίαν του καὶ εἰς τὰ δεινά του δὲν εἶχε παρ' αὐτὴν: δὲν ἥμποροῦσε νὰ τὸν ἔγκαταλειψῃ.

— "Ἐξαπλωμένος εἰς τὸ κρεββάτι ὁ Πέτρος ἐκρατοῦσε τὸ μποτιλάκι ἐκπωματισμένον κάτω ἀπὸ τοὺς φωθωνάς του. Ἡ δομὴ τοῦ αἰθέρος ἔξετείνετο πνίγουσα τὴν Ζοζάνναν... Ἐψιθύρισε:

— "Αρκετά, Πέτρο!... Θὰ γίνης χειρότερα, ἐπειτα...

— "Ἐπαραπονέθη δι' ἔναν πόνον ποῦ ἥσθιαντο εἰς τὸν τράχηλον, ἔνα φοικίασμα εἰς τὴν σπονδυλικὴν στήλην... Τὰ πόδια μου καὶ τὰ χέρια μου ἐπάγωσαν... Πιάσε!... "Ω, ναί, τούψε με, ἔτσι... "Ακόμη!... Τὸ αἷμα μου δὲν κυκλοφορεῖ. "Έχω τὸ πρόσωπο ἔνιλιασμένο...

— "Ἐτριβε μὲ δύναμιν τὰ χέρια τοῦ ἀνδρός της. Αὐτὸς ἐστέναζε κατὰ τὰ διαλείμματα.

— "Α! "Α! Δὲν ξέρεις. Δῶσε μου τὸ ζεστὸ νερό...

— "Ἐτρεξε εἰς τὴν κουζίναν, ἀναψε τὸ γκάζι, ἔξεσταν τὸ νερό. "Ο Πέτρος ἡσύχαζε λίγο λίγο. "Ἐζήτησε πληροφορίας διὰ τὴν ἐφημερίδα, διὰ τὴν κυρίαν Φουκάρ, τὴν δεσποινίδα Μπόν, τὴν

Φλοιον ποῦ ἥξερε κ' ἔκαμνε τόσο καλὰ φάρσες εἰς τὰς ἐσπεριδάς!... Παρετήρησε ἀμέσως διτι ἡ γυναικά του δὲν ἥμποροῦσε νὰ σταθῇ ἀπὸ τὴν κούρασιν καὶ τὴν πεῖναν.

— "Άλλα δὲν ἔφαγες, ἀγαπημένη μου!... Πήγαινε γλίγωρα νὰ φᾶς. "Ἡ Μαρία σοῦ ἐφύλαξε τὸ μερίδιο σου.

— "Ἡ Ζοζάννα ἔφαγε, ἐντὸς πέντε λεπτῶν, διτι ἔμεινε ἀπὸ τὴν σοῦπαν καὶ τὸ βραστό, ἔνα φρούτο, μιὰ κουταλιὰ γλυκό. "Ἐπειτα ἔβαλε μιὰ ποδιὰ ἐπάνω στὴ μαύρη φόρμα της, ἐσήκωσε τὸ τραπέζιον ἀρρωστητό, ἐσκούπισε τὰ ψίχαλα, ποῦ εἶχαν πέσει γύρω ἀπὸ τὸ τραπέζιο... "Εκαμνε τὰς ταπεινὰς αὐτὰς ἐφρασίας, εἰδος ἀνιαρών καθηκόντων, ἀναγκαίων ὄμως, καὶ τὰ δοποία δὲν τὴν ὑπεβίβαζαν... "Ἡ πενία ποῦ εἶχε γυωρίσει εὑθυμιην καὶ ἐρασμίαν εἰς τὸ σπίτι τῶν γονέων της, βουβήν καὶ τρομερὰν εἰς τὸ δικό της σπίτι, δὲν εἶχε χαλαρώσει τὸν χαρακτῆρα της... "Ἡ Ζοζάννα ὥφειλε εἰς αὐτὴν μίαν ἐπανέξησιν ὑπερηφανείας καὶ θελήσεως, τὴν συνείδησιν τῆς ἐνεργείας της, περισσοτέραν πάντοτε περιστέρον θάρρος...

— "Οταν ἡ τραπέζαρια ἐσιγνοίσθη, ἔσβυσε τὸ φῶς, ἀναψε μίαν ἄλλην λάμπαν κ' ἐμπήκη εἰς τὸ δωμάτιον δοποίον ὁ Πέτρος τὴν ἐκαλοῦσε.

— "Ζοζάννα, ἔρχεσαι... Είνε ἐννιάμισυ ἡ ὥρα...

— Τὸ ξέρω...

— Είσαι πλαγιασμένη;

— "Οχι: πρέπει νὰ ἐργασθῶ ἀπόψε... "Έχω νὰ τελειώσω τὴν «μικρὰν ἀλληλογραφίαν» καὶ τὰ «Χρονικὰ τοῦ συρμοῦ».

— Μὰ ἀφησέ τα τόρα... Σηκώνεσαι τὸ πρωΐ ἐνωρίς.

— "Οχι! "Οχι!... "Έχω ἄλλα νὰ κάμω αὐτοῦ τὸ πρωΐ. Δὲν θέλω νὰ τοὺς ἀργοπορήσω... Είνε θόρυβος ἐκειπέρα. "Ο Φουκάρ καὶ ἡ γυναικά του εἶνε ἀνήσυχοι. Φοβοῦνται τὸν συναγωνισμόν, τὰ νέα περιοδικά: "Ἡ Γυναικα... "Ἡ Εδτυχὴς Ζωή... "Ο Φουκάρ λέγει "Θὰ τοὺς φάμε... Ναί, θὰ κάνωμε τράστ." "Ομως οἱ συνεργάται ἔχουν φύγει, οἱ συνδρομηταὶ ἐπίσης... Νέβλεπες τὴν λύσσα τοῦ Φουκάρ!..."

— "Εβγαλε τὴν μπλούζαν της καὶ τὸ φουστάνι της, ἐξεκούμπωσε τὸν κορσέ της. Ποῦ εἶνε τὸ σάλι μου; Στὰ πόδια τοῦ κρεββατιοῦ ἀπὸ τὸ πρωΐ! "Άληθεια αὐτὴν ἡ Μαρία δὲν ἔχει καθόλου ταξίν.

— "Μπά! εἶπε ὁ Πέτρος εἶνε καλὴ γυναικά πρὸ παντός.

Εἶχε μισοστρωθῆ καὶ στηριγμένος εἰς τὸν ἀγκῶνα ἐπαφατηροῦσε τὴν Ζοζάνναν. Τὸ φῶς τὴν ἐκάλυπτε μὲ μίαν θερμὴν ἀντανάκλασιν . . . 'Ορθή, ὀλίγον γυρμένη ἔκουμπωνε 'πίσω τῆς τὸ μαῦρο μισοφόροι τῆς. Καὶ ἀπησχολημένη ἀπὸ τὴν ἐφρασίαν τῆς, τὴν ἐφημερίδα, τοὺς Φουκάρ, δὲν ἔβλεπε ὅτι ἡ χειρονομία τῆς ἀπεκάλυπτε τὸν ὠραῖον λαιμὸν κάτω ἀπὸ τὸ λεπτὸ πουκαμισάκι, καὶ ὅτι ἡ ἐπωμὶς ἀπὸ μῶβ κορδέλλα ἐγλιστροῦσε . . .

'Εμψυχώντο καθὼς ὠμιλοῦσε τὰ μάτια τῆς μπλὲ ντ' ἀρδουάς ἐσκιάζοντο ἀπὸ τὰ ματόκλαδα τὰ δόντια, τέλεια, ἐλαμποκοποῦσαν . . . 'Εσήκωσε τοὺς βραχίονας γυμνοὺς νὰ στερεώσῃ μίαν φουρκέτταν εἰς τὸ ὅπισθιον μέρος τῆς κεφαλῆς, ἐπειτα ἔσκυψε νὰ πάρῃ τὸ σαλάκι τῆς ἀπὸ κόκκινο μαλλί. 'Ο Πέτρος τὴν ἔπιασε ἀπὸ τὸ χέρι ἔξαφνα :

— "Ακουσε, Ζοζάννα :

— Τί! . . . Δὲν είσαι καλά . . .

— Πολὺ καλά . . . "Ακουσε.

'Εκάθισε ἐμπρὸς εἰς τὸ κρεββάτι. 'Η ἀστραπὴ τῆς ἐπιθυμίας ἐπέρασε ἀπὸ τὰ φαιὰ μάτια του . . . 'Η βαθουλωμένη ὄψις του, αὐλακωμένη ἀπὸ καθέτους ρυτίδας ἐκλονίσθη ἀπὸ ἕνα χαμόγελο. Τὰ γυαλιστερὰ μαλλιά του ἐκολλοῦσαν εἰς τοὺς κροτάφους. Τὸ μουστάκι του εἶχε μίαν δομὴν αἰθέρος.

— "Αφησέ με Πέτρο! ἐμουρμούσισε ἡ Ζοζάννα μὲ φωνὴν ἵκετευτικὴν μαζὶ καὶ φοβισμένην. 'Ο γιατρός . . .

— Αφησε λοιπὸν τὸ γιατρό! Πηγαίνω καλύτερα. Καὶ σὺ είσαι τόσο ὠραία, ἔτσι, μὲ τὰ μεγάλα σου μάτια, μὲ τὰ ἀσπρὰ χέρια σου . . .

Τὴν ἔσφιγγε κυλῶν τὴν κεφαλὴν ἐπάνω εἰς τὸ γλυκὺ γυμνὸ στήθος, καὶ τὸ ἄρωμα τῆς γυναικὸς τὸν ἐτρέλλαινε.

"Ομως ἡ Ζοζάννα, αὐτὸν τὸ βράδυ, δὲν ἔκρατοῦσε τὴν ἀποστροφήν της. "Εμεινε ἀκαμπτος. 'Ο Πέτρος τὴν ἀπώλησε.

— Μὲ σιχαίνεσαι λοιπόν! . . . Γιατὶ εἴμαι ἀρρωστος . . . γιατὶ εἴμαι ἀσχημος; Δὲν μοῦ τὸ συγχωρεῖς νὰ εἴμαι ἀσχημος καὶ ἀρρωστος. "Έχεις δίκιο. Δὲν μοῦ ταιριάζει πιὰ ἡ ἀγάπη! "Ω! βεβαιώσου δὲν θὰ σὲ ξαναπειράξω . . .

— Έκλαυσε ἀπὸ θυμόν.

— Η μόνη χαρὰ ποῦ μοῦ ἀπέμεινε καὶ δῆμος μοῦ τὴν ἀρνεῖσαι! Πήγαινε! Δὲν θὰ ἐπικαλεσθῶ πλέον τὰ συζυγικά μου δικαιώματα. . . Σὲ ἥθελα ὅπως ἄλλοτε, δταν μ' ἀγαποῦσες . . . "Α! γλίγωρα θὰ ἐλευθερωθῆς. Δὲν θὰ σ' ἔνοχλήσω πλέον . . . Θ' ἀποθάνω. Θὰ πάω νὰ σα-

πίσω δὲ κάποια γωνία καὶ θὰ πάρῃς ὅλον ἄνδρα . . . ἡ ἐραστὴν . . . νέον ποῦ δὲν θὰ σὲ κάμη ν' ἀγδιάσῃς.

— Εφρώναξε, ἀπελπισμένα:

— Σώπα! Σώπα! . . . Εἶνε ἀποτρόπαιο νὰ μοῦ 'μιλῆς ἔτσι . . . Δὲν θέλω ν' ἀποθάνης . . . Δὲν θέλω . . .

— Ζοζάννα.

Τὴν ἐκάλυψε μὲ βίαια θωπεύματα, τὰ δοῦλα ὑφίστατο μὲ στεναγμούς, μὲ τὰ μάτια κλεισμένα, τὰ χεῖλη συνεσφιγμένα.

— Επὶ πολὺ ἔμεινε ἀφωνῇ μὲ μίαν διάθεσιν ναυτίας κοντὰ εἰς αὐτὸν τὸν ἀνθρωπὸν τὸν δοπιὸν ἀρχίζεις νὰ παίρῃς ὅ πνιος. "Επειτα ἔβαλε τὸ σαλάκι τῆς ἐπῆρε τὴν λάμπαν εἰς τὸ σαλόνι. Τὸ τραπέζι ἥτον φορτωμένο μὲ βιβλία, μὲ ἐφημερίδας καὶ μ' ἐπιστολὰς — ἐπιστολὰς συνδρομητοῖν ποῦ ἔζητοῦσαν συμβουλὰς διὰ τὰς νέας ἐνθυμασίας των.

— Η Ζοζάννα, ἔκαθισε ἐμπρὸς εἰς τὸ τραπέζι κ' ἔγραψε:

ΣΥΡΜΟΙ ΤΟΥ ΕΑΡΟΣ

— Τὰ χειμωνιάτικα κοστούμια θάντικατασταθοῦν μὲ κοστούμια ἀπὸ σέρξ. 'Ο ἀλπαγκᾶς μονόχωρωμος ἡ φανταιζὶ θὰ θριαμβεύσῃ . . .

— Ο κονδυλοφόρος ἐγλίστρησε ἀπὸ τὰ δάκτυλά της. Τὰ θερμά της δάκρυα ἐπάνω εἰς τὸ ἀσπρό χαρτί. Τὸ στήθος ἐσχίζετο ἀπὸ ἕνα βαθὺν λυγμόν:

— Τί ζωή, Θεέ μου! τί ζωή! . . .

Ε'.

— Ήτον 4 μετὰ τὸ μεσημέρι. 'Ο κ. Ισίδωρος Φουκάρ καὶ ἡ κυρία Μαγδαληνὴ Φουκάρ ἰδρυται· διευθυνταὶ τοῦ «Γυναικείου κόσμου», ἡ κυρία Λανιύ, γραμματεὺς τῆς συντάξεως, οἱ ρέπορτερ καὶ οἱ φεπορτίνες, οἱ σχεδιασταὶ καὶ οἱ φωτογράφοι, δλοι οἱ διαφόρου σημασίας ἀνθρωποι αὐτοί, ἀπὸ τὰς πέντε ἔως τὰς ἑπτά, εἰς τὴν λάμψιν τῶν ἡλεκτρικῶν, τὸ θορύβημα τοῦ τηλεφώνου, τὸ βούνσμα τῶν διμιλιῶν, ἐμπαιναν, ἔβγαιναν, δωματοῦσαν, ἔγραφαν καὶ συνέθεταν τὸ «μεγαλείτερον περιοδικὸν τοῦ κόσμου» — καὶ 4 ἡ 5 ἐπιθεωρήσεις ἀκόμη — δλοι ἥσαν τόρα στὶς χαρές των καὶ στὰ πήγαινε· ἔλα των.

— Εἰς τὸ μέγα διαμέρισμα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σαΐντ-Όνορὲ δὲν ἥσαν παρὰ μόνον μερικοὶ ὑπάλληλοι τῆς διαχειρίσεως, ἵσως ἡ δεσποινὶς Μπόν,

ἡ δοποὶα διηγήθυνε τὴν μικρὰν ἐπιθεώρησιν «L'assistance féminine», καὶ ἡ Ζοζάννα Βαλεντέν. 'Η γραμματεὺς τῆς συντάξεως ἥτον ἔναντικούμενον πολὺ τοῦ λούσου, τοῦ κόσμου, ὑπαρξὶς μημοναπτικὴ, φιλενάδα τῶν Φουκάρ. 'Εδῶ καὶ μερικοὺς μῆνας ἔκαμε κοῦραν διὰ μίαν μικρὰν νευρασθένειαν, καὶ ἡ Ζοζάννα τὴν ἀντικαθίστα — διότι ἡ Ζοζάννα μὴ ἔχουσα δωρισμένας ἀσχολίας ἥτον ὑπάλληλος τῆς διαχειρίσεως καὶ τῆς συντάξεως μαζὶ, ἐκτὸς ἔκαμψε ἀκόμη καὶ ἀλληλογραφίαν. Καὶ ἐπειδὴ εἶχε εὐστροφίαν πνεύματος, ἐπετύχανε περίπου εἰς δλα.

— Τὸ μικρὸν γραφεῖο ποῦ κατεῖχε διετήρει μερικὰ ἔχνη τοῦ περάσματος τῆς δεσποινίδος Φλορύ, ἡ δοποὶα τὸ κατεῖχε πρὶν ἀφιερωθῆνε εἰς τὴν «Παρισινὴν Ἐσπερίδα», εἰς τὸν ἀπολογισμὸν τῶν ἀδηλητικῶν ἐνώσεων, καὶ εἰς τὴν εὐτυχίαν ἔντροπην . . .

— Ο ἥλιος τοῦ Μαρτίου. θερμὸς καὶ κάπως ωχρὸς ἔμπαινε εἰς τὸ γραφεῖον. "Ακουες τ' ἀμάξια, τὸ τάχ-τάκ μιᾶς γραφομηχανῆς, ὅπισθι ἀπὸ τὸν τοῦχον. Εἰς τὸν ἀντιθάλαμον, οἱ ὑπηρέταις εἰς τὰ πολυτελῆ γραφεῖα τοῦ «Γυναικείου Κόσμου» καὶ ὀρχισε νὰ γελᾷ, δολομόναχη, παρηγορούμενη διὰ τὸ ἀστείον τῆς καταστάσεως.

— Εβαλε ξανὰ τὴν μπλοῦζα της καὶ ὥχισε νὰ ἐργάζεται. Συνέτασε μερικὰς γραμμὰς ποῦ θὰ τὴν ἐπειριφονοῦσαν αἱ συνάδελφοί της, ἀντὶ τὴν ἔβλεπαν νὰ διορθώνῃ τὴν μπλοῦζα της μέσα εἰς τὰ πολυτελῆ γραφεῖα τοῦ «Γυναικείου Κόσμου» καὶ ὀρχισε νὰ γελᾷ, δολομόναχη, παρηγορούμενη διὰ τὸ ἀστείον τῆς καταστάσεως.

— Εβαλε ξανὰ τὴν μπλοῦζα της καὶ ὥχισε νὰ ἐργάζεται. Συνέτασε μερικὰς γραμμὰς ποῦ θὰ τὴν ἐπειριφονοῦσαν αἱ συνάδελφοί της, ἀντὶ τὴν ἔβλεπαν νὰ διορθώνῃ τὴν μπλοῦζα της μέσα εἰς τὰ πολυτελῆ γραφεῖα τοῦ «Γυναικείου Κόσμου» καὶ ὀρχισε νὰ γελᾷ, δολομόναχη, παρηγορούμενη διὰ τὸ ἀστείον τῆς καταστάσεως.

— Λοιπόν, κυρία; . . . Περιμένω τὰς διορθώσεις μου.

— Τὸ διήγημά μου; . . .

— Η φινόφωνη διμιλία τοῦ κ. Φουκάρ ἀντηχοῦσε εἰς τὰ διαμερίσματα τῶν γραφείων φέρουσα τὸν τρόδομον εἰς τὴν ψυχὴν τῶν συντάκτηδες, οἱ σχεδιασταί, καθὼς δὲν εῦρισκαν κανένα, ἀπευθύνοντο πρὸς τὴν κυρίαν Βαλεντέν:

— Λοιπόν, κυρία; . . . Περιμένω τὰς διορθώσεις μου.

— Τὸ διήγημά μου; . . .

— Η φινόφωνη διμιλία τοῦ κ. Φουκάρ ἀντηχοῦσε εἰς τὰ διαμερίσματα τῶν γραφείων φέρουσα τὸν τρόδομον εἰς τὴν ψυχὴν τῶν συντάκτηδες, οἱ σχεδιασταί, καθὼς δὲν εῦρισκαν κανένα, ἀπευθύνοντο πρὸς τὴν κυρίαν Βαλεντέν:

— Κυρία Φλορύ; . . .

— Κυρία Μερσιέ . . .

— Κυρία Βαλεντέν . . .

— Η Ζοζάννα νέστερα ἀπὸ πολλὴν ὠραίαν ἐκτύπησε τὴν θύραν τῆς Μαγδαληνῆς Φουκάρ. Εἰσήκθη. "Εγινε ἀκόμη πιὸ λυπημένη. Δὲν ἀγαποῦσε πλέον τὴν ἄνοιξιν.

— Εἰσῆλθε δὲν θύραν τῆς Φουκάρ:

— Πάρετε, ξυφυλλίστε το. Γράψετε μερικάς συμπαθητικάς γραμμάς, συμπαθητικάς διὰ τὸν συγγραφέα. Θὰ μαγευθῇ .. .

«Η «Ἐργάτις»! ἐφώναξε ἡ Ζοζάννα καθὼς ἔπαιρνε τὸ βιβλίον εἰς τὰ χέρια. Τὸ ξέρω, τὸ ξέρω αὐτὸ τὸ βιβλίο.. . Τὸ ἑδιάθασα.. . Τὸ ξέρω μάλιστα ἀγοράσει .. .

— Μᾶ ! ἀγοράσετε βιβλία, σεῖς ! .. Θὰ τὸ πῶ εἰς τὸν Ντελύλ ὅταν γνοίσῃ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν.

Κ' ἐστράφη πρὸς τὴν Μαγδαληνή :

— Ἐνθυμεῖσθε τὸν Νοὲλ Ντελύλ;

Τὸν ἐγνώρισα κἄπως εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν .. . Κ' ἐφάγαμε μαζὶ του, δὲν ξέρω ποῦ.. . εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἀποικῶν, ἵσως.. . Ψηλός, ξανθὸς σὰν "Αγγλος" .. . Εγύριζε ἀπὸ τὸν Καναδᾶν.. . Εἶχε διαφόρους ἀποστολὰς ἔκει.. .

«Η κυρία Φουκάρ δὲν ἐνθυμεῖτο καθόλου τὸν Νοὲλ Ντελύλ.. .

— Λοιπόν, μικρά μου Βαλεντέν, ἐλπίζομε σὲ σᾶς. Αὔριο, στὴ μία, τὸ χειρόγραφό σας στὸ τυπογραφεῖο.. . Καὶ αὐτὴν τὴν φοράν, διὰ νὰ σᾶς ἀνταμείψω, διπλασιάζω τὰ εἰκοσιπέντε φράγκα τῶν «σημειώσεων» .. . Καλησπέρα.

— Καλησπέρα καὶ σᾶς εὐχαριστῶ, κύριε, εἶπεν ἡ Ζοζάννα γελῶντας. Καλησπέρα, κυρία.. .

— Εφηγε, εὐχαριστημένη. «Η κατασκευὴ αὐτῆς βιβλιογρφικῶν σημειώσεων, δὲν εἶχε τίποτε κοινὸν μὲ τὴν φιλολογικὴν κριτικὴν ἀλλὰ τὴν φορὰν αὐτὴν ἡ Ζοζάννα εἶχε πολλὰ πράγματα νὰ πῇ καὶ θὰ τὰ ἔλεγε πολὺ καλά! Καὶ δ. κ. Νοὲλ Ντελύλ θὰ ἔβλεπε διὰ τὸν εἶχε καταλάβει.. .

«Πενήντα φράγκα ἀντὶ εἰκοσιπέντε! .. . Τί τύχη! .. . Θ' ἀγοράσω μιὰ ἄλλη μπλούζα! .. .»

ζ'

Εἶναι Κυριακὴ πρωΐ. «Η μυρωδιὰ τῆς σοκολάτας μὲ βανίλιαν γεμίζει τὸ σπίτι, καὶ ἡ Ζοζάννα μόλις εἶχε σηκωθῆ. Ξεσκονίζουσα τὰ ἔπιπλα, τραγουδεῖ. Εἶναι εὐθυμη, αὐτὸ τὸ πρωΐ.. .

Εἶς ὅλα τὰ πατώματα τοῦ σπιτιοῦ αἱ θύραι κροτοῦν, τὰ φουρνὸν καίσυν, τὰ σάρωμα κινοῦνται. Κ' ἐνῷ ὁ ἀνδρας καὶ τὰ παιδιὰ ξεκουράζονται εἰς τὸ κρεββάτι—ἀπελευθερωμένα διὰ μίαν ἡμέραν ἀπὸ τὸ γραφεῖον, τὸ ἀτελέι, τὸ σχολεῖον,—ἡ γυναῖκα ποῦ δὲν ἔχει ποτέ τῆς σχόλην, ἀρχίζει τὸ κυριακάτικο ἀνω-κάτω.

— Χωρὶς ἄλλο ἡ κυρία ἀξίζει διὰ τὰ πῆς!.. .

«Η Μαρία, εἰς μίαν γωνίαν τῆς τραπεζαρίας, ἐμπρὸς τὴν θερμάστραν, ἐτοιμάζει τὸ λουτρόν τοῦ μικροῦ.

— Ή κυρία, τί σοφὴ νὰ τὰ κάνῃ ὅλα αὐτά Καὶ χωρὶς νὰ ξνίζῃ τὰ μοῦτρα τῆς!.. . Ο ἀφέντης, ἂμα τὸν ξέρει κανεῖς, βλέπει ποῦ δὲν ἔχει κακία μέσα του, ἡ κρέμα τῆς κρέμας, τὸ ζώνιον τοῦ καλοῦ Θεοῦ! Καὶ δὲν ἔτον ἄρρωστος.. .

— Εἶνε πολὺ ἄρρωστος, Μαρία!

— Ναί, ναί.. . Άλλὰ χρειάζεται καλωσύνη, ἀληθινὴ λέω, νὰ τὸ σηκώνῃ τέτοιο κακό.. . Κυρία, τί ξμορφη ποῦ εἶσαι.. .

— "Ω! ξμορφη! .. .

— Εἶνε πολλοὶ ποῦ στὴ θέσι τῆς κυρίας θὰ ἔλεγαν «Σούτ, σώνει, καληνύκτα!.. .» Χρόνια τόρα ποῦ γίνεται αὐτό. 'Εκτιμῷ τὸν κύριον, ποῦ εἶνε σοφός, κ' ἔπειτα τίμιος, ἔνας ἀνθρώπος σοβαρός. 'Άλλὰ λέω πῶς ἡ κυρία ἀξίζει διὰ της πῆς.. .

— Μαρία, κάνω διὰ τὰς πολλές γυναικεις.. .

— "Ομως οἱ ἄλλες παραπονοῦνται!.. . Ναί.. . Παραπονοῦνται παντοῦ καὶ σ' δλους. Λοιπόν! Εἶνε μία γειτόνισσά μου ποῦ ἔχει ἔναν τυπογράφο. Καλοὶ ἀνθρωποί.. . Λέω στὴ μικρή: «Ἐργεστίνα, εἶνε καλλίτερα διὰ ἀνδρας σου;.. .» Αὐτὸς διὰ φωτοχός, ἔχει τὸ σπίτι του. Νύκτες δόλοκληρες βογγάσι.. . «Μή μοῦ μιλῆς γιὰ τὸν ἀνδρα μου! Κάνω διὰ της πρόπει: δὲ λέω τίποτε μπροστά του. Εἶνε τὸ χρέος μου.. .» Μὰ τὸ χρέος, πολλὲς φορὲς σὲ στεγογωρεῖ. Κ' εἶνε νέα. Δὲν εἶνε ἀπὸ ξύλο, καταλαβαίνετε, αὐτὸ τ' ἀγόρι μὲ τὴν ἀρρώστια του:.. . «Ἐργεστίνα! θὰ τὸν ἀφήσης καμμιὰ φορὰ αὐτὸν τὸν τυπο.. . . — Εγώ! μοῦ λέει, νὰ τὸν ἀφήσω. «Ἐνα διαβολοφτωχὸ ποῦ ἔχει τόση ἀνάγκη ἀπὸ μένα!.. . Γιὰ ποιὰν μὲ παίρνεις;.. . Στενοχωροῦμαι, ἀλλὰ μπορῶ νὰ κάμω ἀλλοιῶς! Εἶνε διὰ τημή μου.. .»

— Η Ζοζάννα ἥθελε πολὺ νὰ μάθῃ δὲν ἡ Εργεστίνα εἶνε πιστὴ εἰς τὸν τυπο.. . δὲν τολμᾷ μολαταῦτα νὰ ἔρωτήσῃ τὴν Μαρίαν.

— Νά, τὸ λουτρὸ δέ τοιμο. Θὰ πάτε ναῦρητε τὸν Κλαύδιον; Γιατὶ ἐγώ πρέπει νὰ πάω τὴν ἐφημερίδα καὶ τὸ γάλα στὸν κύριο.. .

— Η Ζοζάννα μπαίνει σιγὰ εἰς τὴν σκοτεινὴν κάμαραν. 'Αποσύρει τὴν κουνουπιέρα τοῦ κρεβατιοῦ, σηκώνει τὸ παιδί καθὼς ἔξυπνη.

— Σώπα! θησαυρέ μου!.. . Μήν κλαῖς! Κάνε φρόνιμα. Θὰ θυμώσῃ διὰ παταπᾶς!

Τὸ κεφάλι μὲ τοὺς καστανοὺς βιστρένχους πέφτει ἐπάνω εἰς τὸ στῆθος τῆς μητέρας. 'Ο δροσερὸς λαιμὸς ἔχει τὴν μυρωδιὰν πτερῶν περιστεριοῦ. Εἶς τὴν τραπεζαρίαν, τὸ πολὺ

φῶς θαμπώνει τὸν Κλαύδιον. Κινεῖται. Φωνάζει:

— Θέλω τὴ σοκολάτα μου Μα-ί-α. Θέλω τὴ σοκολάτα μου.. .

Εἰς τὸ ζεστὸ νερό, ἐμπρὸς εἰς τὴν φωτιὰ μὲ τὴν κόκκινην λάμψιν, τὸ ὄρατο σῶμα φρίσσει ἀπὸ εὐχαρίστησιν. «Η Ζοζάννα τὸ παρατηρεῖ: ἔνα παιδί νευρῶδες, ὅχι πολὺ παχουλό, μεστωμένο κάτω ἀπὸ τὸ μελαχροινό του δέρμα, ἔνας φανίσκος, ἔνα ἀγάλματάνι τῆς Πομπηΐας. Τὸ πρόσωπο εἶνε στρογγυλό, τὰ μάτια ἀρνοτάζει, τὰ μαλλιά καστανόμαυρα. 'Ο Κλαύδιος ὅμοιαζει μὲ τὴν μητέρα του. 'Εχει τοῦ Μανυρικίου ἐκφράσεις, στάσεις, τὸ χαμόγελο, ἔνα εἰδος χαριτωμένης ἡμερότητος δύμως ἡ Ζοζάννα τοῦ ἔδωκε τὴν ζωντανήν εὐφυΐαν, τὴν διαυγὴ φωνήν, τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν θέρμην τοῦ αἵματος. Τὸν θαυμάζει. 'Ενθυμεῖται μίαν λαϊκὴν παρούμιαν περὶ τῆς ὠραιότητος τῶν παιδιῶν τοῦ ἔρωτος καὶ σκέπτεται :

«Μικρούλη μου Κλαύδιε.. . ποῦ εἶσαι διὰ περιγάλη μου ἀμαρτία!.. . Δὲν ντρέπομαι γιὰ σένα. Δὲν θέλω νὰ λυπηθῶ ποῦ ἥλθες εἰς τὸν κόσμον.. .»

Εἰς τὸ λουτρό του τὸ μικρὸ ἐρεθίζεται. Ζητεῖ τὴ σοκολάτα του. «Η Ζοζάννα τὸ σκεπάζει μὲ ζεστὲς πετσέτες, τὸ τρίβει, γυμνό, εἰς τὰ κοιλώματα τῶν γονάτων του. Μία ἀλαζονεία εὐθυμη φουσκώνει τὸ στῆθος τῆς, καὶ καθὼς φιλεῖ τὴν σάρκα τὴν ἐκ τῆς σαρκός της, ἡ Ζοζάννα εἶνε μητέρα δύπος ἥτον κ' ἐρωμένη ἔτσι κωρὶς καμμίαν τύψιν, ἀφελῶς.

— Η Ζοζάννα εἶνε ἔτοιμη ἔβαλε μὰ παλιὰ φοῦστα ἀπὸ σεβιὸ τὸ γαλάζιαν, καλοπλυμένην, ἔνα μπολερὸ δύμοιο, μία ζώνη ἀπὸ δέρμα. «Ἐνα βελάκι ἀπὸ τούλλι κεντητὸ στολίζει τὸ μεγάλο της κανοτιέ. Καὶ διὰ τοναλέττα αὐτῆς, ποῦ δὲν κοστίζει ἔξηντα φράγκα δὲν εἶνε ἀσχημη.. . Αἱ Παρισιναὶ ἐργάτιδες φοροῦν ἀμφιέσεις ποῦ μοιάζουν μὲ αὐτήν, ποῦ φορεῖ καπέλλα ποῦ μοιάζουν μὲ αὐτὸ ποῦ φορεῖ ἡ Ζοζάννα — ὅχι δύμως δύπος ἡ Ζοζάννα μὲ τὸν ἀέρα αὐτὸν τῆς λεπτότητος, αὐτὴν τὴν ἐμφάνισιν «κυρίας» καὶ κάτω ἀπὸ χωριάτικο ἔνδυμα.

Κρατεῖ τὸ γαντοφορεμένο χέρι της μίαν σακίτσαν. «Ολα τὰ πρωϊνά, κάμνει τὸ «ψώνιο» της ἡ ίδια διὰ νὰ οἰκονομήσῃ μίαν δραχμὴν περισσότερο ποῦ θὰ ἐσπαταλοῦσε ἵσως ἡ Μαρία. Διότι ἡ Μαρία, σὰν δλες οἱ νοικοκυρὲς τοῦ λαοῦ ἀγοράζει μὲ ἀδιαφορίαν διὰ τὸν εύρη.

— Εἶω οὔτε πνοή ἔνας οὐρανὸς ἀσπρός, ποῦ

δ ἥλιος θερμαίνει. 'Ο ἀέρας θερμός, πολὺ θερμός, καὶ διὰ ποώημη ἄνοιξις βράζει μέσα εἰς αὐτὴν τὴν θερμότητα. 'Επάνω ἀπὸ τοὺς τούχους τῶν μικρῶν κήπων, τὰ κλαδιά ἀνυψώνονται, φουσκωμένα ἀπὸ χυμὸν μὲ μικρὰ φύλλα στρογγυλὰ καὶ μαζὶ αἰχμηρὰ εἰς τὴν ἀκρηγόνην σὰν νύχια, καὶ βλαστοὶ μαλακοὶ σὰν βαμβάκι ἡ ίξόν, μελαφοὶ ἡ πορφυροῦ.

Δὲν εἶνε ἡ Ζοζάννα ἀλλὰ διὰ τὸν Πέτρος ποῦ ἐξέλεξε διὰ κατοικίαν τὴν σκυδρωπήν αὐτὴν συνοικίαν τῶν σχολείων καὶ τῶν μοναστηρίων. 'Οδὸς Ἰολανδῶν, ὅδὸς Ἀμυότ, ὅδὸς Λομόνδ, ὅδὸς Τουρνεφόρο, — δόδοι φαιοὶ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα κατάμαυροι μὲ ἐπαρχιακοὺς φανούς. 'Εκεῖ μόνον, διὰ τὸν Πέτρος Βαλεντέν ενρήκε τὸν σύντροφον τὸν ἐπιθυμητὸν τῆς ἀνίας του: τὴν σιωπήν. 'Η σιωπὴ πέφτει, παγωμένη, ἀπὸ τὸν πένθιμον θόλον τοῦ Πανθέου κατοικεῖ τὸν πρασινωπὸν πυλῶνας τῶν κολλεγίων. Τὸ πέρασμα μιᾶς ἀμάξης εἶνε γεγονός. 'Απαντᾶ κανεὶς μὲ τὸ λυκόφως γηραιοὺς κυρίους μὲ φεδιγκότας σοφῶν, πρόσωπα παπάδων, ψηλὰ καπέλλα ἐπάνω εἰς διστρα μακριὰ μαλλιά. 'Απὸ ποῦ βγαίνουν; Ποῦ πηγαίνουν; 'Ο Πέτρος βλέπει παντοῦ Ιησονίτας λαϊκούς — δύμως ἡ Ζοζάννα ξέρει καλὰ πῶς εἶνε πρόσωπα τοῦ Μπαλζάκ ποῦ ἐπιστρέφονταν. Τὸ φάντασμα τοῦ πατρὸς Γκοριό κατεβαίνει καπτοτε τὸ βούνον 'Αγία—Γενεβιέβη νὰ ἐμβῇ εἰς τὴν πανσίὸν Βωκέρ.. .

— Η Ζοζάννα ἀγάπησε τὴν θλιβερὴν αὐτὴν συνοικίαν .. Διότι ἔχει τὸ χάρισμα, τὴν εὐτυχίαν νὰ μὴ στερῆται φαντασίας καὶ νὰ μεταμορφώνῃ τὴν πραγματικότητα. 'Ο πατέρας της, ονδυριστής αἰσθηματικὸς καὶ ποιητής ἔλεγε καπτοτε: «Η κόρη μου ἔχει μία γαλάζια πεταλοῦδα στὸ κεφάλι.. .» 'Η σοβαρὰ ζωή, ἡ τραγικὴ ζωὴ ἐδυνάμωσε τὸ λογικόν, ἐντείνει τὴν θέλησιν τῆς Ζοζάννας, δύμως μὲ πεταλοῦδα τῆς φαντασίας τρεμοπετῆ ἀκόμη ἐπάνω εἰς τὰ δονειδά της, εἰς τὰς θλίψεις της, τοὺς ἔρωτάς της.

— Νὰ βλέπης ὅλα «ἐν ὠραιότητι» εἶνε σοφόν. 'Η Ζοζάννα δημιουργεῖ χαρὰς διὰ τὸν έαυτόν της καὶ ἐπὸ τὰ μικρότερα πράγματα, — ἀπὸ μίαν κοδρέλλαν, ἔνα βιβλίο, ἐν ἀνθοῖς. — 'Εδημιουργησε σχεδὸν εὐτυχίαν μὲ τὸν μέτριον ἔρωτα τοῦ Μανυρικίου, εἰς τὰς στιγμὰς ποῦ ἡμίπορες νὰ λησμονήσῃ τὸ παρελθόν, νὰ λησμονήσῃ τὸ μέλλον, νὰ ζήσῃ τὸ παρόν. Καὶ εἶνε τὸ μυστικὸν τῆς ἀνθισταμένης νεότητος. 'Η Ζοζάννα θὰ εἶνε πάντοτε δεκαπέντε χρόνων χάρις εἰς μίαν ἀποψιν τοῦ προσώπου της τοῦ

εύκινητου, χάρις εἰς μίαν ἀφελῆ κίνησιν τῆς καρδιᾶς της.

Φεύγει, ζωηρὰ κέλαιφρά, παιζοντας μὲ τὴν σάκα της. Νά την εἰς τὴν ὅδὸν Πό-ντε-Φέονά την εἰς τὴν ὅδὸν Μουφετάρ. Διασκεδάζει νάνευρίσκη ὑστερ' ἀπὸ τὸ Παρίσι τοῦ Μπαλζάκ, τὸ Παρίσι τοῦ Εὐγενίου Σύνη... Ἡ ὅδὸς Μουφετάρ, σκύθρωπή καὶ φαιδρά, θυρυβώδης, μυριζούσα, μυρμηκιώδης, ἀποτροπαίως ὥραιά σὸν ἔνα vicolo¹ τῆς παλαιᾶς Νεαπόλεως. Ἡ Ζοζάννα ποῦ κατ' ἀρχὰς ἐτρόμαξε, τὴν παρατηρεῖ τόρα μὲ περιπαθή περιέργειαν. "Ολα τὴν ἐνδιαφέρουν. Τὰ σπίτια, δὲ ήλιος ποῦ τὰ κτυπᾷ ἐκ τοῦ πλαγίου, τὰ σκιόφωτα ἡ ποικιλία τῶν ἀποθηκῶν, δλαι αἱ γωνίαι τῆς λαικῆς ζωῆς... Χωρὶς ἄλλο θὰ ἐπρυτιμοῦσε τὸ δάσος τῆς Βουλώνης ἢ τὸ πάρκον Μονσώ, διὰ τὸν πρωτόν τῆς περίπατον.—'Αλλὰ τί! Οταν δὲν ἔχῃ κανεὶς δὲ, ἀγαπᾷ, πρέπει νάγαπᾶ ἐκεῖνο ποῦ ἔχει.. Αἱ προλήψεις τοῦ μικροκόσμου, ἡ ψευδολεπτότης δὲν ταράσσουν καθόλου τὴν Ζοζάνναν... Ἀγοράζει τὸ βούτυρό της εἰς τὴν γαλακτοπόλιδα ποῦ ἔχει τὸ χρῶμα σὰν τὸ γάλα, τὰ μαλλιά ξανθὰ σὰν τὸ βούτυρο, ποῦ κουτσίνει δλίγο—σὰν ἔνα πρόσωπο τῆς Ταβέρνας τοῦ Ζολᾶ, τὴν «Ζερβαΐζ». Μανθάνει ὅτι ἡ πωλήτρια τῶν τηγανιτῶν εἶνε εἰς τὸ νοσοκομεῖον, ὅτι ἡ δεῖνα γρηγὸς «ἔπεσε», ὅτι ἡ ἄλλη πανδρεύεται αὔριο· θὰ κάνουν ἔναν γάμον ποῦ θὰ καλάσῃ δὲ κόσμος. Πιὸ μακριά, ἐμπρός εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Μεδάρο, ζητεῖ τὴν γυναικα ποῦ ἐπουλοῦσε πατάτες, μιὰ ξανθὴ ποῦ ἥτον πάντα ἔγκυος...

Ἡ γυναικα εἶνε ἔδω κοντὰ εἰς τὸ πανέρι της, με τὰ μάγουλα κίτρινα σὰν χῶμα, μένα βυζαντίου ἀκάθιμοτο εἰς τὰ χέρια. Λεχὼ ἔδω κέννεα ἡμέρας καὶ στὸ ἔκτο παιδί!... Ἡ Ζο-

¹ Δρόμος.

ζάννα ποῦ ἔχει τὸ δῶρον νὰ προκαλῇ τὴν ἐμπιστούνην, θάκουόσῃ τὴν διήγησιν κάθε γέννας ποῦ ἐπηκολούθησε τὴν ἀναγγελίαν. τοῦ γάμου αὐτῆς τῆς ξανθῆς μ' αὐτὸν τὸν τεμπέλη τὸν Μαρτέν»...

— Εὐχαριστῶ.

— Τίποτε, τίποτε καλή μου κυρία. Δὲν εἶνε γιὰ τὸ γάμο. Εἶνε γιὰ τὰ ροῦχα τοῦ μικροῦ καὶ κάτι λεπτούδακια κάθε μῆνα ἀπὸ τὶς ἀδελφές τοῦ Ἐλέους. Κ' ἔπειτα σὰν προτεστάντης ποῦ εἶνε ὁ Μαρτέν κάτι θὰ βγῆ καὶ ἀπὸ τὸν προτεστάντες... Πῶς νὰ ζήσῃ κανεὶς!

«Ἄντο δὲν ἀρκεῖ, γιὰ τὰ ρουχαλάκια, λίγα λεπτούδακια καὶ γαλόσες νὰ φέρῃς εἰς τὸ φῶς ἔξη παιδιά!... Χρειάζεται ὁ γάμος!... Καὶ αὐτὴ ἡ δυστυχισμένη κουτὴ ποῦ δίνει νόμιμα δικαιώματα ἐπὶ τὸν ἔαυτον τῆς σ' αὐτὸν τὸν τεμπέλη τὸν Μαρτέν! Ψυχὲς δουλικές... Σκλαβες ψυχές...»

Ἡ Ζοζάννα συλλογίζεται τὴν δεσποινίδα Μπόν, τὴν θερμὴν φεμινίσταν:

«Θὰ τῆς πῶ αὐτὴν τὴν ἴστορίαν... Καὶ εἰς τὴν «Assistance Féminine» θὰ πῇ τὸ κατόρθωμά του εἰς τὰς φιλελέμονας κυρίας... Τί λύσσα νὰ ματήγουν τὴν ἥθικὴν παντοῦ, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ἐλεημοσύνην!... Τί θὰ ὀφελήσῃ εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ἡ ἥθικὴ;... Οὕτε στὰ παιδιά, οὕτε στὴ μητέρα, ἀλλὰ σ' αὐτὸν τὸν Τεμπέλο-Μαρτέν!...»

Ἡ Ζοζάννα ἀνεβαίνει πάλι τὴν ὅδὸν Λομόνδ κάπως ἀσθμαίνουσα.. Αἰσθάνεται ζεστήν... ቯ σάκα βαρύνει εἰς τὸν βραχίονά της.

Εἰς τὴν γωνίαν τῆς ὅδου Βωκλαίν ἔνας νέος ἐπιγαυνοήχοτε εἰς τὸ πεζοδρόμιον. Γυρίζει. 'Αλλ' ἥδη ἡ Ζοζάννα τὸν ἀνεγνώρισε:

— Μαυρίκιε!

— Ακολουθεῖτε

[Μετάφρ. Α. Κ.]

MARCELLE TYNAIRE

H ANTARTIS *

Z

Ἐντρέπεται γιὰ τὸ φόρεμά της, τὰ διορθωμένα γάντια, γιὰ τὴν πλεκτὴ σάκα ποῦ κρατεῖ. 'Αλλ' ἀμέσως, ἔξι ἐνστίκτου αἰσθάνεται πῶς διαυγίκιος δὲν βλέπει εἰς αὐτὴν τίποτε ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀγωνιῶν προσωπάκι της. ቯ θυρωδὸς τοῦ εἵπε πῶς η κυρία Βαλεντὲν ἐπῆγε νὰ ψωνίσῃ. 'Εδω καὶ μίαν ὥραν πηγανούρεται ἀπὸ τὴν δόδον. 'Αμυντὸς ἔως τὴν ὅδὸν Λομόνδ...

— Θὰ ἔλθῃ... Θὰ ἔλθετε γλίγωρα;

— Δὲν ἡξέρω.

Βαδίζουν ἀκόμη, σιωπηλά.

— Καὶ ἡ ἄλλη στενοχωρία ποῦ ἔχετε;...

Ο Μαυρίκιος δὲν ἀποκρίνεται. Συλλογίζεται, ζητεῖ μίαν φράσιν, μίαν φράσιν ἐπιδεξίαν, ἀρριστην καὶ δύμως ἀποφασιστικήν. 'Ομως η Ζοζάννα τοῦ πέρανε τὸ χέρι, χωρὶς φόβον μὴ τὴν ἰδοῦν ὀλίγα μέτρα μακρὰν τῆς δόδου 'Αμυντό.

— Μῆλησε! Πέ μου!... Εἶνε φοβερόν... Βλέπεις πῶς πεθαίνω...

Ἐνας ἐργάτης ποῦ περνᾶ, ἔνας θυρωδὸς εἰς τὴν πόρταν ἐνὸς σπιτιοῦ γυρίζουν τὴν κεφαλήν. Ο Μαυρίκιος σύρει τὴν Ζοζάνναν εἰς τὴν ὅδὸν 'Ρασώ πάντοτε ἔρημον μεταξὺ τῶν μακρῶν τοίχων δύο κήπων... 'Εκεῖ θὰ εἶνε μόνοι τους. Θὰ μπορῇ ἡ Ζοζάννα νὰ φωνάξῃ, νὰ λιποθυμήσῃ. Τὸ ξέρει δύμως. Δέκα φορές, εἰς ὥρας κρισίμους, ἐδοκίμασε τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς τῆς γυναικός. Θὰ δεχθῇ τὸ κτύπημα χωρὶς νὰ φωνάξῃ, νὰ λιποθυμήσῃ.

— Νά. Κατὰ τὴν ἀπουσίαν μου ἡ μαμά ενδῆκε τὰ γράμματά σου, δλα τὰ γράμματά σου.

— Λοιπόν;

— Εἶνε μιὰ γυναικα τοῦ παλαιοῦ καιροῦ, ἡ μητέρα μου, μία γυναικα πολὺ εὐσεβής, πολὺ αὐστηρά· ἀνετράφη εἰς τὸ μοναστήρι..

Λοιπόν ἐπῆρε τὰ πράγματα πολὺ τραγικά, ἐννοεῖς. Μοῦ ἔκαμε τρομερὰς ἐπιπλήξεις, τὰς δύοις εἶχα κάμει ἔγῳ δὲδιος εἰς τὸν ἔαυτόν μου ἐκατὸ φορὲς ἔως τόρα. Καί...

— Καί...

— Καὶ δὲ' αὐτήν, καὶ γιὰ σένα ἀκόμη, Ζοζάννα, πρέπει νὰ φύγω, ὅχι γιὰ πάντα ἵσως, ἀλλὰ γιὰ λίγον καιρόν, γιὰ πολὺν καιρόν. Εἶνε ἀνάγκη...

Δὲν τολμᾶ νάποτελειώσῃ τὴν φράσιν του. ቯ Ζοζάννα ἐννόησε. Δὲν φωνάζει, δὲν λιποθυμεῖ· ἀλλὰ ἡ ὄψις της ἐχάλασε διαμιας. Τὰ μάτια της εὐρύνονται, ἐμαύρισαν. Τὰ χεῖλη της ἀνοίγουν, σὰν νὰ ἔλειπε δέρας.

— Ήτον αὐτὸ λοιπόν! ήτο αὐτό!... ቯ

* «Παναθηναϊα» σελ. 286.

βαρειά πλεκτή σάκα μὲ τὰ ψώνια διάφεύγει ἀπὸ τὸ τρεμάμενον χέρι της. Σκύβει νὰ τὴν πιάσῃ προλαμβάνουσα τὴν χειρονομίαν τοῦ Μαυρικίου, καὶ ἐπαναλαμβάνει ἀκόμη:

— "Ητον αὐτὸ λοιπόν!..."

— Φτωχή μου Ζοζάννα...

Τὸ αἰσθήμα τῆς ἀνανδρίας του βασανίζει τὸν Μαυρίκιον ὥστε νὰ μὴν τὸ ὑποφέον. Ὁλίγος ἔρως ἀκόμη συγκινεῖ τὴν καρδιά του καὶ τὴν σάρκα του καὶ ἡ στάσις του αὐτὴ τὸν ἐντροπιάζει... "Ηθελε νὰ πείσῃ τὴν Ζοζάνναν, νὰ τῆς δεῖξῃ τὸ συμφέρον της, ποῦ κ' ἔκεινη νὰ τὸν συγχωρήσῃ, εἰς τὸ δύνομα τῆς ἡθικῆς τὴν ὅποιαν ἐπικαλεῖται, ἡθικῆς συνθηματικῆς, ἡθικῆς νοικοκυρίστικης, ἐνσαρκωμένης ἐπακριβῶς εἰς τὸ πρόσωπον τῆς κυρίας Ναττιέ.

— "Αλλὰ νὰ τὴν πείσῃ; Πῶς;..."

Δὲν εἶχε ποτέ του καμμίαν ἐπιρροὴν ἐπ' αὐτῆς. Ποτὲ δὲν ἡμπόρεσε νὰ τῆς ἐπιβάλῃ τὰς ἰδέας του, τὰ γοῦστα του, τὰς γνώμας του, τὰς προλήψεις του... Καὶ θὰ ἡθελε νὰ πῇ τόρα: «"Ἐχεις δίκιο...», δὲ τὸ πᾶν διαμαρτύρετ' ἐντός της κατὰ τῆς ἀνανδρίας τοῦ ἀνδρός, τῆς ὑποκρισίας, τῆς ἀδικίας...

Προσπαθεῖ ἐντούτοις:

— Σᾶς τὸ λέγω, ἀγαπημένη μου, ἐν συνεδήσει: ἡμπορεῖ νὰ ἔξακολουθῇ αὐτό; Δὲν εἰσθε λυπημένη, κουρασμένη, ἐντροπιασμένη κάποτε διὰ τὸν ρόλον αὐτὸν ποῦ παίζομεν;... "Α! ἀν ἥσθε ἐλευθέρα, θὰ σᾶς ἔπαιρνα μαζί μου, ἀγαπημένην, λατρευτήν... "Αλλὰ δὲν εἰσθ' ἐλεύθερα... "Ἐχετε καθήκοντα, τὸν ἀνδρα σας ποὺ περιποιεῖτε μὲ θαυμαστὴν ἀφοσίωσιν, καὶ ποὺ δεν ἡμπορεῖτε, ποῦ δὲν θέλετε νὰ ἔχατελαίψετε..

— Ποῦ τὸ ξέρετε; Εἴπεν ἀποτόμως. Δὲν μ' ἔχετε ἐρωτήσει ποτέ σας.

— Ζοζάννα, δὲν συναινέσατε ποτέ...

— "Οχι. 'Αλλ' ἐπρεπε ἵσως νὰ μ' ἐρωτήσετε, ἀφοῦ τὸ ψεῦδος σᾶς ἐβάρυνε τόσο!... Ναί, πρὶν ἀναποδογυρίσετε τὴν ζωὴν μας, θὰ ἡμπορύσατε νὰ ζητήσετε μαζί μου τὸ μέσον διὰ τοῦ ὅποιου θὰ συνεδέαμεν τὰ λεπτολογήματά σας καὶ τὸν ἔρωτά μας... τὰ καθήκοντα ποῦ σᾶς ἔδωκε δ' ἔρως μας... "Αλλ ἀποφασίσατε μοναχός σας, ἀποτόμως...

— "Αν σᾶς εἶχα ξαναϊδῆ, πρὶν ἀποφασίσω, Ζοζάννα, θὰ ἡμουν δύως πάντοτε ἀσθενής... ναὶ ἀδύνατος καὶ ἐρωτευμένος... "Αφησα τὸν ἑαυτόν μου... καὶ τόρα ἔλαβα τὰς προφυλάξεις μου ἐναντίον δύων μοῦ ἔλεγε ἡ καρδιά μου... "Υποσχέθηκα στὴν μητέρα μου...

— "Α! ὑποσχεθήκατε... "Εστω! θὰ εἰσέλ-

θωμεν εἰς τὴν τάξιν. "Η λεπτὴ συνείδησίς σας καθησυχάζει. Δὲν ἡμπορῶ ν' ἀφήσω τὸν ἀνδρα μου... Δὲν θέλω νὰ τὸν ἀφήσω... Τί τύχη γιὰ σᾶς!..." Αν ἡμουν δλιγάτερο ἀφωσιωμένη σ' αὐτὸν τὸν ἀρρωστον, θὰ εἴχατε μίσον γυναικα μ' ἔνα παιδὶ στὴν ἀγκαλιά! Καὶ ἡ μαμά σας δὲν θὰ εἰχαριστεῖτο... "Αλλὰ ἡ «θαυμαστή μου ἀφοσίωσις» ἀπλοποιεῖ τὰ πάντα...

— Ζοζάννα...

— Ναί, ἔχετε δίκαιον, καὶ ἡ μητέρα σας ἐπίστης δίκαιοιον... Δὲν ἡμπορῶ ν' ἀφήσω τὸν ἀνδρα μου, καὶ μὲ στέλνετε στὸ προσκέφαλό του μὲ μίαν ὠραίαν χειρονομίαν!

— Μά, θὰ ἔδεχεσθε νὰ ζῆτε πάντα μὲ τὸ φεῦδος, μὲ φόβους, μ' αἰώνια δράματα!... "Εγὼ δὲν ἡμπορῶ πλέον... Θέλω δρους διαλούς ζωῆς ποῦ θὰ μοῦ ἔπιτρέφουν νὰ ἐφράζωμαι, νὰ παρασκευάζω τὸ μέλλον. Σᾶς φαίνομαι μισητός, αἰσχρός καὶ παραπολὺ γῆγονος...

Σκεφθῆτε: ἐσεῖς ἡ ίδια, ἀπελευθερωμένη ἀπὸ τὸ αἰώνιον αὐτὸ βάσανο, ἀπὸ τὸ βασάνισμα τοῦ ἔρωτος, θὰ γίνετε γαληνία περισσότερο, δυνατωτέρα... Σᾶς ἔχάρισα τόσην ὀλίγην εὐτυχίαν ποῦ γλίγωρα θὰ μὲ λησμονήσετε...

— Γλυγωδότερα ἀπὸ δόσο φαντάζεσθε!..." Αλλὰ πρὸς Θεοῦ ἀφήσατε τὰς παρανέσεις σας, σᾶς παρακαλῶ... Θὰ ἡμπορέσω δὲν εἶνε δύσκολον.

Συγκρατεῖται καὶ δὲν κατεβάζει τὰ μάτια... "Αλλ' ἔξαφνα ἡ εἰρωνεία τῆς θραύσται εἰς ἔνα λυγμόν...

— Νὰ λοιπόν... ναί... ἐτελείωσε. Τὸ περίμενα... "Αλλὰ δὲν ἐπίστευα δτι θὰ ἡτον σήμερα... "Ετελείωσε!... Σᾶς ἀγάπησα, σᾶς ἔδωκα τὸν ἑαυτόν μου, χωρὶς νὰ συλλογισθῶ περὶ ἀγαθοῦ καὶ πανοῦ, μὲ δλην μου τὴν καρδιά, καὶ γιὰ πάντα... Κέπειτα... αὐτὸ τὸν παιδὶ... "Αναπολήσατε! τί φόβον ποῦ εἴχατε!

... Κέγω, δὲν ἔβλεπα τὸν κίνδυνον, οὔτε τὴν ἐντροπήν... Δὲν ἔβλεπα παρ' αὐτό: ἐνα παιδὶ ἀπὸ σᾶς!... "Α! τὰ ὑπέφερα δλα, δλα, δ, τι ξέρετε καὶ δὲν ξέρετε, τὰ χειρότερα ψυχικά καὶ σωματικά βάσανα, γιατὶ ἔλεγα: «Θὰ τὸ ἀγαπῶ τόσο! Θὰ μὲ συγχωρήσῃ δτι εἴμαι μόνον ἔρωμένη του... Θὰ θελήσῃ νὰ μὲ βοηθήσῃ, νὰ μὲ παρηγορήσῃ... Καί, χωρισμένη ἀπ' αὐτὸν δὲν θὰ εἴμαι πλέον μόνη... » Ίδου τι ἔλεγα μέσα μου... Καὶ τόρα...

— Ζοζάννα!

— Ησθάνθη μίαν δρμήν πρὸς αὐτὴν ἀλλ' ἀμέσως τὴν συνέκρατησε. Καί, κτυπῶν τὸ λιθόστρωτον μὲ τὸ μπαστοῦν του, δμιλεῖ ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δόντια του:

— Είνε φοβερὰ δλ' αὐτά... "Επέρασα μίαν τρομερὰν νύκτα. Ἐνόμιζα πῶς δὲν θὰ εἴχαι τὸ θάρρος νὰ ἔλθω ἔως ἐδῶ... "Ο, τι μοῦ λές τὸ εἴπα στὸν ἑαυτόν μου ἔγω δ' ἴδιος... Δὲν ἔχω νὰ σὲ κατηγορήσω εἰς τίποτε. Σέκτιμω, καὶ βάθμος, περισσότερο ἀπὸ δόσο φαντάζεσαι καὶ σάγαπω περισσότερο ἀπὸ δόσο πιστεύεις. Καὶ δὲν εἶνε τὸ λάθος σου ἀν δὲν εὐτυχήσαμε... "Εβαλα εἰς τὴν ζωὴν σου τὴν ἀταξίαν, τὴν ἀγωνίαν, καὶ τὴν συμφοράν... "Ισως είμαι ἄνανδρος!... "Ομως αἰσθάνομαι πῶς ἡ μητέρα εὐδίσκεται ἐν τῷ δικαίῳ δὲν εἴμαι καμμένος διὰ τὴν ζωὴν αὐτοῦ τοῦ εἰδους, δὲν ἡμπορῶ πλέον...

— Η Ζοζάννα ἔννοει πῶς ἡ ἀπόφασις τοῦ Μαυρίκιου εἰν' ἐσκεμμένη, στερεό, ἀκλόνητος. Γιατί λοιπὸν νὰ συζητῇ καὶ νάναστενάζῃ; Λέγει μοναχά:

— Τὸ παιδί μας;

— Ο Μαυρίκιος ἀποστρέφει τοὺς δρμαλμούς. Η συγκίνησις τὸν πνίγει τὰ νεῦρα του, τὸν προδίδοντα... Πρέπει νὰ τελειώσῃ αὐτὴ ἡ σκηνή. Καὶ δμως δὲν τολμᾷ νὰ φύγῃ. Θὰ ἡθελε νὰ πῇ ἔναν λόγον ἀποχαιρετισμοῦ, τρυφερὸν σχεδόν, ποῦ νὰ καθησυχάσῃ τὴν συνείδησίν του καὶ ποῦ νὰ μὴν ἔνέχῃ καμμίαν ὑποχρέωσιν. Αλλὰ τί νὰ πῇ εἰς τὴν γυναικα αὐτήν, ὁχράν, φλεγομένην καὶ τόσο ἀξιολύπητην μέσα εἰς τὰ παλαιωμένα ροῦχα της, μὲ τὸ χυδαῖον φορτίον ποῦ κρατεῖ: τὸ φαγητὸ τοῦ σπιτιοῦ, τὴν ζωὴν τοῦ σπιτιοῦ, τὸ βάρος τοῦ σπιτιοῦ!.. Πῶς δλ' αὐτὰ εἶνε ἀθλια, τραγικά, θλιβερά!

Μένουν μίαν στιγμὴν ἀφωνοι, παρατηροῦντες τὰ χόρτα ποῦ ἔχουν φυτρώσει ἀνάμεσ' ἀπὸ τὰ λιθόστρωτα. "Ενας θεομός ἀνεμος κινεῖ τὰνθισμένα κλαδιά, ὑπεράνω τοῦ τοίχου τῆς École Normale.

— Ενας κώδων ηχει εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἔνωσιν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος. Αναμνήσεις ἔξυπνον ἀπὸ τὰ δένδρα, τὰς πέτρας, εἰς τὸν ρυθμὸν τοῦ κώδωνος... "Εκεῖ, εἰς αὐτὸν τὸν δρόμον, μίαν ἐσπέραν τοῦ χειμῶνος, ὑπὸ τὴν βροχήν, ἡ Ζοζάννα καὶ δ Μαυρίκιος ἐσταμάτησαν καὶ ηνωσαν τὰ μάτια των. "Η ἀντανάκλασις τῶν φανῶν ἔτρεμε μέσα εἰς τὰ νερὰ τῆς βροχῆς. "Ενας κώδων ἔσήμαινε... Καὶ ἀλλα ἀναμνήσεις, διασκορπισμέναι, παρουσιάζονται: ἡ βύλλα τῆς Μπελβύ, ἐνα πρωὶ μὲ τὸ χιόνι, εἰς τὸ Δάσος... ἡ μικρὰ κάμαρα μὲ τὶς κουρτίνες της ἀπὸ μπλε ψφασμα καὶ τὸ μπρούντζινο ὁρολόγιο της— πέντε χρόνια ἔνδος θλιβεροῦ ἔρωτος ὁ δρόπιος ἀποθηκήσει τὴν στιγμὴν αὐτήν!

— Κ' ἔξαφνα ἡ Ζοζάννα ψιθυρίζει:

— Τί θὰ γίνω;

Δὲν τῆς ἀπαντᾷ. Αἰσθάνεται ἐντροπὴν διὰ τὰς ματαίας φράσεις... Τί θὰ γείνη; Αὔτο τὸ ξέρει: θὰ περιποιεῖται τὸν ἀνδρα της θὰ γράφη ἀρθροα περὶ συρμοῦ θὰ ζητήσων δυστυχισμένην καὶ ἀσθενή... Δέχεται νὰ ζῇ αὐτὴν τὴν ζωήν... "Η γυναῖκα εἶνε καμμένη διὰ τὴν ἀφοσίωσιν...

Καὶ λοιπὸν ἐτελείωσε. "Η Ζοζάννα φεύγει. Δὲν ἔφωτη πλέον, δὲν παρατηρεῖ τὸν Μαυρίκιον· φεύγει ἀργά, μὲ τὴν κεφαλὴν ὑψηλά, μὲ τὸν κορμὸν τεντωμένον — μὲ τὴν βαρειάν σάκαν εἰς τὸ δεξιό της χέρι.

H

— Η ἀποχώρησις ἐσήμανε, πολὺ μακράν ταυτοῦρλα ἀντήχησαν χαιρετίζοντα τὴν ὁδριανή μέρον τοῦ Οκτωβρίου ἀποθηκουσαν.

— Απέδηνησκε γλυκύτατα. Εμαραίνετο σὰν ἔνας φυινοπωρινὸς κῆπος, εἰς τὸ ἀρωματικά τῶν νεκρῶν φύλλων τοῦ δενδρολιβάνου. Ο οὐρανός, ὑπεράνω τῆς Σάρτρης, διέμενε καθαρός, φωτιζόμενος ἀπὸ ἔνα ψυχρὸν κίτρινο φῶς: δμως σύννεφα γαλάζια συνεσωρεύοντο εἰς τὸν δρίζοντα καὶ ηδη αἰσθάνετο κανεὶς τὴν ὑγρὰν φρεσκάδαν νάνεβαίη ἀπὸ τὸν ποταμόν. "Η κάτω πόλις ήτον πνιγμένη εἰς δμήλην.

Δὲν ὑπῆρχε πλέον κανεὶς εἰς τὸν κατηφοικοὺς δρομίσκους τῶν παλαιῶν συνοικιῶν, κανεὶς ἐμπρόδος εἰς τὸν πρόναον τῆς Παναγίας. Οι περιπατηταί, οἱ περιηγηταί, εἰχαν φύγει. Τόρα, ἡ μητρόπολις ήτον μόνη ἐπὶ τῆς πλατείας δπου ἡ μεγάλη σκιά της δὲν ἡμποροῦσε ν' ἀπλωθῇ δλόκληρη. "Ητον μόνη, βυσθή καὶ στολισμένη ὁσάν γοτθικὴ βασιλισσα προσευχόμενη.

— Κ' ἐμπρόδος ἀπ' αὐτήν, καὶ τριγύρω της τὰ παλαιότατα σπίτια, χαμηλὰ καὶ αἰχμηρὰ ἐφαίνοντο ὡς ἐν γονικισίᾳ.

Μία λάμπτα ἀνάψε, εἰς τὸ πρῶτο πάτωμα ἐνὸς μικροῦ οἰκοδομήματος, τὸ δποῖον συνείχετο μὲ κῆπον περιποιησμένον. "Η πρόσωπις ἔβλεπε τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τῆς μητροπόλεως. "Ο τοίχος τοῦ κήπου εἴχε ἔναν φανὸν εἰς τὴν γωνίαν, καὶ εἰς τὰς ἔξοχάς του τούφφες κισσοῦ, δποῖος ἐλαμποκοποῦσε. "Ενα μικρὸ ἀνοιγμα, ἐνα γραμματοκιβώτιον ήτον εἰς τὴν θύραν, βαμμένην μπλέ.

— Η λάμπτα, ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ λευκὰ παραπτάσματα, ἐσχημάτιζε ἔνα φωτεινὸν σημάδι, καὶ η Ζοζάννα τὸ παρετήρει ἀπὸ τὸ ἀλλο ἀκρον τῆς πλατείας. Κάθε βράδυ, καθὼς ἐπέστρεψε ἀπὸ τὰ μαθήματά της — καθὼς ἐπέστρεψε ἀπὸ τὸ νεκροταφεῖον ἔβλεπε τὴν μικρὰν αὐτήν λάμψιν, ποῦ τὴν ἐκαλοῦσε, ποῦ τῆς ἔλεγε:

«Δὲν εἰσαι μόνη στὸν κόσμον...»

Ήτον χήρα ἐδῶ κ' ἔξι μῆνας... Τὰς πρώτας ήμέρας τοῦ Μαΐου ἡ ἀρρώστια τοῦ Πέτρου Βαλεντίνη εἶχε λάβει νέον χαρακτῆρα, μὲ κρίσεις δξείας: — πόνους ἀποκαλύπτοντας καρκίνον. — Καὶ ὁ δυστυχῆς γνωρίζων τὴν κατάστασιν του, δὲν εἶχε πλέον ἄλλον πόθον παρὰ ν' ἀφῆσῃ τὸ Παρίσι καὶ νὰ γυρίσῃ εἰς τὴν Σάρτρην. Ήτον ἔνας πόθος τυφλὸς μελλοθανάτου, ν' ἀποδάνη στὸ σπίτι τῶν γονέων του, κοντά στὴν γηγὰ θεία του ποῦ τὸν εἶχε δεχθῆ μόλις ἐγεννήθη, ποὺ τὸν εἶχε υἱοθετήσει δρφανόν... Οἱ γιατροί, τοὺς δόπιούς ἐσυμβουλεύθη ἡ Ζοζάννα, ἀπαντοῦσαν: «Κάμετε του αὐτὸ τὸ μεγάλο χατῆρι. Θὰ ζήσῃ μερικοὺς μῆνας ἀκόμη, ἔναν χρόνον ἵσως, ἀλλὰ δὲν ἥμιτροῦμεν νὰ τοῦ κάμωμε τίποτε, μόνο νὰ τὸν ἀνακουφίσωμε λιγάκι...» Ή δεσποινὶς Μιράκλ προστρέξασα εἰς τὸ Παρίσι, ἔλεγε: «Σᾶς παίρνω ἐγὼ στὸ σπίτι μου...» Αφῆστε τὰ περιοδικά. Αφοσιωθῆτε στὸν ἀρωστό μας...» Καὶ ἡ Ζοζάννα συνήνεσε... .

Ο Πέτρος ἀπέθανε εἰς τὰ χέρια της. Τὴν εὐχαρίστησε, τὴν εὐλόγησε... . Καὶ ἀμέσως ὑστερα ἀπὸ τὸν θάνατόν του, μὲ τὴν σειράν της ἔπεσε κ' ἐκείνη, ἔξητλημένη, ἀναιμική, βυθισμένη μέσα εἰς μίαν λύπην βουβήν, μὴ αἰσθανομένη πλέον οὔτε ἀγάπην, οὔτε περιφρόνησιν, οὔτε δργήν, οὔτε πόνον, — μόνον τὸ ἔξαφνισμα ἀπὸ τὴν ζωήν... .

Μόλις ἀνέρωσε, ἔμαθε ἀπὸ τὰς ἐφημερίδας τὸν γάμον τοῦ Μαυρικίου μὲ τὴν δεσποινίδα Γκωσὲν - Λαμπερτιέ, «ἀνεψιὰν τοῦ μεγάλου μηχανικοῦ». Απὸ δι, τι εἶχε ἀγαπήσει, τίποτε ἄλλο παρὰ τὸν μικρὸν Κλαύδιον της δὲν ἀπέμενε πλέον: Δὲν ἔρωτοῦσε πλέον τὸν ἑαυτόν της ἀνείχε δικαίωμα ἐπὶ τῆς εὐτυχίας, δπως ἔκαμνε ἄλλοτε. Δὲν ἔξητοῦσε πλέον τὴν ἔννοιαν τοῦ καθήκοντος καὶ τὸν κανόνα τῆς ζωῆς... . Τὸ καθῆκον της ἦτον ἀπλοῦν τόρα: ἡ ζωὴ της εὐθεῖα καθ' δλοκληρίαν. Υποφέρουσα ἀκόμη θὰ ἐτελείωνε τὴν ἀνάρρωσίν της εἰς τὸ σπίτι τῆς δεσποινίδος Μιράκλ. Μαθήματα, σὲ κανένα οἰκοτροφεῖον, εἰς τὰ σπίτια, θὰ τῆς ἐπέτρεπαν νὰ κερδίζῃ τὰ πρὸς τὰ ζῆν. «Επειτα;... . Η Ζοζάννα ἔσκόπευε νὰ γυρίσῃ στὸ Παρίσι, νὰ εῦρῃ ἐκ νέου τὴν παλαιάν της θέσιν... . Άλλα οἱ Φουκάρ θὰ τὴν εἴχαν ἀντικαταστήσει!... . Θὰ τὴν ἔξανάπαιρον ἵσως. Η ὑπόθεσις αὐτὴ ἀπήλπιε τὴν δεσποινίδα Μιράκλ. ἡ καλοκάγαθη γεροντοκόρη ἐπιθυμοῦσε νὰ κρατήσῃ τὴν Ζοζάνναν καὶ τὸν μικρόν, πολύ, παντοτεινά... .

— Γιατί, ἔλεγε, νὰ μὴν ἔγκατασταθῆς εἰς

τὴν Σάρτρην, ν' ἀνοίξῃς ἔνα μικρὸ σχολεῖο, ν' ἀναθρέψῃς τὸ παιδί μας μὲ τὰ παιδιὰ τῶν ἄλλων: Μὲ ὑπολήπτονται ἐδῶ καὶ δὲν ἐφημέριος τοῦ Σαίντ - Αίναν, καὶ ὁ ἐκκλησιαστικὸς σύμβουλος Κουλόμπιτ ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν οἰκογένειάν μας... . Πίστευσε με, μικρή μου Ζοζάννα: ἡ ζωὴ σου εἶνε ἐδῶ, τόρα.

Η σκέψις αὐτὴ ἔκαμνε ἄνω - κάτω τὴν Ζοζάνναν. Ἐπροτιμοῦσε τοὺς ἀγῶνας, τοὺς κινδύνους, τὸν πυρετὸν τῶν Παρισίων παρὰ νὰ χωθῇ ἐκεῖ εἰς τὴν ἐπαρχιακὴν ζωὴν. Δὲν ἦτον προωρισμένη νὰ εἶνε διδασκάλισσα, καὶ δλα τὰ παιδιά, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ δικό της, τὴν ἀνιοῦσαν. Ἀλλά, τὸ βράδυ αὐτό, αὐτὸ τὸ βουβὸ βράδυ, ἡ Ζοζάννα ἔξεπλήττετο δι τὸ σχεδὸν ἐγκαρτοῦσσε, δι τὸν σχεδὸν ἀποφασισμένη εἰς τὴν ὑπερτάτην αὐταπάρνησιν. «Οχι πεπεισμένη, — νικημένη! Εσυλλογίζετο. Τὸ δργανόν τῆς ἐνεργείας μου ἔχει σπάσει δὲν ἔχω πιὰ τὴν θέλησιν διὰ μίαν ζωὴν προσωπικήν. Εἶμαι στὸ χῶμα... . Δὲν θὰ ξανασηκωθῶ πλέον θὰ συρρῶ. Καὶ εἴτε ἐδῶ, εἴτε ἄλλο, τί μὲ μέλει;»

Τὴν ὠραν τοῦ φαγητοῦ ἀνεκοίνωσε τὴν ἀπόφασίν της εἰς τὴν δεσποινίδα Μιράκλ.

«Παρίσι... . Τί θὰ γίνω στὸ Παρίσι;... . δὲν ἔχω πιὰ φύλους: δ Πέτρος τοὺς ἀπεμάρχουνε ὅλους... . Δὲν ἔχω χρήματα. Επούλησα τὰ πτωχά μου ἔπιπλα. Πῶς νὰ ζήσω ἔως ποῦ ναῦρω δουλειά; ; Οχι! δὲν κάμνω αὐτὴν τὴν τρέλλα: θὰ μείνω... .»

Παρετήρησε τὴν πλατεῖαν, τριγύρω της. Ο φαιδὸς ἥσκιος τῆς ἐσπέρας ἔπινγε τὰς προσόψεις τῶν οἰκοδομῶν, τὰς στέγας, τὰ ξανθὰ δένδρα. «Ομως ἡ μητρόπολις, μεγάλη καὶ συγχρόνως ἐλαφρά, ἐλεπτύνετο, ἀπλώνετο, προσφέρουσα εἰς τὸν Θεὸν τὰ ἀνισα τόξα της ποῦ ἐκρατοῦσαν ἀκόμη εἰς τὰς κορυφάς των τὴν τελευταίαν ἀνταύγειαν τῆς ἡμέρας. Η σκιὰ τὰ ἐκάλυψε τέλος δλα καὶ δ Εσπερινὸς, περιστέρι ο τοῦ λυκόφρωτος, ἐκατέβη ἀπὸ τὸν ὑψηλότερον πτύχιον, ἀνάμεσα ἀπὸ δλην αὐτὴν τὴν σκιὰν σιγὰ - σιγά... .

Τότε ἔνας - ἔνας οἱ φανοὶ ἐσημειώθησαν εἰς τὴν νύκτα δσὰν χρυσᾶ σημάδια. «Ενας διανομένης ἐνεφανίσθη, δ δοποῖς ἐπήγαινε ἀπὸ θύραν εἰς τὴν θύραν, κτυπῶν τὰ ἡλεκτρικὰ κουδούνια, τὰ δρόπτρα τῶν σπιτιῶν. Η Ζοζάννα τὸν ἀπήντησε, ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς δεσποινίδος Μιράκλ.

— Εχομε τίποτε; εἶπε.
— Δύο γράμματα καὶ μιὰ ἐφημερίδα.
Η ἐφημερὶς ἦτον ἡ Θρησκευτικὴ Έρδομάς.

«Η μία ἀπὸ τὰς δύο ἐπιστολὰς εἶχε σταλῆ κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ «Γυναικείου Κόσμου», ἐπειτα εἰς τὴν νέαν διεύθυνσιν τῆς Ζοζάννας. Η ἄλλη ἐπιστολὴ ἦτον τοῦ Φουκάρ.

Ο διανομένης ἐκπιπούσε τόρα πιὸ μακρινά. «Υπὸ τὸ φῶς τοῦ φανοῦ ἡ Ζοζάννα ἐδιάβαζε: «Αγαπητὴ κυρία,

»Μεταβιβάζω εἰς ὑμᾶς μίαν ἐπιστολὴν ποῦ ἥλθε σήμερον, σᾶς παραπονοῦμαι φιλικῶς διότι δὲν ἐδώσατε εἰδήσεις σας εἰς τὸν **Γυναικείον Κόσμον**. Τί κάμνετε εἰς τὴν Σάρτρην;... .» Αν πλήττετε πολύ, στέλλετε μας, ἀπὸ καιροῦ εἰς τὰ παιδιά, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ δικό της, τὴν ἀνιοῦσαν.

»Δὲν λέγω δι τὸ φεράσουν δλα βέβαια: ἀλλά, πρὸς τὸ συμφέρον σας, μὴν ἀφίνετε νὰ σᾶς ξεχνοῦν.

»Υπογράφετε δπως ἄλλοτε «Ζοζάννα» συντόμως, εἴτε εἶνε καλά.

Τὰ σέβη μου

«I. Φουκάρ».

Η Ζοζάννα δὲν ἐπίστενε τὰ μάτια της. . Είχεν ἐγκαταλίπει τοὺς Φουκάρ κάπως ἀπότομα, καὶ εἶχαν ψέξει τὴν ἀπόφασίν της... . Εδειχναν δυσαρέσκειαν. Καὶ δ Φουκάρ, ἀμέσως, ἔκαμνε διαβήματα φιλικά!... .

»Ἐξήτασε τὴν ἄλλην ἐπιστολὴν, ποῦ εἶχε ἔνα ιταλικὸ γράμματόσημο. Ο χρωατὴρ τῆς ἐπιγραφῆς ἦτον σταθερός, καὶ δ Ζοζάννα ἔβλεπε διὰ πρώτην φοράν αὐτὸν τὸν χαρακτῆρα. Αφοῦ ἐσχισε τὸν φάκελλον, ἔξητησε τὴν ὑπογραφὴν καὶ σήκωσε κύνημα ἐκπλήξεως.

»Εἰς τὴν Φλωρεντίαν, κυρία, καὶ δλως τυχαίως ἔξωφύλλισα εἰς ἔνα σαλόνι ξενοδοχείου παλαιοὺς ἀριθμοὺς τοῦ **Γυναικείου Κόσμου**. Εδιάβασα τὸ χαριτωμένον ἀριθμάκι ποῦ ἀφιερώσατε εἰς τὴν «Ἐργατίδα».

»Τὸ χονδρὸ αὐτὸ βιβλίον γεμάτο ἀπὸ ἀριθμοὺς καὶ στατιστικάς, δὲν σᾶς ἔκαμε νὰ πλήξετε, διότι τὸ ἐδιαβάσατε καὶ τὸ ἐννοήσατε καὶ εὑφωνῶς ἐπαρδουσιάσατε εἰς τοὺς συνδρομητὰς τοῦ περιοδικοῦ σας. Ιδοὺ μία ἐπιτυχία, διὰ τὴν δοποῖαν δὲν ὑπερηφανεύομαι δλίγον. Είχα ἀναγνώστας κάποιες τὸν θηραματίας ποτέ. Είσθε δημόσια της ηπειρού, εἴτε σαν γελοία, καὶ τὸν συγχαίρω δι τοῖς έχει συνεργάτιδα. Αὐτὸς δ Φουκάρ δὲν γνωρίζει τὴν εὐτυχίαν του!

Μετὰ σεβασμοῦ **Nόελ Ντελύλ**.

Η Ζοζάννα ἐδιάβασε, μονομιᾶς, τὰς τέσσαρας μικρὰς σελίδας. Τὰς ἔξαναδιάβαζε, γραμμὴν πρὸς γραμμὴν. — Τὸν πάρακαλῶ νὰ σᾶς μεταβιβάσῃ τὴν σχοινοτενῆ αὐτήν μου ἐπιστολήν, δη δοπία θὰ σᾶς φανῇ ἵσως πολὺ γελοία, καὶ τὸν συγχαίρω δι τοῖς έχει συνεργάτιδα. Αὐτὸς δ Φουκάρ δὲν γνωρίζει τὴν εὐτυχίαν του!

Καὶ δη συμπάθεια αὐτὴ ἐνὸς ἀγνώστου ἦτον εἰνεργειακὴ διὰ τὴν Ζοζάνναν, ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν ποῦ ἔξεδηλώνετο. Η ἐπιστολὴ τοῦ Νόελ Ντελύλ ἔξηγοῦσε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Φουκάρ. Ο διευθυντὴς τοῦ γυναικείου κόσμου δὲ εἶπε ἀπὸ μέσα του:

«Στάσου! στάσου! ἀλήθεια αὐτὴ δ Βαλεντίνος τὴν ἔγραφε κομψούτσικα. Τὸ ἀριθμό δὲν ἦτον καὶ τὸσο ἀνόητο... . Θὰ μποροῦσε νὰ μᾶς ἔστελνε χρονικὰ τῆς ἐπαρχίας της... .»

— Δεν πρέπει νὰ κρίνη τὸν ἄλλον κανεὶς ! εἴπεν δ κ. Κουλάμπ.

— Ο ἀναμάρτητος πρῶτος τὸν λίθον ἐπὶ τὰς ἀμαρτωλὰς βαλέτω ! . . . Ο κ. Κουλόμπ πρέπει νὰ βοηθήσῃ τὴν Ρόζαν. Ο στρατιώτης ἔχει διάθεσιν νὰ ἐπανορθώσῃ τὸ σφάλμα του ; . . . Ναί. Λοιπὸν καλά. Γιατὶ παραπονοῦνται ; Ενωρίτερα ἥ ἀργότερα τὸ μυστήριον εἶνε πάντα μυστήριον . . . Ο Θεός δὲν θὰ παρατηρήσῃ τὰς χρονολογίας, διταν θὰ τοῦ προσφέρουν ἔναν χριστιανὸν περισσότερον.

— Πολὺ φρόνιμα τὰ λόγια σας, εἴπεν δ ἐκκλησιαστικός. Θὰ πάω νὰ ἴδω τὸν λοχαγὸν Λεφωρέλ, γιὰ νὰ ἐπισπεύσω τὸν γάμον.

— Καὶ ἥ Ρόζα νὰ κυττάῃ τὴν ὑγείαν της !

— Δὲν εἶνε πολὺ καλά.

— "Α ! ἥ ὑγεία . . .

— Εἶνε τὸ πρῶτον ὅλων τῶν ἀγαθῶν, μετὰ τὴν ἀρετήν . . .

— Ο Θεός μοῦ τὴν ἀρνήθη . . .

— Καὶ εἰς ἐμέ . . .

— Εἶνε καὶ τὰ γεράματα . . .

Ωμίλησαν διὰ τὰς ἀσθενείας, διὰ τὸν πρώτιον χειμῶνα ποῦ ἐφοβιοῦντο· ἔπειτα ἐδοξολογῆσαν τὰ γιατροσόφια τῶν, καὶ τὰ βότανα καὶ τὰ μαντζούνια κ' ἐθρήνησαν τὴν ἄγνοιαν τῶν ἱατρῶν. Απαριθμοῦσαν τὰ σωματικὰ δεινά τῶν, δικαίεις συνεκινεῖτο μὲ τὰ ἴδια του, ἐκατηγοροῦσε τὸν ἄλλον ὃς ὑπερβολικόν, καὶ τὸν ἄκουε μ' ἔνα εἰδος φιλόφρονος ἀδιαφορίας . . .

Η λάμπα, κάτω ἀπὸ τὸν ἀλαβάστρινον διαφανῆ γλόμπον της, ἔχει φῶς εἰρηνικόν. Η ἀνταγγεια τῆς φωτιᾶς ἔτρεμε ἐπάνω εἰς τὰς λιθογραφίας τῶν τοίχων, καὶ εἰς τὴν γωνίαν τῆς ἑστίας μία καστιέρινη κατσαρόλα ἀρχισε νὰ σιγοτραγουδῇ ἐπάνω εἰς τὴν ζεστὴν στάκτην . . .

Οι δύο γέροντες, ὁμιλοῦσαν δ' ἔνας ἀντίκρυ ἀπὸ τὸν ἄλλον καθισμένοι εἰς τὶς πολυθρόνες τῶν.

Η Ζοζάννα παρετήρει τὰ μαῦρα φρεμάτα, τὰς σεβασμίας κεφαλὰς μὲ τ' ἀργυρομέταξα μαλλιά. Έσυλλογίζετο :

«Ομοιάζουν, ἀλήθεια ! Καὶ οἱ δύο τους καλοί, ἀπλοὶ καὶ καθαροί, μικροπραγμονοῦντες, ἵκανοποιούμενοι μὲ τὸ παραμικρόν . . . Κ' ἐπαρατηροῦσε τὰ πράγματα γύρω των, τὸ ἐπαρχιακὸν αὐτὸν πλαίσιον ποῦ τοὺς ἔταιροιαζε τόσο ! . . .

Ο ἐκκλησιαστικὸς ἔξηγοῦσε :

— Βάζετε εὐκάλυπτον μέ . . . "Αν βάλετε τὸν εὐκάλυπτον πρῶτα κ' ἔπειτα . . . Μοῦ τὸ εἰπε ἥ

ἀδελφὴ Σαίν-Φλοράν. 'Ακουμβῶσα εἰς τὸν ἄγκῶνα τῆς ἥ Ζοζάννα ἔξεφύλλισε ἔνα λεύκωμα μὲ φωτογραφίας. "Αγνωστα πρόσωπα παρήλαυναν, συγγενεῖς τοῦ Πέτρου ἀποθαμένοι δλοι· κυρίαι μὲ κρινολίνα, μὲ μακροὺς βοστρύχους ποῦ ἐγλιστροῦσαν ἀπὸ τὸν τράχηλον εἰς τοὺς ὤμους, κορίτσια ποῦ τὸ φουστανάκι τους ἀπεκάλυπτε τὴν ἄκρην ἐνὸς πανταλονιοῦ ἀσπρού· ἀγοράκια μὲ βέστες βελουδωτὲς στηρίζομενα εἰς καλοσκαλισμένα τραπέζια, ἀξιωματικοὶ τῆς 'Αφρικῆς, — καὶ δ κόμης Σάμποροντ, καὶ δ ἄγιος πατήρ Πτος IX, καὶ δ κύριος Θιέρσος, «λυτρωτὴς τοῦ ἐδάφους . . . » Τὰ ἔειθωριασμένα τῶν πρόσωπα εἶχαν κάτι τόσο ἀπόμακρον, τόσο θλιβερόν ! . . . Καὶ ἥ φωτογραφία τοῦ Πέτρου, ἀνάμεσα εἰς τὰς ἄλλας, ἥτον ὃς ἔνα νέον μνῆμα μέσα εἰς ἔνα κοιμητῆρι . . . "Η νεαρὰ γυναῖκα ἀνεπόλησε τοὺς μῆνας τῆς ὁδύνης ποῦ προηγήθησαν ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρός της. Τὸν εἶχε περιποιηθῆ, συγκρατήσει, παρηγορήσει ἔως εἰς τὴν ὑπερτάτην στιγμήν. Μὲ τὴν πιστήν καὶ τρυφερὸν παρουσίαν τῆς τοῦ εἶχε γλυκάνει τὸ σκληρὸν τέλος. "Οχι, ἥ Ζοζάννα δὲν ἐψεύδετο πρὸς τὸν ἑαυτόν της λέγουσα διτι ἔδωκε τὴν ζωήν της διὰ νὰ σώσῃ τὸν Πέτρον. Η λύπη της δὲν ἥτον ὑποκριτική, — δ πόνος αὐτὸς ποῦ εἶχεν ἀπορροφήσει, μηδενίσει τὴν ἄλλην θλιψιν. — Η σκιὰ τοῦ Πέτρου, τὴν δποίαν ἀνακαλοῦσε εἰς τὰ ὄνειρά της, δὲν ἥτον ἔνα ωριμόνιο φάντασμα. "Ομως, ἥσαν ὅραι ποῦ ἥ ἀνάμνησις τοῦ Μαυρικίου ἐνοχλοῦσε τὴν Ζοζάνναν. Προέβλεπε διτι θὰ μέλητο καὶ ὅρσ, ἵσως, ποῦ αἱ ἀναμνήσεις ἔξυπνωσαι θὰ ἐδάγκαναν τὴν καρδίαν τῆς καὶ τὴν σάρκα της . . . Η ἀδιαφορία της ἥτον ἔνας πρόσκαιρος λήμαργος, καὶ δχι ἥ θεραπεία.

Η σκέψις τῆς ἐπλανήθη . . . Εφαντάσθη τὸν Μαυρικίου νυμφευμένον, ζῶντα μὲ μίαν ἄλλην γυναικα, εἰς ἔνα σπίτι εἰς τὸ δποίον ἥ Ζοζάννα δὲν θὰ εἰσήρχετο ποτέ της. Ο Μαυρικίος νὰ κρατῇ εἰς τὰ χέρια του ἔνα παιδί, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κλαυδίου . . .

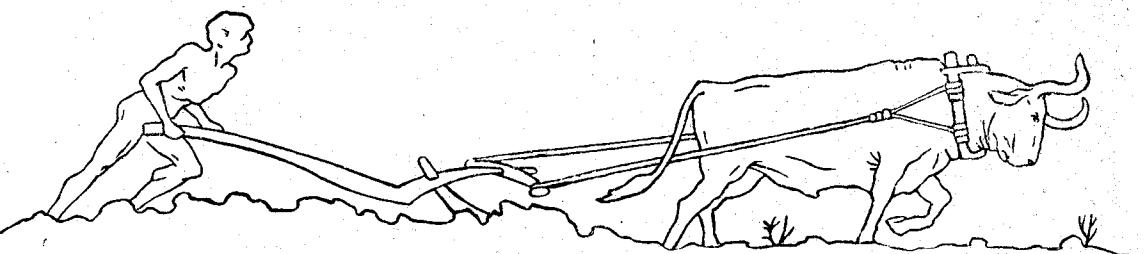
Αἱ εἰκόνες αὐταὶ ἀπέμειναν ἀερώδεις, μὴ πραγματικαί. Η Ζοζάννα δὲν ὑπέφερε ἀπ' αὐτό. Τὰς ἐδημιουργοῦσε μὲ ἑκουσίαν προσπάθειάν της, ὅπως ἐπιχειρῇ κάποτε νὰ φαντασθῇ τοὺς ἀγρώτους τόπους, τοὺς περασμένους αἰώνας, τὸ μέλλον, τὸν θάνατον . . . Καὶ ἥ ἀδυναμία της εἰς τὸ νὰ αἰσθάνεται τὴν ἐδυνάμωνε.

[Ἀκολουθεῖ]

[Μετάφρ. Α. Κ.]

MARCELLE TINAYRE

[Ἡ συνέχεια εἰς τὸ τεύχος τῆς 15 Οκτωβρίου 1906].

ΠΑΝΔΟΘΗΝΑΙΔ

ΕΤΟΣ Γ' 15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1906

Ο ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΜΑΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Χάρις εἰς τὴν σύνεσιν ποῦ ἐβασίλευσε τὴν φορὰν αὐτήν, τὸ στῆθος μας ἐλαφρώνεται ἀπὸ ἔναν ἐφιάλτην. Κ' ἐν τούτοις δὲν νομίζω διτι θὰ πρέπῃ ἥ θὰ μᾶς εἶνε δυνατὸν νὰ κοιμώμεθα ἥσυχα προτοῦ προσανατολισθῇ καππως βεβαιότερον ἥ ἀδιεύθυντος ἔξωτεροική μας πολιτική.

Chef - d' œuvre de chinoiserie diplomatique ὠνόμασε κάποιος γάλλος δημοσιολόγος τὴν λύσιν ποῦ ἐδόθη εἰς τὸ Κρητικὸν ζήτημα, λύσιν ἥ δποία θέλει νὰ συμβιβάσῃ τοὺς πόθους τῶν Κρητῶν πρὸς τὰ εὐωνωπαῖκα συμφέροντα χωρὶς νὰ φαίνεται μειώνουσα τὰ ἐπικυριαρχικὰ δικαιώματα τῆς Α. Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου.

'Αλλ' δσον κινεζικὴν καὶ ἀν θεωρῇ δ γάλλος δημοσιολόγος τὴν λύσιν ποῦ ἐδόθη εἰς τὸ Κρητικὸν πρόβλημα, — πρόβλημα ποῦ δὲν εἶνε δσο φαίνεται εὐκολόλυτον —, ἥ ἀλήθεια εἶνε διτι προάγει τὴν ὑπόθεσιν ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως, δσο καὶ ἀπὸ ἀπλῶς διοικητικῆς.

Διὰ τῆς λύσεως ποῦ ἐδόθη εἰς τὸ ἴδιον ζήτημα ὀλίγο μετὰ τὸν ἀτυχῆ πόλεμον τοῦ 97 ἥ Κρήτη ἐίνετο πλέον ὑπὸ τὴν ἀμεσον ἐπιρροὴν τῆς Ελλάδος κατὰ πάντα τρόπον. Ετίθετο εἰς ἀμεσον ἐπικοινωνίαν. Τὸ ἔθνος, ἀκόμη καὶ τὸ πράτος τὴν ἐθεωρησαν σχεδὸν ὃς ἐλληνικὸν νομὸν καὶ τὸν πρόσκαιρα Γεώργιον "Ελληνα νομάρχην.

Τὶ ἐν τῷ μεταξὺ συνέβη ὥστε ἥ Κρήτη νὰ διχασθῇ εἰς δύο ἀντίθετα στρατόπεδα, ὥστε νὰ διαβληθῇ δ πατριωτισμὸς τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, ἀπέναντι τοῦ ἐθνους δλοκλήρου, νὰ διαβληθῇ

ἀκόμη ἥ διοικητική του ἵκανότης καὶ ἀμεροληψία ἀπέναντι τῆς Εὐρώπης, δλοι γνωρίζομεν, ἥ θέλομεν νὰ φαινώμεθα διτι δὲν ἀγνοοῦμεν.

Η ἀλήθεια εἶνε διτι μίαν αὐγὴν δ πρίγκηψ εἰδε πῶς δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν θέσιν του. Καὶ ἀκόμη γνωρίζομεν διτι τὸ ζήτημα ἐκινδύνευσε νὰ χαθῇ διὰ παντός, διτι τὸ ἔσωσε ἥ αὐταπάρονησις καὶ δ ἐνεργὸς πατριωτισμὸς τοῦ "Ελληνος βασιλέως. Καὶ τὸν πρίγκηπα ἀντικατέστησεν ἔνας ἀπὸ τοὺς μᾶλλον εὐχαρακτηρίστους πολιτικοὺς τῆς νέας "Ελλάδος δ ἐπιφυλακτικός, δ μετριοπαθής, δ χρηστὸς Αλέξανδρος Ζαΐμης. "Ητο νίκη καὶ τὴν νίκην αὐτὴν δὲν ἔχομεν ἀκόμη ἐπαρκῶς διαυγῇ τὴν δρασιν νὰ ἴδωμεν εἰς δλην της τὴν πραγματικὴν λαμπρότητα.

"Ησαν μερικοί, οἱ δποίοι εἰθεωρησαν ἀλλοτε τὴν λύσιν τὴν δοθεῖσαν εἰς τὸ Κρητικὸν ζήτημα πρὸ δ 8 ἑτῶν ὃς μᾶλλον ἐνδαφέρουσαν τὴν δυναστείαν παρὰ τὸ ἔθνος. Καὶ ἥτο βέβαια προφανῆς ἀδικία. 'Αλλ' ίδον διτι ἥ λύσις δημερινὴ δὲν δύναται νὰ ὑποθάλψῃ παρομοίας ὑποθέσεις. "Η ἀποστολὴ ἔνος πρώην πρωθυπουργοῦ τῆς Ελλάδος διὰ τὴν διοίκησιν τῆς Μεγαλονήσου εἶνε πλέον ἀποστολὴ ἐθνικὴ καθ' δλοκληρίαν. Καὶ δην τὸ ζήτημα προάγεται ἀπὸ δυναστικὸν εἰς ἐθνικὸν καὶ εἰς τὴν συνεδησιν τῶν δλίγων ἐκείνων, δὲν εἶνε τοῦτο πρόοδος τοῦ ζήτηματος;

Δὲν χρειάζεται πλέον παρὰ σωφροσύνη πολιτικὴ καὶ μετριοπάθεια καὶ σχετικὴ διμονοια ἀναμέσον τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν τῆς Κρήτης. Διότι ἀπὸ τὸν νέον ἡγεμόνα αἱ ἀνω

οηθεῖσαι ἀρεταὶ ποτὲ δὲν ἔλειψαν καὶ ποτὲ δὲν θὰ λείψουν.

Εἰς τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ πρόγκηπος Χοενλόε τῶν δοπίων ἡ δημοσίευσις συγκινεῖ ὁλόκληρον τὸν τύπον τῶν δύο κόσμων διαβάζομεν καὶ τὰ ἔνδησ σχετικὰ μὲ τὴν Ἐλλάδα.

Ο πρόγκηψ Χοενλόε διμιεῖ μὲ τὸν Τσάρον τὴν ἐπαύριον τοῦ θανάτου τοῦ Λομπάνωφ.

— Τώρα, εἶπε δ. Τσάρος, πρέπει ἐγὼ μοναχός μου νὰ λαμβάνω ἀποφάσεις καὶ νὰ ἐργάζωμαι. Ἡ κατάστασις εἰς τὴν ἔγγυς Ἀνατολήν βλέπω μετὰ χαρᾶς ὅτι φαίνεται κατευναζομένη. Αἱ ταραχαὶ ἐν Κωνσταντινούπολει κατεστάλησαν καὶ δύως ἔμαθα σῆμερα ἀπὸ τὴν Κρήτην δ πληθυσμὸς φαίνεται ἡσυχώτερος, καὶ ἐπίτελεται νὰ δοθῇ τέρωμα εἰς τὴν ἐπανάστασιν. Κατὰ τὴν γνώμην μου ἡ Ἀγγλία ὑπέχει τὴν εὐθύνην διὰ τὸ ὅλον ζήτημα εἰς τὴν Κρήτην. «J'aime beaucoup (εἶπε γαλλιστὶ δ. Τσάρος) l'Angleterre et les Anglais mais je me méfie de leur politique. Καὶ ἵδον ἀκόμη ὅτι δ. κ. Ζαΐμης πρὸ μηνῶν εἰς ἴδιωτικὴν διμήλιαν εἴπεν, ἐν γνώσει τῶν πραγμάτων εὐρισκόμενος, ὅτι ἡ Ἀγγλία ἀνδίσταται εἰς τὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης μὲ τὴν Ἐλλάδα. «Οτι μόνη αὐτὴ διαιωνίζει τὸ ζήτημα. «Οτι ἀκόμη οἱ ἐγεροντες τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας φιλοπάτριδες — χωρὶς ἄλλο — Κρήτες πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ ἔγειναν ἀκούσια ἡ ἐκούσια δργανα τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς. Καὶ φυσικὰ δὲν θὰ τὸ ἐπάθαιναν ἀν εἰσηκούντο αἱ παραινέσις τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Ἡ Ἐλλὰς πολλάκις ἔγινε θῦμα τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς. »Εγίνε ἀκόμη καὶ ὅταν εἴχαμεν ἔναν Τρικούπην. «Ο κ. Ζαΐμης εἰς τὴν συνέντευξιν του τὴν ἀποκαλυπτικὴν ποῦ ἐδημοσίευσε τὸ «Σκρίπ», διαπιστώνει μίαν ἀλήθειαν παλαιὰν ἀλλ' αἰωνίως λησμονούμενην: ὅτι τὰ ἀγγλικὰ καὶ τὰ, Ἑλληνικὰ συμφέροντα ἐν τῇ Μεσογείῳ ἀντιμάχονται. «Οτι ἐποιένως ἡ Ἀγγλία ποτὲ δὲν θὰ εὐνοήσῃ μεγάλην Ἐλλάδα εἰς τὴν Μεσόγειον. »Οτι ἐπιτέλους ἡ ἐθνικὴ πολιτικὴ ἄλλου πρέπει νὰ στραφῇ.

Βέβαια αἱ γνῶμαι τοῦ Ἑλληνος πολιτικοῦ κατὰ πολὺ δογματικὸν καὶ τρόπον ιινὰ ἀγαθαγγλικὸν τρόπον παρουσιάσθησαν εἰς τὴν ἐν λόγῳ συνέντευξιν. «Ο κ. Ζαΐμης διμήλησεν ἐπὶ πιθανοτήτων. Αὐτὸν ὑποθέτομεν.

Καὶ αὐτὰ μὲν εἰδικώτερα διὰ τὸ ζήτημα τῆς Μεγαλονήσου. Ἄλλ' ἡ συνέντευξις τοῦ κ. Ζαΐμη

δίδει ἀφορμὴν εἰς σκέψεις καὶ δι' ὅλον ἐν γένει τὸ περίφημον ζήτημα τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ διὰ τὸ Μακεδονικόν.

Τέσσερα ζητήματα προέχουν τῆς λύσεως τοῦ Μακεδονικοῦ, διῆσχριζεται δ. κ. Ζαΐμης: Τὸ Ἀλβανικόν, τὸ Ἡπειρωτικόν, τὸ ζήτημα τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ τὸ Κρητικόν, τὸ δοπίον εἰνε ἔγγυς πρὸς τὴν λύσιν του καὶ τελείως ὀριμασμένον. Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ πέμπτον: εἰνε ἡ ἀνακήρυξις τῆς Βουλγαρίας εἰς βασίλειον καὶ ὁριστικὴ εἰς αὐτὴν προσάρτησις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, διότι τὴν ἔνωσιν τῆς μὲ τὴν Βουλγαρίαν δὲν ἔχει ἀναγνωρίσει ἐπισήμως ἡ Ἐνδρῶπη ἀκόμη. «Τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα, εἶπεν δ. κ. Ζαΐμης, θὰ εἰνε ἡ τελευταία σκηνὴ τῆς προτελευταίας πράξεως τοῦ Ἀνατολικοῦ δράματος ἐν Εὐρώπῃ. Ἡ τελευταία πρᾶξις θὰ εἰνε πιθανώτατα ἡ τύχη τῆς Κωνσταντινούπολεως». Αἱ Δυνάμεις ἐν τῷ μεταξὺ διὰ τὸ ἔχουν καταλάβει τὴν Μακεδονίαν μὲ τὴν πρόφασιν — διατὶ ὅχι καὶ μὲ τὴν ἀνάγκην; — τῆς ἐπιβολῆς τῆς τάξεως, ἡ κατάληψις αὐτὴ ἥρχισεν ὅδη, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μία διάσπασις τῆς τουρκικῆς ἐνότητος ἐπὶ τῆς Χερσονήσου θὰ ἐπέλθῃ. Καὶ ἡ λύσις τοῦ Ἀλβανικοῦ ζητήματος ἀφ' ἐνὸς καὶ τοῦ Ἡπειρωτικοῦ ἀφ' ἐτέρου θὰ εἴνε πλέον ἀναπόφευκτος. Μία ἀλβανικὴ ἀπανάστασις θὰ εἴνε δύνατὴ διὰ τὴν Ἀλβανίαν καὶ μία ἀλβανικὴ ἀντονομία ἐπειτα «ὑπὸ τὴν αἰγίδα» (;) τῆς Αὐστροουγγαρίας καὶ τῆς Ἰταλίας. ᩟ «Ἡπειρος ἔχει ἐπιδικασθῆ εἰς τὴν Ἐλλάδα ἀπὸ τὸ Βερολίνειον συνέδριον. »Αν ἔως τότε ἔχωμεν μίαν μετρίαν στρατιωτικὴν δύναμιν, θὰ τὴν καταλάβωμεν χωρὶς κόπον, καὶ ἡ Ἐνδρῶπη φυσικὰ δὲν θὰ ἔχῃ ἀντίρρησην. Τοῦτο τούλαχιστον εἴνε πιθανόν. Καὶ τὸ ζήτημα τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου τότε περίπου θὰ λυθῇ. Κανένα πρόσκομμα μικτοῦ πληθυσμοῦ δὲν θὰ φανερωθῇ ἔκει δύως ἄλλοι. «Ολο τὸ Ἀρχιπέλαγος εἴνε ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον Ἑλληνικόν. Καὶ ἔνας στόλος ἰσχυρὸς θὰ δυνηθῇ πιθανὸν νὰ καταλάβῃ τὰς νήσους. Ἀρκεῖ νὰ μὴν ἔχουν ἀντίρρησην αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις.

Ο κ. Ζαΐμης κατακρίνει τὴν ἔνέργειαν τῶν Μακεδονικῶν σωμάτων εἰς τὴν Μακεδονίαν.

«Ο χῶρος δὲν μᾶς ἐπιτρέπει ἐδῶ νὰ δεῖξωμεν πόσον εἴνε ἀδικος ἡ σκέψις τοῦ κ. Ζαΐμη αὐτῆς. Κανεὶς ποτὲ δὲν διενοήθη νὰ θενοήσῃ ἀφύσικον τὴν ἄμυναν ἀκόμη καὶ τὴν ἐκδίκησιν

εἰς τὸν ἀδικούμενον. »Ο κ. Ζαΐμης θέλει μίαν ἄμυναν τοπικὴν διὰ τοὺς Μακεδονικοὺς πληθυσμούς. Τοῦτο εἴνε τὸ ἀσφαλέστερον. «Έχουν ἀνάγκην, λέγει, νὰ ὀργανωθοῦν εἰς κοινότητας καὶ σωματεῖα ὑπὸ ἀρχηγούς ἐκ τοῦ τόπου λαμβανομένους, διὰ νὰ συσφιχθοῦν οἱ μεταξὺ των δεσμοὶ καὶ νὰ ἐμπνευσθῇ εἰς αὐτοὺς τὸ θάρρος καὶ ἡ αὐτοπετόθησις, τὴν δοπίον δημιουργεῖ ἡ ἐκ τῆς ἔνωσεως δύναμις. Τὸ πρόγραμμα τῆς Μυρστέγης δρᾶσι εἰς τὴν Μακεδονίαν θὰ ληφθῇ ὑπὸ δψει. »Άλλα νομίζετε, λέγει, δτι μία τοιαύτη ἀπογραφὴ δύναται νὰ εὐνοήσῃ τὰ δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐφ' δσον πρόκειται περὶ πληθυσμῶν ἀποτελούντων ἀθροίσματα μεμονωμένων ἀτόμων καὶ ὑποκειμένων εἰς ποικίλας ἐπιφρούδες καὶ πιέσεις ἀνευ συνοχῆς καὶ ἀλληλοβοηθείας, ἀνευ ἀρχηγοῦ ποδηγετοῦντος αὐτούς; Μία ἐνέργεια δμοίας φύσεως συγκεντρωτικὴ καὶ συντακτικὴ τῶν δυνάμεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν Μακεδονίαν θὰ τοῦ δώσῃ τὴν δύναμιν εἰς τὴν διεξαγωγὴν τόσο τῆς ὑλικῆς, δσο καὶ τῆς ἥθικῆς ἀμύνης.

Ο κ. Ζαΐμης θεωρεῖ ἀκόμη ἀναγκαίαν τὴν Ἑλληνοβουλγαρικὴν συνεννόησιν. «Ηδη δ. κ. Νότοσεβίτς δ πολιτικὸς πράκτωρ τῆς Βουλγαρίας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, δ δοπίος παρηγήθη ἀπὸ τὴν θέσιν του ἔνεκα τῶν βαρβάρων σκηνῶν τῆς Ἀγχιάλου, ἔχει ἐκφρασθῇ ὑπὲρ δμοίας συνεννοήσεως. Δὲν χρειάζεται παρὰ μία καλὴ θέλησις καὶ ἡ ἀποτίναξις κάποιων προ-

λήψεων. »Απὸ τὸν καιρὸν τοῦ Τρικούπη ἔως σήμερα πολλοὶ εἴνε οἱ Ἑλληνες ποῦ ἐθεωρησαν εὐχῆς ἔργον τὴν συνεννόησιν αὐτήν. Σήμερα φυσικὰ εἴνε δυσκολωτέρα ἡ συνεννόησις παρὰ ἐπὶ Τρικούπη. Δὲν εἴνε μόνον ἡ ἀπιστία τοῦ Σταμπούλωφ. Εἰνε καὶ τὰ γεγονότα ποῦ ἐπηκολούθησαν, τὰ θλιβερὰ καὶ τὸ ἀξιοθήητα, εἰς τὰ δποια ἡ Βουλγαρία ἔγινε θῦμα τῶν ἐκ τοῦ Βορρᾶ μεγάλων Σλαυάνων σχεδίων. Τὸ ἀπομνημονεύματα τοῦ Χοενλόε δὲν διαπιστώνουν πλέον κατὰ τὸν ἐπισημότερον τρόπον αὐτὰ τὰ σχέδια;

«Ακόμη μεγάλο πολιτικὸν σφάλμα θεωρεῖ τὴν Ἑλληνοβουλγαρικὴν φῆσιν. Δὲν ἔπειτε, λέγει, νὰ θυσιάσωμεν τὰ μεγάλα μας ἐν Ρουμανίᾳ συμφέροντα ἀρνούμενοι κάποιας ἐκκλησιαστικὰς παραχωρήσεις εἰς τοὺς Ρουμάνους ἐν Μακεδονίᾳ. »Οπωσδήποτε διὰ τὴν τελευταίαν σκέψιν αὐτὴν θέλομεν νὰ ἔχωμεν τὰς ἐπιφυλάξεις μας.

Εἰς τοῦτο δὲν ἔχει ἀντίρρησιν καὶ δ. κ. Ζαΐμης, δτι μία στρατιωτικὴ καὶ ναυτικὴ προπαρασκευὴ τῆς χώρας εἰνε τόσον ἀναγκαία, διότι πρέπει νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὸ αὔριον. »Ἐπειτα πρέπει νὰ σκεφθῶμεν δτι κυρία αἰτία τῆς καρχεξίας μας εἴνε ἡ ἔλλειψις ἀέρος. Διότι δπως παρετήρησεν εἰς τὸ περὶ Ἑλλάδος βιβλίον του δ κόμης de Gobineau: «Τὸ βασιλειον τῶν Ἑλλήνων κατεσκευάσθη ὠσὰν μὲ τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ κατασταθῇ ἀδύνατος ἡ ζωὴ του». »Ας προσπαθήσωμεν νὰ κάμωμεν μαζί τοιν τὴν ἀβίωτον, κατὰ τὸν εὐγενῆ φιλέλληνα, ζωήν του.

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΛΗΚΥΘΟΝ

Γόνιμα φύτρα τῆς ζωῆς 'σ δρη καὶ ἀγρούς σπαρμένα

Κι' ὁ θάλασσες καὶ ποταμοὶ καὶ κάμποι,

Κι' ὁ ἀστρα, ποὺ 'σ τὸν οὐρανὸ περνάτε φλογισμένα

Καὶ τ' ὄνειρο 'σ τὸ φάσφορο σας λάμπει,

«Οταν ἡ κρύφια φλόγα σας θὰ καίῃ τὸ γήινο σῶμα

Κι' οἱ κόσμοι τρομαγμένοι θ' ἀντηχοῦντε,

Μές 'σ τὸν μοιραῖο σας χαμὸ τάχα θὰ νιώθω ἀκόμα

Τὰ κάλλη σας, ποὺ τώρα μὲ τραβοῦντε;

Στήν π. Αλεξάνδρα Κ. Μιχαηλίδη

Ω πρόσωπον ὑπέροχαλον, ματόφρουδα γραμμένα,
Μαῦρα μαλλιά, δλάργυρα, σ τὶς ἄκρες τῶν προτάφων,
Ποὺ μοῦ θυμίζετε κ' ἐσεῖς τὰ κάλλη τὰ θλιψμένα
Μιᾶς Ταναγραίας, ποὺ ὑπνωτε σ τὰ τρίσβαθα τῶν τάφων,

Τόχα, ποιὰ θλύψι ἀπόκρυψη κ' ἐσένα ταλανίζει
Καὶ διώχνει τὸ χαμόγελο ἀπ' τὰ ὠραῖα σου χεῖλη,
Ποὺ ὅταν γελᾶς, τὸ βλέμμα σου θαρρεῖς κι' ἀντιφεγγίζει
Μιὰ θάλασσα, ποὺ τὴν φιλοῦν ὁι ἀνεμοὶ τὸ δεῖλι.

Μ' αὐτὲς τὶς ἔννοιες τῆς ζωῆς βύθισε τῆς σ τὴ λήθη
Δίγη ὅπως εἶνε ἡ ζωὴ δὲν πρέπει νὰ πονοῦμε,
Γιατ' ἀν μᾶς κάμνουν τὴν ψυχὴ πιὸ δυνατὴ σ τὰ στήθη,
Μᾶς φυγαδεύουν τὴν χαρά, ποὺ τόσο νοσταλγοῦμε.

Σᾶς βλέπω σ τὴν ἀκρολιμνιὰ καὶ πάλι συναγμένες,
Νὰ τραγουδῆτε θλιβερά
Τραγούδια πόνου λυπηρά,
Παλιὲς Σκιές μουν ἀγαπημένες.

Αχ, τραγουδῆστε πένθιμα, Σκιές, καὶ τ' ὄνειρο μουν,
Οπως σ τοῦ "Ἐρδου τὰ νερὰ
Χινποῦν οἱ Κύκνοι τὰ φτερὰ
Καὶ τραγουδοῦν τὸν ἀρχηγό μουν.

Τ' ὅτι τραβάει τὴν σκέψη μουν, τὸ γαλαρό σου χρῶμα
Δὲν εἶνε, ὡς θάλασσα πλατειὰ τῆς Μεσογείου!
Πἰὸ κάτω ἀπ' τὸ σμαράγδινο κι' ἀβρότατο σου σῶμα
Εἶνε δ νασμὸς τοῦ νάματος σου τοῦ Στυγίου.

Καὶ εἶνε ἐκεῖ ποὺ ἐπόθησα νὰ νειρευθῶ μιὰ ἡμέρα,
Ως θάλασσα πλατειὰ τῆς Μεσογείου, ὡς κῆμα,
Καὶ ξένος ἔτοι ἀπὸ τῆς γῆς τὸν μολυσμένο ἀγέρα
Ν' ἀνοίξω τρίπλατο τοῦ πόνου μουν τὸ μνῆμα.

Απὸ καιρὸ περίλυπος σ τὸν γαλανὸ γιαλό σας
Σειρῆνες σᾶς προσμένω,
Νὰ τραγουδῆστε γλυκὰ σ τὸν Λυρικὸν αὖλό σας,
Κάποιο σκοπὸ θλιψμένο.

Ω σεῖς, πνεύματα ἀέρινα, σ τὸ πλάγι μουν ἐλάτε
Νὰ ζήσωμεν ἀντάμα,
Αφοῦ μέσα σ τὸν πένθιμον τὸν ἥχος σας ξυπνᾶτε
Τοῦ πόνου μουν τὸ κλῆμα.

Ω λόγια σεῖς, σιωπηλά, ποὺ δ ἄνεμος σᾶς παίρνει,
Απ' τῆς καρδᾶς τὰ τρίσβαθα σιγά-σιγά βγαλμένα,
Ποιὲς θύμησες δ ἥχος σας μὲς σ τὴν ψυχὴ μουν φέρνει
Κ' αἰσθάνομαι τὰ μάτια μουν βαρειὰ καὶ δακρυσμένα;

Λόγια, ποὺ σᾶς μελάδησε τὸ πιὸ γλυκὺν τὸ στόμα,
Καὶ φθάνετε σ τὸ πλάγι μουν σὰν ἄϋλες ἀρμονίες,
Τί νὰ εἶνε αὐτὸς δ στεναγμός ποὺ μ' ἀποσπάτε ἀκόμα
Απ' τὴν φτωχὴ μουν τὴν καρδιά, ποὺ ζῆ μὲ νοσταλγίες!

Γιομάτα φῶς σψώσαμε τὰ μάτια μας σ τ' ἀστέρια
Ποιός τῷξερεν ἀνήσυχο, θλιψμένο,
Τὸν πόνο μας θὰ ενδίσκαμε μ' ὀδάνοιχτα τὰ χέρια
Σ τὴν μυστικὴν ἀγάπη μας ιρυμμένο.

Ωρα καλὴ γλυκειὰ πνοή, μὰ ποῦ θὲ ναῦρω πάλι
Ἄλλοιμορο, τὴν ψυχικὴ γαλήνη;
Σκλάβοι τῆς Μοίρας, σιωπή, θὰ γύρω τὸ κεφάλι
Σ τὸ θέλημα σου, δι τὶ κι ἀν εἶνε δις γύρη.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

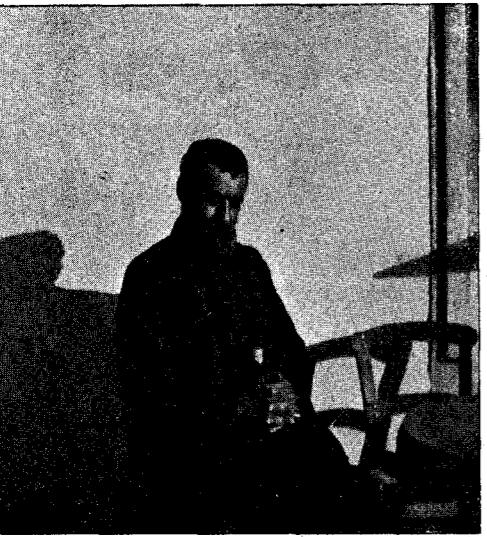
ΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΜΑΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Αντιγράφω ἔνα ἀπόσπασμα κειμένου, τοῦ
XXI αἰῶνος, ἀναφερόμενον εἰς τὸν Ἀλέ-
ξανδρον Παπαδιαμάντην:

«... Περὶ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ συγγραφέως,
τὸν διόποιον εἶδεν ἡ νεωτέρα Ἑλλάς, κατὰ τὰ
τέλη τοῦ XIX καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ XX αἰῶνος,
ποὺ δλίγας πληροφορίας μᾶς ἀφήκαν οἱ σύγ-

χρονοί τουν. Ἐνῷ αἱ πηγαὶ τῆς ἐποχῆς ἔκεινης
βριθουν ἀπὸ παιδαριώδεις πληροφορίας καὶ
κρίσεις δι' ἔνα πλήθος μετριωτάτων συγγρα-
φέων, τῶν διόποιον οὔτε τὰ δύναμα ἔφθασαν
μέχρις ἡμῶν, περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Παπαδια-
μάντη δὲν γνωρίζομεν σχεδὸν τίποτε. Ο με-
γάλος αὐτὸς διδάσκαλος φαίνεται ὅτι ἐπέρασε

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης — Φωτογραφία ΙΙ. Ν.

τὴν ζωήν του ἄγνωστος καὶ πιωχός, κερδίζων τὸ ψωμί του ἀπὸ μεταφράσεις μυθιστορημάτων εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς ἐποχῆς του· καὶ ἡλιθαν πολλαὶ στιγμαὶ ποῦ, δπως ἀναφέρει κάποιος χρονογράφος, ἐκινδύνευσε νάποθινή ἀπὸ τὴν πεῖναν. Τὰ φιλολογικά του ἔργα, τὰ δποῖα σύμμερον ἀριθμοῦν τόσας ἐκδόσεις, ἐκτὸς τῆς μνημειώδους ἐθνικῆς ἐκδόσεως, ησαν διεσπαρμένα εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά, τὰ δποῖα μὲ κόπους καὶ μόχθους περισυνέλεξαν οἱ ἐκδόται ἀργότερα. Κάποιος ἑκατομμυριοῦχος τῶν χρόνων ἐκείνων, λέγεται, δτι τὸν ἐξέλιαβέν εἰς τὸν δρόμον ὡς ἐπαίτην καὶ τοῦ ἕδωκε μίαν πεντάραν. Ή πεντάρα αὐτή, ὅβιολὸς Γεωργίου τοῦ Α΄, ἔχει κατατεθῆ ὡς γνωστὸν εἰς τὸ Ἐθνολογικὸν Μουσεῖον. Ἄλλα τὸ ἀτιμωτικῶτερον διὰ τὸν συγχρόνους του εἶνε, δτι δλίγον ἐλειψε νὰ μᾶς στερήσουν καὶ τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ μεγαλυτέρου διηγηματογράφου τῆς ἐποχῆς των καὶ τῆς ἐποχῆς μας, τὴν ὑπερόχως συμπαθητικὴν αὐτὴν φυσιογνωμίαν μὲ τὴν ἀσκητικὴν ἐκφρασιν, ὡς βυζαντινοῦ ἄγιου, τὴν δποίαν βλέπομεν σύμμερον εἰς κάθε γνωίαν καὶ τὴν δποίαν ἀπηθανάτισεν, εἰς τὸ ὁραῖον μάρμαρον τοῦ πάρκου τῆς Ἀκροπόλεως, δπλέον ἐμπνευσμένος γλύπτης τῆς ἐποχῆς μας. Εἰς ἐποχὴν ποῦ κάθε σκύλος καὶ κάθε ἀδύματον γατάκι είχε τὴν φωτογραφίαν του, δὲν ενρέθη ἔνας νὰ φωτογραφήσῃ τὸν Παπαδιαμάντην. Ἐνας τόμος ἀπὸ ἥλιθια νεοελληνικὰ διηγήματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δποῖος ἔχει ἑκατὸν εἰκόνας νεοελλήνων διηγηματογράφων, ἄγνωστων καθ'

διολκηρίαν εἰς τὰς ἡμέρας μας, φαντασμῆτε δτι δὲν ἔχει τὴν εἰκόνα του. Ο ἐκδότης δὲν τὴν εὑρῆκε νὰ τὴν δημοσιεύσῃ καὶ οὔτε ἔλαβε τὸν κόπον νὰ τὴν ἀποκτήσῃ. Ἡ σωζομένη εἰκὼν του ὀφείλεται εἰς κάποιον Παῦλον Νιοβάνναν, λογογράφον, τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐντελῶς ἄγνωστον σύμμερον, δποῖος δπως ἀναφέρει ἡ παράδοσις, ἐξέδραμε μὲ ἔνα κόδακ δύο δρόας μαρράν τῶν Ἀθηνῶν, διὰ νάνεύρη τὸν συγγραφέα τῆς «Φόνισσας» εἰς ἔνα ἔρημον καφενεδάκι καὶ νὰ τὸν φωτογραφήσῃ, ἐν μέσῳ τῆς ἐκπλήξεως τῶν θαμώνων τοῦ καφενείου, οἱ δποῖοι δὲν εἰποδοῦσαν νὰ ἐννοήσουν τὴν τιμὴν ποῦ ἐγίνετο εἰς τὸν ἀσημον σύντροφόν τους. Η ἐποχὴ μας θὰ ὀφείλῃ χάριν εἰς τὸν ἄγνωστον αὐτὸν λόγιον, τοῦ δποίου ἀν δὲν ἐφθασαν τὰ μέτρια ἔργα μέχρις ἡμῶν, ἐφθασε τούλαχιστον τὸ δνομα, χάρις εἰς τὴν φωτογραφικὴν του μηχανήν, δόξαν ποῦ δὲν θὰ τὴν ἐπερίμενε δ ἀσημον αὐτὸς συγγραφεὺς τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰώνος . . .»

«Υστερα ἀπὸ τὸ εἴγλωττον αὐτὸ κείμενον, τὸ δποίον δὲν ἀποκρύπτω, δτι μὲ παρηγορεὶ ἐξωριστά, διὰ μίαν δόξαν, ποὺ δὲν τὴν ἐπερίμενα, τί θέλετε νὰ προσθέσω; Νὰ παρουσιάσω τὸν συγγραφέα καὶ τὸν ἀνδρωπον; Η σιλουέτα τοῦ ἀνδρώπον καὶ τοῦ συγγραφέως, ποὺ θὰ ἔκαμψεν ἡ τέχνη μου, θὰ ἔμενε πολὺ δπίσω ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ φακοῦ τῆς μηχανῆς μου. Ἐκεὶ τούλαχιστον συνειργάσθη δ Ἀπαδιαμάντης καὶ τὸ φῶς, τὸ φῶς τοῦ ὡραίου αὐτικοῦ δειλινοῦ, εἰς μίαν μυστικὴν ὥραν, κάτω ἀπὸ τὸν Λυκαβηττόν. Ἐνῷ ἔγω . . .

Ποτὲ δὲν θὰ λημονήσω τὸ δειλινὸν αὐτό. Ἀφοῦ μὲ τὸ μικρόν μου κόδακ ἐφωτογράφησα κάθε ἔμψυχον καὶ ἄψυχον τῆς γειτονιᾶς, ἥλθε μιὰ στιγμὴ ποῦ ἐσκέφθηκα δτι, ἀπὸ τὰς χιλιάδας τῶν φωτογραφικῶν φακῶν ποὺ τριγυρίζουν τοὺς ἀθηναϊκοὺς δρόμους, ἔνας φακὸς δὲν ἐσταμάτησεν ἐμπρὸς εἰς τὴν φιλολογικὴν αὐτὴν δόξαν τῆς ἐποχῆς μας. Κ' ἐσυλλογίσθηκα δτι ταυτοχρόνως ἔνα κλισὲ ἴδικόν μου, μαζὶ μὲ τόσα ἀλλα κλισὲ λογογράφων καὶ ποιητῶν, ὡν οὐκ ἔστιν ἀριθμός, περιέχονται τὰ ἡμερολόγια καὶ τὰ περιοδικά, θέλοντα νὰ ἐκβιάσουν τὴν ἀθανασίαν. Κ' ἔγινα κατακόκκινος ἀπὸ ἐντροπὴν καὶ ἀπὸ βδελυγμὸν τοῦ ἑαυτοῦ μου. Ὁταν ἔλθουν οἱ ἀνδρωποι, ἐσυλλογίσθηκα, ποὺ θάντικρύσουν μὲ τὸ φῶς κάποιας ἀνωτέρας αἰσθήσεως, τὸ ἔργον τοῦ Παπαδιαμάντη,

ποὺ θὰ χαροῦν μέσα εἰς τὰς σελίδας του τὸ ἔχειλισμα τὸ ἄγνον, τὸ αὐθόρυμπον, τὸ ἀνεπιτήδευτον, δταν ἔλθουν οἱ ἀνδρωποι ποὺ θὰ συγκοινωνήσουν πρὸς τὰς ἔξαιρετικὰς ψυχὰς τῶν ἡρώων του, παλλομένας ἀπὸ τὴν ἔντονον καὶ ὡραίαν ζωὴν ποὺ δίδει ἡ μεγάλη τέχνη, δταν θὰ ἔλθουν οἱ ἀνδρωποι ποὺ θάνατοις θέλουν εἰς τὰς φωτεινὰς εἰκόνας τῶν ἐλληνικῶν τοπίων, ἐμπρὸς εἰς τὴν ἔμψυχον φύσιν, ποὺ περνᾶ ὡς δραμα ἀπὸ τὸ ἔργον ἐνὸς γόντος, δταν θὰ ἔλθουν οἱ ἀνδρωποι ποὺ θὰ μαγευθοῦν, ἐλεύθεροι τῆς δουλείας τοῦ γλωσσοητήματος, ἀπὸ τὸ ὑφός τοῦ συγγραφέως τῆς «Φόνισσας» καὶ τοῦ «Ολόγυρα στὴν Λίμνη», δταν ἔλθουν οἱ ἀνδρωποι αὐτοὶ ποὺ θὰ εἰμποροῦν νὰ ἔχωρίσουν τὴν ἄψυχον ἡθογραφίαν καὶ τὴν συνθηματικὴν περιγραφὴν ἀπὸ τὸ κάλλος τῆς δημιουργίας καὶ ζητήσουν οἱ ἀνδρωποι αὐτοὶ νὰ ἰδοῦν, ὅχι ἔμενα καὶ σᾶς, ἀλλὰ τὸν ἐκλεκτὸν τους, τί θὰ τοὺς δείξωμεν; Κ' ἐπῆρα τὴν μηχανήν μου κ' ἐτράβηξα τὸν ἀνήφορον τοῦ Λυκαβηττοῦ.

Κάποιος μοὺ εἶπε: «Δὲν θὰ σταθῇ ποτὲ δ Ἀπαδιαμάντης νὰ τὸν φωτογραφήσῃ». Ἐγνώριζα καλὰ τὸν Παπαδιαμάντην, ὥστε νὰ ἔχω μόνος μου τὸν φόρβον τῆς ἀποτυχίας ποὺ μοὺ ὑπεδείκνυεν δ φύλος μου. Ο ἀνδρωπος αὐτός, ποὺ δὲν τὸν γνωρίζουν αἱ Ἀδηναί, καὶ τοῦ δποίου ή ζωὴ ἐπέρασε μεταξὺ τῶν ἔρημων ἐξωκλησίων, τῶν ἀπροσίτων καπηλείων, τῶν ἀποκέντρων καφενέδων καὶ τῶν ἀποκεντρωτέρων γωνιῶν εἰς τὰ δημοσιογραφικὰ γραφεῖα, μοὺ ήτο γνωστὸς ὡς συγγραφεὺς. Μὲ τὸ νὰ ἔχει δὸν πατριώτης μου — σὰν γαλανὶ ἀδελφαὶ εἶνε εἰς τὴν θάλασσαν τῶν Σποράδων ή Σκιάθους καὶ ή Σκόπελος — τὸν ἐγνώρισα παιδὶ δεκαπέντε χρόνων. «Ἐνας συγγενής μου καὶ παλαιός του συμμαθητής μ' ἐφέρε μίαν ἡμέραν εἰς ἔνα καφενεδάκι τῆς δόδου Ἀγίου Μάρκου, ἀνάμεσα εἰς δύο παπλωματάδικα, κ' ἐπειδὴ εἶχα ἀρχίσει νὰ γράφω, κρυφὰ ἀπὸ τὸν Θεόν, στίχους, μ' ἐπαρουσίασεν δ συγγενής του πρὸς τὸν συμμαθητήν του, τὸν δποίον ἐσέβετο διὰ τὰ ἔλληνικά του καὶ τὴν γλωσσομάθειαν του κ' ἐλειεινολογοῦτε διὰ τὴν τρέλλαν τοῦ νὰ γράψῃ διηγήματα καὶ νάγνοντι τὸν κόσμον καὶ τὰς μεθόδους τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς ἀξίας του. «Νὰ ηξερα τὸ ἔνα καταστότων δ' ὅσα ξέρει αὐτός, θὰ χαλοῦσα κόσμον. Κι' αὐτός; Τί τοῦ χρησιμεύουν τὰ γράμματα; Χαμένος ἀνδρωπος ή-

τανε καὶ εἶνε». Αὐτὰ μόῦ ἔλεγεν δ συγγενής μου, δ συμμαθητής τοῦ Παπαδιαμάντη. Κ' ἐγώ, μὲ τὸ μικρό μου κεφάλι, κάτω ἀπὸ τὴν πλατειὰ ψάθια τοῦ σχολείου, δὲν ἐσυμφωνοῦσα καθόλου μὲ τὸν συγγενῆ μου.

Μοῦ εἶχεν εἰπεῖ ἐπειτα δ συγγενής μου διὰ τὸν πατέρα τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ «μὲ τὰ πολλὰ γράμματα, ποὺ ἐπήγαιναν στὰ χαμένα», ἔνα ἀγαθότατον λερέα τῆς Σκιάθου, εὐπαίδευτον καὶ τιμημένον, δ ὅποιος ἥρχετο συχνὰ εἰς τὴν Σκόπελον κ' ἐφιλοξενεῖτο εἰς τὸ σπίτι τοῦ συγγενοῦς μου. Εἰς ἔνα ἀπὸ τὰ ταξίδια αὐτὰ ἔφερε καὶ τὸν μικρὸν Ἀλέκον εἰς τὸ σχολείον τῆς Σκοπέλου. Εἰς τοὺς καταλόγους τοῦ σχολείου δ Παπαδιαμάντης ήτο ἐγγεγραμμένος: «Ἀλέξανδρος Παππά - Αδαμαντίου, ήτον δ πρώτος μαθητής τῆς Σκόπελου καὶ ητο συγχρόνως μελαγχολικός, ἐντροπαλὸς καὶ φιλάσθενος. «Επειτα ἥλθαν μαζὶ μὲ τὸν συγγενῆ μου εἰς τὸ γυμνάσιον τῶν Αθηνῶν. Εἰς τοὺς καταλόγους τώρα δ Ἀλέκος ήτο ἐγγεγραμμένος: «Ἀλέξανδρος Αδαμαντιάδης καὶ ητο ἀκόμη πρώτος εἰς τὴν τάξιν του, μελαγχολικός, πάντα ἐντροπαλὸς καὶ φιλάσθενος.» Επειτα ἀπὸ τὸν δύο συμμαθητὰς ἐπῆρεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον δ ἔνας καὶ εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον δ ἄλλος. Ο Παπαδιαμάντης δὲν ἐπῆρε ποτέ του δίπλωμα καὶ κατήρησεν δπως κατήντησε καὶ δ συγγενής μου ἔγινε μηχανικός μέγας καὶ πολύς. «Αν ηξευρε τὸ ἔνα ἑκατοστὸν ἀπ' δτι ηξευρε δ Παπαδιαμάντης, φαντάζεσθε τί εἰμποροῦσε νὰ γίνη. Κ' ἐκεῖνος «δ Ἀλέκος», χαμένος καὶ ἀχρηστος ἀνδρωπος, μὲ δλα τοὺς τὰ γράμματα . . .

Πολλὲς φορὲς ἐπειτα συνήντησα εἰς τὴν ζωὴν μου τὸν συγγραφέα τῆς «Φόνισσας». Τὸν εἶδα σκυμμένον ὡραῖον δλοκήρους εἰς γραφεῖα ἐφημερίδων, νὰ μεταφράζῃ ἀρθρο, μυθιστορηματα, εἰδήσεις, τηλεγραφήματα, χαμένον πάντα πίσω ἀπὸ ἔνα βουνὸν ἀγγιλικῶν ἐφημερίδων, περιοδικῶν, βιβλίων. Ήτο χλωμὸς καὶ πακόρεκτος καὶ δύστροπος καποτε, δύστροφοις τὸ στομάχι του καὶ νηστεύων Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν δλον τὸν χρόνον καὶ τὴν μεγάλην τεσσαρακοστὴν δλόκηρον, μὲ μίαν θρησκοληψίαν καταπληκτικήν, δι' ἔνα ἀνδρωπον ποὺ μετέφραζε δλόκηρον τὸ «Νέον Πνεῦμα» τοῦ Γαβριηλίδη καὶ εἶχεν δλα τὰ πνευματικὰ στοιχεῖα, ἔνα μόριον τῶν δποίων δίδει τὴν εὐχαρίστησιν εἰς τοὺς ἀλλούς δχι μόνον νὰ μὴ νηστεύουν ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπαγγέλλωνται μ' ἐπί-

δειξιν τὸν ἀθεον. 'Αλλ' ή θρησκευτικότης τοῦ Παπαδιαμάντη ἡτο στοιχεῖον μιᾶς ποιητικῆς ψυχῆς, ποὺ καμμία γνῶσις δὲν εἰμπόρεσε νὰ τὴν ἀποκηράνῃ. Καὶ ἔμεινε πάντοτε περιπαθής χριστιανός, φέρων εἰς τὰ ταπεινὰ ἐξωκλήσια τὴν ψυχήν του καὶ τὴν σοφίαν του, χωρισμένα, ψάλλων μὲ τὴν ἴδιαν κατάνυξιν, διπος ὅταν ἡτο μικρὸ παππαδόπουλο ἀκόμη εἰς τὴν Σκιάθον, τὰ ἱερὰ τροπάρια, καὶ νηστεύων κατὰ τὸν νόμον καὶ κατὰ τὸν νόμον καταλύων, μὲ δλα τὰ βάσανα ἐνὸς στομάχου, τὸν ὅποιον εἶχε καταστρέψει ἡ μαροὰ σκέψις καὶ ἡ ἀτελείωτος ἐργασία. «Ἐγὼ ἡμον σχεδὸν ἀρρωστος, λέγει συγκινητικὰ εἰς ἑνα τελευταῖον του διηγήμα, εἴχα πάθει πρὸ μικροῦ ἀπὸ τὸν στόμαχον, ὀφείλω νὰ τὸ διμολογήσω. Πλὴν δὲν ἡτο τόσον ἀπὸ κατάχοησιν στομαχικήν, ὅσον ἀπὸ σκύψιμον καὶ ὀκτάρων καθημερινὴν ἐργασίαν, ἀνευ τοῦ τεταγμένου ἀγιασμοῦ τῆς ἡμέρας τῶν σαββάτων». Κ' ἐνθυμοῦμαι ὅτι μίαν ἡμέραν τεσσαρακοστῆς, μέσα εἰς τὸ γραφεῖον τῆς «Ἀκροπόλεως», δπου ἀφήκε τὴν μισήν του ζωὴν καὶ δπου μοῦ διηγεῖτο τὰ βάσανα καὶ τὸν πόνους του, τοῦ εἶπα νὰ κάμη κάποιαν δίαιταν καὶ νὰ πίνη γάλα καὶ δὲν ἡξεύρω τί ἄλλο.

— Καλὰ εἶνε ὅλ' αὐτά. Μὰ πῶς μπορῶ νὰ καταλύσω γάλα μεγάλην σαρακοστήν; μοῦ εἴπε μ' ἔνα ψόφιο θλιβερόν, μὲ μίαν ἀφέλειαν παιδίου, γεμάτην εἰλικρίνειαν.

«Ο ἀνθρωπος αὐτός, δ ὅποιος τὴν στιγμὴν ἐκείνην μετέφραζε σελίδας ἀπὸ ἑνα βιβλίον τοῦ Χαϊκελ, ἡτο τόσον εἰλικρινής, ὥστε νὰ διακρίνῃ κανεὶς εὕκολα, ὅτι οὔτε ή ἐπιστήμη, οὔτε δ ὁρθολογισμὸς ἵσχυσαν νάλλοιώσουν τὴν παρθενικήν μυστικοπάθειαν τῆς ψυχῆς του, μιᾶς ψυχῆς ἡ ὅποια ἔμεινεν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ψυχὴ παιδίου καὶ ψυχὴ ποιητοῦ. Μήπως ἔδω δὲν ἔγκειται τὸ μυστήριον τῆς τέχνης τοῦ Παπαδιαμάντη καὶ κάθε τέχνης ἐν γένει;

Καὶ ἔπειτα τὸν εἶδα ἀκόμη, τὸν εἶδα εἰς γωνίας σκοτεινὰς ωνταρῶν καφενείων, ἀριστοκράτην ωνταρῶν, περιμένοντα μὲ ἀγωνίαν τὸ καλαμάρι καὶ τὴν πέναν, ποὺ τοῦ εἶχε ἀρπάσει δ ὁρῶτος τυχῶν ἀπὸ τὸν θαμῶνας διὰ νὰ γράψῃ μίαν χυδαίαν ἐπιστολήν. Συνέφαγα μαζὶ του μέσα εἰς καπτηλεῖα πιλάφι νηστήσιμον, μαγειρευμένον μὲ ἀστακούνρες ἀπὸ τὸν ἄλλον Σκιαθίτην διηγματογράφον καὶ σύντροφόν του ἀχώριστον, τὸν Μωραϊτίδην. Τὸν εἶδα νάφινη αἰφνιδίως τὸ τραπέζι εἰς μίαν νευρικὴν διέγερσιν, μὲ πεῖσμα μικροῦ παιδίου.

Τὸν ἄκουσα διηγούμενον τὴν ζωὴν του καὶ τὴν ιστορίαν τῶν ἔργων του, μὲ ἀφελείας καὶ ἀπλότητας ἀπροσδοκήτους καὶ τὸν εἶδα — αὐτὸ δὲν θὰ τὸ λησμονήσω ποτὲ — νὰ τρέχῃ διπος ἀπὸ τὸν «Ἡλιον, δπως τρέχει ἑνα μειράκιον ἐρωτευμένον διπος ἀπὸ τὴν ἐρωμένην του. «Ἡτο τὸ θέαμα αὐτὸ ἀπὸ τὰ τραγικώτερα, ποὺ εἶδα εἰς τὴν ζωὴν μου καὶ δὲν ἐνθυμοῦμαι, αἰσθητικὴ συγκίνησις ἀπὸ ἔργον τέχνης νὰ μοῦ ἔδωκε παρομοίου τραγικοῦ τόνου κλονισμόν. «Ἡτο ἑνα δειλινὸν φθινοπώρου καὶ δ Ἡλιος ἔδυε μελαγχολικὸς διπος ἀπὸ τὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως. Εἶδα τότε τὸν Παπαδιαμάντην νὰ βαδίζῃ βιαστικὸς πρὸς τοὺς στύλους του διηγήμα, εἴχα πάθει πρὸ μικροῦ ἀπὸ τὸν στόμαχον, ὀφείλω νὰ τὸ διμολογήσω. Πλὴν δὲν ἡτο τόσον ἀπὸ κατάχοησιν στομαχικήν, ὅσον ἀπὸ σκύψιμον καὶ ὀκτάρων καθημερινὴν ἐργασίαν, ἀνευ τοῦ τεταγμένου ἀγιασμοῦ τῆς ἡμέρας τῶν σαββάτων». Κ' ἐνθυμοῦμαι ὅτι μίαν ἡμέραν τεσσαρακοστῆς, μέσα εἰς τὸ γραφεῖον τῆς «Ἀκροπόλεως», δπου ἀφήκε τὴν μισήν του ζωὴν καὶ δπου μοῦ διηγεῖτο τὰ βάσανα καὶ τὸν πόνους του, τοῦ εἶπα νὰ κάμη καπόιαν δίαιταν καὶ νὰ πίνη γάλα καὶ δὲν ἡξεύρω τί ἄλλο.

— «Ἀφισέ με! Πηγαίνω νὰ προφθάσω τὸν «Ἡλιον, πρὸιν δύση. Εἶνε ἑνα μῆνας ποὺ ἔχω νὰ τὸν ίδω. Καὶ ποτὲ δὲν τὸν προφθάνω.

Καὶ ἔτρεχε διπος ἀπὸ τὸν «Ἡλιον, δ ὅποιος ἐκρύπτετο ἡδη διπος ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Σαλαμῖνος. Κλεισμένος ἔως τὸ δειλινὸν μέσα εἰς τὰ γραφεῖα τῆς ἐφημερίδος του, δταν ἄφινε τὸ γραφεῖον του, δὲν εὑρίσκει πλέον τὸν «Ἡλιον εἰς τὰς Ἀθήνας. Καὶ ἔτρεχε νὰ τὸν προφθάσῃ εἰς τὸν ἀνοικτὸν δρίζοντα, νὰ τὸν ἀντικρύσῃ διπος ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν, νὰ τὸν χαιρετίσῃ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ μακρυνοῦ βουνοῦ. Καὶ ἔτρεχε διπος ἀπὸ τὸν «Ἡλιον, χωρὶς νὰ τὸν προφθάνῃ.

«Ἐκείνος ποὺ θὰ δώσῃ μίαν ἡμέραν, μίαν ἡμέραν μακρυνήν, ποὺ δ Ἡπαδιαμάντης, νοσταλγὸς ἀπαυδισμένος ἀπὸ τὴν ζωὴν, θάναταπαύεται ὑπὸ τὸ κῶμα τῆς Σκιάθου, εἰς τὸν περίβολον ἵσως ἐνὸς μοναστηρίου τῆς ἀλιπλήκητου πατρίδος του, ἀναπνέων ἀκόμα εἰς τὸν ἀσκητικὸν τάφον του τὴν εὐωδίαν τοῦ λιβανωτοῦ κ' ἐνωτιζόμενος ἀκόμη ὑπὸ τὴν γῆν τὰς μελωδίας τοῦ Τρισαγίου, ἐκείνος ποὺ θὰ δώσῃ μίαν ἡμέραν τὴν εἰκόνα τοῦ συγγραφέως τοῦ πρώτου καὶ τὸν μοναδικοῦ τῆς ἐποχῆς μας, δὲν πρέπει νὰ χωρίσῃ ποτὲ τὸν συγγραφέα ἀπὸ τὸν ἀνθρωπον. Κάτι τι χρειάζεται διὰ τὸν Παπαδιαμάντην, ὥσὰν τὴν φωτεινήν μελέτην ἐνὸς Μερεσκόφσκη διὰ τὸν Δοστογιέφσκην, διὰ τὸν Τολστόην. Διότι ἡ τέχνη τοῦ Παπαδιαμάντη δὲν ἔχει τίποτε ἀπὸ τὸν διλεπατισμὸν ποὺ χαρακτηρίζει τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς τέχνης τῶν ἡμερῶν μας, τίποτε ἀπὸ τὸν γραμματαρθρωπισμόν, ποὺ φονεύει τὰ ἀσθενῆ τάλαντα.

·Ο Παπαδιαμάντης δὲν εἶνε γραμματάνθρωπος, εἶνε κυρίως ποιητής. Ο ἀνθρωπος καὶ δ τεχνίτης εἰς αὐτὸν εἶνε κάτι διμούσιον. Η παραγωγή του ἔχει κάτι αὐθόρυμητον καὶ τυχαίον, δπως τυχαῖα φαίνονται τὰ μεγάλα φυσικὰ φαινόμενα, δποσυνείδητον καὶ ἀπρομελέτητον. Κανένας συρμὸς ή κανένας πρότυπον δὲν τὸν ἐπηρέασε ποτέ. Τίποτε δὲν ἐπρομελέτησε ψυχρῶς, δὲν ἐπροσχεδίασε ἀκαδημαϊκῶς, δὲν προϋπελόγισε τεχνικῶς. Καμμία ὑποχρέωσις φιλολογικῆς ἐθιμοτυπίας ή μιδοφῆς προϋπαρχούσης, καὶ καθιερωμένης ή διπωσήποτε συνθηματικῆς, δὲν τὸν ἔδεσμενος ποτέ. Οι κατασκευάζοντες τὰ ἔργα τῆς τέχνης μὲ συνταγάς, μὲ μέτρα καὶ μὲ σταθμά, τὸν εὐρίσκουν συχνὰ πρωτογενῆ καὶ ἀκατάσκευον. Ἐνῷ ἀπλούστατα εἶνε μεγάλος, μεγάλος μακριδῶς ἀπὸ τὴν περιφρόνησιν, πρὸς κάθε προϋπάρχοντα μορφολογικὸν κανόνα. Γράφει διηγήματα; Γράφει ἀρθρά; Γράφει μυθιστορήματα; Γράφει ἐντυπώσεις; Γράφει πεζά ποιήματα; Οὕτε δ ἰδιος δὲν ἡξεύρει. Εἶνε διηγήματά του τὰ διποια δμοιάζουν μὲ μίαν ἀπλῆν ἀφήγησιν. Γράφει ἀφηγήσεις καὶ ἐντυπώσεις ποὺ ἔχουν μίαν ἐσωτερικήν σύνθετιν καὶ κατασκευήν διηγήματος. Γράφει σελίδας ποὺ δμοιάζουν μὲ ποιήματα. Καὶ ἔχει ἀφελείας κάποτε εἰς δλα αὐτά, ποὺ ἀν δὲν εἶχαν τὴν σφραγίδα τοῦ δαιμονίου του, θὰ δμοιάζαν μὲ παιδαριωδίας. Εἰς ἑνα διηγήματα του ἀποφασίζει νὰ τὸν ἐπιτιμήσῃ τὸν ἀριστομένου ἐξωληνοῦ, διότι περιφρέδουν τὸν δισκὸν εἰς τὴν ὥραν τῆς λειτουργίας. Καὶ εἰς ἑνα ἄλλο, ἐν μέσῳ μιᾶς σκηνῆς, ἐντελῶς ἀντικειμενικῆς, δπου ξεχνᾶ κανένας ἐντελῶς τὸν συγγραφέα, ἀνοίγει μίαν παρένθεσιν, ἀπίστευτον, καὶ μοναδικὴν εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ εἰπῇ δτι ἔδω εὑρίσκονται νὰ θανατώσῃ τὸν ἥρωα του καὶ νὰ δώσῃ μίαν λύσιν διαφορετικήν, ἀλλὰ δὲν τὸ κάμινε. Φαίνεται ως παιδαριώδης αὐτή ἡ παρένθεσις καὶ δμως εἰς τὸ σημεῖον ἐκείνο, ἡ ἀνάμιξις τοῦ συγγραφέως, ἡ ἀπροσδόκητος, δίδει κάποιαν δραιστήτηα ἀνέλπιστον, καὶ ἀντὶ νὰ γελάσῃ ποτέ, φεύγει τὰ σκότη τῆς νυκτὸς καὶ τέλος τὸ νερόν, ἀνεβαῖνον σιγὰ-σιγὰ, ως τιμωρὸς καὶ ως λυτρωτής, τὴν πνίγει μεταξὺ τῆς ἀκτῆς τοῦ νησοῦ καὶ τῆς ἀκτῆς ἐνὸς μοναστηρίου, ἀναμέσον ἀνθρωπίνης καὶ θείας δικαιοσύνης, εἶνε μιὰ γυναικα ποὺ ἔχει τὴν θέσιν της εἰς τὴν πινακοθήκην τῶν μεγάλων γυναικῶν τῆς παγκοσμίου τέχνης, τὴν πινακοθήκην δπου οἱ ἀνθρωπίνοι τύποι τοῦ «Ελληνος διηγηματογράφου δὲν εἶνε δλιγοι.

·Οταν μίαν ἡμέραν τὸ ἔργον τοῦ Παπαδιαμάντη, περισυλλεγόμενον ἀπὸ δλα τὰ σημεῖα τοῦ ἐλληνικοῦ τύπου, δπου ἐσκορπίσθη ἀφθονον κ' ἐπέφρασε σχεδὸν ἀπαρατήρητον, ἀνυψωθῆ εἰς μηνηείον, ἡ ἔξαιρετη ἀντὴ νεοελληνικὴ ψυχὴ θὰ σταματήσῃ τὰ τέκνα μας καὶ τὰ τέκνα

τῶν τέκνων μας διότι ἀπέμεινε ψυχὴ ποιητοῦ, ἄγνη καὶ ἀθώα ἀπὸ κάθε ἐπιτήδευσιν — «ἀθῶι καὶ ἀγνοὶ νὰ εἰσθε» ἐσυμβούλευε τοὺς μαθητάς του δ ἄλλος μεγάλος διδάσκαλος δ Γῆς — εἰς τὴν ἐποχὴν ποῦ οἱ ἔργοι γραμματάρχωποι ἐνόθευσαν τὴν τέχνην μὲ τὰς πονηρίας τῆς μαγειρικῆς.

— Ο Γαρβιτλίδης μοῦ παράγγειλε ἔνα ἀρθρόν. Μήπως εἰμπορῶ ἐγὼ νὰ τὸν εὐχαριστήσω; Ἐγὼ δὲν ἡξεύρω νὰ γράφω τέτοια πράγματα. Ἐγὼ γράφω δπως μοῦ κατεβαίνει.

Εἶναι λόγια τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, μέσα εἰς τὸ γραφεῖον τῆς «Ἀκροπόλεως», τὴν στιγμὴν ποῦ εἰς πέντε γειτονικὰ τραπέζια πέντε πένναις ἔγραφαν πέντε ἀρθρὰ διὰ πέντε θέματα κατὰ παραγγελίαν. «Ἐνας ἄγνος» ἀνθρώπος ἦτο μέσα εἰς τὸ γραφεῖον ἐκεῖνο. Ἡτο δ γεοντότερος καὶ ἥτο δ Παπαδιαμάντης.

“Οταν ἔφθασα εἰς τὸ ὕψος τῆς Δεξαμενῆς, ἀναζητῶν τὸν Παπαδιαμάντην, εἰς τὸ πενιχρὸν καφενεδάκι τοῦ μικροῦ ἄλσους, ἐφρόντισα νὰ κρύψω ἐπιμελῶς τὸ ὑποπτὸν μηχάνημα. Ἐσχεδίαζα νὰ κλείψω τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, δστις πρὸ καιροῦ εἰς μίαν ἀνάλογον πρότασιν μοῦ εἴχε διαμαρτυρηθῆ ἐντόνως. «Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἴδωλον, οὐδὲ παντὸς δμοίωμα» μοῦ είχεν είπει.

— Εγὼ δὲν στέκομαι νὰ μὲ φωτογραφήσουν, εἴχε προσθέσει. Ἄν μὲ πάρουν ἔτσι, τί νὰ κάμω;

“Οταν τὸν εὑρῆκα εἰς τὸ καφενεδάκι, μέσα εἰς ἕνα κύκλον ἀπλοϊκῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι δὲν ἐμάντευαν βέβαια τὸν σύντροφόν τους — μήπως θὰ τὸν ἐμάντευαν τάχα οἱ θαμῶνες τοῦ Ζαχαράτου; — ἀφῆκα τὴν μηχανήν μου εἰς μίαν διπλανήν καρέκλαν. Μ' ἐδέχθη μὲ τὴν καλούνην καὶ τὴν γλυκύτητα καὶ τὴν προσήνειαν τῶν καλῶν του στιγμῶν. Μοῦ εἴπε διὰ τὰ βάσανά του, διὰ μίαν ἐνόχλησιν νευρικήν ποῦ είχε εἰς τὸ δεξὶ χέρι, διὰ τὸν κλονισμὸν τῆς ὑγείας του, διὰ τὰ συμπτώματα αὐτὰ τὰ μοιραία τῶν περισσοτέρων ἀνθρώπων, ποὺ ἔζησαν πολὺ μὲ τὴν ψυχήν των κ' ὑστερα ἔζητησαν εἰς τὰ «ψυχικὰ δηλητήρια» τὴν διέγερσιν ἢ τὴν λήθην — ἔνα θλιβερὸν παράδειγμα μεταξὺ τόσων δ μεγάλος Σολωμὸς — καὶ ἔπειτα διὰ τὴν ίδεαν ἐνὸς ταξιδιοῦ ἔως τὴν πατρίδα, ἐνὸς δνείσου ποῦ δὲν εἴμποροῦσε νὰ πραγματοποιήσῃ. Τὸ δνειρόν αὐτὸ τὸν ἔκαμε βαθύτατα μελαγχολι-

κόν. Ἐνθυμήθη ὅλα τὰ οἰκογενειακὰ ἀτυχήματα ποῦ «τοῦ ἔστειλεν δ Θεός», καὶ εἰς τὴν ἀνάμνησιν αὐτὴν ἡ ἐγκαρτέρησις του ἐφανερώνετο δῶς μία ἐγκαρτέρησις Ἰωβ. Ὁ ἀδελφός του εἶχε παραφρονήσει, τοὺς ἀφρησε παιδιὰ ἀπροστάτευτα καὶ θλίψιν ἀπέραντον. Καὶ τὰ παιδιὰ αὐτὰ καὶ αἱ ἀδελφαὶ του περιμένουν ἀπ' αὐτόν.

— Νὰ γιγίσω κ' ἐγὼ ἐκεῖ, στὸ σπίτι μου, στῆς ἀδελφές μου. Θὰ ἔχω ἄλλην περιποίησιν. Τὸ κλῆμα θὰ μὲ βοηθήσῃ. Μπορῶ νάρχισω νὰ ἐργάζωμαι ἀποκεῖ.

— Η ἴδεα τοῦ νοσοκομείου, μιᾶς εἰδικῆς κλινικῆς, δποῦ νὰ ὑπεβάλλετο εἰς εἰδικήν θεραπείαν, τοῦ ἔκαμνε φόβον.

— Οχι νοσοκομείον. Οἱ ξένοι ἀνθρώποι εἶνε ἀδιάφοροι. Οἱ νοσοκόμοι εἶνε εἰρωνες. Καλύτερα εἰς τὴν πατρίδα.

Μερικαὶ συγκινητικαὶ γραμμαί του μοῦ ἥλθαν εἰς τὸν νοῦν: «Μοῦ εἴχεν ἐπέλθει ἀπὸ ἐβδομάδων ἡ συνήθης τρεμούλα καὶ ἡ μικρὰ λιποθυμία... Μετὰ τόσων ἐπῶν ξενητέυμὸν θὰ ἐπίγεινα νὰ ἔργασω τὸ Πάσχα πλησίον τῶν πτωχῶν, γηραιῶν γόνεων μου. Ἡ αὔρα τῆς θαλάσσης καὶ ἡ ἀναψυχὴ καὶ ἡ βραχεῖα σχολὴ καὶ ὁ ἀέρας τῆς μικρᾶς, πτωχῆς καὶ ἀφανοῦς, τῆς γενεθλίας νήσου ἥλπιζα εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ὅτι θὰ μοῦ ἀπέδιδαν τὴν ὑγείαν. Καὶ δὲν ἐψεύσθη τῆς ἔλπιδος». Εμπρόδεις εἰς τὴν συγκινητικήν νοσταλγίαν τοῦ ἀνθρώπου, δὲν εἴμποροῦσα νὰ ἔχω δευτέραν γνώμην.

— Εξαφνα ἐγύρισε καὶ εἶδε τὴν μηχανήν.

— Τί εἰν' αὐτό; ἔρωτησε μὲ ἀνησυχίαν. Ιατρικά ἐργαλεῖα;

— Οχι, όχι.

— Μήπως εἶνε κόδακ, δπως λένε;

Εὑρῆκα τὴν εὐκαιρίαν νὰ ὑποκλέψω τὴν συγκατάθεσίν του, νὰ τὸν τὴν ζητήσω ὡς χάριν. Ἐφάνη καμπτόμενος, ἥθελησε νὰ μοῦ φανῇ φιλόφρων.

— Η φιλία ἐνίκησε τό... ζορμπαλῆκι, μοῦ εἴπε μ' ἔνα χαμόγελον παιδικόν.

Είχα ήδη σταθῆ ἐμπρός του κ' ἔσυρα δύοτεῖς φορὲς τὸ μικρὸν ἐλατήριον. Δὲν ἀλλαξεθέσιν, τὴν χαρακτηριστικὴν ἀσκητικὴν θέσιν, μὲ τὰ χέρια πλεγμένα ἐμπρός, μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένον, μὲ τὰ μάτια βασιλευμένα, εἰρηνικά, ὑπὸ τὰ μισόκλειστα βλέφαρα. Μία εὐγένεια ἀσύλληπτος ἔχυνετο εἰς τὸ πρόσωπον του ἀπὸ τὸ φῶς τῆς δυούσης ήμέρας. Δὲν είχαν περάσει δλίγα δευτερόλεπτα κ' ἐφαίνετο βιαστικός, ἀνήσυχος νὰ τελειώνωμεν.

— Nous excitons la curiosité du public... μοῦ εἴπε σιγά μὲ ἀπταιστον γαλλικὴν προφοράν.

— Ήτον ἡ πρώτη φορὰ ποῦ ἤκουα τὸν Παπαδιαμάντην νὰ διμῆ γαλλικά.

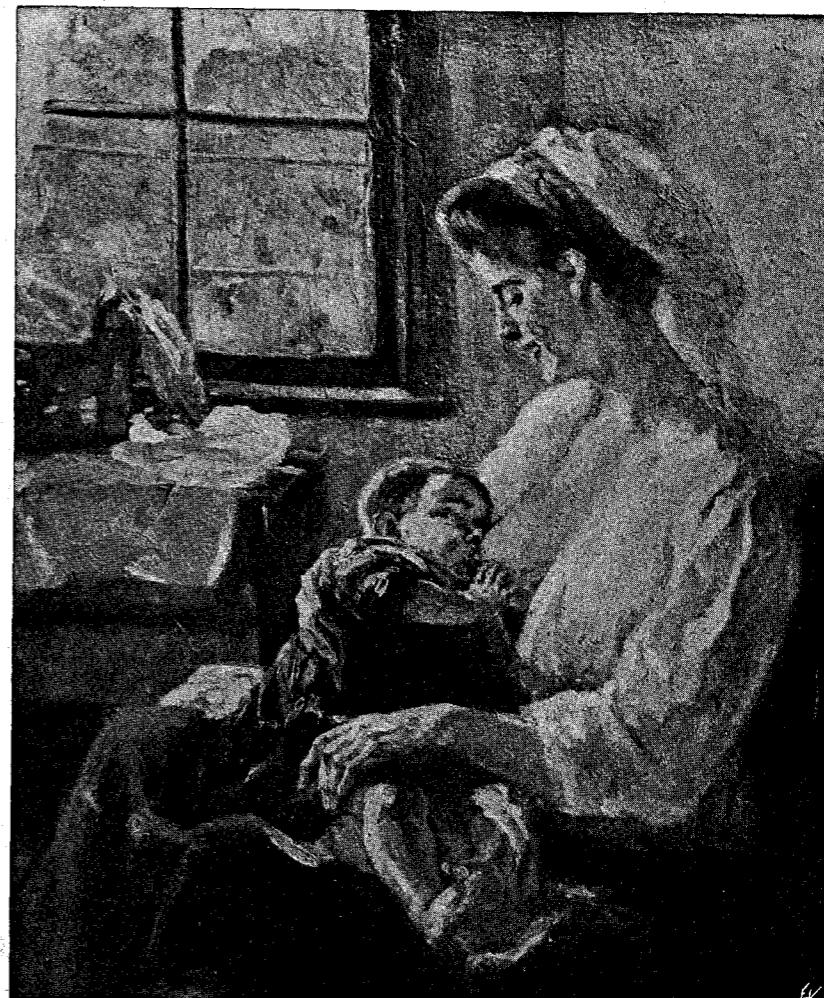
Τὸ «κοινὸν» τοῦ μικροῦ καφενείου ἐφαίνετο νὰ μὴ μαντεύῃ τίποτε. Τὸ ἄλλο κοινόν, ποὺ συνήντησα κατόπιν κάτω εἰς τὴν πλατεῖαν τὸ Συντάγματος, ἦτο βυθισμένον εἰς τὰ ἀναγνώσματα τῶν ἐσπερινῶν ἐφημερίδων. Καὶ ὅταν ἔπειτα, μὲ τὴν φωτογραφικήν μου μηχανήν,

τὴν δποίαν ποτὲ δὲν ἐκράτησα μὲ τόσην ὑπερηφάνειαν, ἐμβῆκα εἰς τὸ Διεθνὲς Βιβλιοπωλεῖον, ἵνα ἄλλο κοινὸν ἦτο σκυμμένον ἐπάνω εἰς τὰ βιβλία. Μέσα εἰς τόσα βιβλία δὲν ὑπῆρχε ἕνα βιβλίον τοῦ Παπαδιαμάντη. Καὶ ἀν ὑπῆρχε θὰ ἦτο ὡς νὰ μήν ὑπῆρχε.

‘Εγύρισα πρὸς τὴν φωτογραφικήν μου μηχανήν καὶ εἴπα σιγαλά, όχι χωρὶς μελαγχολίαν.

— Soyez tranquille, mon pauvre ami. Vous n'excitez point la curiosité du public...

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΜΗΤΕΡΑ

ΥΠΟ ΘΑΛΕΙΑΣ ΦΛΩΡΑ

ΠΕΝΘΕΡΑ ΚΑΙ ΝΥΜΦΗ

Εἰς χρόνους πολὺ δυστυχεῖς τὰ ἔθνη συνήθως ἐδὲν ἀναδεικνύουν γυναικας λογίας καὶ μορφωμένας. Ἐν τούτοις τὸ ἔθνος ἡμῶν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ, ἐκτὸς πολλῶν ἀλλων, καὶ δύο, αἱ ὅποιαι ἀνῆκον εἰς μεγάλα γένη καὶ αἱ ὅποιαι ἔγιναν περιφημοι εἰς τὴν ἴστορίαν διὰ τὴν ἀρετὴν των καὶ διὰ τὴν ἔξοχον μόρφωσίν των.

Ἡ πρώτη ἥτον ἡ Ρωξάνη Νικολάου Μαυροκορδάτου, ἡ μήτηρ τοῦ περιφήμου Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου τοῦ ἔξι ἀπορρήτων.

Ἡ Ρωξάνη ἡ, ἀν ὑέλετε, ἡ Ρωξάνδρα ἥτο κόρη τοῦ Σκαρλάτου Μπεγλιτζῆ, ὅστις ἥτο ἐμπόρος γουναριῶν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔζησε κατὰ τὸν δέκατον ἔβδομον αἰῶνα. Ἡτο δὲ καὶ πλούσιος πολὺ διὰ τοῦτο ἡ Ρωξάνη ἥτο περιζήτητος νύμφη. Συγεένυχθη δὲ αὐτὴν νεαρωτάτην ὁ Ἀλεξάνδρος, ὁ νιὸς Ράδουλ Α', τοῦ ἡγεμονεύοντος εἰς τὴν Μολδαβίαν.

Οἱ γάμοι τῆς Ρωξάνης ἐτελέσθησαν εἰς τὸ Τεκοῦτσο τῆς Μολδαβίας, ὅπου ἡ φημισμένη νύμφη ἐγένετο δεκτὴ μετὰ ἡγεμονικῆς πομπῆς, χωρὶς ὅμως νὰ ἰδῇ κατὰ πρόσωπον αὐτὴν ὁ γαμβρός, διότι εἶχε σκεπασθῆ μὲ ὄφασμα κατερχόμενον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς πρὸς τὸ στῆθος.

Ἄφοῦ ὅμως ἐτελέσθη τὸ μυστήριον—λέγουν αἱ πληροφορίαι, τὰς ὅποιας ἔχομεν περὶ αὐτῆς—τὸ ὄφασμα ἔκεινο κατ' ἀνάγκην ἀφρούρεθη, καὶ ὁ γαμβρὸς εἶδε μὲ ἔκπληξιν του μεγάλην, διτὶ ἡ Ρωξάνη μόνον τὸν ἔνα τῆς δοφιλαμὸν εἶχε ὑγῆ. Ὁ ἄλλος ἥτο βλαμμένος ἀπὸ τὰς εὐλογίας, ἀπὸ τὰς ὅποιας εἶχε προσβληθῆ πρὸ τοῦ γάμου της. Οργισθεὶς δὲ διὰ τὴν ἀπάτην ταύτην ὁ Ἀλεξάνδρος, ὁ νιὸς τοῦ Ράδουλ Α' τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαβίας καὶ συνηγεμῶν αὐτοῦ, ἀπέστειλε τὴν Ρωξάνην εἰς τὰ Ἰδια.

Μετὰ ταῦτα ἡ κόρη τοῦ Σκαρλάτου ἔλαβε σύζυγον τὸν Νικόλαον Μαυροκορδάτον, Χῖον, ἐμπόρον δὲ μεταξωτῶν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀπὸ τὸν γάμον τοῦτον ἐγεννήθη ὁ ἔξι ἀπορρήτων.

Ἄλλα καὶ κατὰ τὸν δεύτερον της γάμου δὲν ἐστάθη πολὺ εὐτυχῆς ἡ Ρωξάνη, διότι ἐχήρευσε πολὺ νεαρὰ — τῷ 1637 —, εἰς ἥλικιαν κατὰ τὴν ὅποιαν ἡ φαντασία ἀκόμη εἶναι ζωηρὰ καὶ πλάττει ὀνειρα τηλεκτικά ἐν τούτοις, ἀπερίσπαστος ἀπὸ ἄλλας σκέψεις καὶ φροντίδας, ἐπεδόθη εἰς τὴν ἀνατροφὴν καὶ τὴν μόρφωσίν τοῦ υἱοῦ τῆς Ἀλεξάνδρου, ὁ ὅποιος ἐτίμησεν αὐτὴν, ἐδόξασε δὲ καὶ ὠφέλησε τὴν πατρίδα.

Ἡτο δὲ ἡ Ρωξάνη πολὺ λογία καὶ πολὺ μορφωμένη. Ἀπὸ τὸν διδάσκαλόν της Ἰωάννην Καρυοφύλλην, τὸν σοφώτατον τῆς ἐποχῆς του, ἐδιδάχθη τὴν ἐλληνικήν, τὴν ὅποιαν ἔξειμαθεν εἰς τόσην ἐντελειαν, ὡστε οἱ περιηγηταὶ οἱ ἐρχόμενοι ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, ἀκούσαντες τὴν φήμην τῆς, συνωμίλουν μαζί της καὶ τὴν ἐθαύμαζαν. Ταῦτα μᾶς πληροφορεῖ χρονογράφος, ὁ ὅποιος ἡκμασεν ὀλίγα ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν της.

Ἐνας ἄλλος σύγχρονός της λέγει, διτὶ τόσον καὶ ἐλληνικὰ ἐγνώριζεν ἡ Ρωξάνη, ὡστε καὶ τὸν ποιητὰς καὶ τὸν ὁρτοράς καὶ τὸν πεζογράφους πολὺ εὐκόλως ἐννοοῦσε καὶ ἔξηγούσεν. Καὶ ἡ συγγραφὴ τοῦ Θουκυδίδου — προσθέτει ὁ χρονογράφος — καὶ ἡ ἴστορία τοῦ Ξενοφῶντος δὲν διέφευγε τὴν ὁξύτητα τῆς διανοίας της. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν κατέγινεν «καὶ τὴν θεωρίαν τῶν ὄντων ἐπλούτησεν ἡ γυνή». Διὰ δὲ τὴν σοφίαν της ταύτην ἡ Ρωξάνη παρεβάλλετο ἀπὸ τὸν συγχρόνους της πρὸς τὴν ἀλεξανδρινὴν φιλόσοφον Ὑπατίαν.

Ἡ ἄλλη, ἡ φημισθεῖσα ὡς λογία καὶ ἐκείνον τὸν αἰῶνα — κατὰ τὸν δέκατον ἔβδομον — εἶναι ἡ Σουλτάνα, νύμφη τῆς Ρωξάνης ἀπὸ ἀπὸ τὸν υἱὸν τῆς Ἀλεξανδρού τὸν ἔξι Ἀπορρήτων, κόρη δὲ τῆς Κασσάνδρας, τῆς ἐγγονῆς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Ἀλεξανδρού τοῦ Ἡλιάση, καὶ τοῦ Κωνσταντινουπολίτου Ἰωάννου Χρυσοσκούλαιου.

Περὶ τῆς Σουλτάνας δυστυχῶς δὲν ἔχομεν πολλὰς εἰδήσεις. Μερικὰς μᾶς μεταδίδει ὁ σύγχρονός της Ἰάκωβος Μάνος ὁ Ἀργεῖος. Μερικὰς ἐπίσης παρέχει μία ἐπιστολὴ τοῦ Ἰδίου συζύγου τῆς Ἀλεξανδρού, τὴν ὅποιαν ἔγραψεν οὗτος πρὸ τὸν μέγαν σκευοφύλακα Παλάσιον, διτὸν ἀπέθανεν ἡ ἀγαπημένη του Σουλτάνα, ἀπέθανε δὲ προώρως.

Ἴδου δὲ τί γράφει ὁ βαρυπενθῶν Ἀλεξανδρός πρὸ τὸν μέγαν σκευοφύλακα. «Μοῦ εἶναι ἀδύνατον, λέγει, νὰ ὑποφέρω τὴν λύπην ταύτην. Εἴμαι ἀπαργύρος τος καὶ κλαίω ἀδιακόπως, διότι δὲν ἡμποδὼν νὰ σταματήσω τὴν φοὴν τῶν δακρύων. Ἄς μὲ κατηγορήσουν ὡς ἀναδρούν καὶ ἀς μὲ καταγελάσουν καὶ φύλοι καὶ ἔχθροι. Ἐγὼ ἐν τούτοις δὲν ἡξεύω διατί εὑρίσκω εὐχαρίστησιν καὶ ἀνακούφισιν εἰς τὴν λύπην. Νομίζω δὲ διτὶ μὲ τὸν θρήνους, μὲ

τοὺς ὀλοφυρεμούς, μὲ τὸν λυγμοὺς καὶ μὲ τὰ δάκρυα ἐλαφρύνω τὸ βάρος τῆς ψυχῆς μου. Καὶ τὴν ἡμέραν λοιπὸν καὶ τὴν νύκτα καὶ διτὸν εἶμαι ἔξυπνος καὶ διτὸν κοιμοῦμαι, εἴμαι μαζὶ μὲ τὴν φιλάτην μου σύντροφον καὶ γίνομαι ὀλῶς διόλου ἔξω φρενῶν, ἀφοῦ μισαποθαμένος καὶ μισοκοιμισμένος διαφυλάττω εἰς τὸν νοῦν μου τὴν μορφήν της. Διότι ἀν εἰναι ἀληθές, διτὶ ἡ ψυχὴ ἡζη καὶ ὅχι τὸ σῶμα, εἰς ἔμεινε μόνον μία σκιὰ ζωῆς, διότι ἡ ψυχή μου ἐπέταξε καὶ ἔψυγε μαζὶ της.

«Μὲ δικαιολογοῦν δσοι ἐγγάρισαν τὸ σωματικόν της κάλλος καὶ τῆς ψυχῆς της τὴν εὐφύιαν, ἡ ὅποια ἥτο τόσον μεγάλη, ὡστε ὑπερέργησεν ὡς πρὸς τοῦτο καὶ τὰς σήμερον διακρινομένας διὰ τὴν ἀρετὴν των καὶ τὴν φρόνησίν των γυναικας καὶ τὰς ἄλλοτε.

«Λαμπρὸν ἥτο καὶ τὸ γένος της τὸ ἐκόσμησεν ὅμως μὲ τὴν εὐγένειαν καὶ μὲ τὴν γενναιότητα τῆς ψυχῆς. Ἐλαβε καὶ ἀρίστην ἀνατροφήν. Ἡτο ἐντριβῆς καὶ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά. Ἡτο τόσον ὁραία, ὡστε ἐδικαιοιοῦτο νὰ ὑπερηφανεύεται διὰ τοῦτο ἥτον ὅμως σεμνὴ ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα καὶ ἐπιεικῆς καὶ ἡρεμος. Ἐκτακτα καρίσματα, ὅσα ἡ φύσις καὶ ἡ τύχη δίδουν εἰς τὸν ἀνθρωπὸν καὶ τὸν κάμνοντα νὰ μηδενὶσθαι ἀποτυπώνεται, ὅπως εἰς ἔνα καθρέπτην, ἡ μεγάλη του ψυχή, τὸ τρυφερόν του συζυγικὸν αἰσθήμα, ἡ λεπτότης τῆς διανοίας του, ἡ γονιμότης τῆς ζωηρᾶς καὶ νεανικῆς φαντασίας του.

Συγχρόνως ὅμως μᾶς δίδει ἡ ἐπιστολὴ αὐτῆς τὸν μέγαν σκευοφύλακα περὶ τῆς συζύγου του. Λέγω δὲ περίπου; διότι εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην περιέχονται καὶ ἄλλα πολλὰ ἀκόμη εἰς τὰ ὅποια ἀποδίδῃ μὲ κάποιαν ὑπερβολὴν τὸ πρωτότυπον, δὲ, δικαιούμενα ὅμως νὰ ἀμφισβητήσωμεν τὴν πιστότητα τῆς ὡς πρὸς τὰς κυρίας γραμμάτων.

Π. Μ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΤΟ ΣΕΝΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ

ΙΩΣΗΦ ΤΖΑΚΟΖΑ

Ἡ Ιταλία δόλικληρος ἔκλαυσε πρὸ δύνιγον ἔνα θεατρικὸν συγγραφέα της ὡς ὅποιος δὲν ἔδωκε βέβαια τελειωτικὴν τροπήν εἰς τὴν θεατρικὴν φιλολογίαν τῆς πατρίδος του, ἀλλὰ ὑπῆρξε ἀπὸ τοὺς δύλιγονς τοὺς ἔβαδισαν ἐμπτόρος, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν νέων ἰδεῶν, εἰς τὸν νέους δρόμους τῆς ἐμπνεύσεως. Ὁλίγοι εἶναι οἱ ἀνθρώποι αὐτοὶ καὶ εἰς τὴν Ιταλίαν, ὅπως εἶναι δύλιγον παντοῦ. Ἄλλα καὶ μουσικὴ τῶν γενενήσεων αὐτῶν ἔκλεισε τὴν ὡδηγίαν την ποίησιν καὶ διτὸν τὸ στοιχεῖα τοῦ δομαντισμοῦ, δοσ ἐσώθησαν ἀπὸ τὴν ποίησιν καὶ ἀπὸ τὸ ἔτος. Τὸ δράμα ἔγινε βαθύτατα φομαντικὸν ὅπως παντοῦ, ἀλλὰ δρ-

«Πάντοτε ἥτο φρόνιμος καὶ σεμνή, καὶ ὅταν ἔμεινε κατ' οἶκον καὶ ὅταν ἐπεριπατοῦσε καὶ ὅταν ἐκάθητο καὶ ὅταν ὁμιλοῦσε καὶ ὅταν τοὺς ἔβλεπεν.

«Εἰς τὸ δοδοκόκκινον χρῶμα τοῦ προσώπου της ἐνυπῆρχε καὶ τὸ ἐρύθμα τῆς ἐντροπῆς. Χαρωπὴν εἶχε τὴν ὄψιν καὶ ὅταν τῆς ἐπήρχοντο δυστυχήματα. Ὅσακις δὲ ὁ Θεός μᾶς ἔστελλε καὶ καμμίαν εὐτυχίαν, ἔμενε καὶ τότε ψυχραιμός καὶ διόλου δὲν ὑπερηφανεύετο.

«Καὶ ἐκείνη μὲν κεῖται τώρα εἰς τὸν τάφον καὶ δὲν αἰσθάνεται τὴν λύπην μου, ἐνῷ ἄλλοτε ἐλυπεῖτο καὶ ἔχαιρε μαζὶ μου. Ἐγὼ δὲ βρέχω μὲ δάκρυα τὸ ἔδαφος, τοὺς λυγμούς μου ἀκούονταν οἱ φύλοι μου, δὲν πληστάζω δὲ κανένα, δ ὅποιος θέλει νὰ μὲ παρηγορήσῃ, καὶ δὲν δέχομαι καμμίαν παρηγορίαν. Δὲν ἡμπορῶ νὰ κοιμηθῶ. Εἶναι βαρὺ τὸ φῶς τῆς ημέρας εἰς τὸν λυγμόν μου. Εἶναι ἔημον τὸ σπίτι μου. Πῶς λοιπὸν θὰ ἀνεχῶ τὴν στέρησίν της, τὴν ἀπούσιαν της;

Τοιαῦτα περίπου γράφει ὁ ἔξι ἀπορρήτων εἰς τὸν μέγαν σκευοφύλακα περὶ τῆς συζύγου του. Λέγω δὲ περίπου; διότι εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην περιέχονται καὶ ἄλλα πολλὰ πολλούς μὲ κάποιαν ὑπερβολὴν τὸ πρωτότυπον, δὲ, δικαιούμενα ὅμως νὰ ἀμφισβητήσωμεν τὴν πιστότητα τῆς ὡς πρὸς τὰς κυρίας γραμμάτων.

“Ισως οἱ νεωτερισταὶ εἰς τὴν Ιταλίαν εἶναι δύλιγοι τοὺς ἀπὸ παντοῦ ἀλλοῦ, ἀκριβῶς διότι τὸ ἔργον τῶν ἀνταπεκρίνετο τελείως εἰς τὰς ἀξιώσεις τῆς Ιταλικῆς ψυχῆς, ψυχῆς καμμούμηνς διὰ τὴν συνθηματικὴν εὐαίσθησιν τοὺς μελοδράματος τῆς παλαιᾶς σχολῆς. Ἡ μουσικὴ ὡς ἐκδήλωσις τεχνικὴ εἰς τὸ θέατρον διέπλασε γενεάς εὐπαθεῖς εἰς τὴν Ιταλίαν. Ἄλλα καὶ μουσικὴ τῶν γενενήσεων αὐτῶν ἔκλεισε τὴν ὡδηγίαν την ποίησιν καὶ διτὸν τὸ στοιχεῖα τοῦ δομαντισμοῦ, δοσ ἐσώθησαν ἀπὸ τὴν ποίησιν καὶ ἀπὸ τὸ ἔτος. Τὸ δράμα ἔγινε βαθύτατα φομαντικὸν ὅπως παντοῦ, ἀλλὰ δρ-

μαντισμός δὲν παρεσύρθη ἀπὸ τὴν πρώτην πνοήν τῆς πραγματικῆς ψυχολογίας, ὅπως ἔγινεν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἐκφράσθη καλά ἐκεῖ ὁ ρομαντισμός, καὶ τὸ πράγμα δὲν εἶναι παράδοξον, διότι καὶ βάσεις γεράς εἶχε καὶ ἐπάνω εἰς τὰς βάσεις αὐτὰς ἐστηρίχθησαν φυσικοὶ καὶ δικαιολογημένοι θρίαμβοι.

Πραγματικῶς ἔπειτα ἀπὸ τὰς Δαντικὰς παραδόσεις αἱ ὅποιαι ἐδραματοποιήθησαν δλαι ἀπὸ τοὺς Ἰταλούς δραματικούς, ἀπὸ τὸν Ἀλεξιέρι ἔως τὸν Νικολίνη, ἥλθε τὸ πατριωτικο-ρομαντικὸν δρᾶμα τὸ ὅποιον ἐγένησεν ἡ τοσκανικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1848 καὶ 1849. Μία ὀλόκληρος πλειάς συγγραφέων ἔκαμψαν τότε τὴν τύχην των, καὶ τὸ Ἰταλικὸν θέατρον ἐτροφοδοτήθη ἔως τὸ 1876 ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Τζιότι, τοῦ Μοντανέττη, τοῦ Τζακομέττη, τοῦ Ῥιτσάρδη, τοῦ Δάλ-Ογκαρο, τοῦ Σαμπατάνη, τοῦ Κουτσινέλιο, τοῦ Κοσόνα. Μεσαιωνικὰ ἐπεισόδια παραμένα ἀπὸ τὴν πολυτάραχον Ἰταλικὴν ἰστορίαν, ἀναμνήσεις τῆς Ἰταλίας τῶν Καισάρων, ἐκδρομαὶ ἔως τὴν ἰστορίαν τῆς Ιουδαίας, δλαι αὐτὰ ἔκαμψαν ἐντὸς τελείωτων δραματολόγιον, τὸ ὅποιον ἐκράτησε τὸ Ἰταλικὸν θέατρον ἐπὶ μίαν περίοδον τριάντα ἑτῶν καὶ ἔκαμψε τὸν Ἰταλικὸν λαὸν δύσκολον ποτέ.

Οἱ νεωτερισμοὶ ὅμως ἔχουνται ἀκριβῶς δτῶν δὲν τοὺς περιμένειν κανεὶς καὶ τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὅποιαν ἡ ἰστορία καὶ ὁ ρομαντισμὸς εἶχαν ἐγκατασταθῆ ἀκλόνητα πλέον εἰς τὴν Ἰταλικὴν σκηνὴν, ἐμφανίζονται αἱ πρῶται ἐπαναστατικὰ τάσεις οἱ ὅποιαι θά δόηγονταν τὴν θεατρικὴν φιλολογίαν εἰς κάπτος ψυχολογικῶτερον δρόμον, ἀπτλαγμένον ἀπὸ τὴν τυτικὴν μελοδραματικότητα τῆς τραγωδίας καὶ τοῦ ἰστορικοῦ δράματος.

Πότε ἀκριβῶς ἔγιναν αἱ πρῶται ἀπόπειραι εἶναι δύσκολον νὰ ὄρισθῃ, ἀφ' οὗ κάθε ἀρχὴ ἐπαναστάσεως εἶναι νεφελώδης καὶ δυσδιάκριτος.

Ἄλλα ἐπὶ τέλους ὁ Φερδαρί καὶ ὁ Τσικόνη, σημειώνουν κάποιαν πρόδοδον ἀπὸ τὰ γνωστὰ περασμένα τοῦ τελευταίου ἴδιως τὸ «Ἐνσαρκὸν ἄγαλμα» γνωστάτατον καὶ εἰς τὴν Ἐλλάδα, μαλονότι εἶναι προφανῶς ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὴν «Κυρίων μὲ τὰς Καμελίας» τοῦ Δουμᾶ, ἔχει ἐπιασθῆται διαφορὰν ἀπὸ τὸ δρᾶμα ποὺ μέχρι ἔκεινης τῆς στιγμῆς ἐθριμάβεσε.

Κάτι τι νεωτερον, ὅπως δήποτε χειραφετημένον ἀπὸ τὴν παράδοσιν, ὑπάρχει καὶ εἰς τὸ ἔργον τοῦ Κόσσα. Εἰς τὴν Ἐλλάδα ἀπὸ δλη τὴν θεατρικὴν ἔργασίαν τοῦ Ἰταλοῦ δραματικοῦ εἴδαμεν μόνον τὸν «Νέρωνα». Ἀλλὰ ὁ Νέρων αὐτὸς, χωρὶς νὰ εἶναι ἀκόμη ἐντελῶς διαφορετικὸς ἀπὸ ἔκεινον ποὺ γνωρίζομεν καὶ ποὺ μῆδις παρέδωκεν ὁ Σουετανίος, βιογράφος τῶν δάδεκα Κασάρων, δὲν εἶναι ἐν τούτοις ἐντελῶς ὁ ἴδιος. Εἰς τὰς ἀτελείωτους πράξεις φάνεται μία ἐλαφρὸς πνοή νεωτερισμοῦ, ἡ ὅποια δύσον καὶ ἀνὰ πνίγεται εἰς τὴν συνθήκην καὶ εἰς τὰς παραδόσεις, κατορθώνει κάποτε καὶ θριαμβεύει.

Ἄλλα τὰ ἔργα τοῦ Κόσσα, καὶ τοῦ Τσικόνη ἐπῆραν ἀργά τὸν δρόμον τῆς μεγάλης δημοτικότητος. Τὸ Ἰταλικὸν κοινόν τὰ ἐδέχθη μὲ δυσκολίαν καὶ ἀρχάς, ὅπως κάθε τι τὸ ὅποιον σημαίνει ἀπόπειραν ἀπὸ τὰ περασμένα, καὶ ἐνῷ δὲ τὸν Τσικόνη καὶ δὲ τὸν Κόσσα ἐπαίζοντο εἰς τενόντος κύκλους, ἐνώπιον δλγών, προσπαθούντων νὰ νικήσουν παλαμάς φιλολογικάς προτιμήσεις φίλων μέσα εἰς τὴν ψυχήν των, τὰ ἀλλα δέατρα μὲ τὸ πολὺ κοινόν, μὲ τὸ ἐνθουσιασμὸν τὸν ὅποιον ἠρχίζειν ἀπὸ τὰς Δαντικὰς παραδόσεις καὶ κατέληγεν εἰς τὸ ρομαντικὸν δρᾶμα, καὶ περιελάμβανεν δλον τὸν Ἰταλικὸν μεσαίων ποικίλον, γραφικὸν καὶ ἄργιον, ἔνα μέρος τοῦ δλου Μεσαιωνικοῦ, τὸ ὅποιον εἶτεν εἰς μίαν φράσιν δὲ Βεργαλίν «τεραστίον καὶ λεπτόν».

Εἰς αὐτὴν τὴν μεταβατικὴν ἐποχὴν ἐμφανίζεται δὲ τὸ Τζακόζα καὶ ἀρχίζει φυσικὰ ἀπὸ τὸν Μεσαιωνικὸν. Τὸ πρώτον ἔργον του «Μία παρατίδα σκάπι», θρηνός τῶν φεουδαλικῶν χρόνων, εύσιστα τὸ κοινὸν προπαρεσκευασμένον καὶ γίνεται δεκτὸν ἐνθουσιωδῶς.

«Ἐνας ἄργιος μεσαιωνικὸς δεσπότης, μία ὥραια νεαρά πτυχογραφίστοινα, ἔνας ἀνόλουθος, ἔρως σφροδός, στιχοὶ ὥραιοι, πλαίσιον τῶν παραδόσεων, ἵδιον τὸ ἔργον. Η ἐπιτυχία του ἡμιτορεῖ νὰ ἔχεισθη πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν πρωταριακῶν ἔργων τοῦ 1848 εἰς τὴν

πίσταν καὶ τὴν Φλωρεντίαν.

Ἄλλα δὲ τὸ θριαμβίος φίλων τὸν Τζακόζα πρὸς τὰ ἐμπόρους. Οἱ Μεσαιώνες εἶναι ἀνεξάντλητοι εἰς τὸν ὄργανον καὶ ἀπὸ τὴν ιστορίαν τῶν οὐκουν τῆς Σαρβοῖνας ἀνασύρεται ὁ θρηνός τους «Ἐρυθροῦ κόμητος» καὶ δραματοποιεῖται καὶ περιφέρεται ἐνθουσιωδῶς ἀνὰ τὸ Ἰταλικά δέατρα. Οἱ κόμηδες αὐτὸς δὲν εἶναι φανταστικὸς ὅπως ὁ χωροδεσπότης τοῦ πρώτου πρώτου προδρομού. Επομένως μὲ αὐτὸν δὲ τὸν Τζακόζα εἰσέρχεται πρὸς τὰ ἔργα της ιστορίας. Καὶ ἀκολουθεῖ ἔπειτα τὸ «Ἡ κόμηστρος του Σαλλάνη τὴν ὅποιαν ἔπαιξεν ἡ Σάρα Βερνάρδη εἰς τὴν Αμερικήν, παρουσίᾳ καὶ αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως, ἐπιχειρήσαντος τὴν μακρινὴν αὐτὴν περιοδείαν διὰ νὰ ἀπολαύσῃ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου του.

Η τελευταία αὐτὴ λεπτομέρεια εἶναι χαρακτηριστική. Απὸ τοῦ «Ἐρυθροῦ κόμητος» μέχρι τῆς «Κομῆστρης του Σαλλάνη» δὲ τὸν Τζακόζα εἶχε γράψει ἡδη καὶ ἄλλα ἔργα, νεωτεριστικά, τὰ ὅποια θά ἀναφέρωμεν κατωτέρῳ. Ἀλλὰ εἰς κανένα ἀπὸ αὐτὰ ὁ συγγραφέως δὲν φάνεται νὰ δίδῃ τὴν προσοχὴν τὴν ὅποιαν δίδει εἰς τὸν ιστορικὸν τους ἔργους.

Καὶ ὅμως τὸ ἔργον του ἀρχίζει ἡδη νὰ γίνεται χαρακτηριστικά τερόπερον καὶ ἀπομικώτερον. Γύρω του ἡ νεωτεριστικὴ πνοή εἶναι αἰλοῦθοτέρα πλέον. Ἀρχιτέλης ζουν ἡ προαναγγέλλονται δὲ τὸ Ροβέρτος Μπράκο, δὲ τὸν Αννουντονίον ἡδη ἀδελφοί τοῦ Τραβέρσα, δὲ Οὐγιέτη.

Τῆς κινήσεως αὐτῆς τῆς γύρω μετέχει πλέον καὶ δὲ τὸν Τζακόζα, καὶ εἰς τὸ θέατρον παίζονται «Οἱ θλιβεροὶ ἔργωτες», ψυχικὴ τραγωδία γεμάτη μελαγχολίαν, κοινωνικὸν δρᾶμα ἀπὸ ἔκεινα ποὺ βλέπομεν καὶ ἡμέραν εἰς τὴν ζωήν. Εἰς τὸ δρᾶμα αὐτὸν δὲ ποιητής μελετᾷ πλέον τὴν ἐνθουσιώνην ψυχῆν καὶ μία σκηνήν, ἔκεινη εἰς τὴν ὅποιαν οἱ δύο ἔρασται παραιτοῦν πλέον τὸ φεῦδος καὶ ἀποκαλύπτονται, εἶναι ἀπὸ τὰς συγκινητικωτέρας ἀλλὰ καὶ πλέον ζωντανάς στιγμάς ποὺ ἀνέβησαν εἰς τὸ θέατρον.

Άλλα ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ Τζακόζα ἀγενεῖ ἔνα δρᾶμα τὸ ὅποιον θά μεινῃ, εἶναι τὸ τελευταίον του δρᾶμα «Σάν τὰ φύλλα».

Ιδίον ἀκόμη μία παθητικὴ ιστορία τῆς συγχρόνου ψυχῆς. «Ἐργον κοσμοπολιτικὸν ὅπως δὲν τὰ νεωτερα φωρίζει, χωρὶς βαθὺ τὸ ιταλικὸν χρώμα, εἶναι αἱ περιπέτειαι μάδις οἰκογενείας ἡ ὅποια ξεφυλλίζεται ὅπως ἔνα δένδρον εἰς τὴν πνοήν οἱ δύο ἔρασται παραιτοῦν πλέον τὸ φεῦδος καὶ πλέον ζωντανάς στιγμάς ποὺ ἀνέβησαν εἰς τὸ θέατρον.

Τὸ Ιταλικὴ κριτικὴ ἔκρινε πολὺ καὶ διαφοροτρόπως τὸ δρᾶμα αὐτό. «Ἐλέχθη ὅτι ἡτο εἰς τὸν Τζακόζα δραματικὸς ἀπετακτητικός ὅπως δὲν τὸν Τσικόνη καὶ τὸν Κόσσα ἐπαίζεις φάνεται μία ἐλαφρὸς πνοή νεωτερισμοῦ, ἡ δύσον καὶ ἀνὰ πνίγεται εἰς τὴν συνθήκην καὶ εἰς τὰς παραδόσεις, κατορθώνει κάποτε καὶ θριαμβεύει. Άλλως τε γύρω τοῦ δλη ἡ γεωτέρα Ιταλικὴ φιλο-

λογία στρέφεται τῷρα περὶ τὸν μεγάλον φωτεινὸν ἄξονα τὸν ὅποιον διαγράφουν περὶ ἑαυτοὺς οἱ Σκανδινανῶν συγγραφεῖς. Οἱ «Ατμοί» τοῦ Ροβέρτα, τὰ τελευταῖα ἔργα τοῦ Μπράκο, τοῦ Τραβέρσα τοῦ Όγκαρο, ἡ ἀρχέτητι ἔρχεται εἰς τὴν προσανατολισμὸν τῆς Ιταλικῆς δραματικῆς φιλολογίας. Μία πλειάς συγγραφέων παίρνειν σιγά σιγά εἰς τὰ χέρια της τὰ σκηνῆτα τὰ δύοια ἀφίσης ἔργα σιγά οἱ συγγραφεῖς τοῦ παλαιοῦ κοινωνικοῦ δρᾶματος εἰς τὸ δόπιον βραβεύεται ἡ ἀρχή καὶ τιμωρεῖται στρεσοτύπως ἡ κακία. Εἰς τὴν πλειάδα αὐτὴν θὰ ἡμιπορούσε νὰ προστεθῇ νεοκλασικῆς ὁ δὲ Ἀγούντζιο, ίδιος μὲ τὸ δρᾶμα τους «Σάν τὰ φύλλα» καὶ οἱ «Θλιβεροὶ ἔρωτες» θὰ ἀναφέρεται εἰς τὴν ιστορίαν τῆς Ιταλικῆς σκηνῆς ὡς ἀξιόλογος σταθμὸς ἐξειλικτικός τοῦ Βορρᾶ φαίνεται καθαρωτέρα.

Ο Τζακόζα ἔγραφε καὶ ἄλλα ἔργα, ἀλλὰ δὲν ἐτε-

λείωσε τὸ ἔργον του. Εἰς τὸν πληθωρικὸν καὶ εὐθυμον αὐτὸν ἀνθρωπον ἡ ἐργασία ἡ τοῦ βραδεῖα ἀναιμική καὶ μελαγχολική καὶ εἶναι ἀποδειγμένον ὅτι διανοτικόν συνηγραφεῖς τοῦ Γολδόνι ἐπήγανε κάπως καλλιτερά εἰς τὸν φαιδρὸν διαλητὴν τῆς πεδιάδος τῆς Αδστης.

Οπως δήποτε εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ Τζακόζα κατώρθωσε νὰ συγκαταλεγῇ μεταξὺ τῶν νεωτέρων ποιητῶν τοῦ Ιταλικοῦ θεάτρου εἰς τὴν πρώτην γραμμήν. Απὸ τὸ δόπιον τους «Σάν τὰ φύλλα» καὶ οἱ «Θλιβεροὶ ἔρωτες» θὰ ἀναφέρεται εἰς τὴν ιστορίαν τῆς Ιταλικῆς σκηνῆς ὡς ἀξιόλογος σταθμὸς ἐξειλικτικός τοῦ Βορρᾶ φαίνεται καθαρωτέρα.

Γ. Β. ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΑΝΤΑΡΤΙΣ *

I

«Κύριε,

«Ἡ ἐπιστόλη σας, τόσο χαριτωμένη καὶ τόσο ἐνθαρρυντική, ἔφθασε εἰς τὴν διεύθυνσίν μου χθὲς μόλις, εἰς Σάρτρην, τὸν Τζακόζαν, ἡ ἀρχή της συγγενοῦς μονη, της ὅποιας ἡ φιλοξενία μοῦ εἶνε γλυκεῖα, ὑστερός ἀπὸ ἔποδιν τοῦ προστότιος.

«Ἐιν̄ ἔξη μῆνες ποὺ ἔγκατέλειψα τὸ Παρίσι σας καὶ διέκοψα κάθη δεσμὸν μὲ τὸν Γυναικεῖον Κόσμον. Εἰν̄ ἔγω ποὺ ἔγραψα τὸ ἀρθρόν διὰ τὴν Εργάτιδα; . . . Δὲν εἴμαι πολὺ βεβαία . . . Τόσα καὶ τόσα πράγματα ποὺ μοῦ μετέφορτιζε δὲ καὶ Φουκάρ, αἱ καλαὶ εὐκαιρίες διὰ τὴν ιδικήν σας, μίαν ἐπιστολὴν τοῦ κ. Φουκάρο, αἱ καλαὶ εὐκαιρίες διὰ τὴν ιδικήν σας, μίαν ἐπιστολὴν τοῦ κ. Φουκάρο τάχα ν̄ ἔτις τὴν τύχην ἡ εἰς τὴν ιδικήν σας ἐπέμβασιν τὴν ἀρροστόκητον φιλοφροδούνην τοῦ παλαιοῦ μου διευθυντοῦ;

«Δὲν ἀμφιβάλλω. . . Γνωρίζω τὸν Κ. Φουκάρο. Ακούει τὰς κρίσεις τῶν ἀλλων, καὶ χωρὶς ἄλλο σκέπτεται αὐτὴν τὴν στιγμὴν δὲτι καὶ λόγον τοῦ ἔχουν εἰπῆ περὶ ἐμοῦ.

«Μοῦ φαίνεται, κύριε, δὲτι δὲν πρέπει νὰ σᾶς ἀφήσω ἐν ἀγνοίᾳ δλων τούτων καὶ θὰ μοῦ ἡτο εἰς τὴν προσωπικήν μου διευθυντοῦ.

«Γνωρίζω τὴν Σάρτρην κυρία! . . . Γνωρίζω τὸ μέρος ποὺ μένεται. . . «Οταν ἐδιά

γει κ' ἐπάνω εἰς δλ' αὐτὰ τὴν γλύκαν τῆς Γαλλίας...

»Τὰ εἶδα ἔπειτα ἔξαναδιάβασα τὴν ἐπιστολήν σας, καὶ τὸ δράμα ἡλιοιώθη, διότι ἐδοκίμασα νὰ σᾶς ἰδῶ, ἐσᾶς. Μία ψυχὴ συγκινεῖ περισσότερον ἀπὸ ἕνα τοπίον, καὶ μοῦ ἐφαίνετο διὰ τοῦ ἐμάντευα τὴν ἴδικήν σας, νέαν, βαρεῖαν, γεμάτην γλυκύτητα, ἐνεργόν, ψυχὴν γαλλικήν καὶ αὐτήν. — Δὲν ἥθελα νὰ σᾶς ἐνοχλήσω μὲ ματαίαν περιέργειαν, διότι ἔλαβα κάπως μὲ τὴν ἔξομολόγησίν σας μέρος εἰς τὴν ἀλλαγὴν τῶν σχεδίων σας, καὶ τοῦτο μοῦ ἔδιδε τὴν σκιὰν ἐνὸς δικαιώματος, τὴν σκιὰν κάποιας εὐδύνης, πρᾶγμα διὰ τὸ δυοῖον συνεκινήθην καὶ ἔγεινα ὑπερήφανος... Ἀλήθεια, κυρία, δὲν ἐπρόβλεπα διὰ νῆ 'Εργάτις θὰ μοῦ παρεῖχε τὴν εὐχαρίστησιν αὐτήν... .

»Δὲν ἐνόμισα διὰ ὁφειλα νὰ σᾶς τὸ κρύψω. Τὸ ἐκφράζω λοιπόν, δπως τὸ αἰσθάνομαι, καὶ σᾶς ζητῶ, ὡς συνάδελφος — δὲν τολμῶ νὰ πῶ ὡς φύλος — τὴν ἄδειαν νὰ σᾶς δώσω μίαν συμβουλήν. Πηγαίνετε στὸ Παρίσιον ἰδήτε τὸν Φουκάρο. Ἀν δὲν διατηρῇ τὰς ὄγαδάς του διαθέσιες, εἰδοποιήσατε μὲ θὰ ἡμπορέσω νὰ σᾶς εἰσαγάγω εἴτε εἰς τὴν «Femina» εἴτε εἰς τὴν *Έντυχη Ζωήν*.

Εἰμαι εἰς τὴν διάθεσίν σας. Τὰ σέβη μου
Νοὲλ Ντελλ.

«Κύριε,

Συνήθοισα δλο μου τὸ θάρρος ἐπῆγα στὸ Παρίσιο: εἶδα τὸν Φουκάρο. Ἀποτόμως, τραχέως μοῦ εἴπε:

«—Ἐπειδὴ γράφετε λίγο **καθαρά**, σᾶς προσκολλῶ εἰς τὸ ψευδοτάξ.

»Η φράσις αὐτή, δπων θ' ἀναγνωρίσετε τὸ ψήφος τοῦ κ. Φουκάρο, ἀπεφάσισε τὴν τύχην μου. Ἐγκαταλείπω τὴν Σάρτρην. Ή καλή μου θεία θὰ κρατήσῃ κοντά της τὸ ἀγοράκι μου. Κ' ἐγὼ θὰ παίρνω συνεντεύξεις μὲ τὰς διασημότητας.

»Σᾶς δόμοιογῶ διὰ τοῦτο μὲ φοβίζει, — πολὺ μὲ φοβίζει, — δλιγώτερον ἀπὸ τὰς αὐστηρὰς ἀπαλαύσεις τῆς διδασκαλίας, δλιγώτερον ἀπὸ τὴν ἐπαρχιατικὴν ζωήν...

»Ἀπὸ τὸ δωμάτιον ποῦ σᾶς γράφω, παρατηρῶ τὴν πύλην τῆς Παναγίας μὲ τὰ στεφανωμένα ἀγάλματά της καὶ τὴν ὁραίαν ἀπὸ πράσινον χαλκὸν στέγην της, δπων πίπτει ή ἀνταύγεια τῆς Σελήνης. Σᾶς ἀρέσει αὐτὸ τὸ τοπίον;... Ἐγὼ δὲν ἡμπόρεσα νὰ τὸ ἀγαπήσω. Συνδέεται, μέσα εἰς τὴν σκέψιν μου μὲ πολὺ πένθος καὶ λύπην. Ἐδό δ-

μως εἶνε ποῦ ή ἐλευθέρα καὶ ἀγαθή σας συμπάθεια ἥλθε πρὸς ἐμὲ ὡς εὐτυχῆς οἰωνός. Εὖχαριστῶ ἀκόμη ἐγκαρδίως.

»Ζοζάννα Βαλεντέν.

IA

Η δεσποινὶς Μπόν, ἀρχισυντάκτις τῆς Assistance Feminine ἔφθασε πολὺ ἐνωρὶς εἰς τῆς Ζοζάννας τὸ πρῶτη πρωτοχρόνιας εἶχαν ἀποφασίσει νὰ προγενυματίσουν μαζὶ προτού μεταβοῦν εἰς Ὁτέγι νὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν «Γαλανὴν Βίλλαν» καταφύγιον τῶν δεσποινίδων μητέρων. Η γεροντοκόρη ἥκολούθησε τὴν ὑγρὰν καὶ μαύρην δενδρόστοιχίαν, ἀνέβη τὴν σκάλαν πιὸ μαύρην ἀκόμη, ὅπου ή θυρωδὸς καθισμένη εἰς μίαν γωνίαν ἐπαγχυνοῦσε τοὺς ἐνοικιαστὰς καθὼς μία ἀράχνη ἐνεδρεύει τὶς μυῖγες. Τὸ γκάζι ἐτρεμοφρώτιξε φειδωλόν. Μία φωνὴ ἐτραγούδησε:

Πόσον ώραία ποῦ είσαι...

«Εἶνε γεμάτο ἀρτίστες! Εσυλλογίσθη ἡ δεσποινὶς Μπόν. Τὸ ἔχει φαίνεται ἡ συνοικία. Η σχολὴ τῶν Ωραίων - Τεχνῶν εἶνε κάποιου δῶ...

Ἐλέχε ἀρχίσει νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν ἀτυχίαν τῆς Ζοζάννας, ὑποχρεωμένη καθὼς ἥτο νὰ τὴν συγχονοπλησίαζῃ. Ἐπειτα ἐνθυμήθη τὴν φρικώδη τύχην τῶν γυναικῶν ποῦ ή δυστυχία τοὺς ἐπέβαλλε τὴν ἀναισχυτίαν; τῶν γυναικῶν μοδέλων. Διότι ἡ δεσποινὶς Μπόν ἐξέτεινε τὴν καλωσύνην τῆς ἐπὶ δῆλης τῆς γυναικείας ἀνθρωπότητος ποῦ ἐξεμεταλλεύθη ἡ διέφθιμειρεν δάνδρας. Ἐξούσε ανάμεσα εἰς τὰς θλιβερὰς διαβάτιδας τῶν ἀσύλων, τῶν καταφυγίων, τῶν μητροτήτων, μέσα εἰς τὶς γρηγεὶς ποῦ ἐστεροῦντο περιποιήσεων, τὰς δεσποινίδας-μητέρας. Ἐπερνοῦσε εἰς τὸν κόσμον αὐτόν, κάμνουσα τὸ καλὸν καὶ καταγγέλλουσα τὸ κακόν, ελλικοινής, συγκινητική καὶ γελοία μὲ τὰ αἰώνια μαῆρα μάλλινά της καὶ τὰ κρέπια τῆς couleur de rat, τὰ ἐπιδιορθωμένα γάντια της, μὲ τὴν ὅψιν της σὰν παραμάννας χωρὶς θέσιν, ἀσθενικὴ καὶ δειλή. Ἐνα καπέλλο, δπων ἔσμιγαν μαῦρα σταφύλια, πτερὰ καὶ ἄλλα, ἀφινε νὰ φαίνεται τὸ μέτωπόν της ἐξογκωμένον ὡς Φλαμανδῆς.

Εἰς τὸν «Γυναικεῖον Κόσμον» ἡ δεσποινὶς Μπόν εἶχε τὰς σελίδας τὰς ἀφιερωμένας εἰς τὰ ἔργα. Τὴν ἔκρυβαν εἰς ἔνα γραφεῖον σκοτεινόν, δπων αἱ συνδομήτραι δὲν ἡμπόρεσαν

ποτὲ νὰ τὴν ἀνακαλύψουν. Τὴν ἐκτιμοῦσαν, ἀλλὰ δὲν τὸ ἔλεγαν. Ήτον ἄκομψη...

Εἰς τὸ τρίτον πάτωμα, μία θύρα ἀνοίχθη ἀποκαλύπτουσα μίαν γωνίαν ἐργαστηρίου, ἔνα πρεββάτι χαλασμένο, ἔναν νέον ἄνδρα πλαγιασμένον εἰς τὸ πρεββάτι καὶ μίαν μελαχροινοῦλα κατεργάρα μὲ κοντὸ ζυπουνάκι στὸ χέρι ἐπήγαινε νὰ πάρῃ νερό. Τὸ θέαμα αὐτὸ τῆς ἀκολασίας ἔθλιψε τὴν δεσποινίδα Μπόν. «Ἐργοψ» ἔνα βλέμμα οὔκτου πρὸς τὸ κορίτσι, καὶ εἰς τὸν νέον ἔνα βλέμμα περιφρονήσεως. Καὶ ἀνέβη εἰς τὸ τέταρτον πάτωμα.

Η Ζοζάννα διέμενε ἐκεῖ, ἐδῶ καὶ πέντε ἐβδομάδας.

— Δὲν είμαι ἔτοιμη, εἴτε δεχομένη τὴν φύλην τῆς εἰς τὴν σκοτεινήν τραπέζαρίαν, τὴν ὅποιαν εἶχε κάμει ἀντιθάλαμον. «Οχι, μήν μπαίνετ' αὐτοῦ· εἶνε ή κουζίνα μικρὴ κ' ἐλεεινή, καὶ ποῦ δὲν μοῦ χρησιμεύει σχεδὸν εἰς τίποτε. Τρώγω στὸ ξενοδοχεῖον μοῦ ἔχεται πιὸ κόμμιδα ἐκεῖ, δλιγώτερο θλιβερά... Ἐλάτε...» Εδῶ εἶνε τὸ σαλόνι καὶ συγχρόνως, εἶνε μία κάμαρα, καὶ ἀπὸ πίσω εἶνε ή κάμαρα ποῦ κάμνω τὴν τουαλέττα μου. Θὰ βάζω ἀργότερα ἐκεῖ τὸ παιδί μου...

— Εσυρε τὸ ψηφασμα ποῦ ἔφραττε τὸ ἀνοιγμα τοῦ μοναδικοῦ παραθύρου. Η δεσποινὶς Μπόν ἐθαύμασε τὴν θέαν τῶν δχῶν τοῦ Σηκουάνα αὐτὸ τὴν Νέαν-Γέφυραν ἔως εἰς τὴν γέφυραν Σαίν-Μισέλ, τὸν πρασινωπὸν Σηκουάναν, τὶς βάρκες, τὰ γυρμένα δένδρα, τὸ βαρύν παλάτι τῆς δικαιοσύνης εἰς τὴν πρόσωπην του μὲ τὴν ἀσπρην σκάλαν τον ἀριστερὰ τὰς μενεεδένιας ὁροφὰς τοῦ Λούβρου, δεξιὰ τὴν Παναγίαν φαιάν, μέσα εἰς τὸν φαιὸν οὐρανόν...

— Εἶνε πολὺ ἔμορφα, εἴπε ή γεροντοκόρη, χωρὶς πεποίησιν, ἀλλὰ εἶνε πολὺς θόρυβος ἔδωτα λεωφορεῖα, τὰ πλοῖα τοῦ ποταμοῦ... Ἐκάθισε ἐπάνω εἰς τὸ μικρὸ διβάνι ποῦ ἔχρησιμεν ὡς κρεββάτι διὰ τὴν Ζοζάνναν. Τὸ δωμάτιον - σαλόνι αὐτὸ ήτον ὑψηλό, μακρύ, μετ' ἀρμάρια ἀπὸ ἀσπρα έύλα. Δύο πολυθρόνες, ἔνα τραπέζι γιὰ γράψιμο, μία ἑταῖρά της με βιβλία, ἔνα κομόδο ἀπὸ τριανταφυλλὸ έύλο, ἔνας δίσκος χάλκινος, ἔνα βάζο, φωτογραφία, διεσκέδαζαν τὰ μάτια μὲ σχήματα, χρώματα, εἰκόνας ἀπλᾶς καὶ θελτικάς.

— Πόσο ψηφασμα εἰς τὴν γυναικα της δλ' αὐτά! εἴπε ή δεσποινὶς Μπόν, ή δπων δὲν ήτον κουτή. Ἐπῆγα στῆς Φλορύ ποῦ ζῇ καὶ αὐτὴ μόνη, δπως ἔσεις. «Ἐ λοιπόν, στῆς Φλορύ, μόλιον τὸ ἀσπρο τὸν τοίχων καὶ τῶν ἐπίπλων, καὶ τὰ

δαντελλένια στόρο, καὶ τὰ μπιμπελό, αἰσθάνεσαι τὴν μυρωδιὰν τοῦ ἀνδρός...

— Η Ζοζάννα είπε μέναν τόνον χαμινιοῦ:

— Σᾶς πιστεύω...

— Εφόρεσε τὸ καπέλλο της, μίαν τόκκαν μὲ μουσελίναν ἀπὸ μαῦρο μετάξι, δλοκαίνουργην. Η δεσποινὶς Μπόν, κάπως παραξενευμένη, ηρώτησε:

— Δὲν φορεῖτε πιὰ τὸ κρέπι σας;

— Δὲν ἡμπορῶ πιάς ὁ Φουκάρο δὲν θέλει... Ξέρετε πῶς δὲν μεχει γιὰ μεγάλα πράγματα... ἐπιτέλους... δὲν ἔχω τὸ σίκη τῆς Φλορύ. Κέπειτα ὁ θλιβερός ἀέρας δὲν ταιριάζει μὲ τὸ νέο μὸν ἐπάγγελμα. 'Εζάρωνε τὰ φρύδια της κέσφιγγε μὲ τὰ δόντια τὴν μακρουλὴν καρφίτσαν μὲ τὸ μαῦρο κεφάλι.

— Ιδού... ὁ κ. Φουκάρο, ὁ διευθυντής μας, μὲ εἴπε τὴν ἀλλη φορά: «Μικρή μου Βαλεντέν (δὲν ήμπορεῖ νὰ πῆ: «Κυρία») γνωρίζω τὰς συνηθείας καὶ σέβομαι τὰ αἰσθήματά σας δπωαδήποτε τὸ μεγάλο αὐτὸ κρέπι δὲν ταιριάζει μὲ τὴν ἐφασίαν αὐτήν». Βάζω τὶς φωνές. Ξαναρχίζει: «δὲν θέλω νὰ σᾶς λυπήσω· είσθε πολὺ εὐγενική· ἀξίζετε... μέννονείτε καλά... Εἰν' ένας κύριος λ. κ. ποῦ ἐπέτυχε τὸ ἔργον του, ένας φιλάνθρωπος ποῦ ἐπαραστημαφορήθη, μία ὁραία γυναῖκα, ποῦ ἔκαμε τὸ μυθιστόρημά της... δπως δλος δ κόσμος... Τὸ κρέπι σας τὸν πειράζει... Βάζει κάτι τί θλιβερὸν εἰς τὴν συνέντευξιν... Δὲν τολμοῦν νὰ γελάσουν μαζὶ σας, νὰ σᾶς ποῦν πράγματα τεύθυμα, τὰ λόγια ποῦ λέγουν τῆς Φλορύ καὶ ποῦ διασκεδάζουν κόσμον... Καὶ ἀν πᾶτε νὰ ἐπισκεφθῆτε λυπημένους ἀνθρώπους, χήρες μεγάλων γυναικῶν, παραδείγματος χάριν, εἴτε θύματα καταστροφῆς, ἀκόμη χειρότερα τὸ πένθος αὐτό, εἶνε σὰν ένας ψηφασμός: θὰ πιστεύσουν πῶς ὁ «Γυναικεῖος Κόσμος» σᾶς ἀδιάλεξε ἐπίτηδες... Δὲν πρέπει νὰ λείπῃ τὸ τάκτ... Μικρά μου Βαλεντέν, σᾶς δύμιλω ὡς φύλος... Προσπαθήσατε νὰ ἔχετε ένα πένθος μὲ διάκρισιν, ένα μικρό πένθος ποῦ νὰ μὴ φαίνεται...»

— Η δεσποινὶς Μπόν είπε μὲ ἀφέλειαν:

— Μὰ κ' ἐγὼ ἔχω πένθος γιὰ τὸν πατέρα μου καὶ ὁ κ. Φουκάρο δὲν μοῦ είπε τίποτε παρόμοιον. Η Ζοζάννα ἔβαλε τὸ κολλάρο κάτασπρο καὶ τὴν γραφάταν της ἀπὸ μαῦρο σατέν. «Εδεσε τὸ μικρό βέλο της, ἔβαλε τὸ μπολερό της κέζητησε τὸ μπού της. Η δεσποινὶς Μπόν τὴν παρετήρει:

— Τί νέα ποῦ είσαι!... «Οπωςδήποτε, ἔτσι,

λυποῦμαι ποῦ δὲν φορεῖτε τὸ μεγάλο βέλο σας.
— Αὐτὸ μοῦ πήγαινε καλύτερα.

— "Οχι, βέβαια... Άλλα σᾶς ἔδιδε βαρύτητα, αὐστηρότητα! Ήτον ἔνα εἰδος ἡθικοῦ προσασπισμοῦ..."

— Γιὰ τί πρᾶγμα; Γιὰ τὰ γλυκόλογα καὶ τὰ γλυκὰ μάτια; "Ω! ἀγαπητή μου, ἀν̄ ξέρατε... Εσήκωσε τοὺς ὅμους.

— "Ο μόνος ἀληθινὸς προσασπισμός, δι μόνος ἀποτελεσματικὸς εἶνε μέσα μας... Εἶνε μέσα μου εἰς τὸ αἴσθημα αὐτό... τῆς περιφρονήσεως... ποῦ ἔχω διὰ τοὺς ἄνδρας... δῆλους τοὺς ἄνδρας... Κατέκτησα τὴν ἐλευθερίαν μου, ἀγαπητή μου. Τὴν ἀπολαύω τόρα... Νὰ είμαι μόνη, νὰ μὴν ἔξαρτῶμαι ἀπὸ κανένα, νάνατρέφω τὸ παιδί μου καὶ νὰ γελῶ γιὰ ὅλα τ' ἄλλα!

Σχεδὸν αὐτὸ εἶνε ἡ εὐτυχία... "Ετοιμῇ. Περάστε.

Αἱ δύο γυναῖκες ἔπηγαν νὰ προγευματίσουν μαζὶ εἰς τῆς Μαριέττας, ὁδὸς Δαντόν.

— Η Μαριέττα, ἄλλοτε ἔπαγγελλομένη τὸ μοδέλο διὰ τοὺς ζωγράφους καὶ ποῦ εἶχε κάμει τὴ δουλίτσα τῆς, καθὼς συνηθίζουν νὰ λέγουν, ἔκρατοῦσε ἔνα οἰκονομικὸ ξενοδοχειάκι, δῆλος ἔσυχναζαν φοιτηταί, ξένοι, σοφοί καὶ καθηγηταὶ πτωχοί κένα σωρὸ μαθηταὶ τῆς σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν. "Ενας ἀρχιτέκτων εἶχε διακοσμήσει τὰς αἰθουσας μ' ἔνα ωυθὺν διορίστως νορβηγικόν.

— Η Ζοζάννα ἔπηγανε εἰς τῆς Μαριέττας μοναχὰ τὸ βράδυ. Εὔρισκε, εἰς τὸ συνηθίσμένο τραπέζι μίαν Γερμανίδα, τὴν δεσποινίδα Μύλλερ, ἡ δποία ἔνδιαφρετο διὰ τὴν φεμενιστικὴν κίνησιν, κάποιαν ἄλλην, ἔναν Ράσσον βοτανικὸν καὶ σοσιαλιστήν, τὸν καλύτερον ἀνθρώπον τοῦ κόσμου, δι μοδίος συνηθράγαζετο εἰς τὴν ἔπιμερησιν τῆς ἀποικιακῆς Γεωργίας. "Ησαν ἀγαθοὶ ἀνθρωποι καὶ ἡ Ζοζάννα σιμά τους ἥσθιαντο διλγάτερον τὴν μόνωσιν της.

Τὸ πωὸι αὐτὸ τῆς πρώτης Ιανουαρίου ἔξεπλάγη καθὼς εἶδε σχεδὸν ἀδειο τὸ ξενοδοχεῖον.

— Παράξενο! εἶπε εἰς τὴν δεσποινίδα Μπόν, δὲν εἶνε κανεὶς σαυτὴν τὴ σάλλα.

Μία ὑπηρέταια τοὺς ἔξήγησε τὴν ἀπορίαν.

— Εἶνε πρωτοχρονιά δσοι ἔχουν φαμίλιες πᾶνε μὲ τὶς φαμίλιες τους δσοι ἔχουν φίλους πᾶνε μὲ τοὺς φίλους....

— Η Ζοζάννα παρετήρησε τὶς πεντέξη γυναῖκες καὶ ἄνδρες ποῦ ἔπρογευματίζαν χωρὶς καμμίαν εύθυμιάν, σὲ διάφορα τραπέζια ἔνας σπουδαστὴς τῆς ζωγραφικῆς, ἔνας καθηγητής,

— παπᾶς ποῦ εἶχε πετάξει τὰ ράσα καθὼς ἔλεγε δι θρύλος — μία δασκάλα, μία Ἀμερικανὶς κένας Φιλλανδός.

— "Ιδού! δο ἔρημοι κοὶ δο ναυαγοί..."

— Εσυλλογίσθη. Κένθυμητη «τὶς πρωτοχρονίες τοῦ παλαιοῦ καιροῦ» ξαναειδε τὸν πατέρα τῆς, τὴν μητέρα τῆς, ποῦ ἥσαν ἐπίσης «προλετάριοι τῆς διανοήσεως», οἱ δποῖοι μολαταῦτα εἶχαν μίαν ἑστίαν θεομήν καὶ γεμάτην ἀπὸ χαράν... "Ακουσε τὰς φωνάς των, νὰ τὴν φωνάζουν: «Μικροῦλα! ἔλα νὰ πάρῃς τοὺς μποναμάδες σου...» Η Ζοζάννα εἶχε μποναμάδες τῷ καιρῷ ἐκείνῳ... Ο ἄνδρας τῆς τὸν περασμένον χρόνον εἶχε περιέλθει τὰ μαγαζιὰ κρυφά, διὰ νὰ τῆς πάμη ἔκπληξεν μὲ αὐτὸ τὸ μποά ποῦ ἔφοροῦσε τόρα... Εσκέφθη: «Δυστυχισμένο παιδί...»

— Μὲ τὰ μάτια δακρυσμένα εἶχε ἀπορροφηθῆ εἰς τὸ νὰ κυττάζῃ τὴν λίσταν. Η δεσποινὶς Μπόν ἥρωτησε:

— "Ονειροπολεῖτε, ἀγαπημένη μου!"

— Συλλογίζομαι τοὺς γονεῖς μου καὶ τὸν ἄνδρα μου ποῦ εἶνε πεθαμένοι... Τὸ παιδί μου ποῦ εἶνε μακριά μου... Ποτέ, ποτέ, κανένα ἔτος τῆς ζωῆς μου δὲν ἀρχισε μὲ τόση ἐρημιά. Κι' αὐτὸ μὲ κάμνει νὰ πονᾶ...

— Κεγὼ εἶμαι μόνη, εἶπε ἡ δεσποινὶς Μπόν, ἀφότου ἀπέθανε δι μπαμπᾶς... Ητον πολὺ γέρος δι μπαμπᾶς. Δὲν ἥτον καὶ τόσο στὰ καλά τοῦ μὰ τὸν ἀγαποῦσα σὰν παιδί μου... Τόρα δὲν ἔχω κανένα. Εἶνε σκληρόν; ἔνιστε... Λοιπόν, δταν εἶμαι λυπημένη πηγαίνω σὲ μιᾶς φίλης μου ποῦ διευθύνει ἔνα ἀσύλον γερόντων, καὶ μιλῶ μὲ τοὺς γέρους... Τοὺς πάω καπνό, ἐφημερίδες... Κι' αὐτὸ μὲ παρηγορεῖ... Αὐτὸ μοῦ θυμίζει τὸν μπαμπᾶ...

— "Υστερό" ἀπὸ σιωπήν, ἐπρόσθεσε:

— Σεῖς, Ζοζάννα, ἔχετε ἐν ἀγόρᾳ. Εἶνε μεγάλη εὐτυχία... "Εργάζεσθε γι' αὐτό..."

— Γι' αὐτὸ καὶ γιὰ μένα... Γνωρίζετε τὴν μητρικήν μου φιλοδοξίαν: δταν ἀφινα τὴν Σάρτρην, δὲν ἔσυλλογιζόμουν ἄλλο ἀπὸ τὸ παιδί μου. "Ηθελε νάναδημιουργήσω τὴν ζωήν μου, νὰ γίνω πολυμαθής, νάναπτυχθῶ, νὰ βάλω εἰς κίνησιν δλας μου τὰς δυνάμεις, τόρα ποῦ εἶμαι ἔλευθέρα... Πρὸ δλίγου σᾶς ἔλεγα τὴ χαρά μου, τὴν ὑπερηφάνειάν μου, καὶ ἥμουν εἰλικρινής... Η ἐλευθερία... Δὲν ἥξερα τί ἥτον. Νέα-νέα καθὼς ἔπανδρευθηκα, ἐπέρασα ἀπὸ τὴν κηδεμονίαν τῶν γονέων μου εἰς τὴν κηδεμονίαν τοῦ ἀνδρός μου. Ντερερα ὑπὸ τὰ βάρη τῶν καθηκόντων εἶκα ἔνα εἶδος φαντα-

στικῆς ἀνεξαρτησίας. "Επρεπε νὰ συλλογίζωμαι τοὺς ἄλλους, νὰ ἔνεργω διὰ τοὺς ἄλλους, νὰ ζῶ διὰ τοὺς ἄλλους... Κέζηλενα κάποτε ἐκείνες ποῦ εἶν' ἐλεύθερες εἰς τὰ αἰσθήματα των, τὰς πράξεις των, τὰ σώματά των, καὶ τὴν καρδιάν των!..."

Καὶ τόρα;

— Τόρα ποῦ εἶμαι ἔλευθέρα, τὰ ἔχω χάσει... Κάτι μοῦ λείπει... "Υπάρχουν τόσαι εἰς τὴν ζωήν μους μασ!"...

— Εἰς τὸ κρανίον τῆς δεσποινίδος Μπόν τὸ καπέλλο μὲ δαντέλλες καὶ μαυρὰ σταφύλια εἴφανη δῶς νάνορθωνται ἀπὸ ἀνατρίχιασμα:

— "Η ψυχὴ σας, εἶπε μὲ θλιβερόν ἐκπληξιν, η ψυχὴ σας εἶνε σκλάβα ψυχῆς.

IB

— "Η «Γαλανὴ Βίλλα» ἥτον ἔνα οἰκοδόμημα νέον, λεπτοκαμωμένον δῶς ἀδυρμα εἰς τὴν ἄπειρον ἔκτασιν τοῦ Κάτω Ότεγι. Ο κῆπος ἥτον περασμένον χρόνον εἶνε μενεχελὺς ἐπάνω εἰς τὸν ἀριστονότος λόφους τοῦ Μευδον· δλίγη πορφύρα χύνεται ἐπάνω εἰς τὸ σκοῦρο μενεχενίο χρῶμα αὐτὸ — καὶ δι ποταμὸς εἶνε κατάμαυρος μὲ αὐγὰς φωτὸς ἔδω κεκεῖ χυμένας δῶσαν χρυσὸν λάδι. Ο πύργος τοῦ Αὐφρελ δρθῶνται τὸ σιδερένιο δένδρον του, τοῦ δποίου ἡ κορυφὴ μεταξὺ τῶν νεφελῶν ἀνάπτει τὸ πύρινον ἄνθος τῆς. Καὶ ἀνταποκρινόμενος εἰς τὸ σύνθημα δι γιγάντιος Τροχὸς περιστρέψει ἔναν σκοτεινὸν κύκλον ἀπὸ τὸν δποίον δὲν βλέπει κανεὶς τίποτ' ἄλλο παρὰ ἔνα λαμπτύσιμα ἀστρων.

Τραῖνα περονοῦν. Καπνοὶ κοκκινίζουν ἐπάνω εἰς τὰς ψηφῆς καπνοδόχους. Προσκλητήρια σαλπίγγων, ἀντηγήσεις κουδουνιῶν, σφυρίγματα δέξα σμύγουν εἰς τὰς χιλίας ἀνταυγείας, εἰς τὰς χιλίας φρικιάσεις νερῶν καὶ ήσκιων. Η Πόλις ποῦ λάμπει κάτω ἀπὸ τὸν θλιβερὸν οὐρανόν, μορφαὶ υπερμεγέθεις ποῦ προβάλλουν, δλοὶ οἱ θόρυβοι καὶ αἱ κραυγαί, λάμψεις τοῦ "Άδου θλίβουν τὴν Ζοζάνναν, ἔξω ἀπὸ τὰ σκοτάδια καὶ τὴν σιωπήν. Δὲν ἀναγνωρίζει πλέον τίποτε. Πλανημένη μέσα εἰς ἔναν κόσμον σκοτεινὸν καὶ τερατώδη ἐπιθυμεῖ τὸ κλειστὸ δωμάτιον, τὴν λάμπαν, τὰ βιβλία, μίαν δψιν. ἀγαπημένην.

— Εξη ἡ ὥρα. Μπαίνει εἰς τὸ μικρὸ πλοῖον μαζὶ μὲ πλῆθος ἄλλων ποῦ περιμένουν, καὶ τὸ μικρὸ πλοῖον κυλᾶ σὰν ζωντανό, θορυβοῦν ἐπάνω εἰς τὰ νερά. Η Ζοζάννα εἶνε εἰς τὴν καμπίνα τῆς, ἀνάμεσα ἀπὸ μίαν χονδρήν κυρίαν κέναν γηραιὸν ἐργάτην, δι ποτοῖος κοιμᾶται. Καὶ ἡ Ζοζάννα ἐπίσης θὰ ἥθελε νὰ κοιμηθῇ, κουρασμένη καθὼς ἥτο μὲ τὸ κεφάλι ἀδειο.

— Θλιβεροὶ οἱ δρόμοι μέσα εἰς τὴν βραδιάν δποὺ τὰ φῶτα φαίνονται δῶς κουρασμένα νὰ φίπτουν τὴν κυκλοτερῆ σκιάν των ἐπάνω εἰς τὸ δλισθηρὸ λιθόστρωτον ποῦ λάμπει.

— Θλιβεροὶ οἱ κῆποι τῶν σπιτιῶν, τὰ μικρὰ σπίτια ποῦ περικλείουν μικρὰς ζωάς. Οὔτε ἀποθήκαι, οὔτε ἐργαστήρια. Η παρισινὴ τύρβη

ἐκπνέει ἔδω. Καὶ ἡ Ζοζάννα ἐπισπεύδει τὸ βῆμα τῆς, κλίνει τὴν κεφαλήν, δῶσαν ἡ βαρειὰ μελαγχολία τῆς νὰ τὴν ἔσυρε πρὸς τὰ κάτω.

— Η καρδιά της βαρύνει εἰς τὸ στῆθος. Φέρει τὸ χέρι της ἐκεῖ, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ κάτω ἀπὸ τὸ μάλλινον κάλυμμα. Καὶ βαδίζει μόνη δίπτουσα συγκεκομένας φράσεις, ἀναστεναγμούς, εἰς τὴν ἔρημην νύκτα, εἰς τὴν σιωπήν.

— Η ψυχὴ της ἀπελευθερώνεται τέλος. Στενάζει: «Πονῶ, πονῶ!» καὶ μὲ τὸν στεναγμὸν αὐτὸν δι πόνος τῆς πραῦνεται.

Νὰ τὰ κινούμενα φῶτα τῶν ἀμαξῶν, ἔνα τραμβά, ἐν ἄλλο, μαμούθ μεταλλίνα μὲ τὸ μάτι κόκκινον ἢ πράσινο. Νὰ ἡ ὅχθη τοῦ Σηκουάνα, τὰ τόξα τῆς γεφύρας φωτιζόμενα κάτωθεν. Ο οὐρανὸς εἶνε μενεχελὺς ἐπάνω εἰς τὸν ἀριστονότος λόφους τοῦ Μευδον· δλίγη πορφύρα χύνεται ἐπάνω εἰς τὸ σκοῦρο μενεχενίο αὐτὸ — καὶ δι ποταμὸς εἶνε κατάμαυρος μὲ αὐγὰς φωτὸς ἔδω κεκεῖ χυμένας δῶσαν χρυσὸν λάδι. Ο πύργος τοῦ Αὐφρελ δρθῶνται τὸ σιδερένιο δένδρον του, τοῦ δποίου ἡ κορυφὴ μεταξὺ τῶν νεφελῶν ἀνάπτει τὸ πύρινον ἄνθος τῆς. Καὶ ἀνταποκρινόμενος εἰς τὸ σύνθημα δι γιγάντιος Τροχὸς περιστρέψει ἔναν σκοτεινὸν κύκλον ἀπὸ τὸν δποίον δὲν βλέπει κανεὶς τίποτε. Πλανημένη μέσα εἰς ἔναν κόσμον σκοτεινὸν καὶ τερατώδη ἐπιθυμεῖ τὸ κλειστὸ δωμάτιον, τὴν λάμπαν, τὰ βιβλία, μίαν δψιν. ἀγαπημένην.

— Εξη ἡ ὥρα. Μπαίνει εἰς τὸ μικρὸ πλοῖον μαζὶ μὲ πλῆθος ἄλλων ποῦ περιμένουν, καὶ τὸ μικρὸ πλοῖον κυλᾶ σὰν ζωντανό, θορυβοῦν ἐπάνω εἰς τὰ νερά. Η Ζοζάννα εἶνε εἰς τὴν καμπίνα τῆς, ἀνάμεσα ἀπὸ μίαν χονδρήν κυρίαν κέναν γηραιὸν ἐργάτην, δι ποτοῖος κοιμᾶται. Καὶ ἡ Ζοζάννα ἐπίσης θὰ ἥθελε νὰ κοιμηθῇ, κουρασμένη καθὼς ἥτο μὲ τὸ κεφάλι ἀδειο.

— Θλιβεροὶ οἱ κῆποι τῶν σπιτιῶν, τὰ μικρὰ σπίτια ποῦ περικλείουν μικρὰς ζωάς. Οὔτε ἀποθήκαι, οὔτε ἐργαστήρια. Η παρισινὴ τύρβη

σαν άπο τὸ πρωΐ, άπο τὴν ἀλαζονείαν ἔως εἰς τὴν ταπείνωσιν, άπο τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἀπελπισίαν! "Ολα τῆς εἶνε ἀδιάφορα τόρα, δλα! Κέπανω εἰς τὸ χάος τῶν ἰδεῶν της, μία φράσις χωρὶς νόημα, ποῦ δὲν ἔννοεῖ, ψιθυρίζει ἐνοχλητικὰ σὰν μυῖγα: « ἡ σκλαβιά ». Τὸ πλοιάριον σταματᾷ, ἔκινῃ πάλιν γλιστρῶν, σταματᾷ ἀκόμη. Εἰς κάθε σταμάτημα, κίνησις διπλασία γίνεται μέσα εἰς τὴν μᾶζαν τῶν ἐπιβατῶν ἄλλοι φεύγουν, ἄλλοι καταφθάνουν. Ἡ Ζοζάννα ἐσήκωσε τὸ μικρὸ βέλο της παρατηρεῖ τὰς μορφὰς γύρω της, σφραγισμένας ἀπὸ τὴν μεγάλην μελαγχολικὴν κόπωσιν τῶν ἑορτινῶν βραδιῶν ἐργάτων, γυναικες, παιδιά ποῦ κοιμῶνται μὲ τὸ κεφάλι εἰς τὸν ὄμον τοῦ πατέρα των.

Απὸ καιροῦ εἰς καιρόν, μία δραία γυναικα, ἔνας κύριος καλοντυμένος, πλανημένοι μέσα εἰς τὸ πλήθος αὐτὸ τῶν ταπεινῶν, παραπονοῦνται διτὶ δὲν ενδῆκαν ἀμάξι, διτὶ δὲν ἐπρόφθασαν γὰ μποῦν εἰς τὸ τραμβάν.

"Ενα κομψὸ ζεῦγος ζητεῖ θέσεις· ἡ τόκκα τῆς νέας γυναικας λάμπει ἀνάμεσα εἰς τὰ σκοῦρα καπέλλα. Νέα, λεπτή, μελαχροινή, ντυμένη στὰ μπλέ, εἶνε νεόνυμφος, χωρὶς ἄλλο ποῦ πηγαίνει νὰ δειπνήσῃ στὸ σπίτι της. Διστάζει, διπισθοχωρεῖ — καὶ δ ἀνδρας της πιὸ μακριά, τὴν καλεῖ: — Υβόνη.

"Η Ζοζάννα σηκώνεται εἰς τὴν φωνὴν αὐτῆν. Σηκώνεται καὶ ξανακαθίζει καὶ δὲν αἰσθάνεται πλέον παρὰ μίαν φρικίασιν καὶ στροβιλίσματα γύρω της, μέσα της. Συλλογίζεται:

« Θὰ λιποθυμήσω... Θὰ πέσω! »

Καὶ θὰ ἔπεφτε, ἀνὴρ οὐδὲν γυναικα ποῦ ἐκάθητο δίπλα της καὶ ὁ ἐργάτης ποῦ ρουχαλίζει δὲν τὴν ἐμπόδιζαν.

« Μαυρίκιε!... Εἶνε ὁ Μαυρίκιος!... Μαυρίκιε!... »

Τὸ ὄνομα αὐτὸ ποῦ ἐπαναλαμβάνει καθ' ἔσωτην, εἰσέρχεται εἰς τὴν συνείδησιν της, καρφώνει τὴν σκέψιν της... Γίνεται κυρία τοῦ ἔσωτοῦ της ἐπιτέλους.

Μερικὰ βήματα μακριὰ της ἔχουν καθίσει ὁ Μαυρίκιος καὶ ἡ γυναικα του. Μιλοῦν καὶ σιωποῦν κατὰ διαλείμματα.

"Η Ζοζάννα παρατηρεῖ τὸν ὄντων ποῦ ἀγάπησε — καὶ δ ὅποιος τὴν ἀγάπησε χωρὶς ἄλλο, ἄλλα κάπως ξηρὰ καὶ ἀφρόντιστα. — Βλέπει νὰ περνοῦν ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὸ πρόσωπον ἐκφράσεις βραχεῖαι, τὰς δοποίας ἀναγνωρίζει, — ἔνα κίνημα τῶν φρυδιῶν, αὐτὸς δ ἀρόπος τοῦ προσκλίνει τὴν κεφαλήν, τὸ χαμόγελο κάπως λοξό...

"Ομως πόσον αἰνιγματικὸς ποῦ τῆς φαίνεται ὁ Μαυρίκιος! Εἶνε « ὁ ὄντος ». δὲν εἶνε πλέον ὁ « δικός της »... Ἡ Ζοζάννα δὲν ἡμιπορεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ πλέον τὸ βλέμμα του, τὰς χειρονομίας του, τὴν στάσιν του... Ἀγνοεῖ τὰς εἰκόνας ποῦ ἔχει εἰς τὸ μυαλό του, τὰς ἔξεις του, τὰ σχέδιά του... Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ὑπάρχειν ποῦ ἔσμιξαν τὸ αἷμα των κεπίστευσαν διτὶ ἔσμιξαν τὰς ψυχάς των, τί ἀβυσσος ἀδιαφορίας, ἀγνοίας, λήθης!...

Συλλογίζεται:

« Δὲν ἔρω οὔτε τὴν διευθυνσίν του... » Καὶ ἡ λύπη της ἀναζητεῖ εἰς τὴν εἰρωνείαν. Ἀγαπιέται κανείς, ξαγαπιέται, πάλι ξαναγαπιέται κέπειτα ἡ ἀλησσίδα σπάζει... Καὶ καθένεας παίρνει τὸν δρόμον του: καληγύντα! Ἡ ζωὴ ἔξακολουθεῖ...

Ιδοὺ λοιπὸν ἡ γυναικα τοῦ Μαυρίκιου αὐτὸ τὸ γελαστὸ κοριτσάκι καὶ τὸ ναζάρικο ποῦ χασμάται δόπιο ἀπὸ τὸ χειρόκοτι της. Τὸν ἀγαπᾶ καὶ τὴν ἀγαπᾶ. Ταιριαστὸ ζευγάρι. Θὰ ξέρει βέβαια διτὶ ὁ Μαυρίκιος εἰχε κέκενιν τὰς περιπτετέλες του διποὶ οἱ νέοι, ἄλλοτε... Δὲν τὴν μέλει γι' αὐτὸ δὲν τὸ συλλογίζεται τῆς εἰχαν πῆδι διτὶ « αὐτὸ δὲν πειράζει »... Ετελείσωσε. Δὲν ἡτο τίποτε. Εἶνε βεβαιοτάτη διτὶ δ ἀνδρας της δὲν τῆς κρύβει τίποτε.

— « Ήμουν διποὶ αὐτή, διτὰν ἐπῆρα τὸν Πέτρο, σκέπτεται ἡ Ζοζάννα. Τὰ κορίτσια δὲν ξέρουν τίποτε γιὰ τοὺς ἀνδρες των... Κι' αὐτὴ ποῦ μὲ παρατηρεῖ δὲν ἔννοεῖ λοιπὸν τί εἴμαι, ἔξ ἐνστίκτου!... » "Οχι, ἡ κυρία Ναττιέ δὲν ἔννοει τίποτε: τὸ ἐνστίκτον δὲν τὴν δόηγει νὰ τὸ ἐννοήσῃ· κανένα προαισθήμα δὲν τὴν κινεῖ ἐμπρὸς εἰς τὴν ἀγνωστὴν αὐτήν, τὴν δοποὶαν παρατηρεῖ ἔνα δευτερόλεπτον χωρὶς νὰ τὴν βλέπῃ. Τὰ παιδιάτικα μάτια της νυσταγμένα δὲν βλέπουν τίποτε... » Ο Μαυρίκιος μόνον κάμνει ἔνα κίνημα ὑπὸ τὴν μαγνητικὴν ἔλξιν τῆς Ζοζάννας. Τὰ βλέμματα των σμίγουν. Αὐτὸς γίνεται ὀχρός. "Επειτα, εὐγενῶς, μὲ διάκρισιν σηκώνει τὸ καπέλλο του, καιρετᾶ... .

Αὐτὸ εἶνε δλο. Τὸ ποταμόπλοιον σταματᾷ. "Η Ζοζάννα ἀφίνει τὴν θέσιν της μὲ δρμήν. 'Αλλὰ εἰς τὴν σκάλαν, ἐπάνω εἰς τὴν γέφυραν, εἰς τὴν ὅχθην ἐπισπεύδει τὸ βῆμα της, φεύγει μακριὰ ἀπ' αὐτὸν τὸν ὄντων ποῦ...

"Ω! νὰ μὴ τὸν ξαναϊδῇ ποτέ!...

ΙΕ

Η Ζοζάννα δὲν ἔχει πλέον τὸ θάρρος νὰ

πάγη στῆς Μαριέττας. Ἐμπῆκε εἰς τὸ μικρὸ κατοίκημά της, ἔβγαλε τὸ καπέλλο της, τὸ ἐπανωφόρι της, χωρὶς ἀκόμη νάνάψῃ τὴν λάμπαν κέπετε βαρειά στὸ διβάνι μὲ λυγμούς.

"Υπέφερε κέχαιρε συγχρόνως διὰ τὴν μόνωσίν της, ἄπλωντε τὰ χέρια πρὸς μίαν ἀγνωστὴν βοήθειαν κενθὺν τὴν ἀπέροιτε. Τὰ δάκρυα ἐμούσχευαν τὰ μάγουλά της, τὸν βραχίονα της, τὰ μαλλιά τῶν κροτάφων της. Τὸ σῶμα τῆς ἡτον κατάκοπο. "Οταν οἱ λυγμοὶ ἔπανων, ἐστέναζε σὰν παιδί.

Εἰς τὰ ἐπάνω καὶ κάτω πατώματα οἱ γείτονες ἔτρωγαν ἀκούοντο γέλια, θόρυβοι πιάτων. Ὁ ζωγράφος τοῦ δευτέρου πατώματος ἔκαμψε φρικώδη θόρυβον τὰ εἰχε βάλει μένα μανδολῖνο καὶ ήθελε νὰ κάμη τὸν τορρεαδόρον.

"Ενα κτύπημα κουδουνιοῦ ἔξύπνησε ἀπὸ τὸν λήθαρον τὸν Ζοζάνναν. Ἐπῆγε νάνοιεη. Ἡ θυρωδὸς τῆς ἔφερε ἔνα πακέτο.

— "Ηλύθε τὸ μεσημέρι, κυρία...

Η νέα γυναικα ἀναψε ἔνα κερί, ἔξήτασε τὸ πακέτο, τυλιγμένο μέσα εἰς ἀσπρὸ χαρτί, δεμένο μὲ κόκκινη κορδέλλα, φορτωμένο ἀπὸ ένα γραμματόσημα.

— "Απὸ τὴν Νεάπολι!

"Ἐποψε τὴν κορδέλλα κέσχισε τὸ χαρτί. Εἶδε ἔνα κουτὶ πλεγμένο ἀπὸ ταινίας, καὶ μέσα πεντέξη καμέλιες κάτασπρες. "Ητον μέσα μία κάρτα, κάτω ἀπὸ τὰ λουλούδια: « Νοέλ Ντελύλ, Albergo Reale, Posilipo ». ἔστελνε εἰς τὴν κυρίαν Ζοζάνναν Βαλεντὲν « τὰς εὐχάς του καὶ τὰ σέβη του διὰ τὸ νέον ἔτος ».

"Έβγαλε ἔνα-ἔνα τὰ λουλούδια. Τὰ δραΐα πέταλά των σὰν ἀπὸ κερί, καὶ ἔφαντοντο διτὶ θὰ ἔμεναν διστρα καὶ ἀμάραντα παντοτεινά.

"Η Ζοζάννα ἔχουσε νερὸ μέσα εἰς ἔνα κρυστάλλινο δοχεῖον, ἔβαλε μέσα τὰ λουλούδια. Καὶ τοῦτο τὴν διεσκέδασε κάπως.

Τὸ ωδολόγιο ἔδειχνε ἔννέα ὥρες ἔξήτησε παξιμαδάκια εἰς τὸ μπουνφρέ τῆς κουζίνας, ἔβαλε ἔνα μπρίκι ἐπάνω στὸ καμινέτο ἀφοῦ τὸ ἀναψε, κέτοιμασε τὸ τσαΐ της. "Εφαγε καὶ ἡπιε, καθισμένη στὸ διβάνι, ἀκουμβῶντας τὸ φλυτζάνι της σένα σκαμνί, εἰς τὸ φῶς τοῦ κεριοῦ. Τὰ ματόκλαδα της ἤσαν νωπὰ ἀκόμη. 'Ολύγα μαλλιά ποῦ εἰχαν ξεφύγει ἀπὸ τὸν κότσο της, ἔπεφταν ἐπάνω στὸν ὄμον.

"Ο ζωγράφος ἀποκάτω ἔξακολουθοῦσε τὸν σκοπό του.

"Ο καθρέπτης ὀπίσω ἀπὸ τὰ λουλούδια ἔκαμψε διπλές τὶς ώραίτες καμέλιες ποῦ εἰχαν ἀνθίσει διὰ τὴν Ζοζάνναν, — τόσο μακριὰ ἐν-

τούτοις ἀπὸ τὴν Ζοζάνναν! — σὲ κάποιον κῆπον κατακίτρινον ἀπὸ τὰ ὄριμα πορτοκάλια, εἰς τὸν τόπον τῆς Γρατσιέλλας.

« Εἶνε οἱ μποναμάδες μου... » "Έχω κέγω μποναμάδες!... »

"Ἐν ἀδέλητο χαμόγελο ἐφώτισε τὴν κλαμέμην ἀκόμη ὄψιν της... "Ετσι, διὰ τρίτην φοράν, εἰς ώρας τῆς ζωῆς της κατὰ τὰς δοποὶας ἡσθάνετο σκληρότερα τὴν ἐρημίαν καὶ τὴν ἐγκατάλειψιν, μία παρηγορία τῆς ηροετο, ἀπὸ τὸν ἀγνωστὸν αὐτὸν τὸν θρησκευτικόν τὸν Νοέλ Ντελύλ: τὸ βιβλίον ποῦ ἐδιάβασε κάτω ἀπὸ τὸ Όδειον... η ἐπιστολὴ ποῦ ἔλαβε εἰς τὴν Σάρτρην... τὰ λουλούδια αὐτά... .

Παρετήρησε τὴν κάρταν, τὴν διεύθυνσιν, τὸν κοινὸν τύπον τῆς εὐγενείας — κέλυπτην φοράν, εἰς ώρας τῆς ζωῆς της κατὰ τὰς δοποὶας ἡσθάνετο σκληρότερα τὴν ἐρημίαν καὶ τὴν Βενετίαν, ἀπὸ τὴν Ρώμην, συντόμους καὶ ώραίας ἐπιστολάς, τὰς δοποὶας ἐφύλαττε.

« Θὰ τὶς βάλω σαντὸ τὸ κουτί, ἐσκέφθη, καὶ δοσες μοῦ γράψει ἀκόμη... ἀν μοῦ γράψῃ... Εἶνε χριτωμένη αὐτὴ ἡ ἀλληλογραφία... »

"Αρχισε νὰ βάζῃ τὰ ροῦχα της. "Επὶ πέντε λεπτὰ ἐθαύμαζε τὶς καμέλιες, κέπανω εἰς τὰ μύριστ' αὐτὰ λουλούδια, ἀνέπνεε τὸ ἀπόμακρον ὄρωμα, τὴν γοητείαν τῆς Ιταλίας. Κατάκοπη ἀπεκοιμᾶτο καὶ ώνειρεύετο διτὶ ἡ δεσποινὶς Μπόν υπανδρεύετο... .

Τὴν ἐπαύριον, ἔστειλε ἔνα γραμματάκι εὐχαριστήριον εἰς τὸν κ. Ντελύλ, ἔγραψε τὸ ἀρθρὸν τῆς διὰ τὴν Γαλανήν Βίλλαν κέδοκιμασε νάπτοτινάξῃ τὴν θλῖψιν της. 'Αλλ' ἡ ψυχὴ της ἐδονεῖτο· δὲν ἤμποροῦσε νάπομακρύνη πλέον τὰς ἀναμνήσεις ἀπὸ πάνω της. 'Εδοκίμασε κάθε λύσαν, καὶ ησαν ἡμέραι θλίψεως.

Μάταια ἐπίστευσε διτὶ θὰ λάβῃ τὴν ἡθικὴν δύναμιν ποῦ τῆς Ζοζάνναν ἔλειπε πηγαίνουσα εἰς τὴν Σάρτρην νὰ ίδῃ τὴν θείαν της καὶ τὸ παιδί της. "Ο Κλαύδιος δὲν ἤτον πλέον δ Κλαύδιος τῆς ἤτον τὸ παιδί του Μαυρίκιον. "Η Ζοζάννα ἀνεκάλυπτε εἰς αὐτὸν χαρακτηριστικά, τόνους εἰς τὴν φυσιογνωμίαν του ποῦ δὲν εἶχε παρατηρήσει ποτέ της καὶ ποῦ ἡ ἀρρωστη φαντασία της ἐδημιουργοῦσε λίσως... "Εσυλλογίζετο διτὶ θὰ ἔξεχνοῦσε τὸν Κλαύδιον, ἀν τὸν ἀφινε μακριὰ της... .

Νὰ παραγγείλῃ νὰ τῆς τὸν στείλουν; Δὲν τῆς ηροετο βολικό. Δὲν εἶχε ἀκόμη ἀρκετὰ χρήματα διὰ νὰ πληρώνῃ ὑπηρέταιαν, καὶ τὸ παιδί πάλι, πολὺ μικρὸ καθὼς ἤτον, δὲν θὰ ἤμπο-

ροῦσε νὰ πηγαίνῃ στὸ σχολεῖον οὔτε νὰ μένῃ μόνο του στὸ σπίτι. Εἰς τὴν Σάρτρην ἥτον πολὺ καλὰ στὴν ἀγκαλιὰ τῆς δεσποινίδος Μαυράκη. Ἡ Ζοζάννα ἔγύρισε στὸ Παρίσι χωρὶς θάρρος, ἀπελπισμένη, κ' ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα ἐβασανίζετο ἀπὸ τὸ φάντασμα τοῦ Μαυρικίου εἰς τὸν δρόμον, εἰς τὰ τράμ, εἰς τὴν Μαριέτας...

"Ἐνα βράδυ, καθὼς ἔφευγε ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ «Γυναικείου Κόσμου», ἐνόμισε ὅτι ἀνεγνώρισε τὸν Μαυρίκιον νὰ τὴν ἀκολουθῇ. Ἡτον ἀπάτη της. "Ελεγε:

— Εἶμαι τρελλή... τόρα πιά.

'Ἀλλὰ εἰς τὴν πλατεῖαν Καρουσσέλ τὸν ἡσθάνθη τόσο κοντά ποῦ ἀρχισε νὰ τρέμῃ δλόκλητη καὶ νὰ λυγίζουν τὰ γόνατά της. Τὴν ἐπρόφθασε καὶ τὴν ἐσταμάτησε: "Ἡτον αὐτός. Τὴν ἵκετευε:

— Ζοζάννα, εἶνε ἀνάγκη νὰ σᾶς διμιλήσω. Ζοζάννα...

— "Οχι, νὰ φύγετε!

Μερικοὶ διαβάται ἔγύρισαν κ' ἐκύτταξαν. Τότε ἄρχισε νὰ περιπατῇ πάλι καὶ δι Μαυρίκιος ἐβάδιζε στὸ πλάγι της. Ἐκύταξαν ἐμπρός τους μὴ τολμῶντες ν' ἀτενίσουν ὁ ἔνας τὸ ἀγωνιῶδες πρόσωπον τοῦ ἄλλου.

— Πρέπει νὰ σᾶς μιλήσω... μιὰ στιγμὴ μόνον. Μὴν πιστεύετε ὅτι ἥθελα... Ἐπὶ τέλους διτι καὶ ἀν ἔκαμα, δὲν εἶμαι κανένας ἐλεεινός...

— Δὲν θέλω νὰ σᾶς ἀκούσω. Δὲν σᾶς γνωρίζω πλέον.

— Ζοζάννα, αὐτὸ δὲν εἶνε δυνατόν... Υπάρχουν πολλὰ μεταξύ μας... Δὲν ἡμποροῦμε νὰ ζήσωμ' ἔτσι, ἐσεῖς νὰ μὲ περιφρονῆτε κ' ἔγῳ νὰ ὑποφέρω τὴν περιφρόνησίν σας... Ἀπὸ τὴν τελευταία φορὰ ποῦ σᾶς εἶδα σᾶς ζητῶ, τριγυρίζω τὰ γραφεῖα σας: γράφω ἐπιστολὰς γιὰ σᾶς κ' ἐπειτα τὰς σχίζω... Πιστεύσετε με, Θεέ μου! πιστεύσετε με!

Τὸν διέκοψε:

— Τί θέλετε λοιπόν; Τί ἔχετε νὰ πητε; Εννόησε ὅτι θὰ τὸν ἥκουνε, ἀν διμιλοῦσε, καὶ πάων τὰς ἱκεσίας, εἶπε:

— "Εχετε ὀφειλὴν πρὸς τὸν ἑαυτόν σας νὰ μ' ἀκούσετε... Σᾶς ἀδίκησα. Μὲ βδελύτεσθε, ἔτσω!... Ἀλλὰ δὲν πρέπει τὸ σφάλμα μου, ἀν ὑπάρχῃ σφάλμα! ν' ἀτιμάζῃ ὅλο τὸ παρελθόν ἐμπρὸς στὰ μάτια σας.

— Τὸ παρελθόν... Ἀπὸ τί ἔγινε τὸ παρελθόν; Άπὸ ὅλες μου τὶς λύπες, ἀπὸ ὅλας μου τὰς ταπεινώσεις... "Α! ἡ σωφροσύνη

σας, δι τρόπος σας αὐτὸς τοῦ νὰ θέλετε νὰ φύτε ὅλας τὰς εὐθύνας ἐπάνω μου. Δὲν ὑπῆρχε οὔτε γενναῖος, οὔτε καλός!... Τὸ παρελθόν μας.

— Ζοζάννα, τὸ διμοιλογῶ, σᾶς ἀδίκησα...

— Μ' ἀγαπούσατε!...

— Η δργή ποῦ τὴν εἶχε ἀφήσει πρὸς στιγμήν, ἐπανῆλθε:

— Μ' ἀγαπούσατε! τί εἰρωνεία!... Κ' ἐπειτα τί μὲ μέλει;... "Ολα ἀντά, ἡ ἀγάπη σας, ἡ ἀγάπη μου τὸ παρελθόν μας, δὲν ὑπάρχουν πειά. Δὲν ἐλυπήθηκα ὅτι σᾶς ἔχασα... Οὔτε ἀκόμη καὶ σᾶς μισῶ. Καὶ δὲν εἶνε ἡ ἐρωμένη ποῦ κραυγάζει μέσα μου, εἶνε ἡ μητέρα...

— Εσιώπησε. 'Εδυσκολεύετο ν' ἀναπνεύσῃ. Ο Μαυρίκιος ἡθέλησε νὰ πιάσῃ τὸ χέρι της καὶ νὰ τὴν σύρῃ τὸν ἀπώμησε ἔχθρικά.

— Επέρασαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, δι Μαυρίκιος ἀκολουθῶν τὴν Ζοζάνναν, τὸ Λούβρον. Εἰς τὴν ὁδοῦ τοῦ ποταμοῦ δι θόρυβος τῶν κινουμένων δχημάτων τοὺς ἔξαφνισε. Ο ἄνεμος ἔπνεε ἀπὸ τὸ βρόειον μέρος. Ο ψυχρὸς καὶ διαπεραστικὸς ἀέρας εἶχε τὴν γεῦσιν κομματιοῦ πάγου ποῦ ἔλυνε καθὼς ἔγγιζε τὰ χεῖλη. ᩩ Ζοζάννα ἔφερε τὴν γοῦναν της εἰς τὸ στόμα. 'Ετουρτούριζε.

— 'Ελατε ἀπὸ δῶ, εἶπεν ἵκετευτικά δι Μαυρίκιος, σᾶς παρακαλῶ...

Τὸν παρετήρησε... "Οχι, δὲν ἔλεγε ψέματα, αὐτὴν τὴν στιγμήν. 'Ητο ἡ σειρά του νὰ παρακαλῇ καὶ νὰ ταπεινώνεται καὶ νὰ ὑποφέρῃ... ᩩ ἀνησυχία ἔκαμεν ὅχρα τὰ μάγουλά του, ἔξεθώριαζε τὰ γαλάζια μάτια του, ἀσχήμιζε τὴν δψιν του σχεδόν, καὶ ἡ ἐλαφρὰ αὐτὴ φυσικὴ στενοχωρία, συνεκίνησε τὴν Ζοζάνναν εἰς τὸ τρυφερότερον μέρος τῆς καρδιᾶς της. "Άλλοτε δὲν ἡμποροῦσε νὰ ὑποφέρῃ τὸ πέρασμα μιᾶς λύπης εἰς τὸ ἀγαπημένον αὐτὸ πρόσωπο. Καὶ τώρα ἡγωνίζετο ἑναντίον τῆς παλαιᾶς αὐτῆς ἔξεως, ἡ δροσία τῆς εἶχε γίνει ἔνστικτον, — τῆς ἔξεως τοῦ νὰ λέγῃ τὴν λέξιν καὶ νὰ κάμνῃ τὴν χειρονομίαν τῆς παρηγορίας.

Κατὰ μῆκος τοῦ Λούβρου, ἐπειτα εἰς τὸ πεζοδρόμιον τοῦ παλατιοῦ τοῦ Κεραμεικοῦ, ἐβάδιζαν. ᩩ φαιὰ τομῆ τῆς ἀριστερᾶς ὁδοῦ, μὲ τὰς δροφάς, τὰ κωδωνοστάσια, τὰς ἐκκλησίας, ἔγινετο κυανὴ δλίγο κάτω ἀπὸ τὸ κόκκινον τοῦ χειμωνιάτικου οὐρανοῦ. Σκιαὶ ἀπὸ σέπιαν ἐσημειώνοντο εἰς τὰ τόξα τῶν γεφυρῶν, καὶ τὸ ἀσημένιο ἡ μαῦρο νερὸ καὶ κάπου -

κάπου ὁδοπαγμένο, ἐφαίνετο ἀκίνητον κάτω ἀπὸ τὰ γυρτά δένδρα.

— Οταν τὰ πρῶτα φανάρια ἀεριόφωτος ἀναψαν, εἰς ὁχρὲς γιρλάντες, τὸ παρισινὸ τοπίον ἐλαβε δύναμιν, τὴν καθαρότητα, τὴν ἀπρόσποτον λάμψιν τῆς ὠραιότερας ἀπωνικῆς στάμπας. 'Ἄλλ' οὔτε δι Μαυρίκιος, οὔτε δι Ζοζάνναν, χωρὶς δύμως καὶ νὰ παύσῃ νὰ τὴν ἀγαπᾷ. ᩩ φρίκη τῆς στείρας μονώσεως τὸν ὠδήγησεν εἰς τὸν γάμον, καὶ διταν ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ Βαλεντίου, ἥτο πλέον μνηστευμένος.

— Επρεπε νὰ πάρω πίσω τὸν λόγον ποῦ εἶχα δώσει; Ναι, ἵσως... 'Άλλ' ἐπίστενα... ἥμουν βέβαιος ὅτι δὲν θὰ μεσυγχωρούσατε... ὅτι θὰ μεβδελύτεσθε. Κέπειτα ἡ νέα αὐτὴ ποῦ εἶχε ἐμπιστούνην εἰς ἐμέ, ἡ οἰκογένεια αὐτὴ ποῦ μεδέχετο... 'Υπῆρξα ἀσθενής, τὸ διμοιλογῶ... Κέντούτοις, δὲν πιστεύω διτε εἰμι αἴτιος... 'Άλλ' ἐννοώ τὴν ἀγανάκτησίν σας... 'Επρεπε νὰ σᾶς γράψω... Θὰ ἐννούσατε τὰ αἰσθήματά μου..

— Επροσπαθοῦσε νὰ φανῇ δίκαιος, ἀλλὰ τὰ λόγια ἔλεγαν ἡ πάρα πολὺ ἡ πολὺ λίγο. ᩩ έξις τῶν περιστροφῶν ἐμπόδιζε τὴν εἰλικρίνειάν του νὰ φανερωθῇ. 'Εζητοῦσε χωρὶς νὰ τὸ θέλη φράσεις συνετάς. Καὶ ὑπέφερε ὅτι δὲν ἐτολμοῦσε νὰ κυριολεκτήσῃ νὰ εῦρῃ τὴν ἔκφρασιν καὶ τὸν τόνον ποῦ καταπείδουν. 'Επροσπαθοῦσε ἔξομολογούμενος νὰ ἔξιλεωθῇ διὰ τὸ διμάρτημά του, — κεδικαιολογεῖτο ἀκόμη... 'Ωμιλοῦσε διὰ τὴν οἰκογένειάν του, διὰ τὴν δέσιν του.

Καὶ ἀμέσως:

— Φράσεις δλ' αὐτὰ ποῦ σᾶς λέγω, φράσεις ποῦ δὲν ἔξιγον τίποτε, ποῦ σᾶς δργίζουν ποῦ μὲ κάμνουν γελοῖον ἡ μισητόν!... Θὰ ἥθελα νὰ διμιλήσω δπως μοῦ ὑπαγρούει ἡ καρδιά μου, μὰ δὲν ἡμπορῶ.

— Η Ζοζάννα αἴπεριθη:

— Μαυρίκιε...

— Η φωνή της ἀλλοιώθη... "Οτι ἐταπεινώθη αὐτὴν τὴν φορὰν δι Μαυρίκιος, διτον ἔτοιμος νὰ κλαύσῃ ἐμπρός της, ἥτον ἀρκετὸν νὰ κατασιγάσῃ τὴν μνησικάν της.

— Μαυρίκιε, ἀφήσετε τὰς φράσεις... Καὶ ἀν εἶνε ἡ συγχώρησίς μου ποῦ σᾶς χρειάζεται νὰ ζήσετε εὐτυχισμένα, σᾶς τὴν δίδω.

— Εμεινε παφωμένος εἰς τὴν θέσιν του. Τί! τόσο γλίγωρα καὶ τόσο ἀπλᾶ τὸν ἐσυγχωροῦσε λοιπόν; Τόσο καλή, τόσο εὐγενική!...

— Δὲν ἥλπιζα πλέον...

— Εμουρμούρισε:

— Δὲν ἡμπορῶ νὰ σᾶς μισήσω... Δὲν σᾶς ἐμίσησα ποτέ, καὶ τόρα δὲν ἔχω τὴν ἐπιθυμίαν, δὲν θὰ εἶχα τὴν δύναμιν νὰ σᾶς κάμψω.

κακό... Θὰ είμαι πιὸ εύτυχης ἔγῳ, ἀν σᾶς κάμω δυστυχῆ; "Οχι... 'Ελέγατε ἀλήθεια... 'Υπάρχουν μεταξύ μας πολλὰ πράγματα... Σᾶς ἀγάπησα πάρα πολύ... Πέντε χρόνια!... "Α! αἰσθάνθηκα μία πολὺ μεγάλη λύπη. 'Αλλά ή σκληροτέρα λύπη ἐπέφρασε πλέον... 'Υποφέρω λιγάτερο... Είμαι καλύτερα... 'Η δική σας ζωὴ ἔλαβε τὸν δρόμον της. Εἶνε καὶ ή δική μου ζωὴ τόρα... Μόνο ποῦ δὲν πρέπει νὰ μιλοῦμε πλέον, πρέπει νὰ φύγετε...

"Ητο φανερὸν ὅτι ἔτρεμε... 'Ο ἔρως, τὸν δποῖον ἡ ὑπερηφάνεια ἐμπόδισε εἰς τὴν ἀρχήν, τόρα ἀνέβαινε ἀπὸ τὴν καρδιὰν εἰς τὰ χεῖλη... Καὶ ὁ Μαυρίκιος ταραγμένος ὥπως κέκεινη, ἐθεωροῦσε τὴν Ζοζάνναν μὲ τὰλλοινά του μάτια... Συγχυσμένος, γεμάτος ἐντροπῆν καὶ εὐγνωμοσύνην, θὰ ἥθελε νὰ τὴν προστατεύσῃ, νὰ τὴν πλησιάσῃ δλίγο, ὅσο δλίγον καὶ ἀντο...

Δὲν ἐτολμοῦσε

"Ομως ἀπλώσε τὸ χέρι του καὶ ή Ζοζάννα ἔδωκε τὸ ἴδιον της. Εἶδαν ὁ ἔνας τὸν ἄλλον, ἐπιτέλους... Αὐτὸς δὲν εἶχε ἀλλάξει, ἀλλ' ἐκείνη! Πῶς ἦτο χλωμὴ καὶ ἀδυνατισμένη! Κέπανω της, κέντος της τί πένθος!

"Ἐνθυμήθη τὰς χειρονομίας της, τὴν ζωηρότητά της, τὴν λαχτάραν της, τὴν δροσερότητα τοῦ σώματός της. "Ητον ἡ ἐρωμένη τῆς νεότητός του, ἡ πρώτη καὶ ἡ μοναχὴ γυναῖκα ποῦ ἀπέκτησεν εἰς τὸν ἔρωτα. Καὶ τὴν αἰσθάνθη σχέδον ἀκόμη ἴδικήν του, συνδεδεμένην μὲ τὸν ἔαυτόν του διὰ κοινῶν ἀναμνήσεων, μὲ τὸ κοινὸν παιδί τους... Κέπόθησε, βιαίως, δι μυστικὸς δεσμὸς νὰ μὴν κοπῆ, ή Ζοζάννα νὰ μὴ τὸν λησμονήσῃ ἀμέσως, ἀκόμη, ἀκόμη... καὶ εἰς τὴν ἀγκάλην ἄλλου...

'Ανυπόφορη σκέψις! ἀνυπόφορη ἐνόρασις... Μία ζηλοτυπία ὀλωρδιόλου νέα πιέζει τὴν καρδιὰν τοῦ Μαυρίκιου. "Αφησε τὸ χέρι τῆς Ζοζάννας. Εἶπε, ὡς νὰ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐρωτήσῃ:

— Πῶς ζῆτε; Τί κάνετε;

— Είμαι μόνη... Κερδίζω ὅσα μοῦ χρειάζονται κάπτως καλύτερα ἀπὸ ἄλλοτε...

— Μόνη; 'Αλλά... ἀλλὰ τότε...

'Εδωκίμαζε ἔνα εἶδος ἀποστροφῆς πρὸς κάθε εἶδος διμήλιας γιὰ τὸ παιδί, — αὐτὸς ποῦ ἐπεργίμενε ἔνα ἄλλο παιδί, νόμιμον, διὰ τὸ δποῖον ὑπερηφανεύετο προκαταβολικῶς. — Πῶς νὰ ἐκφράσῃ μίαν πατρικὴν τρυφερότητα, τὴν δποῖαν δὲν ἥσθανετο σχεδόν, καὶ ἀπὸ τόλλο μέρος πῶς νὰ μὴν διμήλησῃ γιὰ τὸν Κλαύδιον;... 'Αλλὰ εἶχε ἀγαπήσει τὴν Ζοζάνναν, τὴν ἀγαποῦσε ἀκόμη καὶ τὸ παιδί των ἐρωτοποιούει τὸ ἐρωτικό τους παρελθόν, εἶδος δικαιώματος ποῦ διὰνδρας κρατεῖ — πιστεύει ὅτι κρατεῖ — ἐπὶ τῆς γυναικὸς ποῦ κατέστησε μητέρα.

— Καὶ ὁ Κλαύδιος;... εἶπε ἐπιτέλους;

— Αναπολεῖτε τὴν ὑπαρξίν του!

— Εἶνε μία ὥρα ποῦ προσπαθῶ νὰ μὴν διμήλησω γι' αὐτόν, ἀπεκρίθη δι Μαυρίκιος χωρὶς ἀκόμη νὰ προσέξῃ ὅτι δὲν ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν. "Ηθελα ἡ γυναῖκα νὰ συγχωρήσῃ, καὶ τόρα ἡ μητέρα συγχωρεῖ ἵσως...

— Ο Κλαύδιος εἶνε εἰς τὴν Σάρτρην γιὰ λίγους μῆνας ἀκόμη. Εἶνε καλά.

— Θὰ τὸν ξαναπάρετε μαζί σας; Θὰ μείνη μαζί σας, πάντοτε, δὲν εἰν' ἔτσι;

— Τί σᾶς μέλει γι' αὐτό;

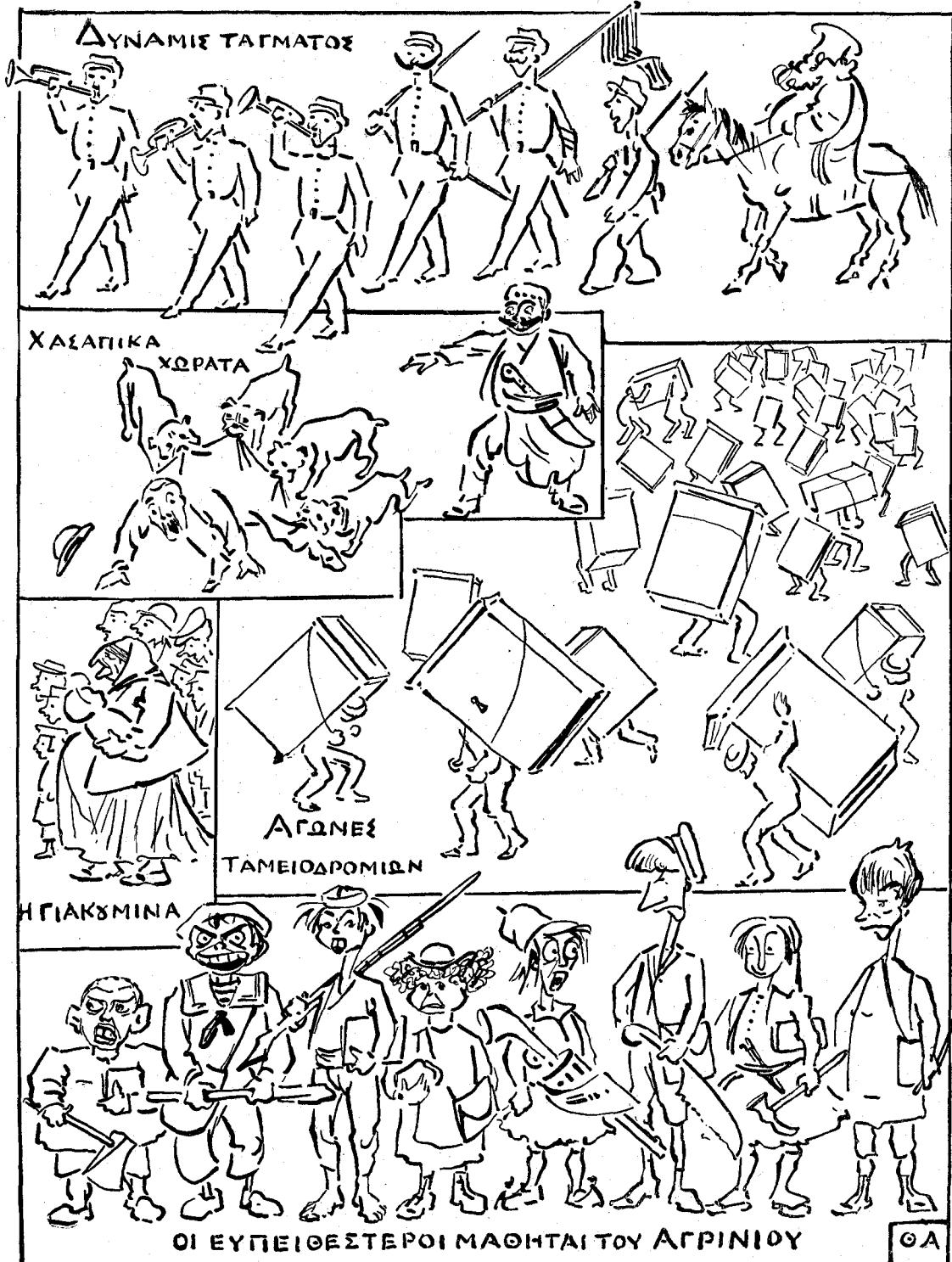
— Συλλογίζομαι ὅτι θὰ λυπήσθε δλιγάτερο δταν θὰ εἶνε μαζί σας, δλιγάτερο μόνη.

"Α! Ζοζάννα, θὰ πρέπη νὰ τὸν ἀγαπᾶτε πολύ.

[Ἀκολουθεῖ]

[Μετάφρ. Α. Κ.]

MARCELLE TINAYRE

ΤΡΑΙΟΙΓΡΑΦΙΑ

ΓΙΩ Θ. ΑΝΝΙΝΟΥ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

TA BIBΛΙΑ

Παντελή Χόρν: Τὸ «Ἀνεχτίμητο», δρᾶμα μὲ τρία
μέρη. «Ξένος», δραματικὴ σκηνή.

ΕΓΝΩΡΙΣΑ τὸν κ. Χόρν πρὶν παρουσιασθῆ ὡς συγγραφεύς. Εἶνε νεώτατος ἀξιωματικὸς τοῦ Ναυτικοῦ, ὃ δόποιος εἰς τοὺς τρόπους, εἰς τὴν ὅμιλιαν, εἰς τὸν χαρακτῆρα, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν φυσιογνωμίαν ἔχει κάτι ποὺ ὑπενθυμίζει μακροδύνεν τὸν μακριτένην Καμπύσην. Τὸ βιβλίον ποὺ ἔξεδωσε κατ’ αὐτάς, μὲ δύο ὥραια δραματικὰ πολεούμενα, τὸν ὑπενθυμίζει πλησιέστερα. Δουλικὸς μωμῆτης τοῦ συγγραφέως τοῦ «Δακτυλιδιοῦ τῆς Μάνας», ὅχι, δὲν εἶνε φάνεται δι-
μος μέγας θαυμαστής καὶ, ἀν δὲν σᾶς τρομάζῃ ἡ λέ-
ξις, ἔνας ἀπὸ τοὺς διοδόχους του. Τὸ ἐπίαμνον ἄλλοτε,
χράφοντες τεροὶ τὸν Καμπύσην. ὅτι τὸ ἔργον του θὰ
ἔχῃ συνέχειαν εἰς τὸ μέλλον, ὅτι οἱ νέοι θὰ τὸ μελε-
τοῦν καὶ θὰ τὸ ἔχουν ὡς πρότυπον. «Ἡ ἐμφάνισις τοῦ
κ. Χόρν, ἀκολούθησεν τὸν ἴδιον δρόμον μὲ τὴν ἔλ-
πιδα νὰ φύσατο μακρύτερα, μᾶς δικαιώνει. «Οσον διὰ
τὴν φυσικήν, τὴν ὀργανικήν ὅμιοιότατα ποὺ παρατη-
ροῦμεν μεταξὺ τῶν δύο, βεβαίως αὐτή προϋπήρχε
ἄλλα δὲν εἶνε ἀτίθανον νὰ τὴν ἐνεδυνάμωσεν ἡ μι-
στηριώδης ἐπιδρασις ποὺ εἶχεν ἐπὶ τοῦ κ. Χόρν ἡ
μελέτη τοῦ Καμπύσην. Ἐπιδρασις πνευματική, βαθύ-
τάτη, μεταξὺ ψυχῶν συγγενῶν, μεταβάλλουσα παρα-
δόξως ἀκόμη καὶ τὴν φυσιογνωμίαν, — δὲν εἶνε ἡ
πρώτη φροὰ ποὺ παρατηρεῖται.

Είπε παραπάνω την «νά φύσησ μακρύτερα». Ο «Ξένος» είνε ήδη ίκανός νά δικαιολογήσῃ αυτήν τὴν ἐλπίδα· όταν ἐπωτοδιάβασα εἰς τὸν «Νουμᾶν» τὸ μονόπρακτον αὐτὸν δραμάτικόν, τὸ δόπον είνε ἔνα νοσοῖον συμβολικὸν ποίημα, μοῦ ἔξομε μεγάλην ἐντύπωσιν καὶ είπα: «Νά ἔνας Καμπύλης προχωρήμενος». Ας είνε πρωτόλειον ἀς ἔχῃ ὀλας ἐκείνας τὰς ὀδυναμίας τοῦ πρωτοπέιρου, αἱ δόποιαι δὲν παρουσιάζονται εἰς τὰ τελευταῖα ἔργα τοῦ Καμπύλη. Ως σύλληψη είνε κάτι δυνατώτερον καὶ τελεότερον. Εἰσχωρεῖ βαθύτερα εἰς τὴν ψυχῆν κάποιων πραγμάτων, καὶ μαρτυρεῖ ἀντιληψιν ζωῆς εὑρυτέραν.

Τότε «Ανεκτήμητο» πού το ὁδιάζεσα ἔπειται ἀπὸ τὸν «Ξένον», δὲ μοῦ ἔκουε τόσιν ἐντύπωσιν, ἀλλὰ καὶ πάλιν μοῦ ἐφάνη ἔργον πολλῆς προσεχῆς ἄξιον. Εἶνε δοῦμα βγαλμένον ἀπὸ τὸ γνωστὸν δημοτικὸν τραγούδι για τὸ γιοφύρι τῆς Αρτας. Καὶ ἄλλος νέος ποιητής ἐποματεύθη πρὸς ὅλιγον τὸ ἴδιον θέμα. Δέν ευτύχησα νά διαβάσω τὸ δρᾶμα τοῦ κ. Βουτερίδη καὶ δὲν εἰξενώω ἀν αὐτὸς τὰ ἐκατάφερε καλλίτερα. Μοῦ φαίνεται δύμως διτὶ ἡ δραματοποίησις τοῦ κ. Χόρων δὲν είνε τέτοια ἀκριβῶς, πού νά φανερώνῃ τὴν ἔμπειρην τού, τὴν κυριάν ιδέαν τού. Οἱ Ψωτομάστορας είνε βέβαια δο μεγάλος ἐργάτης πού ἀγωνίζεται νά θεμελιώσῃ κάτι αἰώνιον, καὶ παλαιέι πρὸς τὴν κακίαν καὶ τὴν μικρότητα τῶν ἀνθρώπων καὶ πρὸς τὰς ἔχθρικὰς δυνάμεις τῆς φύσεως. Αὐτῷ φαίνεται, καὶ παραφαίνεται μάλιστα, διότι εἰς τὸ δρᾶμα ἐπαναλαμβάνεται καθ' δύος τοὺς τρόπους. Δέν φαίνεται δύμως τί νά σημαίνῃ καθαυτὸ ή θυσία τῆς γυναικός του. Αὐτὴ ἀραγε θεμελιώνει τὸ μεγάλο «γιοφύρι τῆς ἀγάπης»; αὐτὴ δείχνει ὅτι εἰς τὸ πλεύρων τοῦ μεγάλου ἐργάτου πρέπει τὰ συναγωνίζεται μιὰ γυναικεία ἀγάπη, θαυμασμός, ἀφοσίωσις φθάνοντα μέχρι θυσίας; «Ἡ μῆτρας είνε ἡ μοῖρα τῆς γενεᾶς τῆς πού τὴν σπόρω-

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

"Εκθεσις τῆς Κρίσεως τοῦ Παντελιδείου ποιητικοῦ ἀγῶνος ὑπὸ Σ. Κ. Σακελλαροπούλου.

ΕΙXAMEN Δασσάνειον καὶ τὴν στιγμὴν ποῦ ἐλπί-
ζαμεν τὴν ἀπολύτωσιν μας ἔχομεν Παντελίδειον.
Οπως ἐτέθησαν οἱ ὄροι καὶ τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου
ἄγνοις, βέβαια ποιηται σεβόμενοι τὸν ἑαυτὸν
ποιητας καὶ τὴν ἡμικήν τον τεχνίτον δὲν ἥμπτοφθασαν νὰ
ἀφέθησαν μέρος. Καὶ ἀφέθησαν οἱ δύο δῆθεν ποιητικοὶ
λγώνες εἰς την διάθεσιν τοῦ κ. Ἀμπελᾶ λ. χ.

“Ο κ. Σακελλαρόπουλος είς τὴν κοινήν αὐτήν τοῦ τρώτου Παντελιδείου λέγει μεταξύ ἄλλων συνητησίων πραγμάτων: «Παρ’ ἡμῖν καὶ ἔνεκα γλωσσιῶν ταιὶ ἔνεκα κοινωνικῶν λόγων εἰνει δυσχερέστατον πρᾶγμα ή ἐκπόνησις ἀξιολόγου κοινωνικού δράματος». Οπαλογογ. ὅπως καὶ πρὸ ὀλίγων ἔλεγον, ὅτι ἔγειναν ἀρδός τοῦτο εὐθίωνοι προσάγθεια, ἀλλ ὃνδεν ἀκόμη τενναντὸν κατωρθώθη. Προσφορωτέρα εἰνε ὅπωσδήτοτε εἰς τοὺς ἡμετέρους δραματικὸς ποιητάς ή ποιη-

τική πραγματεία ίστορικων ύποθέσεων ύπὸ τύπου ίστορικής τραγῳδίας».

Καταδικαζόμενα τοιουτούρόπως εἰς καταναγκαστικήν τραγῳδιογραφίαν... ἐπὶ ζωῆς.

Μέσα εις μίαν τραγωδίαν ἀπό τὰς κριτικέμενας θαυμάζει ὁ κ. Σακελλαρόπουλος τὸν ἔξης στίχον:

Εἰν' εἰς χειμῶνα ἄγοιον δὲ νοῦς μου ταξειδιώτης.

Τὸν λέγει «δυνατὸν καὶ λαξευτόν». Ἐμεῖς δὲν τὸν θυμάζομεν. Ποῦ θὰ πῆ ν̄ δὲν δὲν ἔχομεν καλαισθησίαν, ή ν̄ ὅτι ἔχομεν ἀλλού εἰδοντς καλαισθησίαν. Τέλος ἀπὸ τὰς σκηνὰς που ἀναφέρει τὸν βαθειμένων τραγῳδιν πολὺ δὲλιγον εἴμεδα διατεθειμένοι εἰς θαυμα σόμνον, εἰς ἀπλῆν τοῦλάχιστον καλλιτεχνικὴν συγχίνησιν.

Βραβεύεται πάλιν ὁ κ. Ἀμπελᾶς. Καὶ αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἐνθυμοῦμαι ἔναν του στύχουν:

Kai εἶχε εἰς τὰ στήθη τῆς ἡ κόρη — μὴ καρδιὰν.

Νομίζω δτι καὶ ἡ τραγῳδία τοῦ κ. Ἀμπελᾶ ἡ σημειονὴ δὲν ἔχει καρδίαν. Οὔτε καὶ τίποτε ἄλλο.

Εμιλίου Εθρότα : Νεκρὰ φιλίματα.

Ο ποιητής τῶν στίχων αὐτῶν εἶνε ὀπαδὸς τῆς φωνητικῆς ὁρθογραφίας. Καταρρεῖ τὰ πνεύματα. Καταρρεῖ τάς διφθήριγγος. Δὲν καταρρεῖ τὴν στίξιν. Καταρρεῖ πολλὰ ἄλλα ἀκόμη. Ἀλλὰ διατὶ νὰ παραδεχθῇ δύο τόνους τὴν ὁξεῖαν καὶ τὴν βαρεῖαν; Δὲν τοῦ ἄρκουσε μόνον ἡ ὁξεῖα; Θά ἡτο μᾶλλον αὐτακόλουθον τὸ σύστημά του. Τὸ ζήτημα τῆς μεταρρυθμίσεως, ἡ καταρργήσεως τῆς ὁρθογραφίας δὲν εἶνε ἡ πρώτη φορά που πρόσαγεται εἰς τὸ μέσον. Ήτς τὴν Ἑρώδηπην ὑπάρχουν εἰδικοὶ σύλλογοι διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς φωνητικῆς ὁρθογραφίας. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀκόμη ἔκτος τοῦ Βηλαρᾶ ἐφαρμόσαντος εἰς ἔνα βιβλίον του «Ρομέλη γλώσσα» τὴν ἐν λόγῳ ὁρθογραφίαν, μεταρρυθμίσεις ὁρθογραφικάς είχαν προτείνει κυριώς ὃς πρόδει τοὺς τόνους δὲ ἐξ Σαμοθράκης λόγιος Φαραδύς καὶ δὲ Σκυλίτσης.

Ἄν καὶ τὸ Τῆγτημα φαίνεται εἰς μερικοὺς πολὺ ἀπλοῦν, αὐτὴ ή ἐμμονή δὲν τῶν ἀνθρώπων τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου εἰς τὴν ἐκ παραδόσεως ὁρθογραφίαν, ή δύοια εἰνὲ εἰδος τι συντηρητικότητος, εἰς τὴν ὅπτικην μορφήν τῶν λέξεων, ὅταν γράφωνται, καὶ μόνη δύναται νὰ δειξῃ, ὅτι δὲν θὰ λυθῇ εὔκολα, τούλαγχιστον γλίγωρα.

Φυσικά είνε καλοπροσάρτετοι δύο αυτοί οι λόγιοι θέλουντες νάπαλλαξέουν από κόπους τήν ἀναγνώσκουσαν και γράφουσαν ἀνθρωπότητα, είνε δημιούργοι πολὺ ἀφελεῖς, τούτουλαχιστον οἱ ἐν Ἑλλάδι, νὰ πιτεύουν ὅτι ἔνας λαός ποι τειράζεται ἀν ίδη ἔναν νέον τύπον καὶ πας ἀσωνῆθιστον, τύπον γλωσσικόν, μέσα εἰς ἔνα βιβλίον, θὰ δεχθῇ νὰ ίδῃ ὅλους τοὺς τύπους τῆς γλώσσης τόσον ἀλλοιωμένους ὀπτικῶς. Ἐκτὸς ὅτι δὲ κ. Εβρότας μᾶς παρουσιάζεται μὲ τὸ παράξενον ἔνδυμα ἀπλῶς διὰ νὰ μᾶς κινήσῃ τὴν προσοχήν. Διότι ἀλλοιούς δὲν θὰ τὸν ἐποσέγγειμεν :

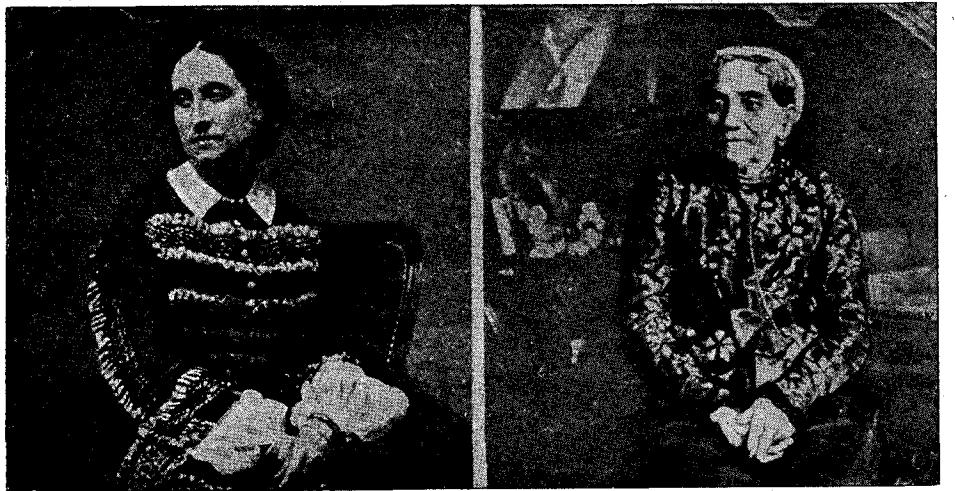
Τάχα γαλίνη, πόλεμο, κλιονή τὸν σπιτιὸν ἐδίσες;
Φιογέ διαβάτη! . . . Εσβισες πό μία χτικασμένη,
Τί βγίκε μὲ τὸ βόλι σου στὸν τάφο κι ἀν τὴν πίλες;
Τὸ καλοκέρι πέφασε . . . κὲ πάτια σὲ προσμένη

Ο πατέρας καθώς και ή μητέρα της Ριστόρη ήσαν θυτοποιοί και τὸ τάλαντόν της υπῆρχε τρόπον τινά μία υγενική λιλογονομία. Τόν βίον της ἔχει διηγηθῆ εἰς αὐτὸν ἀπόμνημανεύματα της. «Ἐκεῖ μανθάνει κανεὶς πῶς τιναὶ μηγῶν ἀνέβη εἰς τὴν σκηνὴν μέσα εἰς ἔνα πατέροι.»¹ Άλλ᾽ οὐς ἀφῆσωμεν νὰ διμήλησῃ ή ἴδια: «Ἐναὶ θράδαν δὲ «διευθυντής» τῶν γονέων μου, ἐπειδὴ εἰχεν κανάγκην ἐνός παιδιοῦ τῆς φασικᾶς διὰ μίαν κωμῳδίαν, ἐπωρείην τῆς ἐλεύσεως μου εἰς τὸν κόσμον τοῦ πατέρα, εἶντον εἰς τὴν συγκαταθεσίαν τῶν γονέων μου διὰ νὰ ἓνεγκάσῃ ἐμένα. Ή ὑπόθεσις τῆς κωμῳδίας αὐτῆς ήτον ἀφελοῦς ἀπλότητος ὑπόθεσις. Μία κόρη, εἰς τὴν δοπίαν δὲ πατέρας της ἀπαγορεύει νὰ πάρῃ ἐκεῖνον ποῦ θέλει, ταφαδίδεται εἰς αὐτὸν καὶ ἀποκτᾷ παιδί. Δὲν ἔχει τὸ δάρδος νὰ διδολογήσῃ τὴν ἀλήθειαν κεμπιτεύεται τὸ μαρτυρία της εἰς ἔναν γέρον ὑπέρετην τοῦ σπιτιοῦ. Ἐκεῖνος συγκινηθεὶς ἀπὸ τὰ βάσανα τῶν δύο ἐφορευμένων ὑπόσχεται νὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ ἐπιτύχουν τὴν πατρικὴν συγγνώμην καὶ φαντάζεται ἔνα κωμικὸν στρατήγημα. Υπῆρχε συνήθεια νὰ πανηγυρίζουν, τὸ νέον ἔτος δὲ δῶρα...». Ήσκεψθη λοιπὸν εἰς τὸ πανέρι τῶν μποταμάδων νὰ κρύψῃ τὸ μωρό, προσέχων ἐν τούτοις μητως σκάση κάτω ἀπὸ τὰ φρούτα καὶ τὰ κοτόπουλα. Οἱ προσκεκλημένοι εἰς τὸ γεῦμα τοῦ νέου ἔτους τριγυρίζουν τὸ πανέρι ἔξαρφισμένοι, ἐνῷ δὲ γέρος ὑπτηρέτης γελᾶται ἀπ' τὰ γένεια του. «Ο κύριος του σηκώνεται τὸ κάλυμμα πού πανερειοῦ διὰ νὰ θυμάσια τὸ πειρεχόμενον, τὰ παχιά δρυνθια καὶ τοὺς πορφυροὺς αρποτούς...». Ἀλλοί μοινον! ή μυρωδιά αὐτὴ τόσο νέα για μια ματίτσα τριάντα μηνῶν μὲν ἔξαρφισε καὶ, πρὶν ἀλλιγήρη, ἡ ὕδωρ αἴσκαμα αἰσθητὴν την παρουσίαν μου... Ολοὶ τὴν ἔχασαν».

Ἐπί τέ τελούς ὁ γεροῦστηρέτης τὴν ἔβγαλε θριαμβευτι-
ῶς ἀπὸ τὴν κρούπτην τῆς καὶ τὴν ἀπέθεσεν εἰς τὰ
χέρια του παποῦ. Τὸ κοινὸν εὐχαριστεῖται. Ἐνῷ τὰ
λάματα τῆς μικρᾶς Ριστόρης πού ἥθελε γάλα, τοὺς
ξεναγκάζουν νὰ τὴν στείλουν εἰς τὸ σπίτι διὰ νὰ εἴη
φυσικήν παρογγορίαν

Ταίων ἔτον ἀνέβη ἐκ νέου εἰς τὴν σκηνήν. Ἐλάμ-
βανε μέρος εἰς ἕνα διδάμα μεσαιωνικὸν τοῦ Avelloni
«Λευκὴ καὶ Φερδινάνδος». . . . Ο όρος μου, διηγεῖ-
ται ἡ Ριστόρη, ήταν όλος μισός χήρας ὁραίας
καὶ νεαρᾶς πυργοδέσποινς. Ὁ ἄνδρας της ἀποθνή-
σκων ἐχεν ἐμπιστευθῆ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ κτήσεις
του εἰς τὴν φύλαξιν καππίουν φίλουν, ἀγρίουν,
ὅ δοπιος ἔγινε ἀμέσως τύραννος τοῦ πύργου. Ἐπειδὴ
δὲν ἥμπτορεσε νά κατακτῆσῃ τὴν πυργοδέσποιναν, ἡ
ὑποία ἀγαποῦσε κάπιον ἵπποτην, ἀλιτστος ἀποφα-
τίζει νά ἐκδικηθῇ. Τὰ πάνη ἀδύνοντο ἀπὸ τὸ ἔνα
μέρος καὶ τὸ ἄλλο τόσο, ποὺ εἰς μίαν σκηνὴν ταραχῆς
μεταξὺ τῶν διπαδῶν τοῦ εύνοουμένου τῆς πυργοδέ-
σποινῆς καὶ τῶν διπαδῶν τοῦ τυράννου ἡ πυργοδέ-
σποινα φιττομένη μεταξὺ τῶν ἀγωνιζομένων ἀφηνε τὸ
ταϊδί, τοῦ δοπιούν τὸν ρόλον μοῦ είχεν ἐμπιστευθῆ.
Ο τύραννος ἔπαιρε τὸ παιδί καὶ ἀπειλούσε δι τὸ
σκοτώσθη, ἀν μητέρα δὲν ὑπέκυπτε εἰς τὰς ἐπιθυ-
μίας του. Ὁ τοδόμος ἦτο γενικός, ἡ μητέρα ἀφηνε
σπαρακτικάς φωνάς. . . . Ἀλλὰ τότε ἔνας ἀκατανίκητος
τρόβος μὲ κατέλαβε ἐπάλευα σὰν διαβολάκι μέσ' ἀπὸ
τοὺς βραχίονας τοῦ αἰσχροῦ ἀνθρώπου ποὺ μὲ ἐκρα-
τούσε καὶ τὸν δοπιον ἀνάγκασα ἐπὶ τέλους ν ὑ μάρτηση.
Τότε ἀρχισα νά τρέχο πρός τα παρασκήνια ζητούσα
τὴν μητέρα μου: «Μαμά! μαμά!» καὶ παρασύρουσα
ζλους τοὺς ἡθοποιούς, οἱ δοπιοὶ ἥθελαν νά μὲ κρα-
τήσουσαν Ἡναγκάσθησαν ἐπιτέλους νά κατεβάσουν τὴν
αὐλάιαν πρὸ τῆς Ἰλαδότητος τοῦ κοινοῦ.

«Ο θιασάρχης, ὅταν ἔγινα 4^{1/2} χρόνων, μὲ ἀνέβαζε
πλέον εἰς τὴν σκηνὴν καὶ μοῦ ἐδίδε ρόλους εἰς μονο-
πράκτους κωμῳδίας. Δώδεκα ἔτῶν ἔπαιζα ρόλους παι-
διῶν καὶ σιγά-σιγά χάρις εἰς τὸ ἀνάστημά μου καὶ
μερικά τεχνάσματα τῆς ἐνδυμασίας κατώθισσαν νά μὲ

1860

ΑΔΕΛΑΪΣ ΡΙΣΤΟΡΗ

1903

μεταμορφώσουν είς γυναικούλαν καὶ νὰ μοῦ δώσουν ρόλους συνμπρέτας.

«Δεκαπάνων ἔτον ἐλάμβανα πρόσωπα δευτεραγωνιστίας. Ἡτον ἀξιοθήητον πρᾶγμα! Ἀλλὰ τὶ νὰ κάμῃς; εἰς ἕναν μικρὸν θίασον, ὅπως ὁ ἴδικός μας, δὲν ἡμιοροῦσες νὰ ἐκλέγῃς... Δεκατεσσάρων ἔτῶν εἰσιθλά εἰς τὸν θίασον τοῦ περιφήμου ἥδοποιον Moncalvo διὰ νὰ παῖξα «Les Jeunes premières» ἡ καποίους ἄλλον καὶ ἐναλλαγὴν μὲ μάναλλην ἥθοποιὸν ὠρίμουν ἡλικίας.

«Ἐτοι ἐλαβα μέρος εἰς τὴν «Φραντζέσκαν ντά Ρίμινι» τοῦ Silvio Pellico, εἰς τὴν Νοβάραν. Καθὼς ἡμιουν ὑψηλὴ ἔκρυπτα τὴν ὑπερβολὴν νεαρότητα μου. Ἡ ἐπιτύχια μου ἦτο τόσο μεγάλη, που ἀπὸ πολλὰ μέρη μοῦ προσεφέρθησαν σημαντικὰ δῶρα καὶ ἀπὸ δεκαπέντε χρόνων ἡμιοροῦσα νάπαιτησο καὶ τοὺς μεγάλους ρόλους τοῦ δραματολογίου μας».

Εἰς τὸ Παρίσι ὅταν πῆγε, ἐπαῖξε τὴν Μήδειαν τοῦ Λεγκούβε, τὴν ὅποιαν ἡ Ραχήλ καὶ ἀρχάς εἰχε ἐνθουσιῶδης νιοθετήσεις καὶ εἶπειτα περιφρονητικῶς ἀπορρίψει.

Ἐλεγε παῖξε ἡ Ριστόρη ἡδη μίαν Μήδειαν τοῦ Ιταλοῦ δραματικοῦ J. B. Nicolini· ἡ τραγῳδία αὐτὴ εἰλέχην ἀπαρέσει εἰς τὸ θεάτρον κοινόν. Εἰχε παῖξε ἐπίσης μίαν ἄλλην Μήδειαν ἡ ὅποια είχε μεγάλην ἐπιτυχίαν καθ' ὅλην τὴν Ιταλίαν.

Ἡ 7η Ἀπριλίου τοῦ 1856 είναι ἡ ἡμέρα ποὺ ἡ Ριστόρη ἐπαῖξε τὸ ἔργον τοῦ Λεγκούβε εἰς τὸ Παρίσι. Ἡ ἐπιτυχία ἦτο τόσο μεγάλη ποῦ ἐστάθη διὰ τὸν Λεγκούβε χριό καὶ παρηγορία καὶ θριαμβος, τὸν ὅποιον δὲν ἐλησμόνησε ἔως εἰς τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του, σαράντα πάντες χρόνια ἀργότερα.

Ίδουν τί ἔγραφε εἰς τὸ Journal des Débats τὴν ἄλλην ἡμέραν ὁ Ἰούλιος Ζανέν:

«Ἄν ἡξεύρατε τὴν ἐπιτυχίαν τῆς νέας ἀντῆς Μήδειας ὑστερα ἀπὸ τόσας ἄλλας! Ἄν ἡξεύρατε τὴν συγκίνησιν, τὸν οἴκτον, τὸν τρόμονς ποὺ ἡ Ριστόρη σκορπίζει εἰς τὴν τραγῳδίαν αὐτήν!... Ἄν ἡξεύρατε δὲν παραβάλλεται μὲ τὴν κόρην αὐτήν τοῦ Κάδμου λάμπουσαν κάτω ἀπὸ τὸ στεφάνι τοῦ κισσοῦ, πρὸς τὴν Ἀγαύην αὐτήν γεμάτην ἀπὸ θεόν που θυτεῖ, πρὸς τὴν Θηβαίαν αὐτήν Βακχίδα που ἔρχεται ἀπὸ τὰ στήλαια τοῦ Κιθαιρώνος μὲ τὰ μάτια γεμάτα δάκρυα, τὸ στόμα γεμάτο κραυγῆς καὶ ἀφρόν!...»

ΦΙΛΟΘΕΑΤΡΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Ο Χρηστομάνος

ΟΥΑΔΕΝΟΣ Ἑλληνος ἐπιστήμονος, κατὰ τὴν ἐποχὴν μας, τὸ ὄνομα ἀντίκησε συχνότερον εἰς τοὺς ἐπιστημονικοὺς μας κύκλους, τὰς ἐφημερίδας, τὴν κουνωνίαν, δοσον τοῦ Χρηστομάνου.

Εἰς τοῦτο δὲν συνέτεινε πολύ, οὔτε ὅτι ἡτο τόσον σοφὸς ἐπιστήμων, οὔτε πολὺ ὀλιγότερον, ὅτι ἡτο χημικός. Ἡ χημεία ἔχει, μεταξὺ τῶν ἐπιστημῶν, εἰς τὴν Ἑλλάδα τόσην διάδοσιν, δοσην μεταξὺ τῶν ξένων γλωσσῶν ἡ Κινεζική.

Ἐπιστήμων κλειδόμενος δώδεκα μῆνας εἰς τὸ ἐργαστήριον του, διὰ νὰ δημοσιεύῃ δύο σελίδας πρωτότυπων ἐργασίαν, σημαντεῖ πορφά τοὺς πολλοὺς ἐνταῦθα, ἀνθρώπον, ὃ δοποῖς ἔχει ἵσως κάποιον τάλαντον, ἀλλ' εἰνει ἰδιότητος καὶ μᾶλλον ἀνωφελής.

Προτιμῷ νὰ θάψῃ—λέγουν—τὸ τάλαντόν του μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ γραφεῖον του, ἀντὶ νὰ τὸ χρησιμοποιήσῃ κατὰ τὸν ἔνα ἡ ἄλλον τρόπον διὰ τὸ ἐθνικὸν καλόν.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν πόθεν ἡ δημοτικότης τοῦ Χρηστομάνου, πρέπει νὰ τὸν ψυχολογίσωμεν βαθέως. Καὶ οὐδεμία ψυχολογία είναι δυνατή δινε τῆς ἐρεύνης τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῶν περιστάσεων, πρὸς τὰ ὅποια ἡ ψυχὴ μας πάντοτε προσαρμόζεται.

ΑΛ

Α. Χρηστομάνος.

Ο Χρηστομάνος κατήγετο ἐκ Μακεδονίας. Ἡ οἰκογένειά του ἀνήκειν εἰς τοὺς Ἑλλήνας ἐκείνους προσχοντας, οἵτινες ὡς ἐκ τῆς ὑπεροχῆς των, ἀπετέλουν τὸ σημεῖον τῆς βιολῆς τῶν κυριαρχῶν. Διὰ τοῦτο ἐφυγαδεύθη ἐπὶ τῶν πρώτων ἀμάρτιος ἐξερράγη ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις. Κατέψυγεν εἰς Βιέννην, δοσην εἰχε συγγενεῖς, συναποφέρουσα τὰ ἀνέπαφα ἐθνικά ἰδεόδη, τὰ ὅποια ἀλλύτα σφυρολατεῖ ἡ δουλεία. Εντεῦθεν ἐβλάστησαν εἰς τὴν νεανικήν αὐτοῦ καρδίαν αἰσθήματα ἡλικιακὰ καὶ ἡ θερμή ἀγάπη τῆς πατρίδος, τὰ ὅποια ἡ πρὸς τὴν ἐπιστήμην μετέπειτα ἀφοσίωσίς του συνέσφιξε καὶ ἔφερε πρὸς μίαν μόνην διεύθυνσιν, τὴν ἐπιστημονικήν. Ἡ πρόοδος καὶ ἀνάπτυξις

τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης ὑπῆρξεν ἔκτοτε καὶ πάντοτε τὸ ἴδιαν κὸν τοῦ βίου του.

Ἐξησε καὶ ἀνετράφη εἰς τὴν Βιέννην, εἰς τὴν πόλιν τῶν τρελλῶν χορῶν καὶ τῶν χαριτωμένων τραγουδῶν τὴν πόλιν τῶν τρυφερῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς ἀδόλου εὐθυμίας τὴν πόλιν ἡ δοσαίσει τὸν Στράους. Ἐκείνη διετλασε καὶ τοῦ Χρηστομάνου τὴν καρδίαν. Ἡ γάπα τονφερῶς τὴν οἰκογένειάν του, τοὺς φίλους του, τοὺς μαθητὰς του, τὰ παιδιά του, ὅπως τὸν δόνιμας. Εἶχε πνεῦμα σπινθηροβόλον, εὐπετές καὶ χαριτολόγον, εἶχε λεπτότητα καὶ καλαισθήσιαν. Ἡ συναναστροφή του ἔθελε καὶ ἐπεζητεῖτο διὰ τοῦτο ἀπὸ δολούς. Κοινωνικάτατος, γνωρίων καλῶν τὸν κόσμον, ἐκ τῆς μακρᾶς αὐτοῦ μετὰ τῶν Εὐρωπαίων ἀναστροφῆς, εὐχάριστος καὶ πνευματώδης, εἶχε τὸ συναρμόδιον, δοσαίσεις καὶ γνωρίμους.

Αἱ μακρὰ πτουδαί του κατόπιν εἰς τὰ γερμανικὰ πανεπιστήμια, ἔδωσαν εἰς τὸν Χρηστομάνον τὸν γνήσιον τύπον γερμανοῦ ἐπιστήμονος.

Πλησίον εἰς τὸν γύγαντα ἐκείνον, σωματικῶς καὶ πνευματικῶς, τὸν μεγάλον Bunsen, παρὰ τῷ ὅποιῳ ἐμανθήσειν δῶς βοηθός, ἐργάζων βαθέως εἰς τὴν ψυχὴν του, αἱ γερμανικῆς ἀκαμπτότητος ἐκείνην τοῦ Ρήγου σοβαρούς ἐπιστήμονας. Μελέτη βαθεῖα, ἀγάπη καὶ ἀφοσίωσίς εἰς τὴν ἐπιστήμην. Τὰ πάντα διὰ τὴν ἐπιστήμην.

Διὰ τοῦτο ὅταν νεώτατος ὁ Χρηστομάνος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εὐρέθη εἰς ἔδαφος ἔργημον καὶ ἀκαλλιέργητον ἐπιστημονικῶς, οὐ μόνον ὑπὸ τὴν ἐπιδρασιν τοῦ ἔνδρου περιβάλλοντος δὲν ἐμαράνθη δῆλος του, ἀλλὰ τούναντίουν.

Ἐχων χαράξει βαθέως εἰς τὴν ψυχὴν του τὸν εὐθὺν δόρμος, δοτικὸς δὲ τὸν ἔφερε πρὸς τὸν σκοπόν του, βοηθούμενος ὑπὸ τῆς ἀρτίας αὐτοῦ μορφώσεως καὶ τοῦ εὐρέως πνευματός του, κατώρθωσε διὰ 45ετῶν ἐπιμόνων ἀγώνων νὰ μεταφυτεύῃ, δοσην τὸν ἔντονον ἀνθρώπον, τὴν γερμανικὴν πνευματικὴν καὶ θετικὴν μεδόνον εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς ἡμιῶν σπουδάς νὰ διαδῶσῃ τὴν χημείαν καὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, τῶν δοποίων ὑπῆρξεν ὁ μεγαλείτερος ἐν Ἑλλάδι ἀπόστολος. Διὰ τῶν ἐμτνευσμένων αὐτοῦ παραδόσεων μετήγγιξε τὴν δίδιαν αὐτοῦ ἀγάπην πρὸς τὴν ἐπιστήμην εἰς τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν του. Διὰ τῆς ὑδιστεως, κατόπιν πολυτῶν ἀγώνων, τοῦ Χημέιου τῆς ὁδοῦ Σόλλωνος, ἐστέγασε τὴν χημικὴν ἐπιστήμην καὶ ἐν Ἑλλάδι, καὶ μάλιστα εἰς μεγαρον ἀντάξιον, ἐν πολλοῖς τῶν ἐν Γερμανίᾳ.

Πάντη κατώρθωσεν ἡ λατρεία τῶν μαθητῶν του, ἡ πανελλήνιος φήμη του, ὁφείλεται εἰς τὴν πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσίν του, ἡτις τὸν ἐνέπνεε εἰς πάντα αὐτοῦ τὰ ἔργα. Ἡτο κατάδηλος καὶ τὴν ἀνεγνωρίζαν δῆλοι, οἱ μαθηταὶ του, οἱ συνάδελφοι του, οἱ κόσμος.

Ἡ πρόοδος τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης ὑπῆρξεν δομόν του πόθος καὶ τὸ ἴδιαν κὸν τοῦ δοποίον προσήμοσε καὶ ἀφιέρωσε τὸν βίον του.

Ἡτο ἐπιστήμων γερμανὸς μὲ καρδίαν ἐλληνικήν.

Ἐντυχῇ, ἐθεώρει ὁ Pasteur, ἐκείνον δοτικὸς εἶχε ἐν ἴδιαν κὸν καὶ αὐτὸς ἀκολούθει καθ' ὅλον τὸν τὸν βίον.

Ο Χρηστομάνος ὑπῆρξεν εὐτυχής.

K. Δ. ΖΕΓΓΕΛΗΣ

Ανασκαφαι Κουμάσας

Ταντοχρόνως ἔξησυνηθή δὲ ἄνοιθι τῶν τάφων ἐπὶ τῆς κορυφῆς λόφου καὶ κατὰ τὴν βορείαν καὶ δυτικὴν κατωφέρειαν αὐτὸν συνοικισμένος, κατεδίχθη δὲ τέων δλίγων ενδιμάτων τῶν ενεργείτων ἐντὸς τῶν ἀνασκαφέντων οἰκημάτων τοῦ συνοικισμοῦ, ὅτι οὗτος ἡτο σύγχρονος τῶν τάφων καὶ πιθανώτατος οἱ κάτοικοι τοῦ συνοικισμοῦ τούτου ἔθαπτον εἰς τὴν συστάδα ταύτην τῶν τάφων. Τὰ οἰκημάτα, μὴ ὑπαρχόνσης ἐπιχώσεως ἔνεκα τοῦ βραχαλίδους ἐδάφους, είχον ἐλάχιστον βάθος, τὰ πλεῖστα δὲ ἐξ αὐτῶν εἶχον καταφραχτό μέχοι θεμελίων καὶ είχον ἀφαρεθῆ καὶ αἱ πλάκες τοῦ δαπέδου δι' ὧν πολλακις ταῦτα ἥσαν ἐπεστρωμένα. Ή οἰκοδομικὴ τῶν οἰκημάτων εἶναι ἀπλούστατή· τὸ σχέδιον αὐτῶν εἶνα πάντοτε τὸ τετραγωνικὸν καὶ οὐδεποτε περιφερικόν, οἱ μὲν ἔξωτεροι τοῖχοι εἶναι παχύτεροι καὶ κτισμένοι διά μεγάλων ἀκατεργάστων λίθων κατὰ τὸν Κυκλώπειον ρυθμὸν εἰς τὴν ἔξωτερην ἐπιφάνειαν, οἱ δὲ μεσότοιχοι εἶναι λεπτότεροι καὶ κτισμένοι διά μικροτέρων λίθων καὶ ἀφθόνου πηλοῦ. Ἐκαστη οἰκίᾳ διηρεότε εἰς πλείστα δωμάτια, φαίνεται δὲ ἐκ λιθίνης κλίμακος παρατηρηθείσες ἐν μιᾷ τῶν οἰκιῶν, ὅτι είλονται ἐνίστε καὶ δεύτερον ὄφρον.

Ἡ κορῳφὴ ἡ λόφου ἢτο ἀλχωματικὴν διὰ τείχους Κυκλαπεῖν οὐθὲν, οὐ σώζοντα εἰσέτι μέρη τινά, περιείχε δὲ κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος, ὃπου δὲν ὑπήρχον βράγοι· τὸ ιερὸν τοῦ συνοικισμοῦ, τὸ ὄποιον ἔξηκο-

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΞΑΝΘΟΥΔΙΛΗΣ

"Yyeia

ΕΝΑΣ "Αγγλος καθηγητής προσφωνῶν τὸν Ἑλληνα
καθηγητὴν τῆς ὑγιεινῆς καὶ συνάδελφόν του κ.
Σάββαν εἰς τὴν Λιβερπούλην, ὁ δοποῖς, φαίνεται,

έπηγε νὰ ζητήσῃ δύπλα ἔκειμεν καὶ βοήθειαν διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν ἐλωδῶν πυρετὸν ποὺ μαστίζουν, κατά τὴν δημοσιογραφικὴν ἔκφρασιν, τὸν τόπον μας, ἀπέδωκε τὴν αἰτίαν τῆς παρακμῆς του Ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τοὺς πυρετοὺς αὐτοὺς.

Αλληνά τοις λαζαρίτοις αποτελεῖ
Αὐτός συγχρόνως έκανε την πρώτη προσπέλαση στην Αθήνα, με την οποία έπιασε την προστασία της αριστοκρατίας και την επιτύχησε να γίνεται ο πρώτος δικηγόρος στην Ελλάδα. Τον ίδιο χρόνο, ο Λαζαρίτης έγραψε την πρώτη ελληνική συνταγή, την Καποδιστριανή Σύνταγμα, που θεωρείται η πρώτη σύνταγμα της Ελλάδας.

¹Ἐπιτέλους, καὶ οἱ κυβερνῆται, στρατὸν δὲν μᾶς ἐκάματε, στόν· ὃντος οὐτε, οὔτε ἔκταίνεσιν, δὲν μᾶς ἀδύσσωτε καὶ καλῶν ἀστυνομίαν. Ἀλλὰ ὑγείαν, Τί σας χρεωστοῦμεν νά μη φροντίζετε διά τὴν ὑγείαν μας;

Κέσυλλογίσθηκα ἀκόμη :

Καλά ἔκαμε ὁ καθηγητής νὰ ζητήσῃ ξένην ἐπικουρίαν διὰ τὴν καταπολέμησιν τῆς θέρμης — τὸ ξέρετε ὅτι περὶ αὐτῆς πρόσεκται; Καλά ἔκαμε καὶ ἂς τὸν κατέχονταν. «Ἐπερρεὲ νὰ μᾶς ἔλληθ τὸ ράπτισμα ἔκεινη, ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν. Ράπτισμα ποῦ νά ἔξηγήται ἔτοι: Λέτε πῶς ἔχετε πολιτισμόν, ἐνῷ σεῖς δὲν στέκεσθε στὰ πόδια σας ἀπὸ τὴν θέρμην, ἐνῷ δὲν ἔχετε νύσειν. Οἱ πολιτισμοὶ δὲν κατοικεῖ εἰς τὰ νεκροταφεῖα, οὔτε εἰς τὰ νοσοκομεῖα! Καὶ φωνάζετε κάνθε τόσο πῶς θύμα ἔκπολιτίστε τὴν Ἀνατολήν, ἐνῷ δὲν ἔδιωξατε τοὺς πυρετούς ἀπὸ τὸν τόπον σας!

Ἐπρεπε δὲ καθηγητής νά μᾶς ἔξυπνησῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Διότι βάρυτυνα κοιμώμεθα πάντοτε καὶ βλέπομεν, ἀλλοίμονον, φύσει καὶ θέσει μόνον δινείρωμένοντος!

Κυριολεκτικῶς καὶ μεταφορικῶς.

ΜΟΥΚΙΟΣ ΣΚΑΙΟΛΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΕΙΣ τὸν «Νέον Ἑλληνομήμονα» τοῦ κ. Σ. Λάμπρου δημοσιεύεται ὁ «Βίος Νίκωνος τοῦ Μετανοεῖτε». Οὐάγιος αὐτὸς ἔζησε κατὰ τὸν δέκατον αἰώνα, οὐδὲ βιογραφία τοῦ αὐτῆς διαφωτίζει ἀρχούντως τὴν ἴστορίαν τῶν χρόνων ἐκείνων κατὰ τὴν Ηλεοπόντινην καὶ τὴν Σπάρτην. «Τὴν ἴστορικὴν τοῦ βίου τούτου σημασίαν, γράφει ὁ κ. Λάμπρος, πρῶτος διέγνω ὁ Hopf ἀναλύσας αὐτὸν καὶ ἐπιδείξας τὰ ἐν αὐτῷ ἄξια λόγου. Εκ τούτου δὲ παρέλθοντα τὰ δέοντα ὁ τε Hertzberg καὶ Gregorovius. Κ' ἐγὼ δὲ συνώψισα ἐπὶ τὸ δημοδέστερον τὰ ἔκ τοῦ βίου τούτου ἴστορικὰ διδάγματα, ἐπανορθώσας τὰ παρὰ Νικοδήμῳ τῷ Ἀγιορείτῃ κακῶς φερόμενα περὶ τοῦ Νίκωνος ὡς καταγομένουν ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Ἀρμενίων καὶ ὑπομήνας ὅσα ἀλλοτε εἰλέγοντες περὶ τῆς ἐν τῷ βίῳ τούτῳ μνημονευομένης Ηλεοπονησιακῆς τοπωνυμίας Μώρου, δυναμένης ἵσως νὰ θεωρηθῇ ὡς παρασχούσης τὴν ἀφετηρίαν τρόπος γέννησιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Μωρέως. Ἀλλὰ καὶ ὡς νῦν σεβασμάτωτος μητροπολίτης Ἀθηνῶν κ. Θεόκλητος ἔλαβεν, ἀρχεπίσκοπος ὁν Σπάρτης, τὸν ὄσιον ὡς θέμα.

Ο βιος του διστού Νίκωνος ἔχει ἐκδοθή μέχρι τοῦδε μόνον λιτινοτί οὐ πό την ἐπιγραφήν «Vita Sancti Niconis Metanoitae monachi παρὰ τῷ Martene καὶ Durand».

Τὸ ἐκδιδόμενον ἑλληνικὸν κείμενον ὁ κ. Λάμπρος
ήρε τῷ 1880 εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀγίου Ὁρούς.

κ. Ν. Ι Λάσκαρης γράφων εἰς τὴν «'Ακρόπολιν» περὶ τῶν «Γυναικῶν εἰς τὸ θέατρον» ὀναφέρει πρώτην φορὰν ἐπὶ Αὐγούστου εἰς τὴν Ρώμην ἄλλον αἱ γυναῖκες εἰς τὴν σκηνὴν. Εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ὡς γνωστόν, τοὺς γυναικείους φόλους ὑπεδύοντο θρησκεία. Εἰς τὰ νεωτερά θέατρα αἱ γυναῖκες εἶχον ἀποιεισθῆ τῆς σκηνῆς τελειωσι. Εἰς τὴν Γαλλίαν μέχρι τῆς ἐποχῆς Ἐρρίκου τοῦ Γ'. Ἡ πρώτη ἔμφανσις γυναικὸς εἰς τὸ γαλλικὸν θέατρον ἐπροκάλεσε μέγα ἄνδαλον. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν μέχρι τοῦ 17ον αἰώνος: 1629 γαλλικὸς θίάσος μὲν γυναικάς, ὁ ὅποιος ἐπήγει τὸ Λονδίνον, ἀπεδοκιμάσθη οἰκτρῶς. Εἰς τὴν Γερμανίαν μόλις κατά τὸ 1684 ἀντικατέστησαν αἱ γυναικεῖς τοὺς ἄνδρας εἰς τοὺς φόλους των. Εἰς τὴν Ρωσίαν τὸ 1762. Εἰς τὴν Ιαπωνίαν μέχρις εἰσχάτων ἀμη, εἰς δὲ τὴν Κίναν δὲν ὑπάρχουν γυναικες ήθοι.

Είς το νεοελληνικὸν θέατρον μόλις τὸ 1842 ἐπείσαν αἱ γυναικεὶς ν' ἀνέλθουν τὴν σκηνήν. Αἱ πρῶται Ἑλλήνιδες οἵθοποι εἶναι ἡ Αἰκατερίνη Παναγιώτου καὶ ἡ Ἀθηνᾶ Φιλιπάκη.

Ι κ. Καλλιρρόη Παροδὲν ἐπιστρέψασα ἀπὸ τὸ ταξίδι της ἀνὰ τὴν Σουηδίαν, δημοσιεύει εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῶν Κυριῶν¹ τὰς ἐντυπώσεις τῆς. Εἰς ἑκατὸν καὶ ἅμφορες τῆς δύμελει περὶ τῶν Σουηδῶν μαστοῖν καὶ ἀναφέρει μιὰν συνομιλίαν της μὲ τὸν υπνυτήν τοῦ Γυμναστικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Σουηδίας. Οἱ λόγοι περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι Γυμναστικῆς και προσεχοῦς καθόδου τῶν Σουηδῶν διδασκαλῶν εἰς τὸν χώραν μας. Οἱ Σουηδός διευθυντής ἔξεφρασε τὴν τὴν γνώμην τὴν διποίαν ἀλλοτε ἔξεφρασαν τὰ «Πανταγάνα».

Οἱ διδάσκαλοι μας, εἶπε, θ' ἀποτύχουν κατερχόμε-
εις τὴν Ἑλλάδα διότι δὲν γνωρίζουν τὴν φυλὴν σας
τὰ προτερήματα καὶ τὰ ἐλαττώματα της. Ἔχετε τὸν
ελέστερον τῶν διδασκάλων τοῦ ἀνθλητισμοῦ,
Χρυσάφην ὅστις ἐδὲ εἰργάσθη ὑπεραθηρώπως, ὁ δρ-
ιός εἶνε ἀνώτερος ἀπὸ πολλοὺς ἴδικούς μας καὶ τὸν
μέχρι σήμερον ἐλάχιστα ἔχομενοι οἴησατε.
Ἄν τις ἡ Ἑλλάς ἦτο προδιαιτεύειμένη νά
σο-
ρῶς, ἥρκει ὁ Χρυσάφης καὶ μόνος διὰ γὰρ θέση τὰς
σεις ἔσωσίας ἐψαύλλου ποὺς τὴν ἴδικην μας.

ΙΣ την «Έκκλησιαστικήν Ἀλήθειαν», δργανον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, μεβάζομεν ἐπὶ ἔξης προκήρυξιν διαγωνισμῷ πρὸς γραφήν τὴν θέματος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἴστορίας τῶν τελευτώνων γοργῶν:

Τῆς πεντηκονταετοῦς ἡ μᾶλλον ἔξικονταιετοῦς ἐκνοφρετοῦ ἡ καθίδρυσις παρὰ τοῖς Παραρχείοις Βουλγαρικοῦ ναοῦ ἡ καὶ ποὶ τούτου, ἀφ' οὗ ἐκκλησιαστική ἀνταρσία ἐμελετάτο ὑπὸ τοῦ νιναρέτου καὶ τοῦ Ἰλαρίωνος, τῶν κατόπιν Φιλιππούπολεως καὶ Μακαριουπόλεως) τῆς μεγάλης ταύτης οικής περιόδου τὴν ιστορίαν τὴν ἀκριβῆ, τὴν ἀμεληττον, τὴν ἐν φόβῳ Θεοῦ ἐκτιθεῖσαν τὰ γεγονότα δεῖς ἔχρασιν ἄχρι τῆς σήμερον, κοινὸς δὲ τυγχάνει νοῦ συγγραφῆ αὐτῆς, ἀσφιλμένης μὲν ὅδηγουσῆς κρίσεις περὶ τοῦ παρελθόντος, ἀσφαλέστερον δὲ θοδηγούσης εἰς συμπεράσματα περὶ τοῦ μέλλοντος.

Μ. Επκλησία ἐπιθυμούσα νά ἔχῃ συγγεγραμμένην
τὸν ιστορίαν τοῦ Βουλγαρικοῦ ζητήματος δρᾶσει διὰ
Ἄντοῦ Θεοτάτης Παναγιώτης τοῦ Οἰκουμενικοῦ
πατριαρχού βοωβεῖον λιών τουακιών 200 εἰς τὸν

γηθῶ μίαν ὑποψίαν: Μήπως δὲ ἐνθουσιασμός μου δὲν τοῦ ἀρέσῃ; ἐπειδὴ ποτὲ ὡς τώρα δὲν τὸν ἔστρεψα καὶ πρὸς αὐτόν; Δὲν εἰξεύω... Τὸ βέβαιον εἶνε διὰ δὲν μοῦ ἔτυχε ἀκόμη νὰ ἐνθουσιασθῶ μὲ κανένα ἔργον, πεζὸν ἢ ποίημα, τοῦ κ. Καμπάνη, καὶ ἵως αὐτὸ διὰ τὸν νεαρὸν κριτικὸν νὰ εἴνε τὸ πλέον ἀσυγχώρητον ἐλάττωμά μου. Διαφορετικὰ θὰ μοῦ ἐσυγχωρῦσε καὶ τὸ διὰ πολλάκις ἔως τώρα ἐνθουσιασθῆκα—τὸ δύμιλογῶ, —μὲ ἔργον τοῦ Παλαμᾶ, τοῦ Σουρῆ, τοῦ Καρκαβίτσα, τῆς Παπαδοπούλου, τοῦ Βώκου, τοῦ Βλαχογιάννη, τοῦ Κορομηλᾶ, καὶ πολλῶν ἀκόμη. Καὶ μὲ ἄλλους μὲν ἀπὸ αὐτούς, ὅπως μὲ τὸν μακαρίτην Κορομηλᾶν, μοῦ συνέβη νὰ ἐνθουσιασθῶ πρὸς χρόνων, διὰν εἰχα τὴν ἡλικίαν (οὐχὶ ὅμως καὶ... τὸν πεσσιμούμον τοῦ κ. Καμπάνη) μὲ ἄλλους δὲ ἔξακολουθῶν ἀκόμη νὰ εἴμαι ἐνθουσιασμένος, χωρὶς νὰ ἐντρέπωμαι κιθόλου. Δὲν ἐνθυμοῦμαι π.χ.: ἂν μοῦ ἔδοθη ποτὲ εὐκαιρία νὰ εἰπῶ ὁρισμένως καὶ προπάντων νὰ δεῖξω, διὰ δὲν εἴναι μέγας λυρικός ἀλλὰ τὸ λέγω τώρα ἀδιστάκτως. Ὁμοίως φρονῶ διὰ ἔγραφα πολὺ διλγότερα ἀφ' ὅσσα ἀξίζει νὰ γράψῃ κανεὶς διὰ ποιητὰς καὶ πεζογράφους ὡς τὸν Σουρῆν, τὸν Καρκαβίτσαν, τὸν Βλαχογιάννην. Ἀλλὰ πάλιν ποτὲ μοῦ δὲν ὄντωμασα τὸν Σουρῆν Σολωμόν, οὔτε ηὗρα καμμίαν σχέσιν μεταξὺ τῶν δύο ποιητῶν, παρὰ κάποτε μεταξύ... τῶν εἰκόνων των (είτε δηλ., ὅτι ἀμα βλέπῃ κανεὶς εἰκόνα τοῦ Σουρῆ ἀμέσως ἐννοεῖ ποτὸς εἶνε, ὅπως καὶ διὰν βλέπῃ εἰκόνα τοῦ Σολωμοῦ). Ἐπίσης, δὲν πιστεύω νὰ μετεχειρίσθην ἀδιακρίτως τὸ ἐπίθετον μέγας, διὰ δὲν εἴναι αὐτοὺς ποὺ μοῦ ἀφαδιάζει καὶ μοῦ κατηγορεῖ δὲ κ. Καμπάνης. Εἰμιποτεῖ νὰ ἐνθουσιάσωμαι μὲ τὰ καλά καὶ νὰ τὰ μεγαλοποιῶ, ἔστω ἀλλὰ καὶ οὕτω δὲν γνωρίζει πάντοτε νὰ κρατῇ τὰς ἀναλογίας; καὶ νὰ τοποθετῇ τὸν καθένα κατά τὴν ὅξιαν του; καὶ μὴ δὲν εἴναι κριτικὴ ποὺ ξεύρει προπάντων νὰ σέβεται τὴν ἔργασαν, νὰ τὴν ἔξηγῃ, νὰ τὴν διαφωτίζῃ καὶ νὰ τὴν ἔξαιρῃ, χωρὶς νὰ ἐπιτηδεύται ποτὲ τὴν γελοίαν αὐτὴν ανστρούτησα τὴν δογματικήν, ποὺ δὲν είναι πονηρία ὑπολογισμένη, εἰνε ἐπιπολαιότης ἀνυπολόγιστος;

Νὰ τί εὔχομαι γάρ μάθῃ ἐπιτέλους καὶ δὲ κ. Καμπάνης,—δὲν είναι δυνατόν,—διότι μὰ τὴν ἀλήθειαν είναι καιρός. Αὐτὸς δὲ πεσσιμούς, ποὺ εἴχεν ἵσως καὶ τὴν γάριν του διαφανεῖν εἰς τὰ ἐπαναστατικά περιοδικά τῶν «γένων», κτυπᾷ σὰν παραφωνία τώρα ποὺ γράφει εἰς τὰ «Παναθήναια». Εἰμιποτεῖ νὰ γίνῃ πρόσεκτικός, εὐλαβέστερος, ἀνθρωπινώτερος. «Οσον καὶ ἀν προσεπάθησε νὰ φανῇ ἀναίσθητος καὶ ἀγνώμων πρὸς τὸ μαθηιατάκι ποὺ τοῦ ἔδωσα, δὲς ἐπίσιω διὰ ἔπωφεληθῆ.

Σὲ ἀσπάζομαι

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΣΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Τὸν ἀποθανόντα Α. Χρηστομάνον εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Χημείου διεδέχθη δὲ φίλτατος συνεργάτης μας καθηγητής κ. Κ. Ζέγγελης.

«Ἡ Ἀντάρτις» τὸ νέον μυθιστόρημά μας ἀριθμοῦσε τριάντα ἑκάδοσις ὅταν ἀρχίσαμε νὰ τὸ δημοσιεύμεν. Μέχρι σήμερον ἔξηντλήθησαν ἄλλαι 5 ἑκάδοσις. «Ωστε τὸ ἔργον τόρα ἀριθμεῖ τὴν 35ην ἑκάδοσιν.

Τραγοδία Φλωρεντινή εἰν̄ ἔνα ἀνέκδοτον δρᾶμα μονόπρακτον τοῦ Ὀσκάρ Οὐάλτ, τὸ διόπτον θὰ παρασταθῆ εἰς τὸ Λονδίνον. Τὰ χειρόγραφα τοῦ δράματος μὲ δυσκολίαν συνεργάθησαν διότι ἥσαν παραπολὺ ἔφθαρμένα.

Ο Οὐέλις, δὲ γνωστὸς Ἀγγλος μυθιστοριογράφος ἐκδίδει προσεχῶς νέον ἔργον «εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Κομῆτον».

Τὸ θέρος τοῦ 1907 θὰ γεννῇ εἰς τὸ Δουβλίνον διεθνής ἔκθεσις.

Διὰ τὴν θέσιν τοῦ Α. Sorel εἰς τὴν Γαλλικὴν ἀκαδημίαν θὰ παλαίσουν δὲ Μαργίνιος Δονναὶ καὶ δὲ κόμης Ségur.

Ἡ Ρωσικὴ κυβέρνησις ἡγόρασε τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Πούσκιν Προτίθεται νὰ κάμη μουσείον διὰ τὸν Πούσκιν.

Τὸ νομαρχεῖον συμβούλιον τῆς Λειψίας ἐφήφισε 18,000 φράγκα διὰ νὰ ἴδουνθῇ μουσεῖον εἰς τὸν Σεβαστιανὸν Μπάχ ἐμπρός ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Θωμᾶ.

Η γνωστὴ Γερμανὶς μυθιστοριογράφος Κλάρα Βίμπιχ εξέδωκε νέον μυθιστόρημα Einer mutter Sohn.

Η γαλλικὴ πόλις Amiens, πατρὶς τοῦ Ιουλίου Βέρν, ετοιμάζεται νὰ τοῦ στήσῃ ἀνδριάντα.

Αἱ Ἀμερικανικαὶ ἐφημερίδες γράφουν διὰ τὸ 1913 πρόκειται νὰ γίνῃ Διεθνής Ἐκθεσις εἰς τὸν Ἀγίον Φραγκίσκον ὑπὸ τὸ δινομα «Ἐκθεσις τοῦ Εἰρηνικού Ωκεανοῦ» διὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς 400ης ἐπετηρίδος τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Εἰρηνικοῦ Ωκεανοῦ ὑπὸ τοῦ Βαλβία καὶ διὰ τὰ ἐγκαίνια τῆς Διώρυγος τοῦ Παναμᾶ.

Εἰς τὸ Παρίσιο ἔγινεν ἔκθεσις τῶν ἔργων τοῦ Courbet, τοῦ Καρριέρ καὶ τοῦ Gauguin ἐκ τῶν διοίων μόνον δὲ τελευταία είναι πλήρης.

Ο Βικτωριανὸς Σαρδὼν ἔδωκε ἔνα ἀνέκδοτον ἔργον τοῦ εἰς τὸν Βιενναῖον μουσικὸν Hugo Felix διὰ νὰ τὸ μελοποιήσῃ. Τὸ ἔργον φέρει τὸν τίτλον «Les merveilleuses».

Τὸ νέον βιβλίον τοῦ Képler γέρει τὸν τίτλον: Puck of Pook's Hill. Είναι πρωτοισμένον διὰ τὰ παιδιά.

Μία ἔκθεσις εἰς τὸ Βουκουρέστι ἀπέδειξε διὰ ὑπάρχει μία Ρουμανικὴ ἀρχιτεκτονικὴ προερχομένη ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν τέχνην.

Η Σφίγξ καὶ άλλα Πυραμίδες κινδυνεύουν νὰ χάσουν τὸ παροιμιώδες των μεγαλεϊν. Η Χεδιβική κυβέρνησις ἐπέτρεψε ἐδῶ καὶ ὀλίγα χρόνια τὴν ἴδιαν σπιτιῶν τριγύρω ἀπὸ τὰ μνημεῖα.

Αἱ παιδικαὶ βιβλιοθήκαι τῆς Ἀμερικῆς μετειμορφώθησαν ἐσχάτως. Ανοιξαν ἀναγνωστήρια διὰ τὰ παιδιά καὶ ἡμιπορεῖ εἰς πᾶσαν ὥραν νάπολαύσης τὸ θέατρον ἐκατοντάδων παιδιῶν σκυμμένων ἐπάνω εἰς τὰ βιβλία.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

La vie enchantée—poèmes—par J. Valmy—Baysse. Paris E. Sansot et Cie sr. 3,50.

Ἄγγελλονται: Αἱ ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς ὑπὸ Σίρ Τζών Λούμπτεκ μετάφρασις Ἀλεξ. Γ. Μαρποντζόγλου